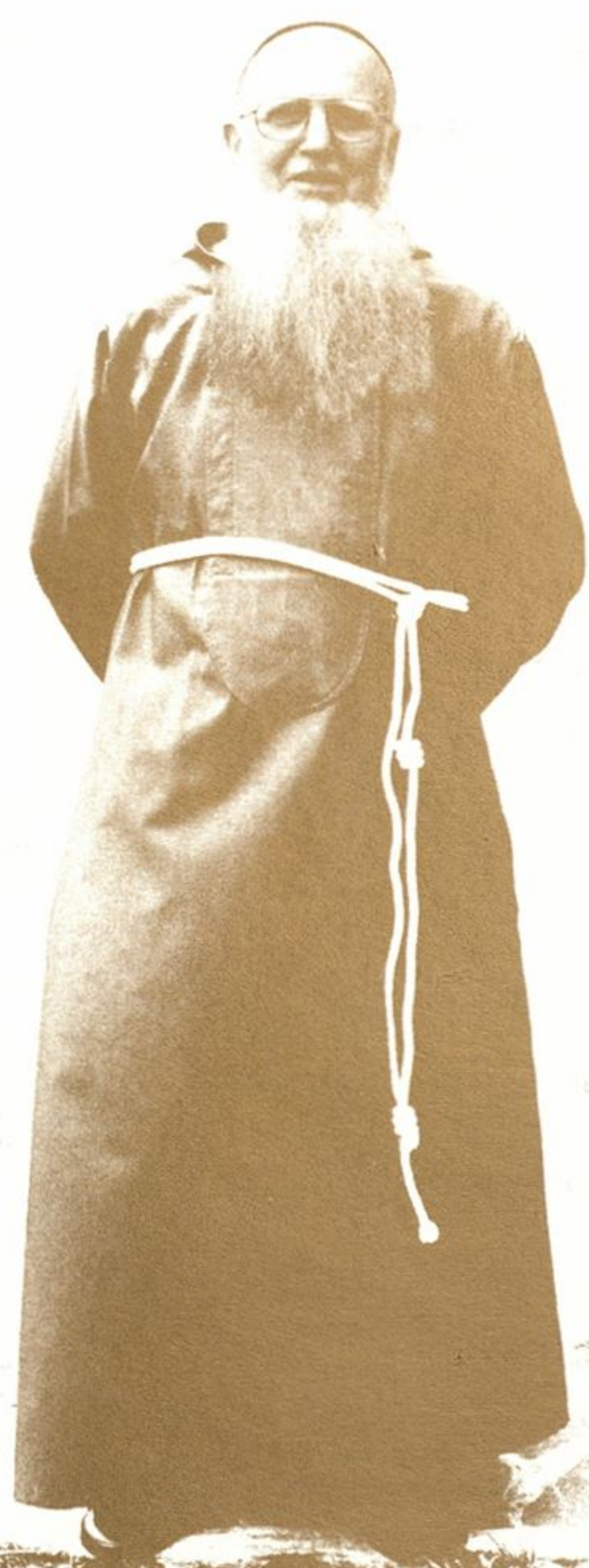

škofjeloški pasijon
PROCESSIO LOCOPOLITANA
1721-1999

Potujoča razstava Škofjeloški pasijon

Ob 300-letnici prihoda kapucinov v Škofjo Loko
ter načrtovani ponovni uprizoritvi
v letu 2006

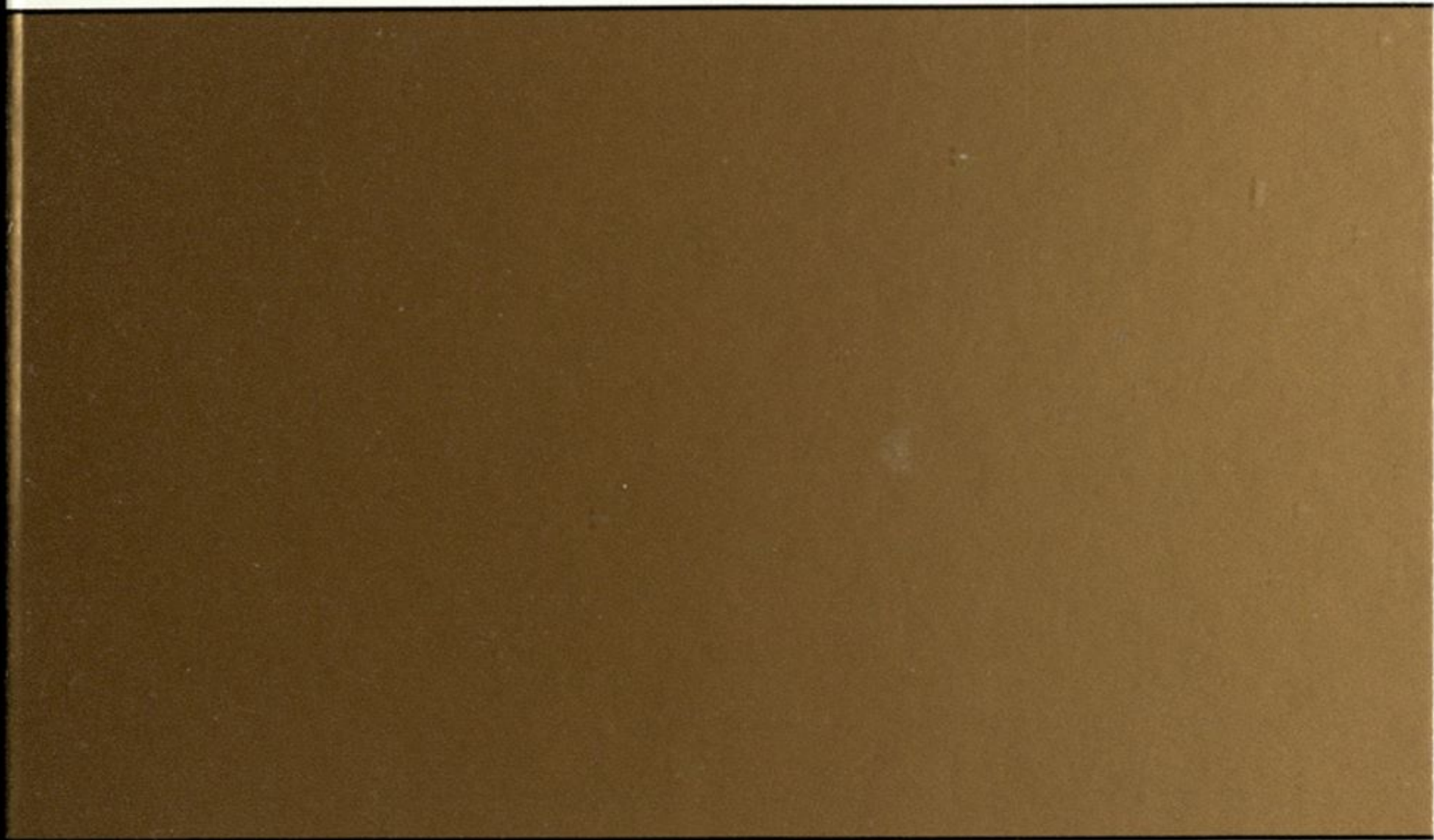

400

LET KAPUCINOV
V SLOVENIJI

300

LET KAPUCINOV
V ŠKOFJI LOKI

Loški razgledi

MUZEJSKO DRUŠTVO ŠKOFJA LOKA

ŠKOFJELOŠKI PASIJON

2006

Muzejsko društvo Škofja Loka
Škofja Loka 2006

Zbirka Loški razgledi

Doneski 12

Škofjeloški pasijon 2006,

Katalog Potujoče razstave Škofjeloški pasijon

Uredil: Alojzij Pavel Florjančič

Lektoriral: Ludvik Kaluža

Oblikovanje naslovnice: Jure Miklavc

Računalniški stavek: Studio Grad

Fotografije: Arhiv Loškega muzeja, Arhiv Slovenskega narodnega gledališča v Trstu,

A. Pavel Florjančič, Tomaž Lunder, Marinka Mrak, Andrej Perko, Peter Pokorn,

Župnijski arhiv Stara Loka

Tisk: Pro Grafika

Založilo in izdalo: Muzejsko društvo Škofja Loka

Zanj: Peter Hawlina

Škofja Loka 2006

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

792.246(497.4 Škofja Loka)"2006"(082)

398.541(497.4 Škofja Loka)"2006"(082)

ŠKOFJELOŠKI pasijon 2006 / [uredil Alojzij Pavel Florjančič ;
fotografije arhiv Slovenskega narodnega gledališča v Trstu ... et
al.]. - Škofja Loka : Muzejsko društvo, 2006. - (Zbirka Loški
razgledi. Doneski ; 11)

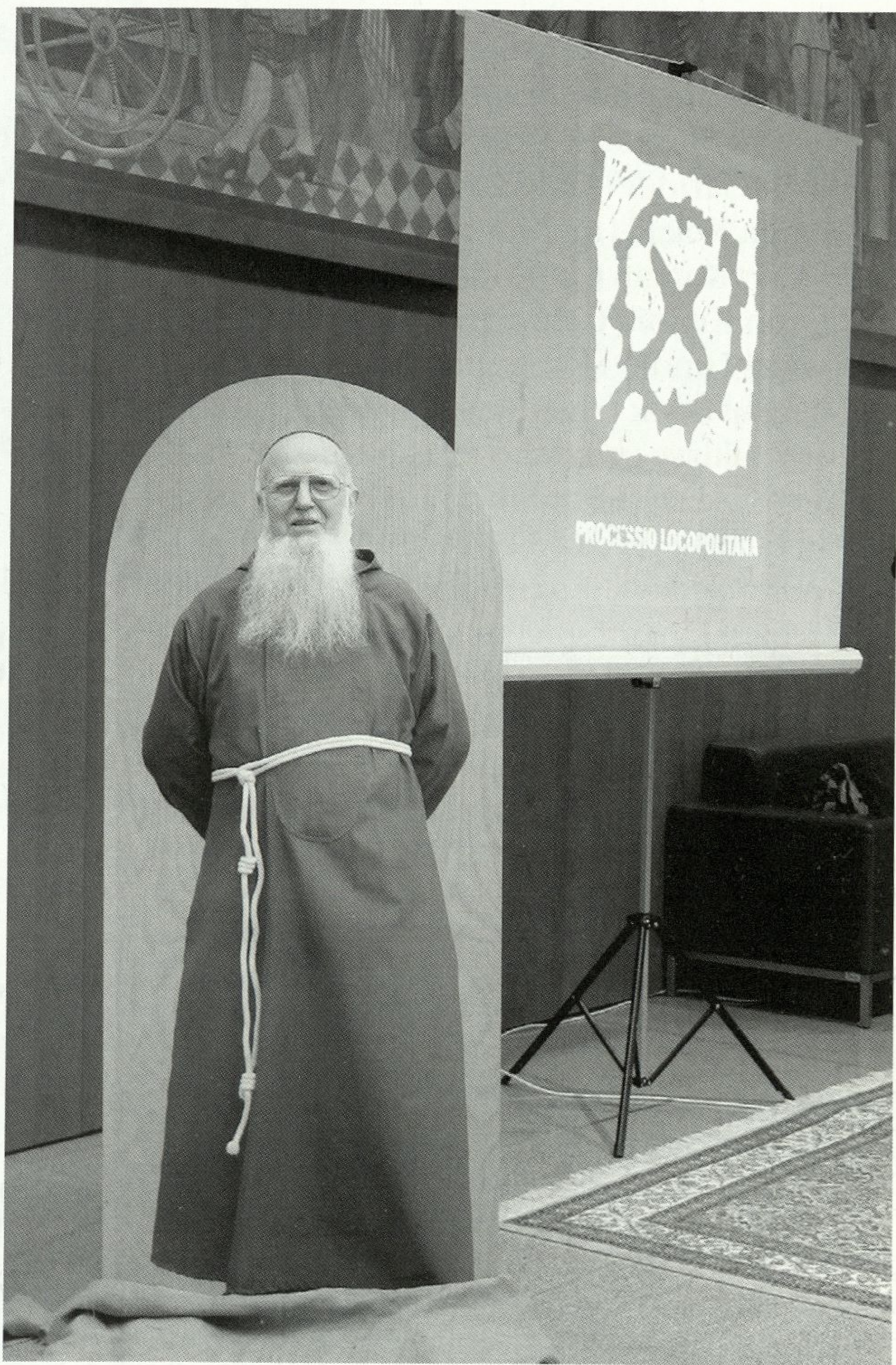
ISBN 961-90013-6-2

1. Florjančič, Alojzij Pavel

226024192

0 200615298

Iz razstave
Škofjeloški pasijon 2006
v parlamentu
Republike Slovenije,
31. marec 2006. Foto P. Pokorn

AVTORSKA SKUPINA RAZSTAVE

Koncept razstave

Marjan Kokalj
dr. Tadeja Primožič

Strokovna podpora

prof. dr. Metod Benedik (svetovalec)
Pavel A. Florjančič (katalog razstave, fotografija, odnosi z javnostmi)
Borut Gartner (multimedija)
Marjan Kokalj (multimedija)
Marjan Koplan (fotografija)
Martin Krajnik (tehnična podpora)
Tomaž Lunder (fotografija)
Mateja Maček (spletna klepetalnica)
Jure Miklavc (grafično oblikovanje)
Jure Nastran (fotografija)
Tina Oblak (svetovalka)
Andrej Perko (fotografija)
Barbara Pintar (spletna klepetalnica)
Peter Pokorn (fotografija)
dr. Tadeja Primožič (vodenje in organizacija, odnosi z javnostmi)
Bojan Rihtaršič (oblikovanje razstave, fotografija)
Jure Svobljšek (ljudje s posebnimi potrebami)
Barbara Šušteršič (grafično oblikovanje)

RAZSTAVO STA FINANČNO PODPRLA

MINISTRSTVO ZA KULTURO
OBČINA ŠKOFJA LOKA

DONATORJI IN SPONZORJI

Kapucinski samostan Škofja Loka
Krajnik računalništvo d. o. o.
Križaj grafično oblikovanje
Lokalna turistična organizacija Blegoš
Mizarstvo Štibelj, Nikolaj Štibelj s. p.
Filip Mohorič
Prosvetno društvo Sotočje
Radio Ognjišče
Razvojna agencija Sora
Turistično društvo Škofja Loka
Uršulinski samostan Sv. Duh
Zupanc Jurij s. p. mizarstvo
Župnijski urad Stara Loka
Župnijski urad Škofja Loka

PROGRAM

PARLAMENT REPUBLIKE SLOVENIJE, LJUBLJANA, 31. 3. – 6. 4. 2006, RAZSTAVA

GALERIJA IVANA GROHARJA, ŠKOFJA LOKA, 7. 4. – 22. 4. 2006, RAZSTAVA

Galerija Ivana Groharja, Škofja Loka, 7. 4. 2006, ob 20. uri, odprtje razstave

Galerija Ivana Groharja, Škofja Loka, 8. 4. 2006, ob 20. uri,
prof. dr. Marko Marin: Evropske pasijonske igre med Čedadom in Škofjo Loko

Galerija Ivana Groharja, Škofja Loka, 9. 4. 2006, ob 16. uri,
Jože Faganel: Jezikovna podoba Škofjeloškega pasijona

Galerija Ivana Groharja, Škofja Loka, 9. 4. 2006, ob 20. uri,
prof. dr. p. Metod Benedik: Izhodišča Škofjeloškega pasijona

Galerija Ivana Groharja, Škofja Loka, 17. 4. 2006, ob 16. uri, uprizoritve
Škofjeloškega pasijona v letih 1999 in 2000 ter projekt Škofjeloški pasijon 2006

Galerija Ivana Groharja, Škofja Loka, petek 21. 4. 2006, ob 20. uri,
mag. Bogomila Kravos, Tržaška uprizoritev Škofjeloškega pasijona leta 1965

Nunska cerkev, Škofja Loka, sobota, 22. 4. 2006, ob 20. uri,
Tone Potočnik in koralni zbor Akademije za glasbo, Gregorijanski koral

SPREMLJEVALNI DOGODKI

Svetovni splet: www.pasijon.si

Dom na Fari, Stara Loka, 6. 4. 2006, ob 20. uri, odprtje razstave
Stane Jarm, Kristusove podobe, les in akvarel

Župnijski dom Antona Gregorčiča, Štandrež (St. Andrea) Italija 8. 4. 2006 ob
20. uri, **Peter Pokorn**, Fotografije s Škofjeloškega pasijona v letih 1999 in 2000

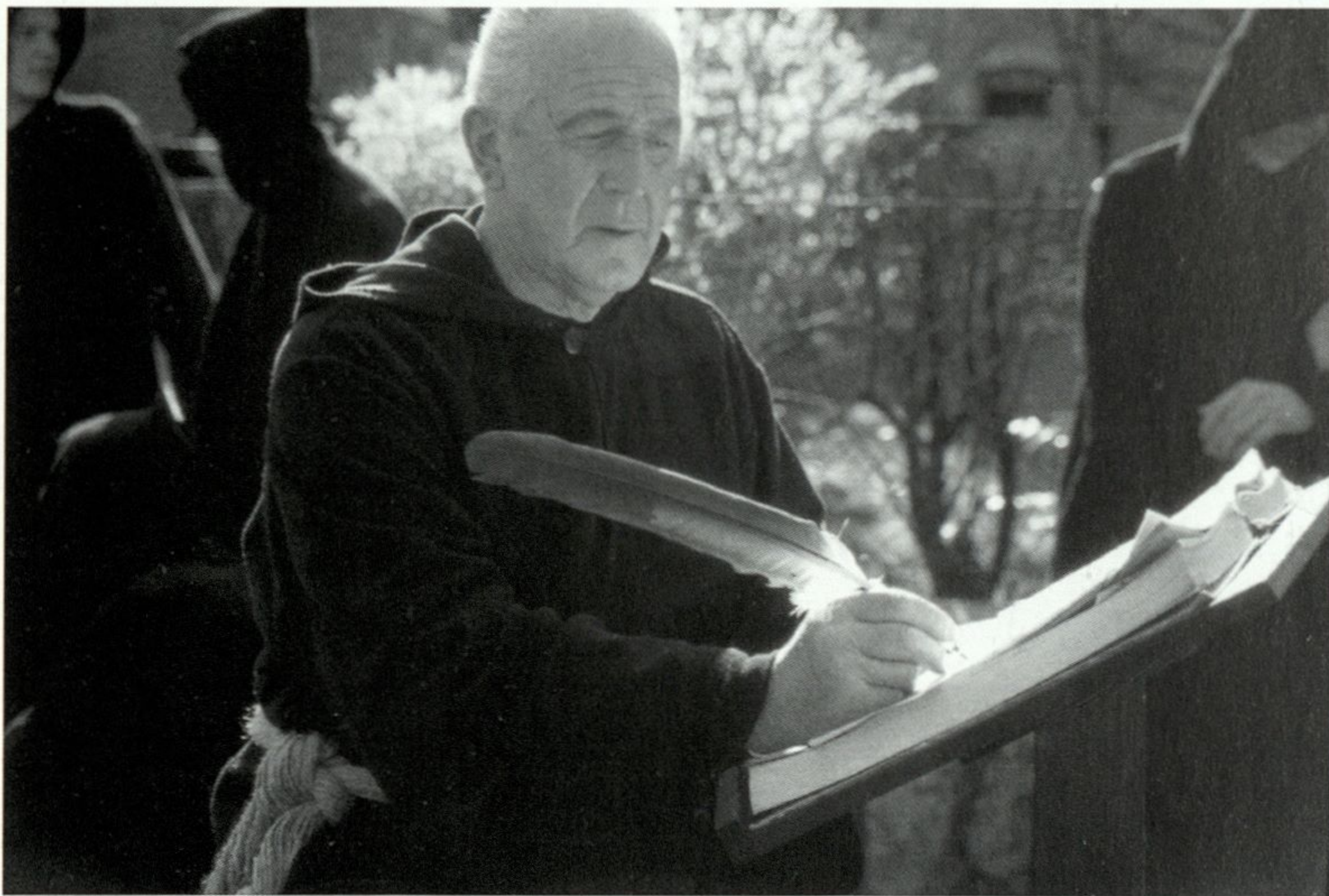
Odprtje razstave v parlamentu Republike Slovenije, 31. marec 2006. Foto P. Pokorn

Po odprtju razstave v parlamentu Republike Slovenije, 31. marec 2006.

VSEBINA

Štefan Kožuh	11
Florjančič A. Pavel, Processio locopolitana, signum temporis, a. d. MMVI ...	13
Tadeja Primožič, Potujoča razstava Škofjeloški pasijon	21
Metod Benedik, Izhodišča Škofjeloškega pasijona	25
Marko Marin, Evropske pasijonske igre med Čedadom in Škofjo Loko	37
Bogomila Kravos, Tržaška uprizoritev Škofjeloškega pasijona leta 1965	45
Franc Križnar, Glasba Škofjeloškega pasijona	57
Andrej Misson, Glasbeni zapisi iz zadnje uprizoritve Loškega pasijona	73
Tone Potočnik, Vokalna skladba Škofjeloškega pasijona 1999/2000 ...	75
Marjan Kokalj, Vinko Mohorčiča - Pasijon	77
Jure Svobljak, Svetloba v temi	81
Tadeja Primožič, Projekt Škofjeloški pasijon 2006	97
Andrej Demšar, "Pasijonski dnevnik"	133

Sv. Hieronim, prizor iz uprizoritve Škofjeloškega pasijona 1999. Foto T. Lunder

V življenju posameznika ali pa katerekoli skupnosti se nobena stvar ne zgodi sama iz sebe. Vse ima nekje svoj začetek - navdih, svoj vzrok - razlog in zato tudi svoje poslanstvo. Nobena stvar, ki ji je bilo dano, da se je zgodila, ne more ostati neopažena. Morda ne takoj, in tudi ne, da bi vsepovsod zbudila zanimanje; a slej ko prej se vsaj koga dotakne in v njem pusti svojo sled. Enako neopaženo ne moreta mimo nas 400-letnica prihoda bratov kapucinov na Slovensko in 300-letnica ustanovitve škofjeloškega kapucinskega samostana.

Eden od žlahtnejših sadov omenjene navzočnosti duhovnega izročila sv. Frančiška Asiškega (1182 - 1226) med nami je nedvomno Škofjeloški pasijon. Njegov snovalec Romuald Marušič (1676 - 1748) je na svojski način dopolnil izročilo kapucinskega evangeljskega pridiganja. Medtem ko je slavni pridigar Janez Svetokriški (1647 - 1714) s svojo toplo ljudsko besedo stopil s prižnice v sredo svojih dragih Slovencev, literaturi pa zapustil prvo slovensko pripovedno delo Sveti priročnik (1691 - 1707) v petih zajetnih zvezkih, se je Romuald Marušič družno z ljudmi iz bližnje in daljne loške okolice v spokorno-pasijonski procesiji podal po mestnih ulicah in trgih ter podaril našemu narodu prvo slovensko dramsko besedilo Škofjeloški pasijon (1721).

Ker duhovnih globin čas ne more odriniti v pozabo, sta omenjena oznanjevalca blagovesti nedavno doživela žlahtno priznanje: zdravnik dr. Bruno Breschi iz Gradeža (po materi slovenskega rodu) je pod okriljem Slovenske akademije znanosti in umetnosti leta 1998 gmotno omogočil pretisk Svetega priročnika, škofjeloški rojaki pa so, zavedajoč se zaklada, ki ga imajo med seboj, v letih 1999 in 2000 kar dvakrat zapored z izjemno duhovno poustvarjalnostjo oživili Processio Locopolitana.

Svetilke seveda ne gre postavljati pod mernik (prim. Mt 5,15) in duha ne ugašati (prim. 1 Tes 5,19). Zato hvaležno sprejemamo potujočo razstavo o izvirnem in pred letim oživljenem Škofjeloškem pasijonu, da bi se tako še bolje pripravili na njegovo tretjo "izdajo" v letu Gospodovem 2007.

Mir in dobro vsem!

br. Štefan Kožuh, kapucin

Processio Locopolitana, signum temporis, A. D. MMVI¹

Signum temporis, znamenje časa, je bilo dopisano pod prispevek Marka Marina o Škofjeloškem pasijonu pred slabima dvema desetletjema.² Zgovorno reklo smo aktualizirali v jubilejnem letu 2000 ob razstavi *Škofjeloški pasijon, znamenje časa - vabilo, ki ne zastara*, ki sta ga tedaj v škofjeloškem kapucinskem samostanu pripravila Kapucinski samostan v Škofji Loki in Muzejsko društvo Škofja Loka.³

¹ Škofjeloški pasijon, znamenje časa v letu 2006.

² Marko Marin, 1987, Škofjeloški pasijon (signum temporis), Škofjeloški pasijon, Zbirka Kondor, MK, Ljubljana str.192-207.

³ Benedik, M. & Florjančič A. P., *Škofjeloški pasijon, znamenje časa - vabilo, ki ne zastara*, zloženka, Občina Škofja Loka, Škofja Loka 2000. Na tej razstavi so bili prvič razstavljeni izvirnik Škofjeloškega pasijona in dva primerka Škofjeloškega pasijona v računalniškem zapisu z Braillovo pisavo za slepe. Na razpolago je bila tudi računalniška disketa za branje na Braillovi vrstici.

Leta 1999 in še naslednje leto je bila *Loška procesija na veliki petek*, kakršno je slovensko poimenovanje izvirnega latinskega zapisa t. i. Škofjeloškega pasijona,⁴ skoraj tri stoletja po svojem nastanku (leta 1721) in več kot dvesto let po domnevno zadnji uprizoritvi 1765 ali celo 1782, v Škofji Loki prvič zopet uprizorjena v celoti. Vmes je bilo sicer kar nekaj uprizoritev, pravzaprav izpeljank Škofjeloškega pasijona oziroma različnih dramskih, glasbenih ali literarnih produkcij. Med njimi je še posebno pomembna odrska uprizoritev iz leta 1936, saj je tedaj minilo kar poldruugo stoletje od zadnje uprizoritve pasijona v Loki. V izvirni jezikovni podobi jo je režiral in postavil na oder dr. Tine Debeljak (1903-1985). Dobesedno postavil na oder, ki je stal pred novo osnovno šolo v loškem Kapucinskem predmestju. Mogočno kuliso Mestnega trga je prispevala akademska slikarka Bara Remec, Tinetova svakinja. Kljub izredno pomembnemu, kvalitetnemu in velikopoteznemu dramaturškemu in igralskemu dosežku z več kot sto nastopajočimi pa to vendarle ni bil tisti "pravi" procesijski, torej mobilni pasijon z več sto nastopajočimi, s konji in pasijonskimi podobami skozi Loko, po Placu in Lontrgu, kot ga je predpisovala režijska knjiga patra Romualda (Lovrenc Marušič, 1676-1748).⁵

Še manj možnosti za pasijon je bilo po drugi svetovni vojni, saj za novo oblast stvar nikakor ni "prišla v poštev". So ga pa Slovenci onstran železne zaves uprizorili leta 1965. Ansambel Slovenskega narodnega gledališča v Trstu je tedaj, na cvečno nedeljo, na odru novega kulturnega doma zaigral *Veliki slovenski pasijon*, ki je v tretjem delu vključeval skrajšano verzijo Škofjeloškega pasijona. Predstava je imela velik odmev onstran meje. Ogledal si jo je tudi italijanski literat Dario Fo. Znamenitega pisca je ta uprizoritev opogumila, da je že zbrane ljudske misterije in duhovne igre predelal v *Burkaški misterij (Mistero buffo: giullarata popolare in lingua padana del '400, 1969)*, s katerim je kronal svojo gledališko in literarno dejavnost, po kateri ga pozna ves svet.⁶ *Veliki slovenski pasijon* je SNG v Trstu ponovilo leta 1968 v Slovenski Benečiji.⁷

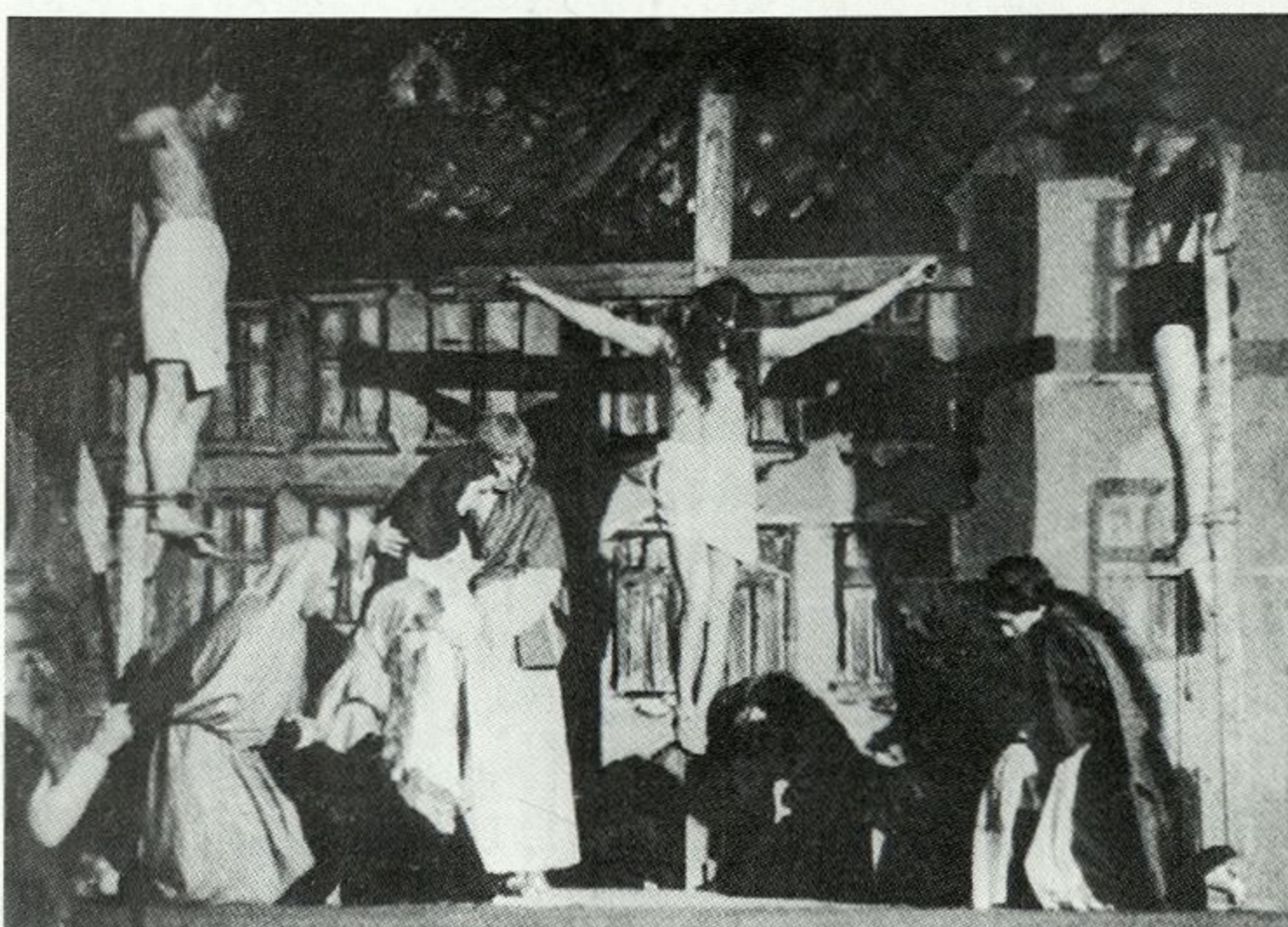
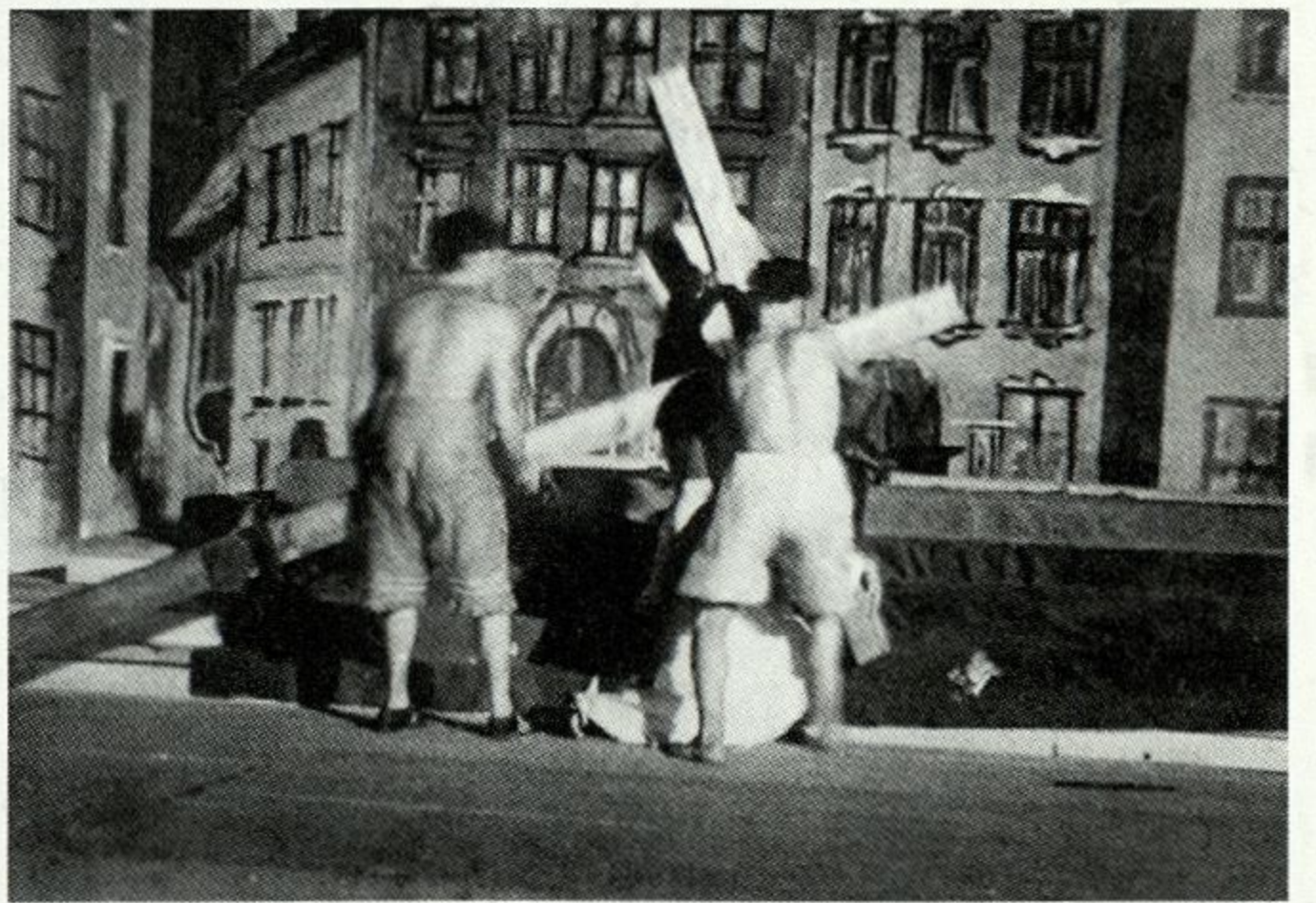
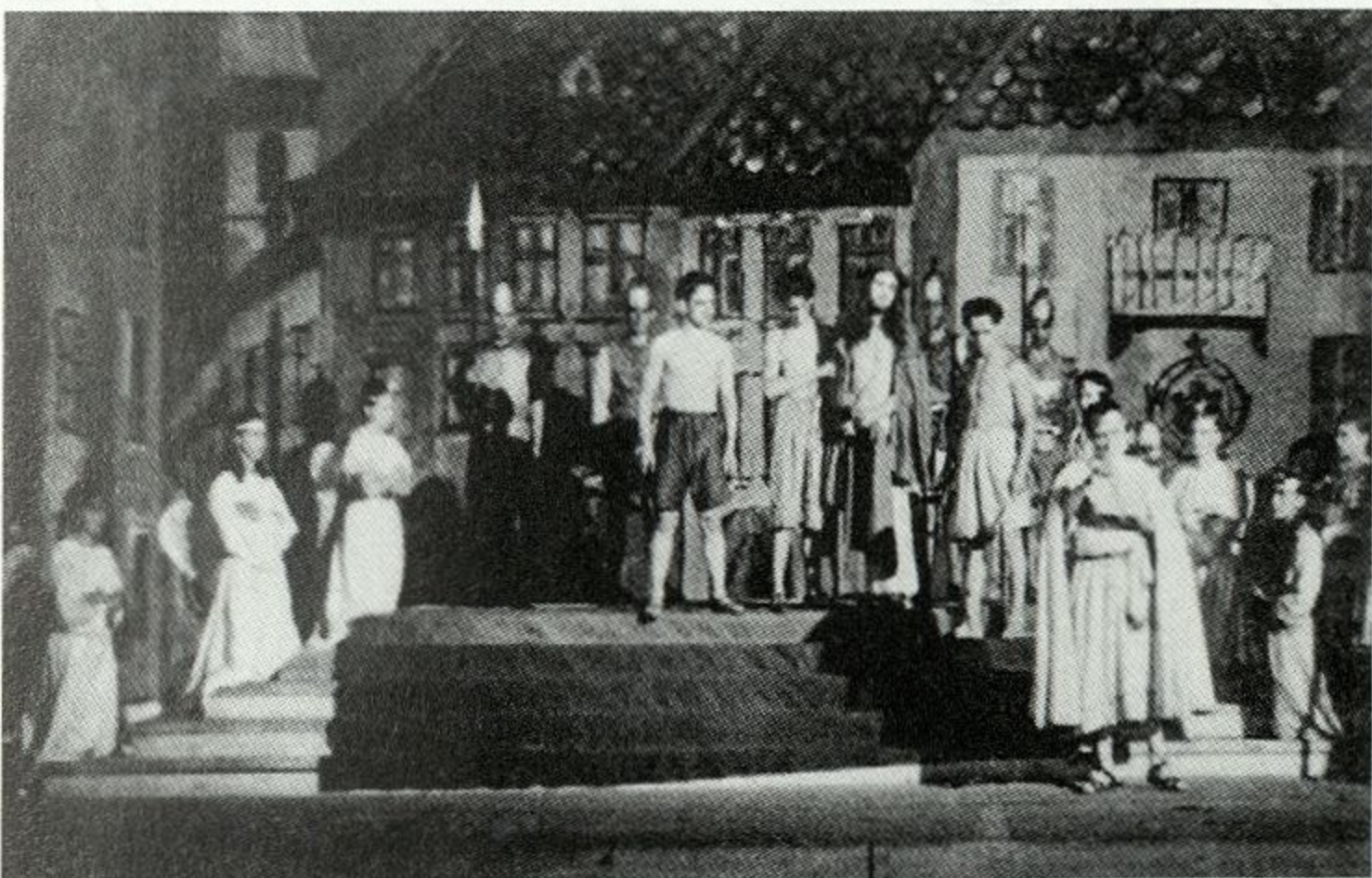
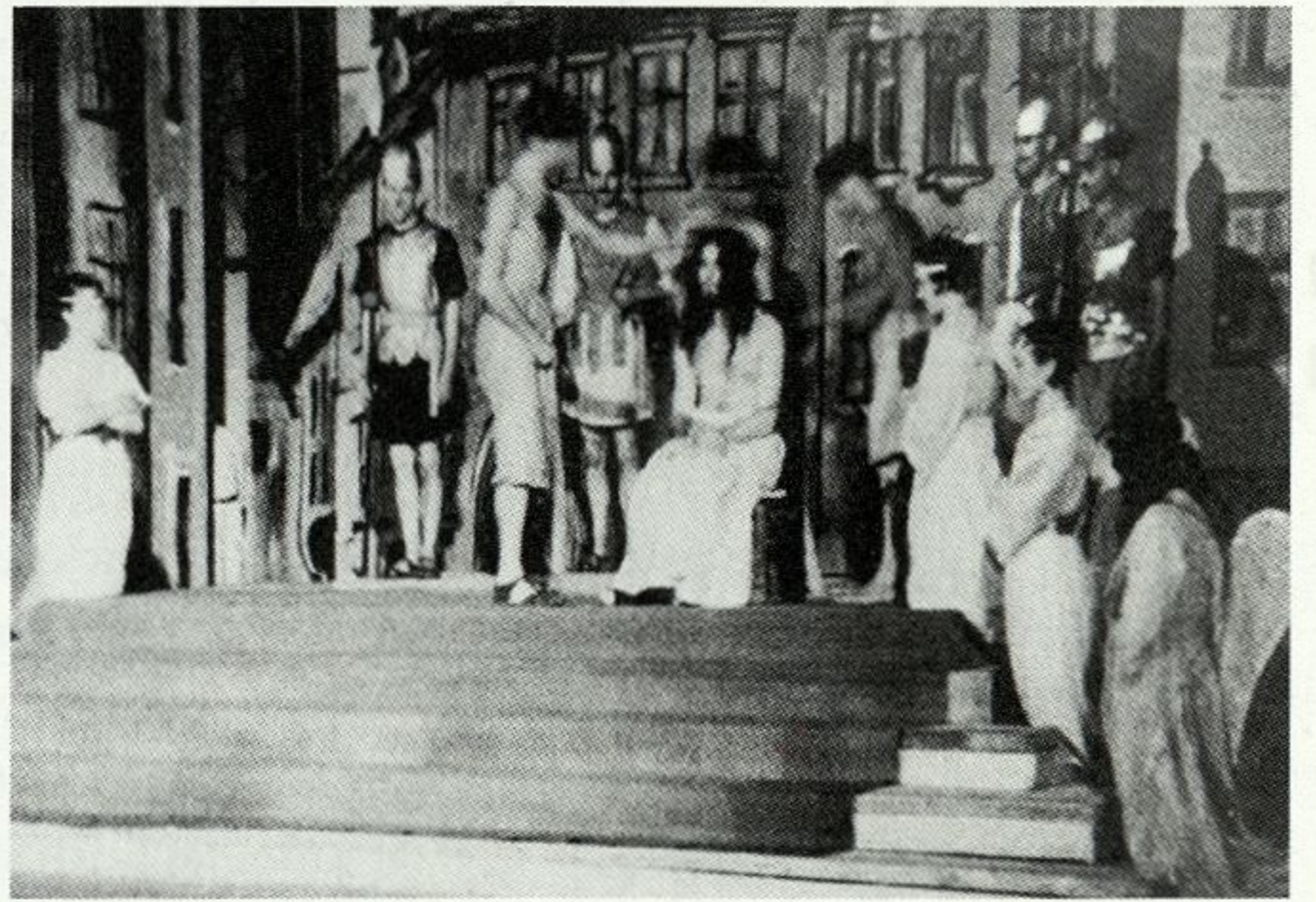
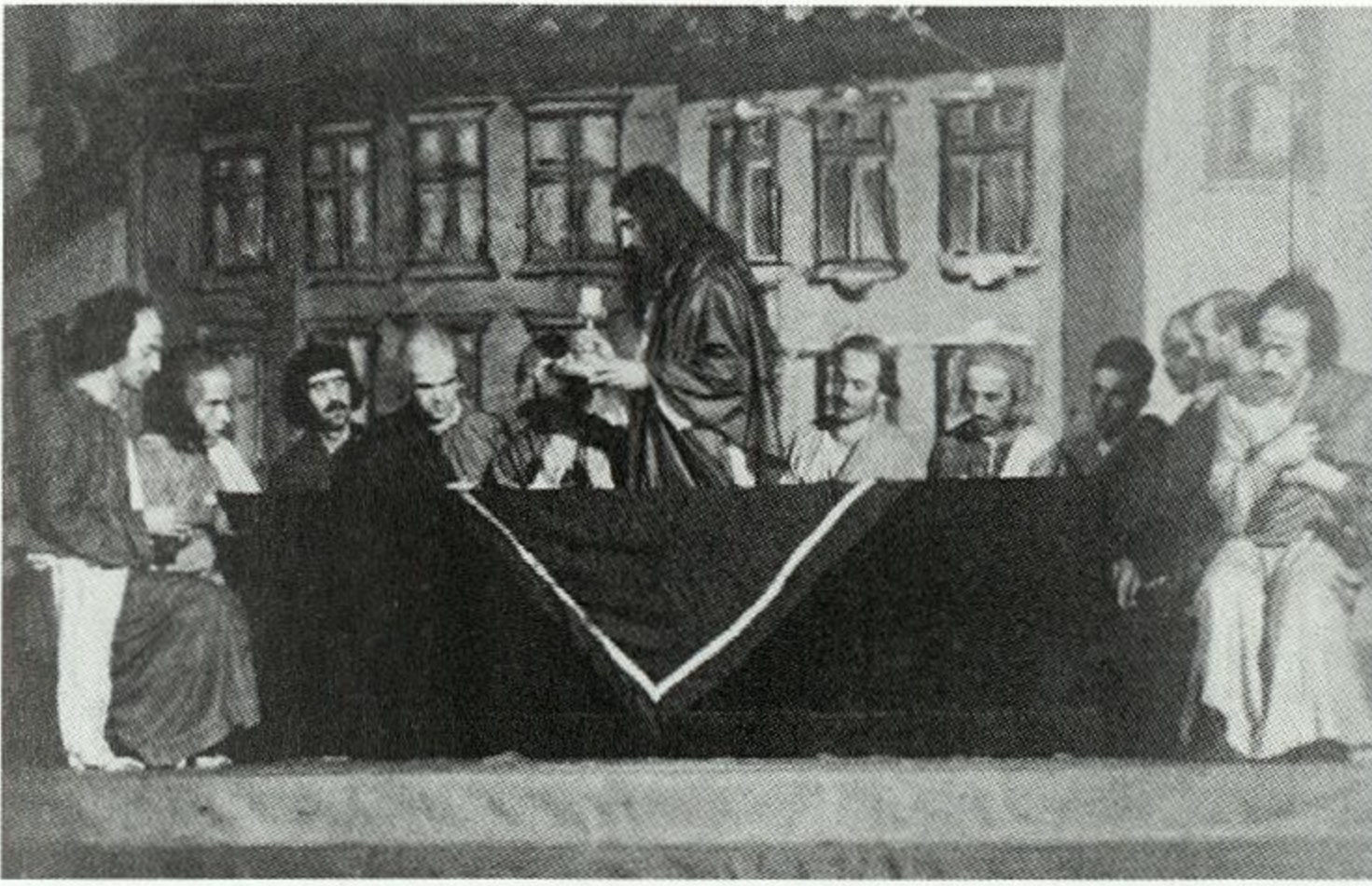
⁴ Lovrenc Marušič (1676-1748), škofjeloški kapucin, pater Romuald pospremi svoj znameniti tekst z: *Instructio Pro Processione Locopolitana in die Parasceves*, kar bi lahko dobesedno prevedli z: *Navodilo za procesijo v loškem mestu na veliki petek* ali morda primerneje: *Navodilo za velikonočno procesijo v (Škofji) Loki*. Danes to prvo ohranjeno slovensko gledališko besedilo poznamo pod imenom *Škofjeloški pasijon*, ki ga hranijo v Kapucinskem samostanu Škofja Loka.

⁵ V Kranju je Niko Kuret že v letih 1932 in 1934 pripravil odrsko, dvoransko predstavitev Škofjeloškega pasijona v jezikovno posodobljeni podobi. Vendar so bile tako te Kuretove predstave kakor tudi Debeljakova leta 1936, slednja sicer uprizorjena masovno in zunaj, vendarle le statične, oziroma klasične odrske, torej ne mobilne, izvirno procesijske izvedbe pasijona.

⁶ Vablivo je pomisliti, da je morda tudi Škofjeloški pasijon nekoliko botroval Nobelovi nagradi za leto 1997, ki jo je prejel Dario Fo.

⁷ Več o tržaških uprizoritvah v prispevku Bogomile Kravos: *Veliki slovenski pasijon*. Tržaški uprizoritev škofjeloška pasijona leta 1965, str. 43

⁸ Ko so bile priprave za uprizoritev Škofjeloškega pasijona že v polnem teku, je bil 22. junija 1998 v Knjižnici Ivana Tavčarja pogovor z dr. Metodrom Benedikom o nastanku in pomenu pasijona, režiser pasijona, Marjan Kokalj pa je spregovoril o aktualnem projektu in postavitvi. Po tej zelo obiskani in odmevni prireditvi, sta Knjižnica Ivana Tavčarja in Občina Škofja Loka, 14. oktobra 1998 na Loškem odru za širšo javnost organizirali kompleksno predstavitev uprizoritve pasijona. O režiji, scenografiji, jeziku, kostumografiji, organizaciji, promociji in celostni podobi je spregovorila skupina strokovnih sodelavcev.

Kot smo že omenili, nam je v Škofji Loki na koncu 20. stoletja le uspelo uprizoriti zopet "pravi", torej procesijski pasijon v polni sestavi.⁸ Izvedba in odziv na uprizoritev Škofjeloškega pasijona sta presegla vsa pričakovanja, tako strokovnjakov, poročevalcev, obiskovalcev in morda je presenetil celo pobudnike, tiste, ki so stopili nato skupaj, in same avtorje, kakor tudi nastopajoče. Tedaj je na splošno obveljalo, da je Škofjeloški pasijon postal poleg sočasne *Coprniške krvave rihte*⁹ v Loki najbolj izvirna in kakovostna loška prireditev, z največjo prepoznavnostjo doma in na tujem. Pasijon je bil tako ponovno vrnjen v "niz loških biserov" oziroma loških pričevanj.¹⁰

Uprizoritve pasijona leta 1999 in 2000 so spodbudile številne ustvarjalce.¹¹ Že

⁹ Leta 1998, torej eno leto pred ponovno uprizoritvijo Škofjeloškega pasijona, je Loški oder uprizoril *Coprniško krvavo rihto*, imeniten gledališki komad Ludvika Kaluže o sodbi Agati Schwarzkobler po tekstu Tavčarjeve Visoške kronike. Na sotočju obeh Sor je bilo šest uspešnih in dobro obiskanih uprizoritev na prostem, s petintridesetimi nastopajočimi, v avtentičnih kostumih, z ježo škofa Janeza Frančiška na konju, konj je pred sodni tribunal pripeljal tudi Agato, ki gre na koncu resnično v vodo, skratka atraktivna in dobro sprejeta uprizoritev med strokovnjaki in občinstvom. Glej: Ludvik Kaluža, *Coprniška krvava rihta* v Loki, Loški razgledi 45, str. 207-241, Muzejsko društvo Škofja Loka, Škofja Loka, 1998. To je bila že nekakšna dobra napoved Škofjeloškega pasijona v naslednjem letu in znanilec množičnega obiska. Predstava je bila prirejena tudi za dvoransko uprizoritev in bila nato še večkrat izvedena (1998 - 2001 skupno 25 ponovitev, med njimi ena na gostovanju v Maasmechelenu- Belgija. Škoda, da "Krvava rihta" ni redno na programu Loškega odra, še posebej za šolsko mladino in kot potujoča predstava v Sloveniji in zamejstvu. Bila bi še posebej dobrodošla med sedemletnimi "pasijonskimi sušnimi leti".

¹⁰ Nekaj teh loških pričevanj omenimo:

- *Brižinski spomeniki*, so bili najdeni v pontifikalu, popotnem obredniku prvega loškega zemljiškega gospoda, freisinškega škofa Abrahama in so še posebej loški.
- *Dve darovnici cesarja Otona II.* taistemu loškemu gospodu iz leta 973, v katerih so prvič v slovenskem jeziku omenjeni Loka, Žabnica, Suha, Selca, Sora, Kranjska in drugi kraji.
- *Pogodba iz leta 1074* med loškim zemljiškim gospodom, freisinškim škofom Ellenhartom in oglejskim patriarhom, v kateri so prvič omenjene loške cerkve. To je tudi prva omemba cerkva na Slovenskem.
- *Zamorci s krono* v loškem grbu na pečatniku iz približno leta 1300, v grbu na svodu mestne župnijske cerkve iz leta 1479 in na Schwarzevi plošči iz leta 1513 je več kot tisočletna izkaznica "evropskosti" Škofje Loke.
- *Kamniti (kapucinski) most* iz leta 1381 je eden redkih mostov v Evropi iz tega časa.
- *Škofjeloški rokopis* iz leta 1466 z najstarejšim zapisom slovenskih imen za mesece.
- *Kašča* na Lontrgu, obnovljena leta 1513 po velikem potresu.
- *Plac z renesančno Homanovo hišo* iz leta 1529.
- *Snemanje s križa*, freska Giulia Quaglia v puštalski kapeli iz leta 1706.
- *Kapucinska knjižnica* z dvajsetimi inkunabulami in izvirnikom Škofjeloškega pasijona očeta Romualda.
- *Prvo mesto na Slovenskem z električno javno razsvetljavo* postane v letu 1894 Škofja Loka.
- *Sv. Jurij* Mateja Sternena, velika oltarna slika iz leta 1948 v starološki župni cerkvi.

¹¹ Mogoče je prav, da omenimo še nekaj vzporednih "produktov", ki jim je botroval Škofjeloški pasijon, oziroma njegova uprizoritev v letih 1999/2000: Lojze Kokalj, Konstrukcija prenosne ploščadi (za Škofjeloški pasijon), Fakulteta za strojništvo, diplomska naloga, mentor prof. dr. Igor Janežič, Ljubljana 1998; Bernarda Rovtar, *Zvrstna opredelitev Škofjeloškega pasijona*, Filozofska fakulteta, Oddelek za primerjalno književnost, diplomska naloga, mentor prof. dr. Lado Kralj, Ljubljana 1998; Špela Ledinek, *Prehrana na Škofjeloškem v času zapisa pasijona (1. pol. 18. stol.) ob priliki ponovne uprizoritve v letu 1999*, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo, diplomska naloga, mentor prof. dr. Janez Bogataj, Ljubljana 1999; Tina Oblak, *Značilnosti tržnega komuniciranja neprofitnih organizacij, primer Škofjeloški pasijon* 1999, Fakulteta za družbene vede, diplomska naloga, mentorica dr. Mira Kline, Ljubljana 1999; Leja Drofenik, *Škofjeloški pasijon, predstavitev blagovne znamke in promocijskega materiala*, Fakulteta za družbene vede, seminarska naloga, mentor izr. prof. dr. Marko Lah, Ljubljana 2004.

Uprizoritev Škofjeloške pasijona leta 1936. Vsi protagonisti so bili Ločani. V ospredju režiser dr. Tine Debeljak in prof. France Planina, četrty z desne v prvi vrsti je Svetko Kobal.

decembra leta 2000 je ljubljanska Drama (Slovensko narodno gledališče Drama Ljubljana) v priredbi, režiji in scenografiji Mete Hočevar na velikem odru uprizorila Škofjeloški pasijon. V gledališkem listu obravnavajo posamezne teme: Igor Grdina, Igor Lampret, Jože Faganel, Marko Marin, Tatjana Stanič, Siegfried Melchinger in Dragan Klaić. V velikonočnem času jubilejnega leta je bilo več "Pasijonskih koncertov", omenimo na primer koncert Camerate Carniole iz Škofje Loke 4. aprila ob slavnostnem sprejemu članov častnega odbora Škofjeloškega pasijona, predstavnike slovenskih srednjeveških mest, goste iz Freisinga z nadžupanom Dietrom Thalhammerjem, častne občane občine Škofja Loka, člane diplomatskega zbora z doajenom, apostolskim nuncijem Edmondom Farhatom in druge visoke goste na čelu s slovenskim metropolitom, ljubljanskim nadškofom dr. Francetom Rodetom. V kapeli Loškega gradu pa je 14. aprila gostoval ansambel Musica antiqua Slovenica 14. aprila. Dr. Marko Marin je še istega leta 2000 o Škofjeloškem pasijonu predaval v Lyonu. Skladatelj Alojz Srebotnjak je, po lastnem pričevanju, v letih uprizarjanja pasijona 1999 in 2000 skomponiral partituro Škofjeloškega pasijona. Skladba oratorijskega tipa za solo glasove, mešani zbor in orkester je bila izvedena spomladi leta 2002 v Cankarjevem domu v Ljubljani in poleti istega leta še v Škofji Loki. Občina Škofja Loka je poskrbela, da je skladba izšla tudi na zgoščenki (CD).

Slikovitost izvirnih in bogatih kostumov Nade Slatnar in najprimernejša pasijonska scena Placa (med Komunom in Rotovžem), podnožja gradu pri Poljanskih vratih, Studenca in Kašče so bili tarča številnih snemalcev in fotografov. Atraktivni posnetki obeh uprizoritev Škofjeloškega pasijona so postali bogata zakladnica "največjega slovenskega gledališkega spektakla". Že leta 1999 so loški fotografi Foto kluba Anton Ažbe razstavili izbor barvnih fotografij pasijona v občinski avli in v

Knjižnici Ivana Tavčarja Škofja Loka, avstrijska novinarka Brigitta Brecht pa je istega leta tudi predvajala svoje diapozitive z motivi pasijona. V Škofjeloškem kapucinskem samostanu sta Dušan Jež in Danilo Jakovčič leta 2000 razstavila svoje črno-bele fotografije pasijona. Peter Pokorn, mojster EFIAP, je svoje fotografije s pasijona pokazal leta 2002 v Celju in leta 2004 na avstrijskem Štajerskem v Feldkirchnu, kjer je obiskovalcem predaval o uprizoritvi pasijona v Loki in jim razdelil drugo predstavitveno gradivo o pasijonu. Leta 2005 je svoje fotografije pasijona predstavil na dramaturški produkciji Škofjeloškega pasijona Barbare Pintar in Mateje Maček na Filozofski Fakulteti v Ljubljani. Istega leta 2005 sta Jure Nastran in Peter Pokorn svoje fotografije pasijona priobčila v knjigi *Več kot tisoč let, Kronika župnije Stara Loka*.¹³

Po tako uspelih in odmevnih uprizoritvah in odzivu nanje se je na Slovenskem pojavila misel, da je treba v Loki pasijon ponoviti na vsakih sedem let. Leta 2004 so se v škofjeloški občinski upravi odločili, da se pasijon znova izvede leta 2006.¹² Potem ko je bil oblikovan strokovni odbor za izvedbo Škofjeloškega pasijona in so bile priprave na pasijon v polnem zamahu, je leta 2005 prišlo do nesoglasij v občinskem svetu, nakar je strokovni odbor odstopil. Občinski svet je uprizoritev Škofjeloškega pasijona prestavil v leto 2007. Uprizoritev pasijona v izvirni izvedbi, prvega v tem stoletju oziroma tisočletju v Škofji Loki, se je morda s tem zavlekla v nedoločen čas.

Kljub zapletom leta 2005 smo za napoved Škofjeloškega pasijona leta 2006 v Loki, poleg že omenjenih del fotografov, vendarle nekaj storili. V starološkem Domu na Fari smo tega leta v velikem tednu odprli razstavo *Pasijon po Vincencu*. To je bila razstava izvirnih pasijonskih podob na bakru škofjeloškega ljudskega umetnika Vinka Mohorčiča iz uprizoritev pasijona v letih 1999 in 2000. Ob tej priložnosti je bil odigran tudi prizor ene izmed podob zadnje loške postavitve pasijona. Razstava sama pa je bila ponovljena v sklopu praznovanja občinskega praznika in turistične Venerine poti junija 2005. Razstavo so številni obiskovalci sprejeli z naklonjenostjo. Tedaj smo začeli tudi z akcijo za odkup celotnega ciklusa pasijona v bakru, da bi ostal skupaj in v Škofji Loki. V Muzejskem društvu Škofja Loka smo tega leta sprejeli tudi projekt dr. Tadeje Primožič za *Potujočo razstavo Škofjeloški pasijon* v letu 2006.¹⁴ Dobro strukturiran in razdelan projekt je uspel na natečaju Ministrstva za kulturo za leto 2005.

Potujočo razstavo Škofjeloški pasijon, ki je plod sodelovanja strokovnih in požrtvovalnih sodelavcev, dajemo letos, leta 2006, v času neuprizoritve načrtovanega pasijona, gledalcem v vpogled, slepim v otip. Izvirno je bila ta razstava, kot smo že omenili, sicer mišljena lansko leto kot napovednik za letošnji "pravi" veliki Škof-

¹² Glej: Projekt Škofjeloški pasijon 2006 na strani 45.

¹³ Peter Pokorn bo ob času Potujoče razstave ŠP v Škofji Loki, razstavljal svoje pasijonske fotografije v Štandrežu, kjer se je rodil pater Romuald, avtor Škofjeloškega pasijona.

¹⁴ Prvotno je bila razstava zamišljena kot napovednik pasijonu za leto 2006 in naj bi bila *Potujoča razstava Škofjeloški pasijon* na ogled obiskovalcem poleg Škofje Loke (na Loškem gradu) še po drugih slovenskih mestih oziroma krajih in v bavarskem Freisingu.

jeloški pasijon, tako pa si jo lahko, nekoliko prirejeno, letos ogledamo Ločani, slovenski poslanci in svetniki v parlamentu ter obiskovalci po drugih krajih v Sloveniji. Razstavo spremljajo predavanja, delavnice in kulturne prireditve. Na koncu bodo eksponati razstave pristali v Muzeju Škofjeloškega pasijona, ki ga načrtujejo v tukajšnjem kapucinskem samostanu. Kot dosedanji pasijoni bo tudi ta ostal *pričevanje znamenja časa - vabila, ki ne zastara*.

Potujočo razstavo spremlja katalog s celotnim projektom Škofjeloškega pasijona dr. Tadeje Primožič za leto 2006, od vsebinske predstavitve skupaj s poslovnim načrtom, kronologije dogodkov, do pobude o razglasitvi Škofjeloškega pasijona za kulturni spomenik državnega pomena.¹⁵ Projekt uvajajo prispevki priznanih avtorjev o našem pasijonu, kapucinih, kakor tudi o pasijonskih igrah drugod po Evropi.

Potujočo razstavo Škofjeloški pasijon posvečamo 400-letnici prihoda kapucinov v Slovenijo in 300-letnici prihoda kapucinov v Škofjo Loko. Naj bo ta razstava zahvala za veliko in pomembno duhovno, kulturno in civilizacijsko delo, ki so ga kapucini dali Ločanom in Slovencem. Hkrati pa naj pomeni tudi dodatni impulz za redno ciklično uprizarjanje pasijona v Škofji Loki in preverjanje predpostavke, da bi bila lahko prva uprizoritev spokorne procesije pri kapucinih v Pragi leta 1604 morda podlaga za prvo znano uprizoritev pri nas med leti 1608 in 1613 v Ljubljani ter posledično morda čez slabih sto let še v Škofji Loki. Zato bi morali pogledati še kam, vsaj pa v *Bullarium O.F.M. Capucinatorum IV/Romae 1746*, 178, na kar nas je spomnil leta 1999 dr. Metod Benedik.¹⁶

Da je do te razstave prišlo, je najbolj zaslužna nosilka izvirnega projekta Škofjeloški pasijon 2006 in spodbujevalka potujoče razstave, dr. Tadeja Primožič. Ob njej in tudi nam ob strani je stal prvi mož postavitve pasijona v letih 1999 in 2000 in tedanji režiser Marjan Kokalj. Pohvalo zaslužijo vsi avtorji razstave in številni sodelavci, ki so morali v kratkem času postoriti veliko dela brezplačno. Pomemben je delež, ki ga je za ljudi s posebnimi potrebami, predvsem za slepe in slabovidne obiskovalce razstave, pripravil Jure Svoljšak.¹⁷ Brez Ministrstva za kulturo Republike Slovenije razstave verjetno ne bi bilo. Hvala njim in gospe Vidi Koporc Sedej še posebej. Loško županstvo se je tudi izkazalo in nam pomagalo po svojih močeh. Pri Muzejskem društvu Škofja Loka smo projekt vzeli za svojega in se mu še posebej posvetili. Zadovoljen in vesel sem te akcije "za našo stvar", kakor bi rekel legendarni dr. Pavle Blaznik, prvi društveni predsednik in njegov večdesetletni steber. Ponosen bi bil na naše dejanje.

¹⁵ Po Svoljšakovem pričevanju je on predlagal, da se Škofjeloški pasijon zavaruje kot premična kulturna dediščina.

¹⁶ Benedik M., 1999, *Kapucini kot pomemben dejavnik v oblikovanju duhovne podobe slovenskega naroda v 17. in 18. stoletju*, Loški razgledi 46 (11-18), str. 17, Muzejsko društvo Škofja Loka, Škofja Loka.

¹⁷ Več o Škofjeloškemu pasijonu in naši razstavi za ljudi s posebnimi potrebami, predvsem za slepe in slabovidne, lahko preberete v nadaljevanju v prispevku Svetloba v temi, avtorja Jureta Svoljšaka, ki se je 18 let strokovno ukvarjal s slepimi in slabovidnimi. Avtor v nadaljevanju prispevka bralcem podaja tudi svojo izkušnjo pri snovanju uprizoritve Škofjeloškega pasijona v letih 1999 in 2000 in pri strokovnem odboru za izvedbo škofjeloškega pasijona 2006.

Vsi ti in še mnogi neimenovani, ki so zaslužni za ta naš skupni projekt, predstavljajo *signum temporis*, današnje znamenje časa. Odzvali so se namreč *vabilu, ki ne zastara!*

Vlogo Kristusa je odigral France Trefalt iz Kranja. Vse fotografije uprizoritve Škofjeloškega pasijona leta 1936 v Škofji Loki so iz Loškega muzeja.

P. S.

V istem času, v katerem smo se pred osmimi leti v Škofji Loki pripravljali na Škofjeloški pasijon, je nastajal na drugem koncu Slovenije, na Kočevskem, še drug pomemben pasijon. V lesu ga je iztesal, oziroma izžagal, kipar Stane Jarm. Njegov Veliki slovenski pasijon so postavili leta 1998 ob poti v brezno pod Krenom v Kočevskem rogu, kjer so pod križem svojih bratov padali slovenski domobranci.

Ob naši potujoči razstavi v mestni Groharjevi galeriji, bomo v Domu na Fari v Stari Loki, v četrtek, 6. aprila, razstavili Jarmova Kristusova obličja. S tem je Processio Locopolitana A. D. MMVI še bolj loški, slovenski, evropski in predvsem človeški.

Potujoča razstava Škofjeloški pasijon

"Potujoča razstava Škofjeloški pasijon" je bila sprva predvidena kot ena od spremljevalnih aktivnost v okviru projekta Škofjeloški pasijon 2006. Njen prvotni namen pa je bil predstavitev te sestavine dediščine v Sloveniji in tujini ob uprizoritvah Škofjeloškega pasijona v letu 2006.

Razstavo je Muzejsko društvo Škofja Loka prijavilo na "Javni razpis za izbor javnih kulturnih projektov na področjih premične dediščine in knjižnične dejavnosti" Ministrstva za kulturo v letu 2005.

Pri izvedbi naj bi sodelovali Muzejsko društvo Škofja Loka kot prijavitelj in nosilec projekta, Loški muzej Škofja Loka, Občina Škofja Loka in Fotoklub Anton Ažbe ter priznani strokovnjaki za posamezna strokovna področja, med njimi prof. dr. Marko Marin z Akademije za gledališče, radio, film in televizijo in prof. dr. Metod Benedik s Teološke fakultete Univerze v Ljubljani.

Koncept je bil oblikovan v več vsebinskih sklopih: nastanek Škofjeloškega pasijona in njegove prve uprizoritve ter umestitev Škofjeloškega pasijona v evropski prostor, uprizoritev leta 1936 v okviru Obrtno-industrijske razstave v Škofji Loki in uprizoritve Škofjeloškega pasijona v letih 1999 in 2000.

Razstava je bila zasnovana multimedijsko; uporabljeno naj bi bilo pisno, slikovno in zvočno gradivo ter predmeti. V prvem delu naj bi bile predstavljene značilnosti in posebnosti Škofjeloškega pasijona (režijska knjiga, ponatisi, motivi, značilnosti prvih uprizoritev, primerjave z drugimi pasijonskimi igrami, sodelujoči ipd.). Sledilo naj bi ohranjeno slikovno in pisno gradivo iz leta 1936, ki ga hrani Loški muzej Škofja Loka. Tretji vsebinski sklop pa naj bi zajemal pisno, slikovno in zvočno gradivo ter predmete iz let 1999 in 2000. Obiskovalci bi si lahko ogledali dokumentarni film in fotografije (začetki, vaje, uprizoritve) ter posamezne predmete (kostume in rekvizite). Omenjeno naj bi bilo nadgrajeno s strokovnimi besedili o posameznih vsebinskih sklopih Škofjeloškega pasijona (jezik, režija, glasba, kostumografija, maska itn.) ter predstavitvijo vseh 20 slik.

Posebna pozornost na razstavi naj bi bila namenjena ljudem s posebnimi potrebami, za katere bi bil na ogled prevod izvirnika Škofjeloškega pasijona v Braillovi

pisavi, predmeti, ki bi jih bilo mogoče otipati, ter glasba in zvočni efekti iz uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letih 1999 in 2000.

Potujočo razstavo smo želeli nameniti ljudem različnih narodnosti, zato smo načrtovali izdajo zloženek v več jezikih, plakatov in razglednic.

Predvidena je bila postavitev razstave v večjih mestih po Sloveniji in v izbranih mestih sosednjih držav pred uprizoritvami in po njih ter v Okroglem stolpu Loškega gradu v mesecu aprilu 2006.

Projekt je bil na razpisu uvrščen med projekte, ki jih sofinancira Ministrstvo za kulturo iz sredstev državnega proračuna.

Zaradi odločitve Občinskega sveta Občine Škofja Loka, da se Škofjeloški pasijon uprizori leta 2007 in ne 2006, kot je bilo prvotno načrtovano, ter posledično odstopa režiserja Boruta Gartnerja in Strokovnega odbora, se je spremenil koncept razstave.

Nov koncept, pri katerem so bile upoštevane sodobne smernice v muzeologiji (npr. interaktivnost, uporaba sodobne tehnologije ipd.), ima močan simbolni pomen. Glavni namen "nove" "Potujoče razstave Škofjeloški pasijon" je počastitev 300-letnice prihoda kapucinov v Škofjo Loko in 400-letnice prihoda kapucinov na območje današnje države Slovenije, ob tem pa opozoriti tudi na praznino, ki je nastala po odločitvi Občinskega sveta Občine Škofja Loka.

Tako kot je v vsebinskem jedru Škofjeloškega pasijona izpostavljeno nasprotje med dobrim in zlim, je tudi v konceptu razstave izpostavljeno nasprotje med vzdušjem v Škofji Loki v času uprizoritev Škofjeloškega pasijona in v času, ko uprizoritev ni.

Pasijonsko vzdušje je predstavljeno s pomočjo strokovnodokumentarne multimedije, ki z besedo, sliko in zvokom gledalcu predstavi tri vsebinske sklope. Prvi sklop Škofjeloški pasijon umesti v evropski prostor, predstavi povod za njegov nastanek, njegov izjemni pomen za slovensko in evropsko kulturo ter njegove prve uprizoritve. Drugi sklop predstavi uprizoritev priredbe v okviru Obrtno-industrijske razstave leta 1936 in slikovno gradivo, ki ga hrani Loški muzej Škofja Loka, ter priredbo Škofjeloškega pasijona Slovenskega narodnega gledališča v Trstu leta 1965. Tretji sklop pa podrobneje predstavi začetke, priprave ter vse vsebinske in organizacijske sestavine uprizoritve "Romuald-Kokaljeve rekonstrukcije" Škofjeloškega pasijona leta 1999 in 2000 ter projekt Škofjeloški pasijon 2006.

Obiskovalci si v tem sklopu lahko ogledajo tudi posamezne kostume in rekvizite ter fotografije članov Fotokluba Anton Ažbe, ki predstavijo tako priprave kot uprizoritve v letih 1999 in 2000.

Na drugi strani praznino simbolno ponazarja zaprašena skrinja, v kateri so shranjeni kostumi ter posamezne fotografije z motivi Škofje Loke v času Škofjeloškega pasijona 1999 in 2000 ter z istimi motivi mesta v letu 2006.

Tudi pri tem konceptu je posebna pozornost namenjena ljudem s posebnimi potrebami, ki smo jim želeli omogočiti ogled v zanje prilagojenih načinih (npr. napisi v okrepljenem tisku in Braillovi pisavi, dostopnost brez arhitekturnih ovir ipd.).

Razstavo si obiskovalci lahko ogledajo v Groharjevi galeriji v srednjeveškem jedru Škofje Loke, v predvelikonočnem in velikonočnem času, torej v prvotnem prostoru in času pasijonske procesije.

Pred tem pa je del postavitve na ogled tudi v prostorih slovenskega parlamenta, s čimer želimo preseči lokalno ideološko in politično "vrednotenje" te izjemne sestavine slovenske in evropske kulture.

Ker je to t. i. "potujoča razstava", zaradi zelo omejenih finančnih sredstev, ki niso omogočala dejanskega fizičnega potovanja razstave po v prvotnem konceptu predvidenih krajih, smo uporabili sodobne možnosti "potovanj" - svetovni splet. Pomemben del razstave je tako na ogled tudi na internetu, kar pomeni, da je obiskovalcem dana možnost da si razstavo ogledajo iz katerega koli dela sveta in da aktivno sodelujejo pri njej. Sodelovanje med igralci in gledalci pa je tudi pomembna značilnost uprizoritev Škofjeloškega pasijona.

Zelo pomemben vsebinski sklop koncepta so spremljevalni dogodki, ki potekajo v dnevih, ko so bile načrtovane uprizoritve v letu 2006. Med njimi je posebno mesto namenjeno predavanjem strokovnjakov, ki obiskovalcem omogočajo poglobljeno spoznavanje te sestavine dediščine z zornega kota različnih strok. Zadnji izmed dogodkov, ki tudi sklene projekt, je koncert koralne glasbe v nunski cerkvi.

Celoten koncept razstave zaokroža katalog - Doneski št. 12 Loških razgledov Muzejskega društva Škofja Loka, v katerem so zbrani znanstveni in strokovni prispevki.

Ob koncu se želim iskreno zahvaliti prav vsem, ki smo od prvega do zadnjega pri projektu "Potujoča razstava Škofjeloški pasijon" sodelovali volontersko. Bili smo zmagovita ekipa!

Foto

Izhodišča Škofjeloškega pasijona

Škofjeloški pasijon so v številnih študijah obravnavali že mnogi strokovnjaki različnih področij. Največ zanimanja seveda zbuja besedilo samo, ki je najstarejše v celoti ohranjeno slovensko dramsko besedilo, prav tako vedno vrtajo vprašanja, kako je pravzaprav izgledala Romualdova izvedba pasijonske procesije na veliki petek (režiser Marjan Kokalj je za predstavitvi leta 1999 in 2000 skupaj z odlično ekipo sodelavcev našel izvrstno rešitev), vedno pa je prisotno tudi vprašanje, kje naj iščemo ozadje, izhodišče za to procesijo. Pri slednjem se raziskovalci največkrat ustavljajo ob pasijonskih procesijah, ki so jih v nekaterih evropskih mestih prirejali od 15. stoletja naprej; naj navedemo le nekatere: Perugia, Dunaj, švicarski St. Gallen, francoski Arras, Salzburg, Bologna itd. Nikjer pa ne najdemo omenjene procesije, ki so jo v povezanosti s kapucini od leta 1604 prirejali na veliki petek v Pragi. Gre namreč za nekatere zanimive in vidne povezave med procesijami velikega petka v Pragi, v Ljubljani in v Škofji Loki. V vseh treh primerih so v ozadju in v ključnih vlogah bratovščine in kapucini teh treh mest. Poglejmo stvar nekoliko bolj od blizu.

V Prago, ki je proti koncu 16. stoletja vse bolj izgubljala značaj katoliškega mesta¹, je tamkajšnji škof Zbynek Berka povabil kapucine, da bi sodelovali pri poskusih rekatolizacije v mestu samem in širše v čeških deželah. Jeseni 1599 je v Prago prispela skupina dvanajstih kapucinov, ki so bili doma iz različnih italijanskih pokrajin, vodil pa jih je sloviti pridigar, kasneje tudi vrhovni predstojnik kapucinskega reda in papeški diplomat pater Lovrenc iz Brindisija. Naslednje leto so ustanovili samostane v Pragi, na Dunaju in v Gradcu. Prav te ustanove pomenijo začetek kapucinov in njihove dejavnosti v prostoru od Češke do

¹ Praški nuncij Spinelli je v poročilu 5. aprila 1599 zapisal: "In questo regno la religione va ogni giorno piu in precipitio. Et in Praga in molti luoghi si predica il calvinismo contro le costituzioni del medesimo regno. Il tutto nasce dall'essere li heretici vigilantissimi nel avvantaggiare le loro conditioni; et i cattolici non solo tepidi, ma freddi in difendere la religione; et il governo del regno in mano del vicecancelliere e del secretario, che sono pessimi calvinisti." ASV (Archivio Segreto Vaticano), Borgh.III, 112 AB, f. 105. Po nekaterih poročilih tega časa je v Pragi bilo od skupno okoli 140 cerkva le še 13 katoliških, "vse druge so imele rokah razne sekte, od katerih je kar dve tretjini husitov, pristašev Jana Husa". Prim. Arturo da Carmignano, San Lorenzo da Brindisi, II, Padova 1960, 38.

slovenskih dežel.² Najstarejši ohranjeni zapisi o praški misiji, med katerimi je dogajanjem najbližji obširen rokopis *Liber capitularis provinciae Bohemiae*³, izpričujejo, da so takoj po prihodu v te kraje začeli opravljati svojo značilno dejavnost, v kateri je prvo mesto razumljivo pripadalo pridiganju. Dosti so se posvečali duhovni oskrbi vojakov, ki jih je bilo v čeških deželah zaradi pogostih spopadov s Turki v bližnji Madžarski veliko. Med ljudmi tako v mestu kot na podeželju so poživljali stare ljudske pobožnosti, uvajali pa so tudi nove, ki so na nek način povezovalle ustaljene poteze duhovnosti tega prostora in novejšle značilne tokove baročnega duha, vsemu temu pa so seveda vtisnili tudi pečat tistih potez, ki so se navdihovale z duhovno veličino Frančiška Asiškega. Zanj je znano, da mu je posebno blizu bil učlovečeni Bog v Kristusu, zato so mu pri srcu jaslice, češčenje Boga človeka, prav tako pa tudi premišljevanje Kristusovega trpljenja, v katerem Bog postaja človeku najbolj podoben.

Ta duhovnost je očitno dokaj hitro našla pot do nekega kroga ljudi, ki so pod vodstvom kapucinov v njihovi cerkvi na Hradčanih leta 1603 vzpostavili bratovščino Kristusovega trpljenja, zavezano reguli Tretjega reda sv. Frančiška.⁴ Bratovščino je najprej odobril praški nadškof Berka, 28. januarja 1604 pa je njen statut potrdil še papež Pavel V. V papeški listini širši uvod pred besedilom statuta predstavlja bratovščino. Med drugim pravi: *Preteklega, 1603. leta, je sklenila skupina plemičev in drugih oseb v Pragi, ki so v svojih srcih začutili močno sočutje do našega Odrešenika zaradi njegovega krutega trpljenja, posebno zaradi strašnega bičanja, da bodo veliki petek praznovali kot poseben dan pokore in se v spomin trpljenja našega Gospoda bičali do krvi. Po običaju bičarjev bodo oblečeni v bele halje, spremljali jih bodo spokorniki, oblečeni v črne halje s prižganimi svečami v rokah; vsi bodo imeli zakrite obraze in o svojih pobožnih čustvih bodo molčali. V letošnjem 1604. letu je število teh gorečih oseb še naraslo in močno preseglo lansko; na veliki petek so pripravili procesijo, ki je privabila številne vernike, moške in ženske, ter bila mnogim v spodbudo in kesanje. Sklenili so, da ustanove skupnost, ki se bo imenovala bratovščina Kristusovega trpljenja. Da bi delovala čim bolj urejeno in bila deležna odpustkov, so jo sklenili pridružiti rimski nadbratovščini, notranje pa se bo ravnala po reguli za Tretji red sv. Frančiška, ki jo je potrdil papež Nikolaj IV. in ji odpustke naklonil Leon X.*⁵

² O prihodu kapucinov na Slovensko, o ustanovitvi posameznih samostanov ter o raznovrstni dejavnosti kapucinov glej: M. Benedik, *Die Kapuziner in Slowenien 1600-1750*, Dissertationsarbeit, Roma 1973, XXXVIII + 365 str.

³ Ob številnih dokumentih, ki govore o začetkih kapucinskega reda v prostoru od Prage do Ljubljane, je po presojah strokovnjakov najzanesljivejši vir *Liber capitularis provinciae Bohemiae*, ki ga hrani arhiv kapucinskega provincialata na Dunaju. Rokopis obsega šestdeset strani in obravnava dogajanja od 1599 so 1617. V tem rokopisu preberemo tudi najzanesljivejše podatke o ustanovitvi samostana v Ljubljani leta 1606. Prim. Arturo da Carmignano, n.d. I, 83 sl.

⁴ Prvo Regulo (Vodilo) za Tretji red sv. Frančiška, ki se danes imenuje Frančiškov svetni red, je potrdil papež Nikolaj IV. leta 1289. Prim. Lazaro Iriarte, *Storia del Francesesimo*, Napoli 1982, 557.

⁵ Dokument v latinskem jeziku je v celoti objavljen v: *Bullarium Ordinis FF. Minorum S.P. Francisci Capucinatorum seu Collectio Bullarum, Brevium, Decretorum, Rescriptorum et Oraculorum etc. quae a S. Sede Apostolica pro Ordine Capucino emanarunt*, Tomus Quartus, Romae 1746, 177 sl. Naslov dokumenta: Statuta Confraternitatis sub titulo Passionis Domini Nostri Jesu Christi in Ecclesia Fratrum Pragae in Hradschin, sub Regula Tertii Ordinis S.P. Francisci institutae confirmat, eidemque speciales indulgentias largitur, quoad confratres in perpetuum, et quoad alios Christifideles ad decenium duraturas.

Pavle

Že na prvi pogled je jasno, da v tem primeru gre za izrazito spokorno procesijo, ki ji poseben pečat dajejo bičarji, oblečeni v enotna spokorna oblačila. Prav ta spokorni značaj obhoda je najvidnejši element, ki izstopa pri vseh pasijonskih procesijah, ki jih poznamo v slovenskem prostoru.

Najstarejše doslej znano poročilo o procesiji v Ljubljani je zapis škofa Tomaža Hrena v njegovem protokoli za leto 1617, kjer piše: *Na veliki petek v večernem mraku je šla procesija bičarjev iz samostana patrov kapucinov do cerkve sv. Nikolaja in od tod do sv. Jakoba, pobožno pa smo jo spremljali deželni namestnik, jaz, kanoniki, šola, plemstvo in številna množica; ko se je vrnila v samostansko cerkev, sem pri Gospodovem grobu podelil slovesen peti blagoslov.*⁶ Naš polihistor J.W. Valvasor, ki je nedvomno pasijonsko procesijo v Ljubljani videl na lastne oči, piše o njej v Slavi vojvodine Kranjske: *Na veliki petek 1617. je prvič šla od tod (od kapucinske cerkve sv. Janeza) procesija skozi vse mesto. Odtlej imajo ta obhod na veliki petek vsako leto, a plačuje ga bratovščina Odrešenika sveta iz tropenauške ustanove. Da bi videli ta obhod, se zberejo ljudje, ki prebivajo več milj od mesta, a tujci ga hvalijo, da niso skoraj nikjer videli tako lepe, pobožne in dolge procesije. Obhod je ponoči z neštetimi plamenicami in baklami; pri tem prikazujejo vse Kristusovo trpljenje in razne zgodbe iz stare in nove zaveze. Vse to nesejo in vozi-jo ali pa kažejo pobožnim gledalcem peš ali na konjih. Pri tem obhodu je tudi mnogo disciplinantov ali flagelantov, ki se sami bičajo, mnogo takih, ki vlečejo velike križe, mnogo puščavnikov in podobnih.*⁷ Tudi v pismu vrhovnemu pred-

⁶ NŠAL/ŠAL, Volumen secundum Primi protocolli pontificalium, PP I/2, f.169: "Feria sexta Parasceves processio Flagellantium sub Crepusculo Serotino de Monasterio Patrum Capuccinorum egressa, ad S. Nicolaum, inde ad S. Jacobum, et per Vicedominalem, nobis, Canonicis, Scholae, Proceribus, ac plurimo Populo pie comitantibus ad Monasterium est reversa, ubi ad Sepulchrum Domini etiam Solemnem in Cantu dedimus benedictionem." Hrenov pripis na robu: "Hoc fit in annos singulos, sed nec non comitatu".

⁷ J.W. Valvasor, Die Ehre des Hertzogthums Crain, XI, Von den Städten, Märckten, alten und neuen Schlössern, Klöstern, Garten etc. in Crain, Laybach 1689, 695.

stojniku kapucinskega reda, ki ga je Hren 21. maja 1619 pisal zaradi zapletov v zvezi s to prireditvijo, škof govori o *pobožni procesiji bičarjev na veliki petek, pri kateri sem bil navzoč sam, moj kapitelj in duhovniki skupaj s plemstvom in množico vernikov, in se je z nemajhno koristjo za duhovno rast vršila nekaj let.*⁸

Škofjeloški pasijon je s svojimi pestrimi upodobitvami posameznih prizorov Kristusovega trpljenja v letih 1999 in 2000 naredil na gledalca poseben vtis s spre vodi velikega števila spokornikov. V izvirniku pasijona, ki ga hrani kapucinski samostan, je za Romualdovim besedilom poglavje z naslovom *Splošni spored celotne procesije za voditelja*⁹, ki je dejansko seznam vseh oseb za posamezne podobe. Med njimi najdemo naslednje: druga podoba, Smrt, četa mrtvakov, šest majhnih mrtvakov; šesta podoba, Bičanje, spokorniki in križenosci v sorazmernem številu; sedma podoba, Kronanje, spokorniki in križenosci v sorazmernem številu; osma podoba, Hieronim, šestnajst puščavnikov z rdečimi križi, v črnem, nekaj spokornikov in križenoscev v sorazmernem številu; deseta podoba, Kristus na križu, štirinajst puščavnikov, možje z rdečimi križi; enajsta podoba, Marija sedem žalosti, nekaj križenoscev. Dodatna pojasnila k temu najdemo še v zapisu *Seznam oblačil za procesijo na veliki petek v Škofji Loki*¹⁰, ki med drugim našteva: *velika oblačila za mrtvake 10, majhna oblačila za mrtvake 5, oblačila za spokornike 118, oblačila za križenosce 28, oblačila za puščavnike 22*. Skupaj gre torej za 183 oblačil oziroma 183 oseb, ki na različne načine s svojo navzočnostjo poudarjajo spokorni značaj procesije na veliki petek.

V Škofji Loki so pasijonsko procesijo zadnjič izvedli leta 1767, potem jo je goriški nadškof Karel Mihael Attems ukinil. V Ljubljani se je ohranila še do leta 1773. Prav iz tega časa, ko so tovrstne procesije že v zatonu, pa imamo zanimiv podatek iz Radgone. Samostan je bil ustanovljen leta 1617, preživel je viharje jožefinskih reform, leta 1816 pa so ga ukinili.¹¹ Tudi tod so na veliki petek prirejali procesijo, ni pa znan podatek ne kdaj so jo uvedli ne kdaj je prenehala. Definitorij Štajerske kapucinske province je z odlokom 28. oktobra 1763 po opozorilih dunajske vlade in sekovskega škofa ukazal, da je pri procesiji treba opustiti vse, kar ne spada neposredno k predstavljanju Kristusovega trpljenja.

Na seji 28. septembra 1770 je zadevo ponovno obravnaval in glede procesije predpisal naslednji red: *na čelu procesije gre voditelj, za njim mož, ki nosi križ, potem pa slede spokorniki, ki se bičajo in oni, ki nosijo križe; končno gresta dva*

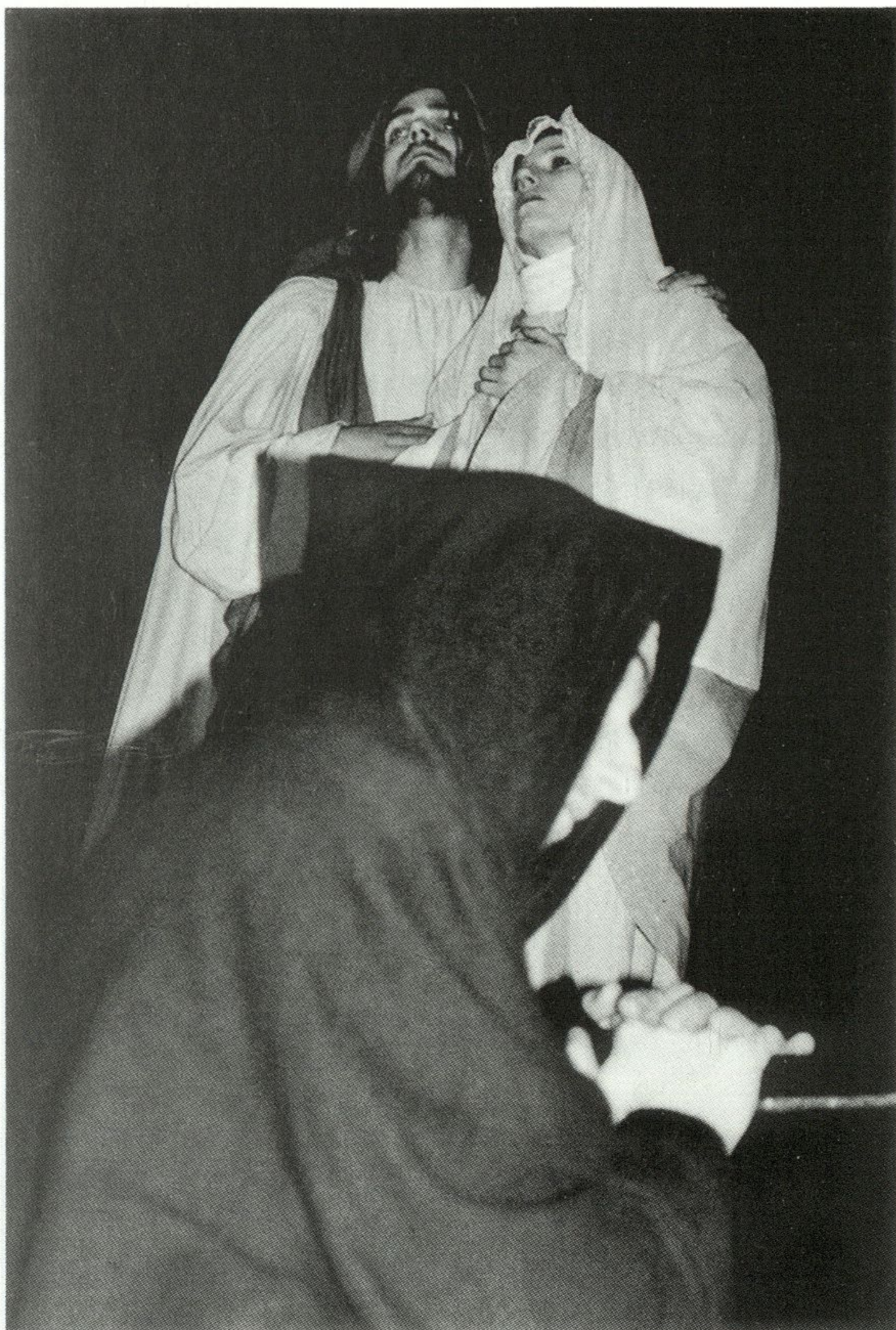
⁷ J.W. Valvasor, Die Ehre des Hertzogthums Crain, XI, Von den Städten, Märckten, alten und neuen Schlössern, Klöstern, Garten etc. in Crain, Laybach 1689, 695.

⁸ NŠAL/ŠAL, PP I/3, 66. Škof se je namreč pritožil, da je p. Just, predstojnik štajerskega komisariata, ne meneč se za njegove in nekaterih drugih opomine, pred dvema letoma procesijo ukinil ter zagrozil, da bo sežgal "vse priprave in znamenja Gospodovega trpljenja, ki jih uporabljajo pri procesiji, skupaj z oblačili bičarjev."

⁹ Lista Vniversalis totius Processionis Pro Magistro.

¹⁰ Med seznamami, ki jih najdemo v zvezku z izvirnim Romualdovim besedilom pasijona, je zadnji z naslovom *Verzeichnus der Kleider zu der Cahrfreytags Procession zu Pischofflakh*.

¹¹ O tem samostanu se je ohranilo zelo malo dokumentov, ki bi podrobneje predstavljali njegovo življenje in dejavnost. Kar je še dosegljivega, je zbral in v študiji pripravil V. Škafar, *Prispevek radgonskih kapucinov k ohranjanju slovenščine v 17. in 18. stoletju*, v: Zbornik soboškega muzeja 7 (2003) 17-51.

Pedro

Pedro

*kapucina, ki z vsemi skupaj glasno molita rožni venec Gospodovega trpljenja. Celotna procesija predstavi Kristusovo trpljenje v petih podobah in vsako spremljata dva kapucina, ki molita rožni venec, sklone pa se s Kristusovim grobom.*¹²

Opazno je, da imajo pri teh procesijah vidno vlogo bratovščine. V več primerih so one tisti dejavnik, ki da pobudo za procesijo, jo materialno vzdržuje in ohranja. V Pragi je to bratovščina Kristusovega trpljenja, ki si privzame Vodilo Tretjega reda sv. Frančiška in jo kot duhovni voditelji spremljajo kapucini. V Ljubljani je po kužni epidemiji 1598 in 1599 bila ustanovljena bratovščina Odrešenika sveta, ki se je zaobljubila, da bo *vsako leto na veliki petek pripravila spokorno procesijo grenkega trpljenja in smrti Jezusa Kristusa*.¹³ Dokument iz leta 1773, ki o tem piše, pravi tudi, da je svojo obljubo odlašala, dokler ne bi zbrali zadostnih sredstev za pripravo procesije.

Najbrž pa ta vzrok lahko postavimo pod vprašaj; veliko bolj verjetno je, da v mestu preprosto ni bilo nikogar, ki bi se zadeve lotil in jo spravil v tek. Leta 1606 so v Ljubljano prišli kapucini. Leta 1608 je za predstojnika Štajerskega komisariata (od 1619 Štajerska kapucinska provinca) bil imenovan pater Fortunat iz Verone. Njega omenja škof Hren v prej že navedenem pismu 21. maja 1619, kjer govori o procesiji na veliki petek: *Ni še preteklo veliko let, kar so po medsebojni izmenjavi mnenj z mojim škofovskim privoljenjem, ki ga je nujno želel imeti preč. p. Fortunat, takratni generalni komisar mojih redovnikov bratov kapucinov (mojih rečem zato, ker so med mojim škofovanjem prišli sem v Ljubljano), ti patri kapucini po predhodnih uvajalnih učinkovitih pridigah pripravili pobožno procesijo bičarjev na veliki petek*.¹⁴ Če pomislimo, da je bil p. Fortunat pred prihodom v Ljubljano leta 1605 in ponovno 1607 gvardijan samostana v Pragi, koder so malo pred tem uvedli spokorno procesijo na veliki petek in jo je prirejala bratovščina, ki je delovala pod mentorstvom kapucinov, se sama od sebe ponuja misel, da je procesijo s podobno vsebino in podobno zunanjo obliko želel vzpostaviti tudi v Ljubljani, pri čemer je v ozadju bila zaobljuba bratovščine Odrešenika sveta. Menim, da prav tole Hrenovo

¹² Spokornikom sledi "prima Figura, repraesentans sanguineum Christi sudorem in horto Gethsemani, post quam succedunt Proles in ordine, et iterato duo Capucini alta voce orantes, ut supra; postea sequitur secunda Figura, repraesentans flagellationem, ad quam sequuntur Personae in Periocha assignatae, et ultimatim duo Capuccini orantes, ut supra; dein sequitur tertia Figura, repraesentans coronationem Christi, post quam sequuntur alii assignati in Periocha, et post hos iterum duo Capucini orantes, ut supra; sequitur quarta Figura, repraesentans bajulationem Crucis hoc anno omissa ob brevitatem temporis, post quam sequuntur homines a Magistro Processionis seligendi, et optimum fieret, si aliqua Confraternitas seligeretur, et post hos iterum duo Capucini orantes, ut supra; postea sequitur quinta Figura, repraesentans Christi Crucifixionem, seu montem Calvariae, post quam sequuntur homines in Periocha assignati, et ultimatim duo Capucini orantes, ut supra. Post supradictas omnes Figuras sequitur Sepulchrum Christi, quod portatur a Piscatoribus, et associatur ab Adm. Reverendo Domino Decano, et suis Capellanis, nec non a Senatu Civitatis, ac nobilioribus Personis. Datum ex Reverenda Definitione Leobii congregata die 28. Mensis Septembris 1770. Dokument hrani arhiv Slovenske kapucinske province.

¹³ Dokument iz leta 1773 navaja F. Kalan, *Gledališki značaj škofjeloškega pasijona*, v: Dokumenti slovenskega gledališkega muzeja, Ljubljana 1967, 209.

¹⁴ Glej opombo 7.

pismo¹⁵, ki ga ne navaja nobena obravnava pasijonskih procesij na Slovenskem, ponuja odgovor na dve vprašanji: kaj je najbližje in najneposrednejše vsebinsko izhodišče ljubljanske procesije in kam segajo začetki take procesija v Ljubljani. Na prvo vprašanje bi odgovoril, da je neposredni vzor ljubljanski in kasneje drugim procesijam na Slovenskem, tudi škofjeloški, omenjena praška spokorna procesija, ki ji pa že v Ljubljani dodajo elemente, kot si jih je zamislila bratovščina, namreč da gre za *spokorno procesijo grenkega trpljenja in smrti Jezusa Kristusa*. In drugo vprašanje, kdaj se je začela. Od Valvasorja naprej redno vsi navajajo, da so jo prvič uprizorili leta 1617. Valvasor se res sklicuje na Hrenov zapis iz tega leta, vendar škof ni zapisal, da bi v tem letu procesija bila prvič, pač pa jo omenja kot eno od vpeljanih dogajanj v Ljubljani. Morda je polihistor prezrl Hrenov pripis na robu: *to se dogaja posamezna leta in tudi s spremstvom*¹⁶, iz česar lahko sklepamo, da ne gre za novost tega leta. Še zgovornejše glede tega vprašanja je navedeno Hrenovo pismo iz leta 1619, kjer škof izrecno pravi, da se je o uvedbi procesije z njim dogovarjal in pridobil škofovo dovoljenje p. Fortunat kot predstojnik kapucinov, kar je p. Fortunat bil v letih 1608-1613.¹⁷

¹⁵ V celoti se Hrenovo pismo v slovenskem prevodu glasi takole: "Obilne milosti Svetega Duha po Kristusu našem Gospodu, po močni priprošnji njegove deviške Matere, blagoslov zdravja, želim z mojo pripravljeno in vdanostjo. Po ljubezni in pobožnosti mojih someščanov, ki tukaj v Ljubljani ukoreninjeni v pravi katoliški veri služijo Gospodu, vzpodbujen, se hočem potruditi pisati vašemu častitljivemu očetovstvu in upam na vašo naklonjenost. Ni še preteklo veliko let, kar so po medsebojni izmenjavi mnenj z mojim škofovskim privoljenjem, ki ga je nujno želel imeti preč. p. Fortunat, takratni generalni komisar mojih redovnikov bratov kapucinov (mojih rečem zato, ker so med mojim škofovanjem prišli sem v Ljubljano), ti patri kapucini po predhodnih uvajalnih učinkovitih pridigah uvedli pobožno procesijo bičarjev na veliki petek, pri kateri sem bil navzoč sam, moj kapitelj in duhovniki skupaj s plemstvom in množico vernikov, in se je z nemajhno koristjo za duhovno rast vršila nekaj let. Preč. p. komisar Just od Sv. Justa (generalni komisar 1613-1619), ki ni sprejemal ne mojih ne drugih spodbud, prošenj ali razlogov, je procesijo z lastno oblastjo pred kakima dvema letoma ukinil tako, da je grozil, da bo sežgal vse rekvizite, obleke in orodja, ki so potrebna za procesijo, če jih v eni uri ne spravijo iz našega ljubljanskega samostana drugam (ker so bila shranjena v eni od celic). Zato so jih znosili k bratom frančiškanom v varstvo. Čeprav smo mu govorili, da nemalo škoduje pobožnosti, je bila procesija ukinjena pred kakima dvema letoma. Da se ljudje ne bi pohujševali nad tako samovoljo, smo jim medtem, kolikor se je dalo, opravičevali to opustitev, da je pač zaradi neprestanih vojaških pohodov. Bolje bi bilo, da se pobožna stvar nikoli ne začne, kakor da se začeta opusti. Na željo in prošnje vernega ljudstva, na mojo in predvsem italijanskih katoličanov, ki bi radi poživili svojo pobožnost, pišem vašemu častitemu očetovstvu in prosim, da sami presodite in v svojem redu in s svojo najvišjo oblastjo meni in mojim ovcam dovolite in potrdite, da se s prizadevnostjo vašega reda na tak čudovit način pripomore k pobožnosti (zlasti na dragoceni in presveti dan, ko je Odrešenik sveta na križu izbrisal naše grehe), da se spet upelje omenjena procesija iz samostana očetov kapucinov, kjer se je začela, in se spet uporabijo oblačila in drugi potrebni rekviziti. Brez dvoma bo to pripomoglo k dviganju duš k Bogu in rodilo bogate sadove spokojnosti in se povečala ljubezen mojega ljudstva in bodo tudi obilnejši milodari za patre kapucine. Jaz in ves moj kapitelj in duhovništvo se bomo v celoti udeležili procesije do konca, da podelimo zaključni pontifikalni blagoslov.Gornji Grad, 1619, na tretji dan Binkošti. (21. maj)

Na hrbtni strani: *Prečastitemu p. Generalu celotnega srafskega Reda sv. Frančiška kapucinov v Rimu, v lastnoročno izročitev.*

¹⁶ Glej opombo 5.

¹⁷ Prim. Arch. Gen. OFMCap, Roma, Cod. AG1, *Tabulae capitulorum generalium FF.MIN. S.P. Francisci Capucinatorum ab anno 1529*, 128: "Capitulum Gen. Romae 23. Maji 1608: Index conventuum et superiorum in Provincia Styria: Commissario generale Il Pre Fra Fortunato da Verona."

Poglejmo spet škofjeloški pasijon! Na začetku predhodnih pojasnil beremo naslednje: *Po ponovnem vztrajanju in gorečih prošnjah presvetlega gospoda barona Antona pl. Ekarja, bratranca prevzvišenega gospoda, gospoda knezoškofa freisinskega, zdajšnjega loškega glavarja in predstojnika dobrotne in preslavne nadbratovščine presvetega Rešnjega telesa, skupaj s posredovanjem celotnega zbora te bratovščine, je prečastiti oče provincial Krištof iz Gradca s soglasjem častitega definitorija na naslednjem kapitlju v Celovcu odobril in dovolil, da mi, kapucini tega loškega samostana, prevzamemo v častni spomin prebridkega trpljenja našega Gospoda Jezusa Kristusa skrb in trud za sveto procesijo na dan velikega petka. In na naslednji strani še dodatno pojasnilo: Ustanoviteljica in ohranjevalka te procesije v loškem mestu je dobrotna bratovščina presvetega Rešnjega telesa po svojih gospodih sobratih, predstojniku in prisednikih.*¹⁸ O tej bratovščini nam nekaj pojasnil daje drobna knjižica z naslovom *Lagkherisches Himmel Brod*, v prevodu *Loški nebeški kruh*, ki se nahaja v Kapucinski knjižnici.¹⁹ Po posvetilu so napisana pravila bratovščine, potem seznam odpustkov, ki jih je bratovščini naklonil papež Urban VIII. 21. junija 1634, nato pa slede molitve, ki so jih molili člani bratovščine. Iz knjižice, ki jo je 1713 v Ljubljani tiskal Janez Jurij Mayr in je posvečena loškemu glavarju ter predstojniku bratovščine baronu Ekarju, izvemo, da je bratovščina nastala v letu 1634. Njeni člani so bili tako moški kot ženske. Na njeno razgibano dejavnost in verjetno tudi številčnost kaže dejstvo, da je knjižica iz leta 1713 že tretja izdaja. V pravilih je poleg drugih pobožnosti, ki naj jih opravljajo člani bratovščine, posebej poudarjeno njihovo sodelovanje pri telovski procesiji, ki

¹⁸ Slovenski prevod besedila v: *Škofjeloški pasijon, preprosta fonetična transkripcija s prevodom neslovenskih delov besedila*, Ljubljana 1999.

¹⁹ Knjižica v velikosti 70X119 mm in vpisom lastnika *Loci Capucinatorum Locopoli* ima naslov *Lagkherisches Himmel Brod*. V slovenskem prevodu se polni naslov glasi: *Loški nebeški kruh, to je, Pravila in odpustki hvalevredne Bratovščine Presvetega Telesa Kristusovega v mestu Škofja Loka z raznimi gorečimi molitvami-litanijami za vredno prejemanje najsvetejšega Zakramenta in uspešne duhovne vaje, za ljudi vseh stanov zelo koristne, zlasti za člane Bratovščine presv. Rešnjega Telesa. Ljubljana, Janez Jurij Mayr deželni tiskar na Kranjskem 1713.*

Potem, ko so naši pobožni predniki za širjenje hvalevredne Bratovščine Rešnjega Telesa in k odličnejši pobožnosti Najsvetejšega oltarnega zakramenta ne le od takratnega svetega očeta Urbana VIII. pridobili razne častne odpustke, ampak tudi predpisali določena pravila in statute za vpisane člane, je leta 1634, po popolnem iztrebljenju luteranstva, nastala ta hvalevredna Bratovščina pobožnih kristjanov. Pravila so skupaj z nekaterimi pobožnimi molitvami izšla v javnem tisku in tako razvnela srca pobožnih krščanskih duš, da se je iz takratne majhne skupine razrasla v veliko število vpisanih članov.

Zato smo izkoristili priložnost in omenjeno knjižico tretjič dali v tisk, da bo vnema in pobožnost do tega najvrednejšega zaklada kot hrane in poživila in popotnice duš, ki so na poti v večnost (v katerem je naše zveličanje in glavni člen vere), vedno bolj in bolj rasla. Vaši milosti kot našemu predstojniku, ki nam v strahu božjem sveti z enakimi krščanskimi vajami in spodbudnimi zgledi in je tudi vnet pospeševatelj vstopanja v to hvalevredno Bratovščino ter z nasveti in v dejanju z nami, to delo, ki je prišlo na dan, želimo skromno posvetiti.

Zato prosimo vašo milost, da to majhno knjižico, ki je pod vašo zaščito tretjič zagledala beli dan, milostno sprejmete, in z njo vso hvalevredno Bratovščino. Mi pa naj v njenem okrilju vztrajamo. - Dano v Škofji Loki 29. sept. 1713.

Ponižni in pokorni Janez Jakob Kos, svetnik freisiškega kneževstva in sodni- ter protipisar gospostva in mesta Loke kot prvi asistent. Peter Anton Zanetti, drugi asistent.

naj jo vsi spremljajo z gorečimi svečami. Iz te bratovščine je torej izšla neposredna pobuda in po njenem *ponovnem vztrajanju in gorečih prošnjah barona Ekarja* so tudi v Škofji Loki kapucini sprejeli nalogo, da pripravijo in potem tudi redno prirejajo pasijonsko procesijo na veliki petek.

Če se sprašujemo, zakaj so kapucini prirejali pasijonske procesije vedno v povezavi s to ali ono bratovščino, je odgovor pravzaprav zelo preprost. Sami so s poudarjenim uboštvo živeli le iz sprotne miloščine in niso imeli sredstev, s katerimi bi mogli pripraviti vse potrebne rekvizite za procesijo. Pač pa so vse bratovščine redno imele tudi nekaj skupnih dobrin, ki so jih uporabljali v različne, še posebej v dobrodelne namene. One so torej lahko zagotovile potrebna materialna sredstva za izvedbo procesije.²⁰ Kapucini so radi sprejeli njihove pobude z obveznostjo, da za procesijo prevzamejo celotno organizacijo, torej da zberejo ljudi, jih v vsem potrebnem pouče, o Kristusovem trpljenju, ki ga procesija predstavlja, pridigajo, preko župnikov povabijo ljudi bližnjih in tudi oddaljenih krajev k udeležbi in seveda skrbe, da bo procesija potekala primerno in dostojno. Prav v letu 1721, ko je v Škofji Loki pasijonsko procesijo pripravil p. Romuald, je dober mesec po tem, 23. maja, provincijsko vodstvo objavilo naslednja določila glede procesije na veliki petek: 1. Primerno je treba skrčiti število nosil, ki jih pri procesiji uporabljajo, kar morajo voditelji (magistri processionum) upoštevati; v Ljubljani naj razen božjega groba število podob ne bo večje kot deset, v Beljaku in Radgoni pet, v Tamswegu in Škofji Loki štiri. 2. Nobene osebe v procesiji naj ne predstavljajo dekleta. 3. Voditelj procesije ne sme pod pretvezo, da bo rabil denar za nova nosila, delavce in igralce, prositi več sredstev, kot jih bratovščina redno prispeva za procesijo. 4. Voditelji ne smejo pustiti, da bi se posamezniki preoblečili v hudiče, razen tistih, ki so res potrebni pri nekaterih podobah. 5. Da bi se tako preoblečeni ne potikali po mestu, naj voditelji razdelijo oblačila neposredno pred začetkom procesije; kdor bi kljub prepovedi kaj takega le storil, naj se izključi iz sodelovanja pri procesiji.²¹ Sicer pa najdemo še nekaj podobnih zapisov, ki kažejo, da so tudi na provincijski ravni skrbeli, da bi procesije, koder so jih pa prirejali, potekale dostojno in svoji vsebini primerno.

Vzrok za to, da so kapucini radi prevzeli pripravo in izvedbo pasijonske procesije ter jo tudi ohranjali, je prvenstveno treba iskati v njihovi duhovni in pastoralni naravnosti. Notranje duhovno življenje so skušali uravnavati po svojem začetniku in duhovnem voditelju sv. Frančišku, ki se je zelo intenzivno poglobljal v premišljevanje Kristusovega trpljenja v veri, da prav to trpljenje prinaša človeku odrešenje. To premišljevanje je bilo močno poudarjeno že v prvih kapucinskih navodilih 1529 in natančneje predstavljeno ter predpisano v konstitucijah leta 1536. Kako so to prakticirali v nekdanji Štajerski kapucinski provinci, nam govore številna

²⁰ Med določili o izvedbi škofjeloškega pasijona je poudarjeno, da je "ustanoviteljica in ohranjevalka te procesije bratovščina presvetega Rešnjega telesa", da "gospodje nad procesijo niso kapucini, ampak bratovščina"; prav tako je napisano glede potrebnih sredstev za pripravo procesije; "na konventu bratovščine je bilo enkrat za vselej sklenjeno, da se daje za pripravo procesije petdeset goldinarjev nemške veljave in ne več". Prim. *Škofjeloški pasijon*, n.d. 7

²¹ Arhiv kapucinskega samostana v Škofji Loki, *Kronika*, leto 1721.

priporočila raznih provincijskih kapituljev in posameznih provincialov, posebej zgovorni pa so konkretni primeri. Naj navedem loškega rojaka, patra Konstancija iz znane rodbine Fürnpfeil, ki je v kapucinski red stopil leta 1637 ter bil predstojnik v več samostanih in dolga leta vzgojitelj novincev. Njegov življenjepis posebej podarja, da je veliko premišljeval Kristusovo trpljenje: ne le podnevi, tudi številne nočne ure je posvečal temu premišljevanju ter z besedo in predvsem z zgledom k temu spodbujal novince. Prav zaradi tega so ga prištevali k posebej znamenitim kapucinom 17. stoletja.²² Zanimivi so v zvezi s tem vprašanjem *Zapisi novinca v noviciatski šoli v letu Gospodovem 1752 v uporabo brata Romualda iz Gorice*.²³ Snov za premišljevanje je razdeljena po dnevih v tednu; vsak dan sta dve premišljevanji, jutranje in večerno, in za vsako so zapisane tri vsebinske točke, od prve na nedeljo zjutraj - Kristus se poslavlja od svoje Matere - do zadnje na soboto zvečer - Jezusa izroče Materi. Gre namreč za značilen primer, ki kaže, da je premišljevanje trpljenja spadalo v redno notranje življenje in da so v ta namen imeli natančno izdelane programe, ki naj bi omogočilo sistematično in pregledno zaporedje premišljevanj, brez beganja sem in tja.

Drug dejavnik, ki kaže na vsebinsko izhodišče pasijonskih procesij, so pridige znanih in manj znanih kapucinov, bodisi ohranjene v rokopisih, ki jih je v nekaterih arhivih kar precej, bodisi objavljene v tisku. Številne namreč govore o Kristusovem trpljenju. Tudi škofjeloška kapucinska knjižnica hrani vrsto pridigarskih priročnikov predvsem v latinskem, nemškem in italijanskem jeziku, ki so namenjene posebej tej vsebini in jih dostikrat najdemo pod skupnim naslovom *Quadragesimale, Pridige za postni čas*. Med slovenskimi seveda predvsem poznamo Janeza Svetokriškega. V drugem zvezku *Svetega priročnika*, ki je bil tiskan v Benetkah 1691²⁴, ima za vsako postno nedeljo po dve pridigi, poleg tega pa tudi za vse petke v postu; posebej je značilna pridiga za veliki petek. Pridige za vse postne nedelje so še v petem zvezku, tiskanem v Ljubljani 1707. Poleg številne pridigarske literature je v knjižnici močno zastopana ascetika, premišljevanja v latinskem, nemškem in italijanskem jeziku. Zelo povedni so že sami naslovi, seveda značilno baročno oblikovani. Poglejmo nekatere! *Umetnost postati bogat v zasluženju, to je, pobožno žrtvovanje grenkega trpljenja in smrti našega Odrešenika*; knjiga v

²² V spisu *Series Capucinatorum illustrium Provinciae Styriae*, ki se nahaja v Archivio di Stato Milano, Fondo Religione, p.a. 6505, beremo: "Cum autem ob assiduum orationis studium, vir Dei plerisque diei, ac noctis horis meditationi incumberet, tanta compassionis vi, et ardore in Salvatoris nostri Passionem accendebatur, ut ea, quae Redemptor noster pro salute generis humani subiisset, tormenta, etiam corporaliter experiri assidue anhelaret. Dum vero proprii corporis vindex, sibi non sufficeret, Novitios quosdam ad se castigandum, utpote miserrimum peccatorem, suppliciter exoravit, hi aegro quidem animo pii Patris flammeo Dominicae Passionis ardori satisfacturi, iam illum, ut vellatu Christum, colaphis caedere, atque Cruce grandiori oneratum per hortum raptare, contumeliis, opprobriisque affecto, capillos evellere, modo ut rabii Judaeorum satellites, eundem habitu suo exuentes, ad sanguinis usque apparentiam diris flagellare virgis, ad instantiam ipsius inducti sunt."

²³ Spis v latinskem jeziku, prevedel ga je p. Angel Kralj, v izvirni knjižici obsega 92 strani; hrani ga arhiv kapucinskega samostana v Vipavskem Križu.

²⁴ *Sacrum Promptuarium singulis per totum annum dominicis et festis solemnioribus Christi Domini et B. V. Mariae praedicabile, Venetiis 1691*; faksimilna izdaja v Ljubljani 1998.

nemškem jeziku je tiskana v Ljubljani 1744. *Zgodovina svetega trpljenja Kristusa, nesmrtnega Boga v smrtnem telesu*, izšla v Kemptenu 1743. Takih in podobnih naslovov bi seveda lahko našli zelo dolgo vrsto. Med najbolj znanimi in najbolj uporabljanimi deli s tega vsebinskega področja pa so spisi nemškega kapucina p. Martina iz Kochema.²⁵

V povzetku bi lahko rekli, da ima kapucinska pasijonska procesija na veliki petek vseskozi izrazito spokoren namen: ob zelo dramatičnem predstavljanju Kristusovega trpljenja naj bi človek uvidel pogubnost greha, se kesal in se seveda poboljšal. Kot ozadja oziroma izhodišča procesije je treba upoštevati več dejavnikov. V 16. in 17. stoletju pa tudi še kasneje so nastale številne bratovščine, ki so povezovalle ljudi različnih stanov in starosti; mnogi so prav preko teh bratovščin na poseben način živeli svojo vernost. Za ta čas, ko je barok v razcvetu, so značilne številne pobožnosti, ki so nemalokrat močno prežete z emocionalnostjo; ta se kaže navzven v uporabi dobro opazne opreme: raznobarvnih oblačil, zastav, križev, spokornih znamenj in tudi za to prirejene glasbe oziroma petja. Kapucini, ki so v svoji duhovnosti dajali prednost premišljevanju Kristusovega trpljenja, so to izrazito baročno okolje želeli izkoristiti, da bi kot red, ki je vedno bil tesno povezan z ljudstvom, poudarke svoje duhovnosti posredoval tudi širšim krogom, pri čemer so ponovno in ponovno morali biti pozorni, da procesija ostane pri svoji vsebini neokrnjena in v izvedbi dostojna. Če so v drugi polovici 18. stoletja prenehale, temu še zdaleč niso toliko krive razne nerednosti, ki so se sicer dogajale, ampak predvsem nov racionalistični razsvetljenjski duh, ki je močno posegel tudi v cerkveno življenje in odpravil številne za baročni čas značilne ustanove (med drugim vse bratovščine) in izraze vernosti, ki novemu času niso več odgovarjale.

²⁵ Martin iz Kochema (1634-1712) je bil član renske kapucinske province. Vrsto let je bil lektor v interni kapucinski šoli, potem pa se je posvetil pisanju duhovnih spisov, ki so doživeli številne izdaje. Preko teh spisov je močno vplival na duhovnost v nemškem področju, zelo odmeven pa je bil tudi na Slovenskem. Njegovi najbolj razširjeni spisi: *Das kleine Leben Christi*, Frankfurt 1676; *Leben Christi und Mariae* v dveh delih, Mainz 1677-1679; *Das grosse Leben Christi*, Frankfurt 1680 (izšlo je 260! izdaj, zadnja 1926).

Evropske pasijonske igre med Čedadom in Škofjo Loko

Prvo slovensko gledališko besedilo, ki ga je napisal Lovrenc Marušič, kapucin z redovnim imenom Oče Romuald (1676-1748) za uprizoritve pasijonske igre v Škofji Loki med leti 1721 in 1765 so ohranili kapucini do leta 1890 v arhivu kapucinskega samostana v Celju, od tedaj naprej pa v Škofji Loki z naslovom Škofjeloški pasijon. Zanimanje zanj je po letu 1765 zamrlo, dokler se ni prebudilo naše zgodovinopisje: najprej zanj kot primerek arhivske posebnosti, med obema vojnama pa so ga skušali obuditi tudi kot gledališko vrednost, kar ni rodilo posebnega uspeha, saj čas za tovrstne igre še ni dozorel. Po drugi vojni pa, ko se je v gledališki dramaturgiji poglobilo zanimanje za eksistenčne probleme človekovega bivanja, se je tudi zanimanje za uprizarjanje pasijonskih iger poglobilo, njegova uprizoritvena vrednost pa še vedno ni dorečena.

Tako je tudi pri drugih evropskih narodih, ki pasijonskih iger ne raziskujejo zato, da bi poglobili znanje o njihovem pojavu in razvoju v zgodovinskem procesu evropskega gledališča, pač pa jih privlači množična spektakularnost kot turistična ponudba našega časa. Za slovensko gledališko zgodovinopisje pa imajo začetki pasijonskih uprizoritve še posebno težo. Doslej je na to opozoril Wilhelm Creizenah v delu *Geschichte des beueren Dramas, I. Band, Mittelalter und Frührenaissance* Halle na strani 300: "Misliti moramo pač na latinsko predstavo, ko slišimo, da je bila leta 1298 v Čedadu za binkošti in v naslednjih dveh dnevih na patriarhovem dvoru uprizorjena predstava "Ludus Christi", se pravi Pasijon, Vstajenje, Vnebohod, izliv Svetega Duha in Poslednja sodba. V letu 1303 je bila prav tako o binkoštih tridnevna predstava, ki je obsegala Stvarjenje prvega človeškega para, potem Marijino oznanjenje, Jezusovo rojstvo in veliko drugega in končno enako vrsto prizorov kakor igra leta 1298, vendar pa je bil med Izlivom Svetega Duha in Poslednjo sodbo uprizorjen še Antikrist in drugo. Ti poročili o latinskih binkoštnih igrah, ki v svoje območje pritegne tudi dogodke po vnebohodu,

zavzameta čisto enkratno mesto. Igra iz leta 1298 nam, kot smo pravkar omenili, v celotni zgodovini srednjeveške drame nudi prvi primer, da se je predstava raztezala na več dni."

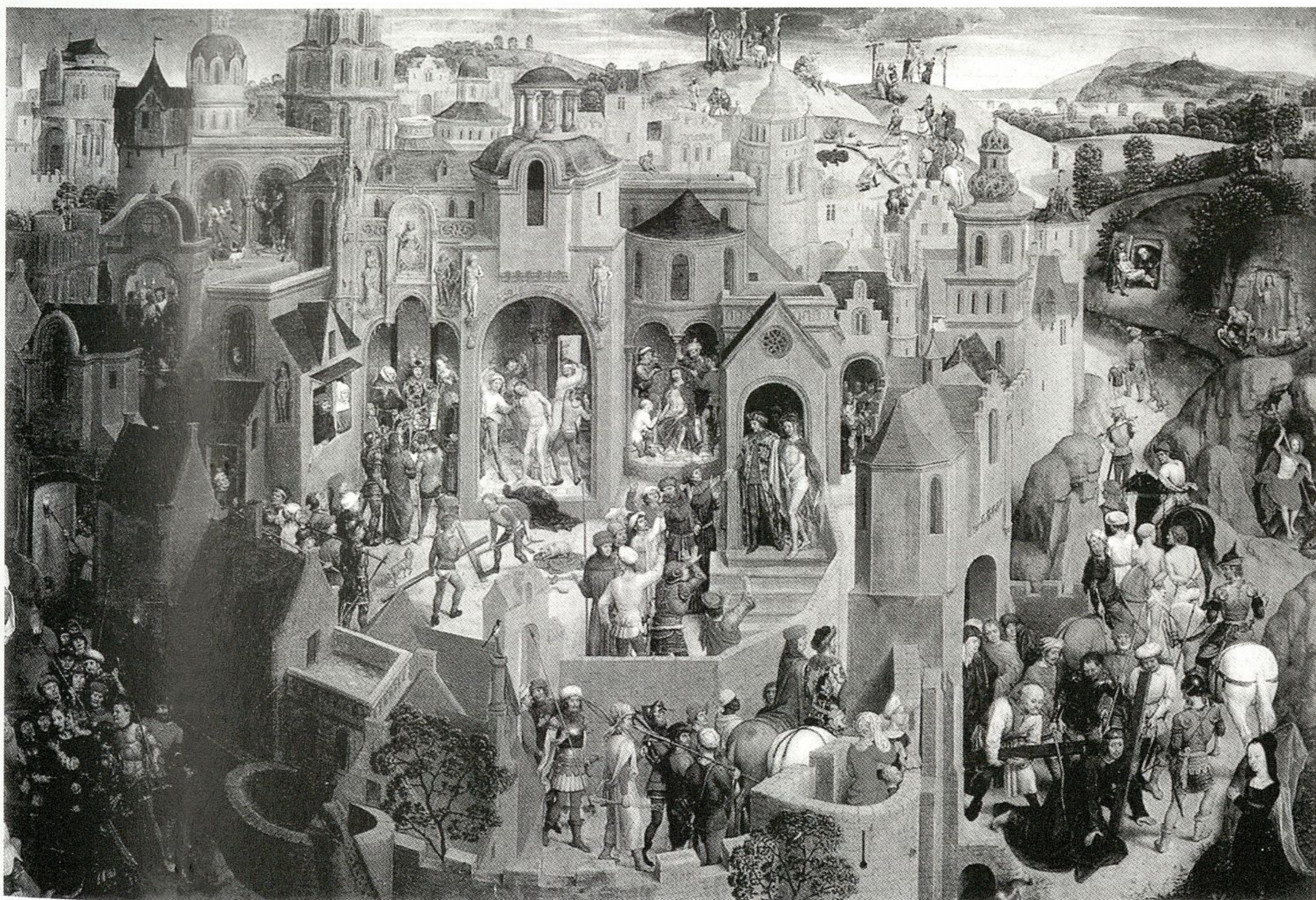
Glej človek, neznan nemški mojster,
druga polovica 15.stoletja,
Alfred Stix, Meisterwerke der graphik,
Wien 1921, ŽASL

Ta zgodovinskih zapis ima za osnovo poročilo furlanskega kronista Julijanusa iz leta 1298, ki ga navaja tudi Heinz Kindermann v svojem delu Theatergeschichte Europas. Nobeden od imenovanih avtorjev pa doslej ni v celoti izkoristil teh zgodovinskih pričevanj v korist slovenskega gledališkega zgodovinopisja, kar je razumljivo, saj ne spadata v območje naše etnične skupnosti.

Topografsko območje Čedadada je bilo v času nastanka iger in zapisov o njej poseljeno z večino staroslovenskega življa, lahko jim rečemo tudi Veneti ali Furlani, bistveno zgodovinskega sporočila to ne spremeni. Gotovo je, da takrat latinskega jezika niso uporabljali kot občevalni jezik večine, še v izbranih družinskih krogih ne. Lahko rečemo tudi, da se patriarhov dvor v latinščini ni pogovarjal, saj je bil sestavljen s prebivalci iz Čedadada in okolice. Iz poročila tudi ni razvidno, ali se imenovani "trije dnevi" nanašajo na trajanje iste uprizoritve pasijona ali na ponavljanje. Vsekakor pasijona niso uprizarjali z množico udeležencev, tako med igralci kakor gledalci. Domnevamo lahko torej, da tudi ti vsi niso znali in razumeli latinskega jezika, če že ne staroslovenskega, pa so gotovo znali venetskega, ali furlanskega.

Če smo malo bolj pogumni, kakor nam to dovoljuje metodologija znanstveno-zgodovinskih raziskav, da je bila, če že ne prva predstava, pa vsaj ponovitev igrana v slovenskem jeziku, potem imamo vzorčni primer jezika, v kakršnem je bila igrana prva celodnevna pasijonska igra v Čedadu, v brižinskih spomenikih, ki po nastanku niso kdo ve kako oddaljeni, obenem pa imamo tudi zgodovinsko potrdilo o uporabljanju nacionalnega jezika v liturgiji ne samo na Bavarskem, ampak na vsem staroslovenskem topografskem območju, ki sta ga zaznamovala sv. Ciril in Metod s svojim apostolskim delovanjem.

Čedad je postal zelo zgodaj sedež oglejskega patriarhata najbrž prav zato, ker je iskal stike z zaledjem. Dokler je bil Oglej strateško ogrožen s celine, patriarhov ni motilo močvirnato, malarijsko območje Ogleja, ko so se pa razmere spremenile, so sedež prenesli v središče svojega delovanja, Čedad, že leta 737. Patriarh Pavlin II. (787-802) je že zavladal nad območjem Slovencev južno od Drave po razmejitvi obeh cerkvenih sedežev Salzburga in Ogleja po reki Dravi. V tem času se je mesto imenovalo Civitas Austrie, od 16. stoletja dalje pa skrajšano Cividale. Od leta 1077 je dobil oglejski patriarh oblast nad vso deželo. Čedad je postal cerkevnoupravno in gospodarsko središče Furlanije, kasneje pa še večjega dela slovenskega ozemlja s Kranjsko in Istro.

Hans Memling, upodobitev pasijona v Turinu, leta 1480, imenovan Turinski pasijon. Po datumih je to prva upodobitev pasijonske igre kot procesije v Evropi.

Trgovske poti iz mediteranskega območja so se prebijale preko Čedad v Posočje in preko Predela na Koroško, preko Tolmina pa, ko so nad Tolminom pridobili tudi posvetno oblast, še trgovina z železom. Od tod so bile odprte poti proti škofjeloškemu gospostvu, ne samo gospodarske, ampak tudi kulturne in umetnostne.

Čedad si je v srednjem veku priboril tudi različne šole za duhovniške, pa tudi za civilne poklice, denimo notarske. Sklicevali so se tudi na pravice do visokih šol, pri tem so omenjali celo frankovsko obdobje. Cesarsko listino za ustanovitev univerze so res dobili leta 1353 le za kratek čas. Ko pa je patriarh Bertold Andeški prenesel sedež iz Čedad v Videm, je ugled mesta začel upadati in se ni več povzdignilo do nekdanje slave. V času nastanka pasijonske igre izhaja uspešnost podviga tudi iz socialnorazvojnega razmaha mesta Čedad samega.

Po vsem tem bi pričakovali, da se je zgodovina nadaljnjega razvoja pasijonskih iger dopolnjevala predvsem iz neposrednega centra Čedad v bližnjo okolico, a ni bilo tako. V Italiji, kjer so vendarle izvedli prvo stopnjo srednjeveških reform antičnega gledališča, dosegli, da so se prvotni gledališki prizori, kolikor so bili gledališki, iz notranjosti cerkve selili v cerkvene stranske prostore in preddverja, vendar najdlje pred glavni vhod v cerkev ali v častno dvorišče, ki se je razprostiralo v minimalnem obsegu pred glavno fasado cerkve. Razvijajoča se italijanska renesansa pa je pokončala tudi te možnosti uprizarjanja na prostem, bodisi v obliki procesije, bodisi v obliki simultane scene, kar pomeni, postavljenih statičnih podob, do katerih se gledalci prebijajo v množici in gledajo gledališki dogodek na odru.

Končno so v Italiji izdelali dokončno obliko "sacre rappresentazioni", ki so bile igrane v takem simultanem okolju, igrali so jih duhovniki in kleriki. Simultana scen-ska razvrstitev podob pa je v 14. in 15. st. odločilno vplivala na nadaljnji razvoj tudi pasijonskih iger, predvsem na francoskem jezikovnem območju. Klasičen primer takega simultane uprizarjanja se je ohranil v Franciji v Valenciennu iz leta 1547. Zaradi bogate dokumentacije, ki se je ohranila iz časa priprav in uprizoritve, je podana natančna rekonstrukcija uprizoritve v delu Elie Konigson z naslovom: *La representation d'un Myster de la Pasion a Valenciennes en 1547*. Iz nje lahko razberemo stopnjo razvoja od Čedadskega pasijona iz leta 1298 do uprizoritve v Valenciennu, do katere je preteklo približno dve stoletji in pol. Ta primerjava nam pove, kako se je igra skozi čas spreminjala in da je tudi v valencienski obliki 1547. leta prirejena. Po nekaterih primerjavah se da ugotoviti, da je vpliv italijanskih renesančnih oblik že zelo prisoten in da ni mogoče obiti motivov, ki so znani že iz italijanskih "sacre rappresentazioni". Gibljive možnosti dodajanja epizod, bitk in drugih mehaničnih trikov so do kraja razvili in s tem dosegli vrh razvoja tovrstne simultane uprizoritve, ko so ušle iz nadzora cerkvenih zakonitosti o gledališču. Obenem pa so bile na ta način dane podlage za nadaljni razvoj francoskega gledališča, ki se že ob začetkih 16. stoletja in vse 17. stoletje bori za status profesionalnega dela na podlagi razvijanja farse in komedije klasičnega tipa.

Križev pot, neznan nemški mojster, okoli leta 1400, Alfred Stix, Meisterwerke der graphik, Wien 1921, ŽASL

Razvoj pasijonskih iger v severovzhodnih evropskih deželah.

Iz čedadskega središča se je jugozahodna Evropa oplajala predvsem z oblikami iz severne Italije in prišla do končne oblike simultane uprizorjanja pasijonskih prizorov z zadnjo uprizoritvijo v Valenciennu leta 1547. Ta razvojna pot ni imela takega vpliva na razvoj pasijonskih iger pri nas kakor druga, ki je preko Švice prodrla v ves nemško govoreči gledališki prostor. Ta smer je razvijala drugi tip uprizorjanja pasijonov v obliki procesije in jo je do polnosti razvila prav v zadnji repliki očeta Romualda v Škofji Loki leta 1721.

Med prve znane uprizoritve pasijonske igre po Čedadu v severovzhodnih evropskih deželah zgodovina pripisuje uprizoritev v Innsbrucku leta 1391, ki naj bi bila v obliki procesije, v Kunzelsauu pa naj bi bilo izvajanje v uprizoritvi leta 1479 že tudi dramaturško strukturo urejeno z uvodnim prizorom Prvi greh v raju. So pa znane tudi v drugih nemških mestih pasijonske uprizoritve že prej in po teh datumih, ki pa na razvoj igre in uprizorjanja niso bistveno vplivale: Friedberg 1465, Eger 1480, Dunaj 1431, Freiburg 1516, München 1574.

Z münchenskim datumom znane uprizoritve leta 1574 smo se že zelo približali prvemu znanemu datumu uprizoritve pasijonske igre v Ljubljani, ko so jezuiti domnevno na veliki četrtek leta 1598 organizirali spokorno procesijo v boju proti kugi,

ki je takrat razsajala po deželi Kranjski. Ali je bila ali ne ta zaobljubljena procesija izvedena tega leta ali šele leta 1617, ko je bila ustanovljena bratovščina "Redemptoris mundi" in je procesija dokazana, nas ne zanima toliko kot okoliščina, iz katere so jezuiti prinesli to idejo v Ljubljano. O tem poroča J. Gregor v *Weltgeschichte des Theaters*, namreč, da je v krščanski liturgiji procesija imela zelo zgodaj vidno vlogo. Procesije kot liturgične manifestacije so dediščina starogrških dionizijev, ki so se vrstili kot uvod v osemdnevno gledališko dogajanje, krščanstvo pa je te procesije pokristjaniilo z motivi iz krščanske mistike tako, da so obredne motive med seboj povezovali in jih razvrstili na raznih krajih v svetišču, pa tudi zunaj, po mestu. Dokončno se je to uresničilo v procesiji sv. rešnjega telesa, ki je bila sicer kasno ustanovljena: leta 1264 in se je dokončno razvila z obligatnimi štirimi oltarji na svoji poti, kjer so udeleženci procesije sodelovali pri mističnem dejanju in s tem dajali silen impulz nadaljnjim teatraličnim učinkom katoliških procesij. Taka procesija se ni mogla nadalje razvijati v gledališko dejanje in je taka ostala vse do danes.

Čedadsko pasijonska procesija je štirinajst let zatem po procesijah sv. rešnjega telesa prevzela način spreveda in ga naravnavala na pot gledališke dialektike. Po raznih novotarijah, ki so jih uprizoriteli po evropskih mestih pri uprizoritvah v 2. pol. 15. st. in v 16. st. dodajali na vse načine, da bi bolje delovali na gledalce, so se osvobajali cerkvenih določil in vključevali dogodke, ki so privlačevali preproste ljudi. Jemali so jih iz etnografske dediščine ljudskih prireditev in jih vsebinsko vpleтали v svetopisme zgodbe, napr. hudiče. Že precej preoblikovano čedadsko pasijonsko igro so jezuiti prinesli v Ljubljano, osvobojeno vseh dodatnih vragolij iz evropskih uprizoritev, saj so se s prvo uprizoritvijo predstavili samo s petimi osrednjimi prizori pasijonske zgodbe od zadnje večerje do bičanja, s trnjevega kronanja, križanja in Kristusovega pogreba. Tako so dialektično omogočili nadaljnji razvoj pasijonskih iger, kljub temu da so v času, ko so prišli v Ljubljano, drugi narodi že zapuščali renesančne gledališke novosti in se približevali izbruhu baročnega gledališča.

Jezuiti so prišli v Ljubljano 1590. leta, kolegij so ustanovili 1597., za 1598. leto pa naj bi bili znani že prvi podatki o prvi uprizoritvi jezuitske pasijonske igre. Zgodovinska sporočila pričajo, da so bili ljubljanski jezuiti v tesnih stikih z matično hišo v Rimu in da so se dogovarjali osebno z ustanoviteljem reda, Ignacijem Lojolskim, o ustanovitvi kolegija v Ljubljani. Gotovo je, da je bila jezuitska naselbina v Ljubljani prva postaja na magistralni poti prodora jezuitov v srednjo Evropo preko Gradca, Dunaja, Prage in naprej v slovanski svet proti vzhodu. Primerjava s kasnejšimi uprizoritvami v kranjskih mestih ne dopolnjujejo vedenja o jezuitskih poizkusih od dneva, ko so prišli v Ljubljano, saj so že leta 1617 licenco za uprizarjanje pasijonskih iger predali kapucinom.

Kapucini so imeli pri organizaciji takih liturgičnih manifestacij veliko več možnosti kakor jezuiti. Jezuitski kolegiji so bili neke vrste konklavi z vzgojnoizobraževalnim namenom, zato niso imeli stikov z zaledjem in so pripadali višjerazrednim mestnim skupnostim, ki so jih tudi vzdrževale. Kapucini pa so se naseljevali v primestnih skupnostih in z njimi obvladovali tudi bližnjo in daljno okolico s

podeželjem vred. Po prevzemu uprizarjanja pasijonskih iger so te uvedli v vseh takratnih večjih mestih na Kranjskem: Novem mestu, Škofji Loki, Kranju Tržiču, Celovcu, Gorici in še kje. Po letu 1713 je vodstvo nad uprizarjanjem pasijonov vedno bolj prehajalo na škofjeloške kapucine, dokler niso z uprizoritvijo Romualdove varianate ustoličili enotnega dramaturškega in uprizoritvenega koncepta in ga z dodatkom pekla leta 1734 tudi zaključili.

Glede na ohranjen scenarij in drugo arhivsko dokumentacijo ter vsa sočasna poročila in kasnejše interpretacije Škofjeloški pasijon lahko mirno poimenujemo kar z imenom "Kranjska pasijonska igra". Dodajmo še zapis doslej najbolj znanega raziskovalca avtentičnih vplivov okolja na očeta Romualda Filipa Kalana Kumbatoviča v prispevku za Gledališke dokumente slovenskega gledališkega muzeja, 3. knjiga št. 10, z naslovom: Gledališki značaj škofjeloškega pasijona: "Bodi kakor že koli: Škofjeloški pasijon, to prvo dramsko besedilo v slovenskem jeziku, ohranjeno v celoti z nazornimi navodili za uprizoritev ter uprizorjeno en suite vsaj med leti 1721-1734 in nemara v presledkih vsaj še do leta 1765, velja oceniti za gledališko pričevanje o nenavadni kulturni radoživosti tiste etnične skupnosti, ki jo je zgodovina navzlic neugodnim družbenim pogojem preoblikovala v narod in ji ohranila naziv Slovencev."

GRADIVO

- Wilhelm Creizenach, *Geschichte des neueren Dramas*, I. Band, Mittelalter und Fruhrenaissance, Halle, Max Niemayer V. 1893 (Notiral in prevedel France Baraga).
- Muratori, *Script*. XXIV, 1205, 1209.
- Alessandro Aucona, I. 88,91. (D. Aucona, *Origini del Teatro italiano* I-II. Turino 1891, 2. izdaja.
- Heinz Kindermann, *Theatergeschichte Europas*, I., Salzburg 1957, str. 324-325.
- J. Gregor, *Weltgeschichte des theaters*, Zürich 1933.
- Elie Konigson, *La representation d'un Myster de la Passion a Valenciennes en 1547*, Paris 1969.
- Stanko Škerlj, *Italijansko gledališče v Ljubljani v preteklih stoletjih*, Ljubljana 1973, str. 38-53.
- M. Marin, *Le P`ere Romuald - Lovrenc Marušič, La passion de Škofja Loka* (tip-kopis), predavanje v Lyonu 19. 9. 2000.
- M. Marin, Škofjeloški pasijon je prava gledališka igra, gl. *Drama*, 2000/2001, št. 6, str. 20-24.
- Filip Kalan Kumbatovič, *Gledališki značaj škofjeloškega pasijona*, Dokumenti slovenskega gledališkega muzeja 10, Ljubljana 1967.

Tržaška uprizoritev Škofjeloškega pasijona leta 1965

V tržaškem Slovenskem gledališču so z naslovom Veliki slovenski pasijon predstavili tri daljše, tematsko zaokrožene prizore. Prva dva sta bila sestavljena iz ljudskega blaga, tretji pa je bil nekoliko skrajšan Škofjeloški pasijon. Mirko Mahnič je v vseh treh delih s filološko natančnostjo razvil osnovne ideje, ki so se vsebinsko umeščale v postni oz. velikonočni čas. Spektakularnost uprizoritve je bila strogo nadzorovana in zakonitost odrskega dogajanja se je tudi v najmanjših detajlih spajala s spoštljivim odnosom do ljudskega izročila, vere in verujočih. Tekst je bil sicer malce dolgovezen, toda ansambel je na nedramatskih mestih spretno vzporejal človekovo stisko z blagodejnim vplivom zaupanja v božjo milost, tako da se je na odru prizemeljska minljivost prebijala skozi siromaštvo do odrešitve.

Prvi del je obsegal Soldaški mizerere, pripoved o naborih, vpoklicih, vojaških vajah, vojnah, spopadih in smrti. Muke in trpljenje so prehajale v jadikovanje, ki sta ga kot stalnica spremljala revščina in nemoč. Vdanost v usodo se je stopnjevala s pomočjo svetlobnih in glasbenih efektov, medtem ko so se naborniki in vojaki otožno poslavljali najprej od staršev in deklet, potem pa od življenja. Večkratno upočasnjevanje odrskega prikaza je ustvarjalo resignirano napetost, in ko se je pojavila Mati božja, ki je kot usmiljenka vodila soldate za Jezusom, je bila z njo nakazana pot iz doline solz in vzdihovanja v nebesne širjave.

Drugi del z naslovom Kmečki rekvijem je bil splet ljudskih pesmi na temo pogreba in žalovanja za izgubljeno osebo. Iz žalobnih verzov so se razlegale tožbe umrlih na parah ali pod zemljo in na te so se odzivali žalujoči. Tudi v tem nizanju različnih situacij je bila edina tolažba vera v onostransko življenje, čeprav se v tekstu takoj za ugotovitvijo "Jezus je naš zadnji trošt" pojavi didaskalija "grenka, prebridka otopelost" in junak izreče: "Nobenega trošta, samo pelin - samo / nič pa nič pa nič. Hudič."¹

¹ Mirko Mahnič, *Veliki slovenski pasijon, Kmečki rekvijem*, SG Trst, 1965, 22, Arhiv SSG-Trst.

Škofjeloški pasijon je bil pravzaprav najbolj spektakularen del. Tegobe množice junakov, ki so bile prikazane v prvih dveh prizorih, so v Kristusovem žrtvovanju za odrešitev človeštva preraščale v apoteozo krščanstva. Mahnič je svojo priredbo osnoval na diplomatičnem prepisu tega dela in obdržal prve tri podobe: Paradisus - Raj, Mors - Smrt, Coena Domini - Gospodova večerja v skoraj neokrnjeni obliki. Tudi Sprevod vojske se je na odru odvijal po predlogi, medtem ko je v naslednjih podobah režiser tekst krepko sčrtal in ohranil v enajstem prizoru le prve štiri verze, v katerih Marija izpove svojo žalost, celoten pasijon pa zaključil z Janezovo izpovedjo vere. Mahnič je originalni tekst ugladil po odrskih zakonitostih in z nekoliko prirejenim potekom dogajanja dosegel prepričljiv prikaz.

ODRSKA POSTAVITEV

Mahničev režijski prijem je v kritiki najnatančneje opisal Janko Jež, ki je v tistih letih pozorno obravnaval gledališko snovanje v Trstu. V temeljitih analizah se je namreč poglobljal v repertoarne smernice, opozarjal na morebitne neskladnosti v izboru in na pomanjkljivosti v odrskih postavitvah. Oceno Velikega slovenskega pasijona je zaključil tako: "Dalo bi se marsikaj povedati glede odrske zamisli kot take. Naš Babič² bi si seveda režijsko izpeljavo drugače privoščil: z večjo estetsko odmaknjenostjo in tudi poduhovljenostjo, Mahnič pa je s precejšnjim realističnim čutom raje ostal zvest starodavnemu pasijonskemu izročilu. Verjetno se ni zmotil. Tudi tako zasnovana predstava je uspela, saj smo dobili ljudski pasijon, kakršnega so naši predniki lahko občudovali pred več stoletji. Gledališki kolektiv je bil tudi v tem primeru kos nalogi."³

Gledališki kolektiv je bil res izjemen, ker so si v tisti sezoni premiere sledile po ena na mesec in so bili vsi člani stalno zasedeni. V Pasijonu so poleg 13 redno nastavljenih igralcev nastopali še starejši, že upokojeni člani ansambla, običajni statisti in nekaj gledaliških amaterjev. Tehnični del pa so predstavljali trije odrski delavci, ki so bili ob potrebi tudi izjemno dobri statisti, inspicient, svetlobni mojster, organizator, garderobierka in lasuljarka ter šepetalka. Pavze in premike je opomenjala glasba Marijana Vodopivca, medtem ko so se kostumi Alenke Bartl v stilni izrisanosti usklajevali s scenografsko zamislijo Viktorja Molke. Scenografska rešitev je bila namreč ključnega pomena pri odrski realizaciji. Molka je že v prejšnjih sezonah sodeloval s tržaškim gledališčem in je poznal prizadevnost vseh članov ansambla. Njegova scena je bila monumentalna, obenem pa špartanska, tako da je v vseh ozirih odpirala prostor. Oder novega Kulturnega doma⁴ je bil namreč resnično presenečenje, ker je z neobičajno višino in globino omogočal nenavadne rešitve. Scenografi, ki so sodelovali pri prvih predstavah, se na njem niso prav dobro znašli. Prostornost jih je spravljal v zadrego: pri nekaterih predstavah so oder zreducirali, pri drugih pa neosmišljeno spravljali nanj scenske elemente in s tem poudarjali lastno zbeganost. Molka je razsežnost tega odra prvi eksaltiral z osredinjenjem in vertikalizacijo. Glede na

² Jež misli na režiserja Jožeta Babiča, ki je bil v letih 1947-1959 umetniški vodja SG v Trstu in je z gledališkim ansamblom poiskal svojsko izraznost temu teatru.

³ Janko Jež, *Kulturno pomemben uspeh SG in Mirka Mahniča*, "Gospodarstvo", Trst, 16. 4. 1965.

⁴ Kulturni dom v ul. Petronio 4 v Trstu so odprli 5. 12. 1964.

Iz Pasijona v Kulturnem domu, premiera 11. 4. 1965.

osnovno idejo tekstovne zasnove so vse silnice poganjale kvišku, tako da je bila pot od zemeljskosti do neba nakazana že v prostoru. V prostor je postavil gole praktikable, da njihova funkcijska razsežnost ni zamejevala prizorišča. Masovni premiki nastopajočih namreč ne bi prenesli prostorske utesnitve in scenski elementi so morali biti tako uporabni, da so se besede skladale s povsem naravnimi telesnimi gibi in iz optimalne pozicije prehajale do občinstva. Besedilo samo je spominjalo na litanjsko žebranje, toda v primerno urejenem prostoru je zadobivalo drugačno moč.

Žalovanje in upanje iz ljudske motivike se je v prvih dveh delih predstave izpelo v odrešenju. V Pasijonu so podobe ostajale iste kot v procesiji in tudi prirejeno besedilo je v zasnovi ustrezalo sprevedu s postajami, na katerih prisotni molijo pred prizoriščem/pildkom. V odrski izvedbi so se podobe in postaje spremenile v prizore, ki jim je sledilo udobno sedeče občinstvo. V tem stanju so morali gledalci presegati pasivnost in se vživljati v dogajanje. Igralci so nadvse delikatno versko tematiko podkrepljevali z diskretno pojavnostjo, da bi neustrezna kretnja ne zmotila recepcije odrske fikcije. Uravnovešenost prikaza je temeljila na tenkočutnosti in interpretacijski veščini igralcev. Gledalci namreč niso bili vsi enako versko goreči, lahko celo trdimo, da so si prve predstave ogledali običajni gledališki obiskovalci, ki so bili po verskem prepričanju umirjeni kristjani ali ateisti. Občinstvo, ki je zahajalo v tržaško Slovensko gledališče, je pasijon sprejemalo kot pomemben del kulturnega izročila in o tem jih je predstava ozaveščala, čeprav je bila že v najavi repertoarja ponujena tudi versko bolj gorečim kristjanom. V intervjuju, ki ga je dal pred premiero, Mahnič izre-

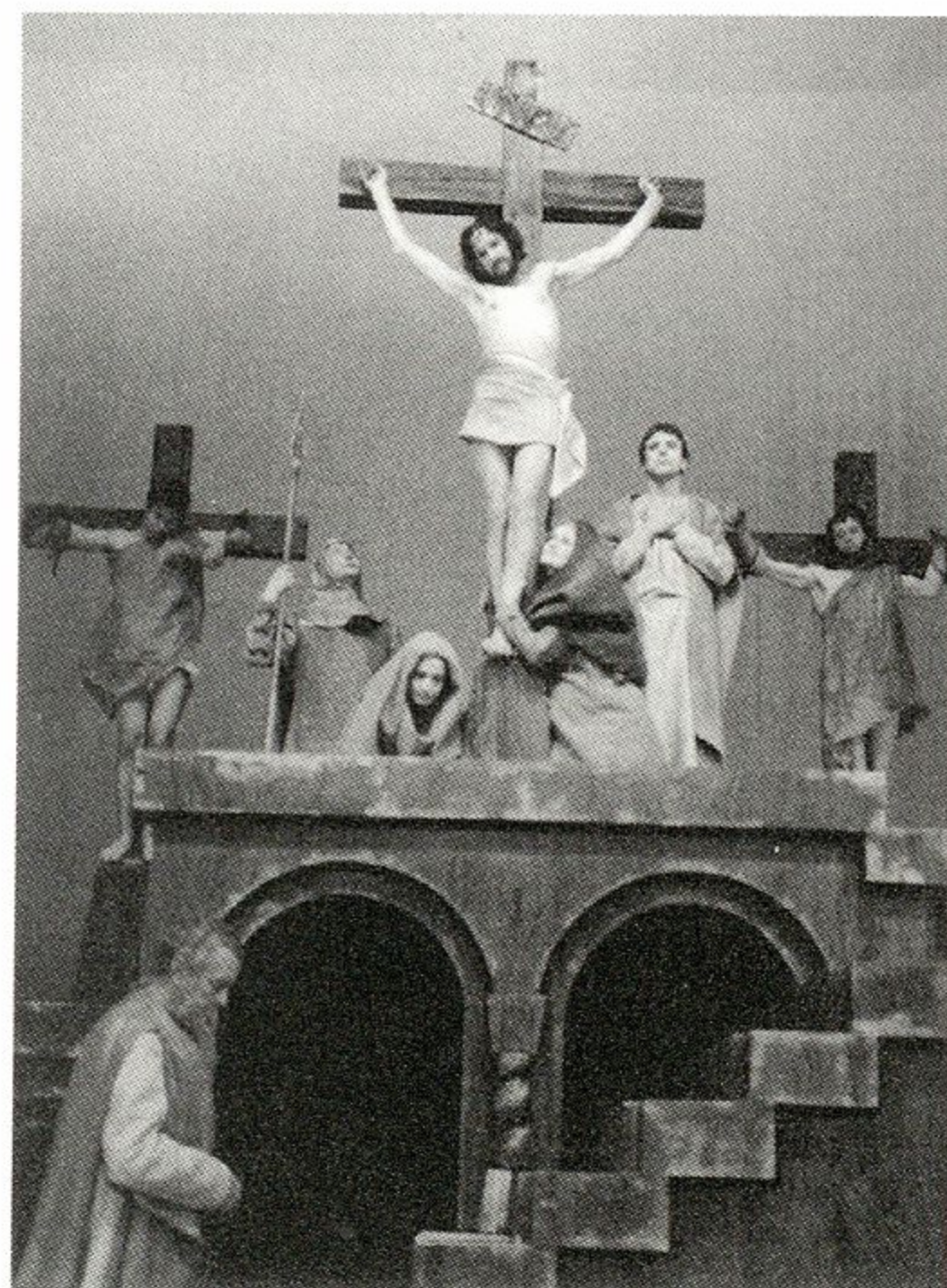
cno poudarja: "/.../ Zelo sem želel jasno podati lik Pravičnika, njegovo preprostost in osamljenost. Tržaškim igravcem sem hvaležen za njihovo vestno, disciplinirano in ustvarjalno delo. Ko bom čez slab teden spet v Ljubljani, mi bo dolgčas po njih. Obenem pa mi bo za dolgo ostalo v spominu neprimerno sumničenje nekaterih slovenskih intelektualcev, ki žive v Trstu, ki so že na začetku našega dela širili govorice, da bo uprizoritev Škofjeloškega pasijona le norčevanje in pesek v oči. Zelo se veselim tržaškega gledališkega občinstva, na katerega sem vseskozi mnogo mislil, saj trdno verujem, da je visoko umetniško gledališče ena najzanesljivejših, če ne edina možnost za vsestransko uveljavitev Slovencev v Trstu."⁵ Ansambel je poznal svojo običajno publiko in zanjo igral. Rezultat je bil sijajen predvsem zaradi uigranosti ansambla, ki je religiozno tematiko obravnaval brez retoričnih visokih tonov in se v ključnih trenutkih s primerno zadržanostjo dvignil v sfere poduhovljene svetosti. Če sta bila namreč prva dva dela predstave predvsem ljudsko podoživljanje božje milosti, se je zaradi igralske interpretacije v Pasijonu milost udejanjala ob vsaki repliki.

Vlogo Kristusa so zaupali Stanetu Rztresenu, ki je po mnenju kolegov večkrat pretiraval z resnostjo. Osebna discipliniranost je izhajala iz njegovega odnosa do igralčevega poslanstva in zato so bili vsi njegovi liki izdelani v potankostih. Rztresen se je čutil odgovornega do institucije, do ansambla in do občinstva. Kolegi so poznali njegove odlike, toda v vsakdanjih stikih so njegove vrline zadobivale negativen predznak in večkrat je prihajalo do trenj. Rztresenova kreacija Kristusovega lika je odgo-varjala Mahničevi zamisli: človekovo osamljenost sta osmišljali dobrosrčnost in predanost božji previdnosti. Ker je Mahnič v ključnem delu Pasijona besedilo precej skrčil, so si prizori sledili v hitrem zaporedju. Šesta podoba je že v originalu kratka, v tržaških sedemnajstih ponovitvah pa je bila tudi realistično intenzivna. V vlogah bičarjev so namreč nastopali Danilo Turk-Joco, Edvard Martinuzzi in Dušan Jazbec. Jazbec je s svojo orjaško postavo ustrezal liku, sicer pa je opravljal službo inspicienta in je jasno, da sta se z Rztresenom večkrat verbalno spoprijela, zato je v vlogi bičarja rado-voljno sledil ritmu, ki sta mu ga narekovala kolega. Martinuzzi je bil dobrodušen šaljivec, ki so ga nekateri kolegi cenili zaradi razbremenjujočega odnosa do vsega, kar se je v teatru dogajalo. Rztresen je bil med tistimi, ki so se nad Martinuzzijevo radoživostjo hudo spotikali. Danilo Turko - Joco je bil predvsem dober organizator, ki je gledališko življenje in delo obravnaval zelo resno ter znal poiskati izhod iz vsake birokratske zadrege. Njegova suverena drža je nedvomno pogojevala odrsko pojavnost bičarjev, tako da so se verjetno brez posebnega sporazumevanja vsi trije zedinili v sicer vprašljivem podajanju prizora Flagelatio Christi. Oder, ki je bil za Rztresena oltar v svetišču, je postal mučilnica. Od premiere dalje so med prizorom bičanja pokali jermeni, da se je razlegalo v dvorano in bičarji so z njimi udrihali tako močno, da so držaji zarezovali v koščena pleča, besedilo "/.../ očem ga taku razmesart koku eno živino,/ de le bomo zaslišali, kaj ima za eno stimo./ Le uedre po herbtu, de bode use odprtu,/ iz gaižlami raztepeno inu iz ostrogami rezbodeno,/.../"⁶ pa se je razlegalo obarvano s perverzno naslado.

⁵ Razgovor z Mirkom Mahničem, "Novi list", Trst, 8. 4. 1965.

⁶ Mirko Mahnič, o. d., 15.

Iz predstave Pasijona v Kulturnem domu,
premiera 11. 4. 1965.

Soigralci so v vsakem poku biča prepoznavali namenskost udarca: za sitnost, za večno nerganje, za stalno opominjanje, za popravke nepravilnih odtenkov v izgovarjavi, za nadzorovanje nad morebitnim neprimernim vedenjem v obrekovalnici ipd. Gledalci so občudovali srhljivo pokanje bičev in Kristusovo zelo občuteno stokanje jih je navdajalo s sočustvovanjem, čeprav so radovedno opazovali hrbet in podplutbe na njem. Po tem prizoru je bilo še kronanje in nato se je Kristus srečal s Pilatom, Herodom, farizeji, Judi, Veroniko, žalostno Materjo božjo, Marijo Magdaleno in Longinusom. Podoba Ecce Homo je zadobila veličastno razsežnost. V duhu in telesu razboleli Kristus je bil na odru razpet kot Jagnje božje med bedo človeške preračunljivosti in utišano ljubeznijo. Zaključni podobi Križanja in Žalovanje pod križem sta prepričljivo učinkovali na občinstvo kot izpolnitev božjega načrta.

Iz predstave
Pasijona v cerkvi
Presvetega Srca
v Št. Lenartu v
Benečiji,
7. 4. 1968.

POMEN UPRIZORITVE VELIKEGA SLOVENSKEGA PASIJONA ZA TRŽAŠKO GLEDALIŠČE

Od povojne obnove dalje so v tržaškem gledališču vsi člani zasledovali iste cilje. Posebna danost je narekovala usklajeno delovanje, pri čemer je imelo prednost izpostavljanje splošnih kulturnih dosežkov na Slovenskem in povečevanje materinščine, vendar sta stalen stik občinstva z italijansko gledališko ponudbo⁷ in osebne ambicije igralcev netila težnje po umetniški rasti. Iz začetnega bolj agitatorsko obarvanega delovanja se je v nekaj sezonah razvilo gledališče s svojsko podobo⁸. Popolnoma v skladu s tradicijo iz začetka 20. stoletja, na katero se je navezovalo⁹, je v svojih predstavah upovedovalo stvarnost takratnega Trsta, v katerem so se zaradi povojnih peripetij soočale raznovrstne silnice. Izpovednost predstav Slovenskega gledališča je temeljila na neskladjih, ki so se v odrski konkretizaciji vsakega komada preoblikovala v svojevrsten odsev življenjskosti. Filip Kalan je to svojskost leta 1958 označil kot sad sinteze različnih kulturnih silnic, ki so se v Trstu medsebojno bile in spajale.¹⁰

Slovensko narodno gledališče v Trstu je zaradi jasne opredelitve lastnega poslanstva skušalo pokrivati potrebe vseh Slovencev. Zato so vodstveni organi od leta 1945 dalje pri repertoarnih izbirah upoštevali ne le heterogenost publike, temveč tudi ideološko pluralnost, seveda ob jasnem izhodišču, da je bila OF na strani zaveznikov in zmagovalca v vojni. Repertoarji so bili sestavljeni po kriteriju: iz slovenske (sodobne in domačijsko-ljudske), italijanske in svetovne dramatike, tako da so klasiko dopolnjevale novosti. V dvajseti sezoni so gledališčniki dočakali odprtje dvorane v Kulturnem domu, kjer naj bi končno delovali pod lastno streho. Novi Kulturni dom na obrobju je bil nekakšno povračilo italijanske države za nekdanji Narodni dom v strogem mestnem središču. Ob odprtju v decembru 1964 je bilo večkrat povedano, da je nova stavba namenjena složnemu soustvarjanju kulturnega utripa vseh Slovencev v zamejstvu. Na tej podlagi so začeli urejati pravni

⁷ Italijanski del Trsta je razpolagal z več gledališkimi dvoranami, v katerih so gostovale gledališke skupine iz Italije in od drugod, toda do priključitve Trsta Italiji leta 1954 ni bilo v Trstu italijanskega poklicnega gledališča; gl. Razni avtorji, *1954-1994 Teatro da Trieste*, Trieste, 1994.

⁸ Slovensko gledališko dejavnost so v Trstu obnovili leta 1945 v sklopu Protifašističnega narodno-osvobodilnega odbora in ker je bilo to delovanje izjemnega pomena za revitalizacijo celotnega slovenskega kulturnega utripa na Primorskem, so zavezniki skušali že na samem začetku onemogočiti razvoj ustanove, ki je bila dejansko vedno na prepihu, ker se brez lastne gledališke hiše ni mogla uvrstiti med redno delujoče institucije. Finančno je bilo SNG v Trstu popolnoma odvisno od podpore, ki je prihajala iz tedanje Jugoslavije in resnici na ljubo se je v trenutku, ko so po dokončni razmejitvi italijanske oblasti v drugi polovici 50-ih let pretile z zaprtjem gledališča, vrh jugoslovanske politične garniture ob jasnih sugestijah slovenskih kulturnikov (F. Kalan, J. Vidmar), odločno zavzel za obstoj in tržaškemu SNG namenil poseben status, po katerem naj bi imelo vlogo posrednika med dvema kulturama in v tem smislu naj bi promoviralo gledališka dela jugoslovanskih avtorjev in kultur v italijanskem prostoru. V meddržavniškem dogovarjanju pa je svojo besedo za tržaško gledališče zastavil maršal Tito in zato se je teatra še naprej držala oznaka, da je titovski; gl. Bogomila Kravos, *Slovensko gledališče v Trstu 1945-1965*, Ljubljana 2001, 11-144.

⁹ Bogomila Kravos, *Gledališče, ustvarjalni žar, pogoji, občinstvo, v Narodni dom v Trstu 1904-1920*, Trst, 1995, 61-65.

¹⁰ Filip Kalan, *Edinstven primer gledališke ustanove z zelo zapletenimi razvojnimi momenti*, "Primorski dnevnik", Trst, 10. 8. 1958.

Iz predstave Pasijona v cerkvi Presvetega Srca v Št. Lenartu v Benečiji, 7. 4. 1968.

Iz predstave Pasijona v cerkvi Presvetega srca v Št. Lanartu v Benečiji, 7. 4. 1968.

položaj gledališke ustanove glede na italijansko zakonodajo. Predstavniki različnih političnih opcij so se seveda pogajali na upravni ravni, toda marsikdo med novimi kandidati za članstvo v odboru je že pokazal zanimanje za vsebinsko plat gledališke povednosti. Sezona 1964-65 se je odvijala po utečenih smernicah, sicer bolj razkošno kot prejšnje, ker so v novih prostorih lahko umetniško dognano domačo produkcijo dopolnjevali z gostovanji slovenskih gledališč. V razgibano razpravo o pomenu in razvoju gledališča in kulture nasploh pa so se vse bolj vtikali politični akterji.

Predstava z naslovom Veliki slovenski pasijon je bila zato posebna postavka, s katero je takratno umetniško vodstvo želelo poudariti enkratno vlogo poklicnega gledališča, ki naj bi pri svojem delu stremelo le za čim večjimi umetniškimi ambicijami. Realizacija dela, ki ga je za oder pripravil katoličan Mirko Mahnič s kolektivom, ki ni nikoli skrival pripadnosti levičarski ideologiji, naj bi potrjevala odvečnost političnega spletkarjenja.

ODZIVI

Na oljčno nedeljo (11. 4. 1965) je bila popoldne predpremier, zvečer pa premiera Velikega slovenskega pasijona. Obiskovalci prvih uprizoritev so bili izključno stari abonenti, ki so ansambel spremljali od prvih povojnih predstav dalje. Za te gledalce je bil teater del po zmagi pridobljenih pravic, poznali so težave, s katerimi se je ustanova spopadala, in vedeli so, da je Pasijon ena od predstav, ki naj bi prepričale desničarsko politično opcijo o umetniški naravnosti delovanja. Časopisno poročanje se je pred premiero odvijalo po ustaljeni navadi. Pred premiero je Mahniča intervjuval Jože Koren¹¹ in se z njim pogovarjal o pristopu k ljudskemu izročilu, odrski postavitvi, predvsem pa o odrskem jeziku, ker je bil Mahnič na tem področju dobro podkovan in je problem jezika v zamejstvu vedno pereč. Na vsak način je predhodno izpostavljanje pomena ljudskega izročila opozarjalo na posebno vrednotenje starejšega slovstva in na težave, s katerimi so se v gledališču soočali, da bi s populističnim prijemom ne zašli v poplitvitev tega gradiva. Mahnič je govoril o ljudskosti kot vrednoti, v kateri korenini bogastvo celotnega naroda. Časopisna sporočila so bila jasna in prvi gledalci so se z zadovoljstvom prepričali o veličastnosti uprizoritve, istočasno pa so se zavedeli v kolikšni meri je umetniška dovršenost odrskega prikaza dopolnjevala tekstovno podlago in ji dajala nepričakovano razsežnost. O tem navdušenju je poročal najprej Jože Koren v "Primorskem dnevniku"¹² in pozneje svoje prve vtise dopolnil z oceno, v kateri med drugim pravi: "/.../ Na oder postavljeno trpljenje, pa naj bo to Kristusovo ali pa trpljenje slovenskega človeka, soldata ali kmeta, je po svojem značaju sicer močna drama človeka na zemlji v vseh časih njegovega obstoja, a v pasijonski obliki brez strukture izrazito dramskih vzvodov je ta drama vendarle samo zaporedje vsebinsko in likovno pretresljivih prisposodob, ki učinkujejo bolj kot

¹¹ j. k., *Razgovor z režiserjem prof. Mirkom Mahničem*, "Primorski dnevnik", Trst, 4. 4. 1965.

¹² j. k., *Veliki slovenski pasijon v odlični izvedbi našega SG*, "Primorski dnevnik", Trst, 13. 4. 1965.

krasna razstava povezane serije umetniških slik in manj kot živa, razčlenjena pretresljivost tragičnosti človeških usod. Vendar imajo tudi te pretresljive prispodobe lahko silno močan učinek na naše podoživljanje, zlasti če je v njih dovolj umetniške izrazne sile tako v tekstu kot v odrski postavitvi in igralskem konceptu."¹³ Umirjena spektakularnost je bila torej popolnoma usklajena s tematiko, zato je bilo pričakovanje na odziv t. i. katoliškega tabora še večje. Jože Peterlin, ki je spadal v to skupino, je sledil vsem predstavam SG v Trstu in njegovo poročilo so verjetno prebrali najprej na slovenski radijski postaji v Trstu, natisnili pa so ga tudi v "Novem listu". Peterlin jasno izpostavi svoje stališče: "Tržaški gledalec, ki običajno obiskuje predstave v tej gledališki dvorani, je vstopil v nedeljo z delno radovednostjo, pomešano s precejšnjo mero skeptičnosti. A predstava ga je začuda hitro prevzela. Ali je bila to neverjetna resnost ansambla in režiserja, ki je že s prvo besedo spregovorila s tako iskrenostjo, ali je bil prvi glasbeni akord, ki je ustvaril v trenutku tisto razpoloženje, ki je bilo potrebno za zbranost in pozornost? Občinstvo je prisluhnilo in zdi se, da še ni pokazalo tolike koncentracije in tolike resnosti pri kaki predstavi, kot jo je v nedeljo. Sledilo je besedi za besedo in dojemalo celoten smisel." ¹⁴ Nekaj pozneje je Peterlin razvil svoje teze o repertoarnih izbirah gledališča v družinski katoliški reviji Mladika¹⁵ in na uspešnosti Pasijona utemeljeval potrebo po vzgojnih in moralno spodbudnih delih. Peterlin je svoj pogled na vlogo kulture in gledališča v življenju narodne manjšine izpostavil že prej in v gledališču so ta stališča dobro poznali in upoštevali njegove pripombe.

Neznanka je bil poročevalec "Katoliškega glasa". Ta tednik je namreč zavzemal skrajno desničarska stališča in pisal o predstavah Slovenskega gledališča samo, ko jih je lahko označil za pohujšljive. Tokrat je poročevalec začel presenetljivo: "Slovensko gledališče v Trstu je pripravilo za letošnji veliki teden edinstveno predstavo, /.../ Pred vojno je sicer vsako leto poklicno Narodno gledališče v Ljubljani ves veliki teden uprizarjalo Pasijon, navadno Gregorinovo igro 'V času obiskanja', v kateri je pisatelj tudi sam vedno igral Kristusa. Po vojni pa še ni bilo mogoče v Ljubljani obnoviti nekdanje tradicije. Zato je toliko bolj vredno priznanja tržaško gledališče, ki je nekako laže prebilo ta led in uvrstilo v svoj repertoar pasijon. Če smo kdaj odklonili kako delo zaradi vsebine in zaradi režije, pa moramo toliko bolj v tem primeru izreči svoje priznanje predstavi, ki ji je dalo gledališče naslov Veliki slovenski pasijon."¹⁶ Poročevalec je nato popisal vse tri dele in na koncu pomenljivo pristavil: "Za mnoge gledavce pomeni predstava več kot samo teater, gotovo pa je, da skoraj vsakega gledavca pretrese do zadnjih človeških globin. /.../ edinstvena predstava z izrednim spoštovanjem do narodnega in verskega izročila /.../"¹⁷.

¹³ Jože Koren, *Veliki slovenski pasijon pomeni enega izmed viškov v delu SG*, "Primorski dnevnik", Trst, 18. 4. 1965.

¹⁴ J. P., *Veliki slovenski pasijon*, "Novi list", Trst, 15.4.1965.

¹⁵ J. P., *Veliki slovenski pasijon - plebiscitarno glasovanje o repertoarju*, "Mladika", Trst, 1965, 5.

¹⁶ Jop., *Predstava Velikega slovenskega pasijona v Trstu*, "Katoliški glas", Gorica, 15.4.1965.

¹⁷ Prav tam.

Navdušen opis predstave je bil za bralce tega tednika nihil obstat, da so si lahko brez zadržkov ogledali predstavo.¹⁸ V naslednji številki so celo objavili oglas za predstavo. Ker je bil "Katoliški glas" glasilo takratnih cerkvenih krogov, so gledališko uprizoritev prvič lahko priporočili s prižnice, kar je pomenilo neobičajno velik priliv gledalcev, ki so bili takrat po večini prvič v gledališču. Mednje verjetno lahko prištejemo tudi vernika, ki se je v tem tedniku obsežno razpisal o predstavi. Ne glede na izvor teksta, se je spotikal ob vsaki scenski ali kostumski nedoslednosti in citiral svetopisemsko izročilo, o uporabljenem besedišču pa zavzel zelo jasno stališče: "V neodjenljivo moralno postavo pa trči zlasti neki pasus v Requiem, namreč bogokletni vzklik umrlega kmeta. Priznamam, da nemška spačenka 'ferdaman' (Verdammt = pogubljen, preklet) v dialektični rabi nima tako močnega prizvoka kakor slovenski 'preklet', čeprav pri kletvini dejansko isto pomeni in se v tem smislu rabi. /.../"¹⁹. Njegove opazke so do določene mere razumljive, vendar je pomenljiv zaključek tega pisanja: "/.../ za 20-letnico konca vojne si nisem mogel misliti lepše komemoracije /.../"²⁰.

Kakorkoli pristopamo k navedenim ocenam, razbiramo iz njih potrebo po gledaliških predstavah, ki so se jim ti Slovenci odpovedovali zaradi političnega predznaka, ki ga gledališče tudi danes nosi predvsem zaradi svoje umetniške specifičnosti. Pasijon je bil namreč po svoji sporočilnosti enakovreden marsikateri drugi predstavi in kot kuriozitetu lahko zapišemo, da se je Stane Raztresen za interpretacijo Kristusa navdihoval pri idealih NOB, ki jim je bil do smrti zvest.

ODMEVNOST PREDSTAVE

Eno od ponovitev Pasijona (16. 4. 1965) si je ogledal italijanski dramatik, igralec in nobelovec Dario Fo²¹, ki je vljudnostno obiskal kolege, ker je Slovensko gledališče v prejšnji sezoni (1963-64) igralo njegovo uspešnico Dve pištoli v roki pa z belim in črnim gleda in sprejel povabilo za ogled predstave, ki ga je presenetila. Sam je namreč že nekaj let zbiral ljudsko blago, v katerem je bil razpoznaven uporniški duh kmetov in kot je sam pozneje priznal, ga je ogled tržaškega Pasijona opogumil, da je že zbrane ljudske misterije in duhovne igre predelal v predstavo z naslovom Burkaški misterij (Mistero buffo: giullarata popolare in lingua padana del '400, 1969), s katero je kronal svojo gledališko dejavnost in po kateri ga pozna cel svet.

Toda domet tega dela je segel še dlje. Ko je tri leta kasneje italijanska državna oblast dovolila, da je Slovensko gledališče gostovalo v Benečiji, so se gledališčniki takoj podali na Dan emigranta in na najpomembnejši kulturni prireditvi, ki jo v teh

¹⁸ V Italiji so uradno prepovedali cenzuro v prvi polovici 60. let, vendar je njen pritisk popustil šele leta 1968 po nastopu gibanja za ukinitve cenzure. "Katoliški glas" ni nikoli najavljal predstav Slovenskega gledališča, za filmske sporede pa je objavljali spiske, kakršni so bili pripeti na cerkvenih vratih z oznakami: V = za vse, P = prepovedan, O = za odrasle, Oz = za odrasle s posebno zrelostjo, Sl = moralno slab film (iz rubrike Film v Gorici, "Katoliški glas", 24.5.1962). Na Indeksu na cerkvenih vratih so bile predstave SG označene s P ali Sl.

¹⁹ S.A.Ž., *Marginalije k Velikemu slovenskemu pasijonu*, "Katoliški glas", Gorica, 13. - 20. 5. 1965.

²⁰ Prav tam.

²¹ Slika s podnapisom, "Primorski dnevnik", Trst, 18. 4. 1968.

krajih pripravljajo ob sv. Treh kraljih, predstavili v župnijski dvorani v Špetru Slovenov nezahtevno burko Jake Štoka Anarhist. Prvi stik z Benečani je obudil v starejših članih ansambla občutke, ki so se v njih porajali v prvih povojnih letih: prinašali so uglajeno domačo govorico Slovincem, ki so je bili željni. Ko se je vodstvo gledališča odločilo, da samo za Benečane obnovi Pasijon, da ga na oljčno nedeljo popoldne predstavijo v cerkvi v Št. Lenartu²², ni nihče nergal nad dodatnim delom. V kolektivu je povsem prevladala zavest o primarnem poslanstvu tega gledališča in predstava v Št. Lenartu je dosegla popolnost. Igralci so in še nosijo v svojih srcih globok vtis tistega doživetja, ki ga najbolje ponazarja poročilo, ki ga je o tem dogodku pripravil verjetno Izidor Predan²³: "Pravzaprav niti ne vem, pri kom naj bi začel pisati poročilo, ali pri beneških Slovincih ali pri Slovenskem gledališču, zakaj eni kot drugo so bili v nedeljo popoldne protagonisti v prvi osebi. Beneški Slovenci zato, ker so do zadnjega kotička napolnili cerkev Presvetega Srca pri Sv. Lenartu v Beneški Sloveniji, Slovensko gledališče iz Trsta pa zato, ker je sedaj že drugič - prvič je to storilo z Anarhistom v Špetru Slovenov letošnjega januarja - odigralo pomembno pionirsko vlogo na področju mobilizacije slovenskega življa v Benečiji ter njegovega aktivnega vključevanja v kulturno slovensko dogajanje. In končno bi v isti sapi morali spregovoriti še o slovenskih duhovnikih po beneških župnijah, ki so poskrbeli za tako velik obisk - nad tisoč oseb - Slovenskega pasijona."²⁴ Pisec omeni organizacijske težave v zvezi s predstavo, s prostorom, kjer je župnik privolil, da so igrali pred oltarjem in na njem z zagrnjeno sveto podobo. Narahlo se dotakne kalvarije beneških Slovencev v povojnem obdobju in pri tem zadovoljno pripomni, da so predstavi v šentlenarški cerkvi prisostvovali najvišji predstavniki krovne organizacije SKGZ²⁵ (ki je v tistem obdobju na veliko investirala v narodobudniško akcijo v Benečiji), upravitelji gledališča ter slovenski duhovniki in župani iz vseh beneških dolin. Potem navede osrednji del nagovora župnika iz Gorenjega Tarbija, g. Fenčiča (v slovenskem prevodu, ker je župnik govoril v narečju): "To zanimanje Slovenskega gledališča iz Trsta za našo revno in zapuščeno Benečijo dokazuje, da smo s svojimi rojaki na Tržaškem in Goriškem bratje, sinovi istega slovenskega naroda, in ena sama kulturna skupnost. To zanimanje iskreno in toplo vabi tudi nas, Benečane, naj izpričamo svojo vero v življenje in napredovanje naše Benečije in izpričamo obenem dolžnost, da se takšnih kulturnih srečanj udeležujemo ter občutimo, da smo vsi eno."²⁶ Opiše še skrb za razumevanje besedila in trud za premoščanje manjvrednostnih kompleksov Benečanov, ki so se zaradi pomanjkanja pouka slovenščine v šolah sporazumevali samo v domačem govoru: "/.../ Gospod župnik Lavrenčič iz Štoblanka pa je prisotnim obrazložil nastanek slovenskega

²² *Šent Lenart*, Naš Pasijon, "Novi list", Trst, 4. 4. 1968 in 11. 4. 1968.

²³ Izidor Predan je bil pesnik in pisatelj, predvsem pa neutrujen organizator narodobudniškega delovanja v beneških dolinah.

²⁴ *Nad tisoč gledalcev pri predstavi Slovenskega pasijona v Sv. Lenartu*, "Primorski dnevnik", Trst, 9. 4. 1968.

²⁵ Slovenska kulturno gospodarska zveza (SKGZ) je levičarska krovna organizacija, ki je kot naslednica PNOO od leta 1954 do 1991 pod pokroviteljstvom SFRJ usklajevala delo kulturnih in gospodarskih ustanov v zamejstvu v Italiji.

²⁶ *Nad tisoč gledalcev...*, o. d.

Pasijona ter ob začetku vsakega dejanja opisal dogajanje. /.../ Med odmorom je prof. Marijan Vodopivec igral na orgle.²⁷/.../

V Benečiji je tržaški Pasijon dosegel najžlahtnejšo izvedbo, morda so ga tako močno doživljali samo v obdobju prvih uprizoritev v Škofji Loki, ko so pri sprevo-
du po ulicah in trgih enako intenzivno sodelovali igralci in gledalci. V šentlenarško
cerkev ni nihče prišel v spokorniški obleki, nihče ni mislil na kakršnokoli korist,
cerkev je bila nabito polna enako čutečih ljudi, ki so v tistem popoldnevu doživljali
svoje slovenstvo v slikah Pasijona in se tudi preko njihove sporočilnosti podali na
pot preporoda.

Občinstvo v cerkvi Presvetega Srca v Št. Lenartu v Benečiji, 7. 4. 1968.

²⁷ Prav tam.

Glasba Škofjeloškega pasijona

Uvod

Glasbeni del *Škofjeloškega pasijona* (ŠP) je bil doslej opisan že v marsikateri od razpoložljivih razprav o tem ohranjenem najstarejšem slovenskem gledališkem delu; v celoti in razvojno od njegovega nastanka in prve (dokazane) uprizoritve l. 1721 pa so dandanes ter v pojmovanju sodobne glasbene dramaturgije, ki pritiče prav vsakemu scenskemu delu, pa prav gotovo ne. O glasbenem delu ŠP so doslej največ pisali sam avtor – oče Romuald, pater Lovrenc Marušič (1676 - 1748),¹ ki je že v samo zasnovi literarnega teksta kar nekajkrat vnesel glasbene inštrumente kot obvezni in sestavni del njegove dramaturgije. Naš, slovenski muzikolog in umetnostni zgodovinar Josip Mantuani (1860 - 1933) pa je že eden prvih, ki je objavil celotno besedilo ŠP z opombami vred.² Dirigent in muzikolog Josip Čerin (1867 - 1951) je zapustil v rokopisu dva edina ohranjena notna folijata bulaturi (verjetno dodani dosti pozneje, kot pa so datirane prve, Marušičeve »praizvedbe« ŠP na škofjeloških ulicah in trgih).³ Slovenski skladatelj in organist, monsignor Stanko Premrl (1880 - 1965) je za uprizoritve ŠP l. 1934 in kasneje na pobudo in v uredništvu etnologa in romanista Nika Kureta (1906 - 1995) zložil in izdal *Glasbene vloške*.⁴ Bližnji škofjeloški rojak, France Koblar (roj. v Selcih v Selški dolini, 1889 umrl v Ljubljani, 1975) se je tako ali drugače kar večkrat razpisal o ŠP.⁵ Še drugi škofjeloški

¹ Škofjeloški pasijon, orig. v škofjeloškem kapucinskem samostanu; dve kompletni fotokopiji istega (fotografije in mikrofili) glej v Arhivu Knjižnice Akademije za gledališče, radio, film in televizijo in v Narodni in univerzitetni knjižnici, oboje v Ljubljani, ter (ne)nazadnje še dvoje diplomatičnih prepisov (istega ŠP; Kondorjeva zbirka - Klasiki Kondorja, Mladinska knjiga, Ljubljana 1987 in 1999).

² Glej Carniola, 1916, št. VII, str. 222 - 232, in 1917, št. VIII, str. 15 - 44.

³ Glej Čerinovo zapuščino v rokopisni zbirki Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani.

⁴ Glej Slovenski pasijon (Priredba besedila Škofjeloške pasijonske procesije iz leta 1721 za naše odre. Besedilo O. Romualda prir. N. Kuret), Glasbeni vloški, Ljudske igre v Kranju, 1934.

⁵ Prim. Koblar F., Slovenska dramatika, I./1972, Slovenska matica, Ljubljana 1972, str. 10- 25 in 228 - 233; isti, Spremna beseda k faksimilirani izdaji rokopisa Škofjeloškega pasijona iz kapucinskega samostana v Škofji Loki, Oče Romuald-Lovrenc Marušič, Škofjeloški pasijon, Monumenta Litterarum Slovenicarum, Mladinska knjiga, Ljubljana 1972, str. III - XV., isti, Škofjeloški pasijon (v.: Naši razgledi, L.22/1973, št. 10, 8/6 - 1973 str. 284-285).

rojak, Tine Debeljak (Škofja Loka, 1903 - Buenos Aires v Argentini, 1989), pa ima praktično največ zaslug za zadnje (predvojne, pred 1941!) igralske obuditve *ŠP* v Škofji Loki leta 1936.⁶ Niko Kuret se v tej zvezi omenja še enkrat, takrat kot sopotnik T. Debeljaka, oba skupaj pa kot spodbujevalca takratnih uprizoritev *ŠP* na radiu in odru.⁷ Pripovednik, esejist, kritik, gledališki zgodovinar, publicist in organizator Filip Kumbatovič Kalan (1910 - 1990) je še eden iz vrst literatov in teatrologov, ki v svojem pisanju skoraj nikoli ni obšel *ŠP*.⁸

Nadaljni, zaslužni razpravljavci in pisci - tudi o glasbenem deležu v *ŠP* - pa so bili še: akademik, zasl. prof. ljubljanske univerze Dragotin Cvetko (1911-1993), sin Tineta Debeljaka, Tine Debeljak, ml. (roj. 1936 - živi v Buenos Airesu v Argentini), umetnostni zgodovinar in muzikolog dr. Janez Höfler (roj. 1942 - živi v Ljubljani). Posredno pa so se doslej z glasbenim deležem v *ŠP* ukvarjali rektor Viktorijan Demšar, Jože Faganel, Marko Jenšterle, Anton Koblar, prof. dr. Primož Kuret, prof. dr. Marko Marin, Davorin Petančič, France Planina, Ivan Pregelj, prof. dr. Andrej Rijavec, dr. Goran Schmidt, Stanko Škerlj in podpisani (dr. F. Križnar); pri tem pa piscev, avtorjev stroge literarne ali literarnozgodovinske in zgolj odrske plati niti ne omenjamo. Glavna ovira za (do)končnost omenjenih razprav je seveda na prvem mestu dokaj skromna »izvirna glasbena dramaturgija« *ŠP*, saj Romualdov rokopis na sicer precej redkih mestih le navaja tudi (glasbene) inštrumente, pevce ter glasbenike - nič drugega ali celo bolj oprijemljivega pa se iz ohranjenega in razpoložljivega rokopisnega prvenca očeta Romualda, patra Lovrenca Marušiča ni ohranilo. Drugi in dodatni problem tovrstnih raziskav pa je prav gotovo zgodnji nastanek tega gledališkega (in glasbenega) besedila, zato si moremo zanj in njegovo zgolj glasbeno pojavnost in prisodobno marsikaj sposoditi od drugod (iz t. i. sekundarnih muzikoloških virov).

Še pred samim nastankom izvirnega teksta za *ŠP* (1721), ki je verjetno (?) nastal po eni od prejšnjih (ali morda celo po prvi tovrstni predvelikonočni procesiji leta 1715 ?), pa je tudi za Škofjo Loko in njeno okolico ali kar »okraj« razpoložljivih nekaj zgodovinskih virov o glasbenem življenju pri nas. Še najbolj zanimivo je bilo takratno glasbeno življenje v srednjeveških samostanih in cerkvah, v poznem srednjem veku pa tudi po gradovih. Vse navedeno je v Škofji Loki že obstajalo. Tu je bil najprej samostan klaris, že od 12. stol. dalje.⁹ Glasbeni del pasijonskih procesij in iger v drugi polovici 17. in v vseh desetletjih njihovega obstoja v 18. stol. se je skoraj nedvomno prilagodil baročnemu, pred koncem deloma morda tudi

⁶ Debeljak T., Pasijonske igre drugod in pri nas (v.: Slovenec, št. 92/1935, 20/4 - 1935, str. 11); isti, Škofjeloška pasijonska procesija in razvoj pasijonskih iger sploh (v.: Škofja Loka in njen okraj, Šk. Loka 1936, str. 53 - 58), isti, Biografija in bibliografija del (v.: Zbornik Svobodne Slovenije, Buenos Aires/Argentina 1968, str. 179 - 94).

⁷ Kuret N., Škofjeloški pasijon, Ljudske igre, 5. zv., Kranj 1934; isti, Pasijon na Koroškem (Ljudski oder, 4/1936 - 37, št. 6, str. 175 - 76); isti, Duhovna drama (Leksikon Državne založbe Slovenije, Ljubljana 1981, str. 13).

⁸ Kalan F. - Kumbatovič, Obris gledališke zgodovine pri Slovencih, Novi svet, 3/1948, str. 79 - 81; isti, Slovenska igra o paradižu (v.: Dokumenti Slovenskega gledališkega in filmskega muzeja, Ljubljana, 3/1967, str. 199-207), isti, Gledališki značaj Škofjeloškega pasijona (ibidem, str. 208 - 31).

⁹ Glej Cvetko D., Stoletja slovenske glasbe, Cankarjeva založba, Ljubljana 1964, str. 16.

že zgodnjeklasicističnemu okusu. O zvezi z baročnimi (glasbenimi) oratoriji, ki so nastajali tudi na Slovenskem v začetku 18. stol., skoraj ne more biti govora, zlasti ne, ker so bili omenjeni oratoriji že čisto koncertne (glasbene) oblike. Te so izvajali samostojno in zato neodvisno od pasijonskih iger in procesij oziroma njihovih uprizarjanj. Četudi je bil glasbeni pomen pasijonskih procesij in iger majhen in razmeroma nepomemben, predstavljajo vendarle prispevek k širjenju baročne miselnosti na Slovenskem. Glasba, ki se je izvajala ob takih priložnostih, se sicer ni oglašala pogosto, le enkrat v letu, vendar je po svoje tudi vplivala na estetski okus širokih množic, ki so sodelovale pri uprizarjanju ali prisostvovala takemu sporedu. Nimamo sicer podatkov o njeni izvirnosti in izvajalski kvaliteti, vendar je spričo zelo širokega ustvarjalnega zamaha v glasbi na Slovenskem v začetku 18. stol. nastal morda tudi kak izviren glasbeni primerek za te prireditve. Morda velja ta domneva za skladbe škofjeloške procesije, še verjetneje pa za ljubljanske uprizoritve, kjer so bile v ta namen tehnične možnosti še večje. Izvajalna raven je bila najbrž ugodna, vsekakor pa vedno odvisna od kakovosti izvajalcev. Ti so bili gotovo najboljši v Ljubljani, kjer je bilo največ sposobnih muzikov. Zato je moralo biti njihovo izvajanje na ustrezni višini, zlasti še pri jezuitskih procesijah. Tako se zdi, da so bile pasijonske uprizoritve lepa priložnost tudi za glasbeno delo. Četudi neposredno še ne spadajo v okvir čistega dramskega predstavljanja, so vendarle že spodbujale k poustvarjalnemu in ustvarjalnemu glasbenemu delu, ki se je bolj ali manj prilagajalo zahtevam odrske (glasbene) tipike.¹⁰ Ena temeljnih opornih točk, ki jo lahko uporabimo kot neke vrste sekundarno (muzikološko) gradivo za glasbeno spoznavanje ŠP je zagotovo umetnostno zgodovinska ikonografija – pojavnost srednjeveških fresk z angelskimi podobami z glasbenimi inštrumenti na Škofjeloškem. Če številne tovrstne angelske podobe ne morejo v popolnosti nadomestiti vseh tistih »glasbenih izrazov«, ki so v prvih procesijah ŠP (1721) prav gotovo obstajali, ali pa je bila glasba le kot obvezni in sestavni del celotne dramaturgije ŠP in zato izvedena zgolj improvizirano, nič zato. V tem primeru je pomembno le to, da je glasba sama obstajala. Natančno v kolikšnem obsegu in kvaliteti pa tudi iz teh (sekundarnih) muzikoloških virov izvemo le posredno in približno. Na vse to, na navzočnost (glasbenih) inštrumentov in pevk in pevcev na freskah škofjeloških umetnostno - zgodovinskih spomenikov v »Loki in njenem okraju« nas navaja tako nekaj narisanih besedil, še več pa tovrstnih čistih likovnih podob.¹¹ V ta krog uvrščamo tudi predpasijonske freske še izza stoletij nazaj pred nastankom ŠP, npr. iz sredine 15. stol. (ok. 1450) tako imenovani »kranjski prezbiterij« z **zborom pojočih angelov** v ž. c. sv. Janeza na Suhi (pri Škofji Loki), delo neznanega primorskega freskanta. Podobni motivi (zdaj s pevci in pevkami, zdaj samo z /glasbenimi/ napisi, še največ pa je med njimi **glasbenih inštrumentov**) pa se nahaja še v p. c. sv. Nikolaja na Godešiču (pri Šk. Loki), v p. c. sv. Petra v Bodovljah (v Poljanski dolini), v p. c. sv. Ožbolta, sv. Andreja in sv. Lovrenca nad Zmincem (v Poljanski dolini, nedaleč od Šk. Loke), v p. c. sv.

¹⁰ Glej Cvetko D., Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem, 1. knj., Državna založba Slovenije, Ljubljana 1958, str. 243 - 44.

¹¹ Glej Cevc E., Umetnostni pomen škofjeloškega okoliša (v.: Loški razgledi, 1/1954, str. 65 - 76).

Tomaža v Brodeh, v p. c. sv. Filipa in Jakoba v Valterskem Vrh, v p. c. sv. Brikcija v Četeni Ravni, v ž. c. sv. Klemenca v Bukovščici (v Selški dolini), v p. c. sv. Mohorja nad Selci, v p. c. sv. Rafaela na Planici, kar vse že izhaja iz slovite slikarske delavnice Jerneja iz Loke že na koncu gotike, v drugi četrtini 16. stol. Še najbolj avtentičen tovrstni ikonografski »dokaz« izvira iz ene prvih tovrstnih poslikav v vasi Godešič, kjer najdemo na eni od fresk dvoje angelskih podob s polovičnim psalterijem in z violo, oboje kot del *Poslednje sodbe* (prva polovica 15. stol.). Tudi prezbitarij v p. c. sv. Križa na Križni gori (nad Škofjo Loko), ki je malce kasnejšega nastanka (freske so iz l. 1502), nam ponuja čudovite glasbene prispodobe – angele z glasbili na oboku; povsem konkretna pa sta angela s trobento in kitaro. Med zadnje možne konkretne primerjave glasbene in dramaturške ikonografije vsekakor sodijo (spet) angeli z glasbili s konca 17. stol. in z začetka 18. stol. (ok. 1680-ok. 1710) v p. c. sv. Andreja na Gostečah, spet lučaj od Šk. Loke.¹² Tam najdemo angele s trobentami, violo, (baročnima) violončelom in violino. Najpomembnejši v tej ikonografiji je vsekakor osrednji križ na poslikanem (lesenem) stropu z angeli z glasbili: violina, violončelo, in viol/in/a, orkester ali vsaj (godalni) ansambel v malem. Kljub temu pa le moramo vse navedene in možne primerjave (glasbenega) inštrumentarija z »našim« ŠP vzeti z določeno rezervo, distanco. Ikonografsko zanimanje in dokazovanje obstoja in navzočnosti glasbe v ŠP pa traja vse do dandanašnjih dni. Eden teh je tudi oljna slika ŠP (1967) slovenskega slikarja Borisa Kobeta (1905 - 1981).¹³ Tudi na tej obsežni, nekaj kvadratnih metrov obsegajoči likovni podobi so kljub drobni figuraliki razvite obsežne množice vseh nastopajočih v procesijskem sprevodu po zgornjem (današnjem Mestnem) trgu in Lontrgu (Spodnjem trgu). Na tej sliki so povsem razvidni glasbeniki, pomešani v množico vseh preostalih nastopajočih in kostimiranih igralcev: bobnar, piskači, muzikantje ... kar vsekakor sledi avtentiki Romualdovega besedila ŠP. Zagotovo je moral Primorec - avtor ŠP Romuald Štandreški (pravo ime je Lovrenc Marušič, tudi Marusig ali Marušič), roj. 1676 v Štandrežu /pri sv. Andreju - S. Andrea (danes je to na italijanski strani državne meje med Slovenijo in Italijo!), umrl pa je v Gorici v Italiji, 22. apr. 1748 kot pridigar (v Škofji Loki in Gorici v Italiji) – biti seznanjen tudi z mariskaterim »predhodnikom« »svojega« ŠP s številnimi slovenskimi nabožnimi pesmimi, ki so tako ali drugače spremljale procesije. Med njimi prvič na tem mestu omenjamo *Tolminskega rožarja*. Beseda sama izhaja iz lat. rosarium in pomeni rožni grm; včasih pa so s tem poimenovali tudi rožni venec, molitev iz očenašev in zdravamarij, s tem pa tudi razmišljanj o dogodkih iz Kristusovega življenja. Četudi v večini slovenskih pokrajin uporabljajo za molitev rožnega venca ali molka poimenovanje roženkranc, se je na zahodu slovenskega etničnega ozemlja obdržalo poimenovanje rožar. Ta beseda ima v Tolminu še poseben pomen, saj rožar označuje petje litanij Žalostne Matere božje, prežitek srednjeveške ljudske pobožnosti, ki jih v tolminski župnijski cerkvi že stoletja čuvajo in ohranjajo, saj vsako leto na veliki

¹² Glej Kuret P., Angeli z glasbili v Srednji vasi pri Šenčurju in v Gostečah (v.: Muzikološki zbornik, 3/1967, str. 41 - 46); isti, Glasbeni instrumenti na srednjeveških freskah na Slovenskem, Disertacija, Ljubljana 1964).

¹³ Izvirnik slike je last SGFM v Ljubljani, visi pa v ravnateljavi pisarni v Drami SNG v Ljubljani (Erjavčeva ul. 1).

teden, in sicer na veliki četrtek ali/in veliki petek, farani tolminske župnijske cerkve po končanem bogoslužju zapojejo *Rožar*, starosvetno ljudsko pobožnost.¹⁴

Rokopis (1721) in prve uprizoritve

Prva uprizoritev, procesija *ŠP* je datirana v Šk. Loki na veliki petek, 3. marca ali/in 11. apr. 1721, četudi je opravičeno »ponujena« tudi prva verzija te procesije (še pred samim zapisom, ki se je ohranil), in to na veliki petek (9. apr.) 1715. leta; kajti ohranjeni rokopis datira »šele« iz l. 1721. Da pa sta v tej zvezi obstajala kar dva *ŠP*, je še najmanj verjeti. Potem so dokazane še njegove procesije: 11. april 1727, 26. marec 1728, pa še leta 1734 in 1745; morda še leta 1751, 1765, 1773 in 1782?.¹⁵ Razen samih zapisov o petju in glasbenih inštrumentih v teh procesijah se niso ohranili nikakršni drugi dokazi. Zato pa so besede avtorja samega, o. Romualda v dramskem besedilu *ŠP* edini in najbolj verodostojni dokaz, da je glasba v teh procesijah bila. Prvi jih je našel in se nanje skliceval J. Mantuani: »trobentači na konjih«, »David s harfo«, »muzikanti na vozovih«, »zveneče pozavne«, »ljubko muzicirajoči duhovi«.¹⁶ Med povsem konkretnimi (opornimi) tovrstnimi točkami pa so zagotovo v nemškem in slovenskem jeziku pojmi, ki jih avtor navaja kot sestavni del navodil za procesijo *ŠP*, kot so, in to kar večkrat v različnih 14 slikah/podobah *ŠP*: *smrt z bobnom* (tudi kot *Mors cum Tympano!*), *dva dečka, ki pojeta Hozano, dva bobnarja* (*Tympanista!*), / *peš, med njima piskač; ... bobnar* (*peš; včasih tudi Tympanista*), *David s harfo* in *gospodje muzikanti/glasbeniki*. Tako imamo torej na razpolago kar najbolj trdne dokaze (četudi zdaj v lat., zdaj v nem. jeziku),¹⁷ da je glasba in še več: čisto prava glasbena dramaturgija prisotna v samem rokopisnem besedilu o. Romnualda. Kot taka je bila zagotovo več kot prisotna tudi v vseh procesijskih predstavah *ŠP*. Po vsej verjetnosti so v vseh navedenih izvedbah - procesijah *ŠP* obstajale določene razlike, še zlasti potem, ko je bila enkrat (1721) ena od teh verzij tudi zapisana; kar pa pravzaprav z današnjega, ne le glasbenega vidika, ne predstavlja nič novega. Kajti tudi to je le del takratne in dandanašnje (glasbene) izvajalske prakse. Nanjo je ob pomanjkljivi in izvirni Romualdovi »glasbeni dramaturgiji« vplival že ritem in metrum samega Marušičevega (pesniškega) besedila. Saj je v vseh vokalno-inštrumentalnih delih v glasbi tudi tako. Tako že jezikoslovci in literarni zgodovinarji ugotavljajo, da je »spremljava angelov« (folio/list 6 - 9), »petje ob Kristusovem vhodu v Jeruzalem« (12 - 24), drugače ritmično ubrano. Kolikor bolj se bliža besedilo koncu, toliko bližje slišimo glasove, čutimo odmeve cerkvenih pesmi in spokornih molitev. Očitno sta se ritem in rimanje razvnela po sluhu in ne po knjižnem jeziku. Navkljub vsemu temu so se srednjeveške procesije kot del zgodovinskega zaostanka razvoja slovenske glasbeno-gledališke (re)produkcije pozne renesanse in zgodnjega baroka - z njimi pa tudi *ŠP* - razvile v raznolik splet scenarije, drame, petja in inštrumentalne glasbe in za razvoj same glasbene umetnosti niso bile toliko pomembne, kakor pa bi lahko

¹⁴ Prim. Komavec Maša, Glasbenonarodopisni inštitut SAZU v Ljubljani.

¹⁵ Prim. Križnar F., Glasbena dramaturgija *ŠP* (v.: Loški razgledi, L. 38/1991, str. 143).

¹⁶ Prim. Mantuanijevo zapuščino v NUK (v Ljubljani).

¹⁷ Kajti *ŠP* je kljub dokazom kot prvo izdano izvirno slovensko besedilo še vedno trojezičen: latinski, nemški in slovenski; prim. Kalan F., Gledališki značaj *ŠP* (v.: Novi svet, 3/1967, str. 208 - 31).

pričakovali. Njihov učinek je bil kljub temu izvajalsko in recepcijsko, čeprav le enkrat letno, le pompozni in baročno kolosalen.

Glasbeni dodatki Josipa Čerina

Čerinovi glasbeni dodatki slonijo na Romualdovem zapisu in na podlagi prvih izvedenih procesij ŠP in pa na dveh tabulaturah, ki sta se našli prav v Čerinovi zapuščini v NUK (v Ljubljani). Francoski ali nemški tip tabulatur, ki sta se v začetku baroka največ pojavljala, je še vedno nerazrešljiv. Tako sta obe omenjeni skladbi nastali neznano kdaj in kje, lahko pa izvirata celo še iz časov pred ŠP (1721)? Spet po drugi strani pa sta lahko le ostanek ali vložek njegovih kasnejših izvedb. Gre za dvoje lahkotnih, nepretencioznih del, za dvoje *menuetov* v 3/4 (in 4/4-) taktovskem načinu in v osnovni, C-durovi tonaliteti. 31 + 28 taktov, skupaj torej 59 taktov glasbe je Čerin transkribiral v današnjo, sodobno notno pisavo in sta bili potem tudi že izvedeni (in elektronsko) javno predvajani.¹⁸ Četudi sta skladbi še najbolj verjetno namenjeni lutnji, sta glede na izvirno in transkribirano notacijo primerni tudi za izvedbe s katerim od inštrumentov s tipkami: orgle ali/in čembalo. Ob upoštevanju vseh dejstev gre vsekakor tudi formalno za eno najbolj tipičnih baročnih glasbenih oblik, ki je plesna ali zaradi tridelnosti (*da capo al fine*) celo ostanek in del najbolj tipične baročne tridelne »*da capo-arije*«; kar vse pa je še vedno odraz glasbenega repertoarja tistega časa na Slovenskem. Ta glasba izpod peresa ali/in v izvedbi neznanega domačega ali pa tudi tujega komponista pa je spet ena od razvojnih značilnosti tistega časa (18. stol.) in prostora: slovenski prostor v okviru evropskega.

Zadnje predvojne uprizoritve ŠP (1930, 1932-34 in 1936)

Kot smo že ugotovili, se ŠP v značilni Romualdovi procesijski obliki po l. 1782 (s prepovedjo Marije Terezije) zagotovo ni več pojavil na ulicah in trgih Šk. Loke. Zato pa se je ŠP prvič spet pojavil »še« l. 1930 na takratnem ljubljanskem *Radiu* na cvetno nedeljo. Eno njegovih prvih elektronskih oblik je pripravil N. Kuret. Za to priložnost (še bolj za naslednje odrske predstavitve v Kranju, v letih 1932 in 1934) sta on sam in skladatelj in organist S. Premrl priredila in celo (v tisku) izdala besedilo in glasbene vložke ŠP: *Prolog, predigra, štirinajst slik in zaključni zbor Slovenskega – Škofjeloškega pasijona* (s popolno dramaturgijo, scenografijo, kostumografijo, režijskimi napotki ter uvodnimi besedami na 62 str.)¹⁹ in *Glasbeni vložki (za Slovenski pasijon na 12 str.)*.²⁰ Kot je razvidno iz Kuretovega uvoda, je šlo v tem primeru za nekaj zgledov tujih podobnih procesij drugod po svetu, ki pa so se za razliko od našega ŠP obdržale in bile kot take priča vseh dotedanjih razvojnih stopenj glasbenega gledališča (od davnega 18. pa vse do 20. stol.). V tej zvezi naj omenimo vsaj klostensburško velikonočno igro, alsfeldsko in redentinsko pasijonsko igro, thrierski in freiburški pasijon ter tudi tisti, ki jih kasneje prav onadva

¹⁸ Milko Bizjak/čembalo za dvoje predstavitev ŠP v oddajah Dvignjena zavesa; Križnar F., Glasbena dramaturgija ŠP (v.: Radio Slovenija-III. program-program Ars, 15. in 29. avg. 1992; obstaja pa tudi interni študijski posnetek v arhivu avtorja).

¹⁹ Prim. Kuret N., Slovenski pasijon, Založba ljudskih iger, 5. zv., Kranj 1934.

²⁰ Prim. Premrl S., Glasbeni vložki, Založba ljudskih iger, Kranj 1934.

(N. Kuret in Tine Debeljak) pa še njuni sodelavci in sopotniki in nadaljevalci različnih tovrstnih statičnih izvedb ŠP največ omenjajo: Ober-Ammergau (v Nemčiji). Kuret in Premrl pa nista obšla niti *Trpljenja Gospodovega* iz leta 1818, dela Korošca in Slovenca Andreja Šusterja Drabosnjaka: torej po radijski (elektronski) premieri ŠP (na cvetno nedeljo 1930) v Ljubljani sta bila glavni pomen in teža dana še štirim odrskim postavitvam v Kranju: 12., 13., 18. in 20. marca (1932). Zanje se v Premrlovih *Glasbenih vložkih* pojavijo naslednji naslovi pesmi, inštrumentalni vložki, nekateri novi, drugi spet upoštevajo že znane in aktualne cerkvene pesmi itd.:

1. *Fanfara* za dve trobenti in dve pozavni,
2. cerkvena pesem za zbor (a cappella) ali s harmonijem *Srečen bil je človek v raju ...*,
3. *Hosana-Fanfara* za dve trobenti in dve pozavni,
4. vložek ni predpisan!),
5. Josip Levičnik, *Večerja zadnja je minila*,
6. /Stanko Premrl ?/, *Žalostni veliki teden*,
7. Josip Levičnik, *Tam na vrtu Oljske gore* za mešani zbor (a cappella),
8. /Slovenska cerkvena ljudska pesem/, *Okloj, srce pokloj* za mešani zbor a cappella (ali s harmonijem),
9. Stanko Premrl, *O, grešnik, tu se ustavi* za mešani zbor (a cappella),
10. Angelik Hribar, *Klic k pokori* za mešani zbor s harmonijem,
11. /n. n., slovenska cerkvena pesem/, *Daj mi Jezus, da žalujem* za mešani zbor in harmonij,
12. Vinko Vodopivec, *Pod oljkami* za mešani zbor s harmonijem,
13. Gregor Rihar, *Jezusove svete rane* za mešani zbor in harmonij,
14. Franc Kimovec, *K srcu Jezusovemu* za alt ali bariton solo in godala ali: pater Hugolin Sattner, *Jezus trpeči* za godala,
15. *Godalni kvartet* (iz 14. *Glasbenega vložka*) ali Angelik Hribar, *Kak' zalivajo solzice* za mešani zbor (a cappella),
16. Andrej Vavken, *Sveti križ* za mešani zbor in harmonij in
17. Stanko Premrl, *Veliki petek* za mešani zbor (a cappella).

Ker gre v vseh teh primerih za statične postavitve ŠP in za še številne zglede po podobnih predstavitvah pasijona, so bile te in take izvedbe možne in mogoče. Kajti tudi tista zadnja po nekaj stoletnih prekinitvah v Škofji Loki leta 1936 je bila spet taka, statična. T. Debeljak je pred škofjeloško šolo z inscenacijo škofjeloških ulic, ž. c. sv. Jakoba v ozadju ter pisanih pročelij starih, tisočletnih mestnih hiš priredil in režijsko postavil Romualdov ŠP – staro loško procesijo na prostem. Takrat naj bi bil ŠP uprizorjen 3 – 4 krat.²¹ Izvajalci so bili povečini domačini (Ločani, ok. 165 po številu!) in okoličani, le glavno vlogo (Kristusa) je upodobil Franc Trefalt iz Kranja. Nasploh je bila Debeljakova postavitve v marsičem navezana na omenjene kranjske. Tudi (N.) Kureta Debeljak večkrat omenja v pripravah in poročilih, zato se ob pomanjkanju kakršnih koli dokazov

²¹ Prim. Planina F., Škofjeloški pasijon (v.: Gorenjec, št. 29, 17/7 - 1937, str. 7), ki omenja »le« tri izvedbe ŠP: 24. in 31. junija 1936, citat pa se potem na drugem mestu nadaljuje: »... za lanske (!) prireditve v Škofji Loki je pasijon na novo priredil Ločan dr. Tine Debeljak« in Demšar V., Pasijonska procesija v Škofji Loki (v.: Ljudski oder, L. 4/1936 - 37, št. 1, str. 28): »... štirikrat so uprizorili to procesijo v mesecu juliju in ...«.

o glasbenem delu te izvedbe bolj ali manj lahko naslanjamo prav na slednja, Kureta in (S.) Premrla. Iz njunega glasbenega konteksta ŠP so sicer odpadli v izvirniku navedeni izvajalci (bobnarji, angeli, ki pojejo *Hosanno*, bobnar in piskač, gospodje muzikantje, ...), zato pa seveda ne moremo in ne smemo pozabiti precej obširnih Premrlovih glasbenih posegov, obogatitev (glasbenega) inštrumentarija itd. Poleg že omenjenega in glavnega protagonista T. Debeljaka, ki je to škofjeloško postavitvijo ŠP pripravil in vodil, pa ne moremo mimo scenografije Bare Remec. Po poročilu F. Planine o tej izvedbi ŠP v Škofji Loki lahko še ugotovimo, da se je Debeljakova režija v glavnem držala Kuretove priredbe, predvsem pa glasbenih vložkov; saj prav tam lahko po vrstnem redu in izvedeni scenski glasbi ugotovimo, da le-ta teče v Premrlovem zaporedju: »*fanfaristi trobijo staroslovensko postno pesem*«, »*ob zvokih fanfare odhaja skupina paradiža, kakor, da prihaja iz cerkve, zadoni zdaj pesem: 'Vi oblaki ga rosite'...*«, »*in odidejo ob zvokih pesmi: 'Daj Jezus, da žalujem' ...*«, »*Fanfare done*«, »*Spet se oglasi cerkvena pesem: 'Daj mi Jezus, da žalujem' ...*«, »*zadoni pesem: 'Jezus, daj, da tvoje rane' ...*«, »*David s harfo*« in »*Za božjim grobom je šla godba*«. Iz pričujočih citatov sta pravzaprav razvidni kompilaciji Romualdovih glasbenih vložkov (1721) in pa Premrlova »glasbena dramaturgija« (1934). Očitno se je Debeljak še najbolj zavedal, da mora spoštovati izvirnik Lovrenca Marušiča, zaradi akutnega pomanjkanja celotne scenske glasbe pa mu je prav prišlo tudi Premrlovo (dodatno) glasbeno delo. Kot je poročal F. Planina, je bil »*Pasijon napisan za verno ljudstvo. Ne kot umetnika, marveč kot velika veroizpoved, kar je tudi njen namen, učinkuje nadvse globoko tudi na neverne ljudi* ...« (Kuret). In še naprej (F. Planina): »... Zato nam Debeljakov pasijon predstavlja kulturno-zgodovinsko zanimivost prve vrste. Vrhu tega pa je globoko religioznega pomena.«²² Povsem avtoritativno lahko ugotovimo in zaključimo, da so bile vse štiri napovedane (zdaj oporekane, zdaj potrjene) predstave ŠP izvedene v letu 1936 v Škofji Loki, tista z dne 1. avgusta (1936) pa prav gotovo čisto zadnja v tistem času.

Nova glasba ŠP v letih 1999 - 2000

Za novo glasbo, ki sta jo za spektakel v letih 1999 in 2000 za novo postavitev Škofjeloškega pasijona v Škofji Loki prispevala skladatelj in glasbeni pedagog Andrej Misson (roj. 1960) ter organist in glasbeni pedagog Tone Potočnik (roj. 1951), domačina, je prvi izmed njiju, Misson, v *Loške razglede* 46/1999 zapisal obširno razlago o svojem, inštrumentalnem deležu. Zato si je kot prvi od obeh avtorjev po svojih besedah zadal nalogo: »... uglasbiti ... tip ljudske pasijonske igre, izvedene na prostem ...; ponujeno je bilo sodelovanje loške pihalne godbe/Mestnega pihalnega orkestra ..., število pa je bilo odvisno od tehničnih pogojev organizacije pasijona ..., namen je bil poudariti arhaičnost in nekoliko tudi sorodnost z izvirno postavitvijo in nekdanjimi izvedbami ..., umetniška skladnost z vokalnimi skladbami, ki jih je oblikoval kolega A. Potočnik, in s tem umetniška celovitost vokalne in inštrumentalne glasbe ..., glasba pa naj bi še dodatno dopolnjevala osnovna čustva pasijona«. Z vsemi temi kriteriji se je Misson lotil treh spletovalnih skladb, kar vse seveda zelo spominja na glasbeno askezo izvirnika očeta Romualda. To so: spremljevalna glasba za otroški glas in portativ, inštrumentalni trio – piskač in dva bobnarja v 7. prizoru in sklepna pihalna godba v 20. prizoru.

²² Ibidem in Debeljak T. (ml.), *Moj oče in Škofja Loka* (v.: Delo, 11/10 - 1990, str. 13).

Za izhodišče na novo komponirane glasbe za novo postavitev *ŠP* v letih 1999 in 2000 sta avtorja izbrala in upoštevala *gregorijanski koral* na napev »*Lube moj oča inu Buh*«. Glasbena zgodba obeh avtorjev se začne z najbolj pogosto uporabo bobnov, najprej velikega bobna, ki dejansko v različnih kombinacijah tudi največkrat nastopa v zadnjih procesijskih oblikah *ŠP*, kar je tudi v skladu s frekvenco pojavnosti teh izrazov v Romualdovem izvirnem besedilu. Tam se boben, bobnar, ... pojavi najmanj 12-krat! Pred *prvim prizorom* – *Rajem* že prvič nastopi *bobnar* z velikim bobnom. Ta boben takorekoč spremlja celotno procesijo *Škofjeloškega pasijona* in je neke vrste razpoznavna »glasba« skoraj vseh 20 uprizorjenih slik; sam ali pa v družini z drugimi: besedo, spremljevalnimi zvoki kot »*musique concretique*« in glasbo samo kot neke vrste »lajtmotiv« *ŠP* »nove dobe, new age«. Avtor vokalnega dela nove glasbe *ŠP*, T. Potočnik, je prispeval glasbo za enoglasni otroški zbor z naslovom *Adamovi otroci* za 33 izvajalcev *Glasbene šole Škofja Loka*. Na izvirno besedilo patra Romualda pa se je oprl na koral. Ta prinaša prvič in zadnjič sodobno adaptacijo sicer vseskozi enoglasno povzetih koralnih napevov – triglasje. T. Potočnik je za plastično ponazoritev groze pekla, ki nadgrajuje to strašno podzemno podobo, položil v usta hudičem triglasni, rondojsko ubrani in kitično besedilno zasnovani tekst Romualda Marušiča z naslovom »*Zdej, zdej, zdej...*«. Posebni sklop teh predstav *ŠP* v l. 1999 - 2000 pa pomeni vključitev številnih onomatopetskih glasbenih vložkov za predstavitev različnih cehov, ki organsko povezujejo *ŠP* v *četrtem prizoru* – *Cehi...* Po izjavi enega izmed avtorjev inštrumentalne glasbe, A. Missona, je tudi slednja v celoti nastala kot sodelovanje med njim in režiserjem *ŠP* za leti 1999 in 2000, Marjanom Kokaljem. Ti si sledijo takole: ... ceh kovačev, ki jih ozvočujejo kladiva, ceh lončarjev ali lončarski ceh in zidarski ceh skupaj z drgalnimi bobni, čevljarski ceh z deščicami oziroma kopiti, pekovski ceh predstavljajo z množično ali skupinsko izvedbo kuhalnice ob spremljavi velikega bobna, za mesarski ceh so na razpolago v izboru tega res enostavnega pa zvočno spet efektnega inštrumentarija noži, krojaški ceh predstavljajo škarjice. Pojavi se spet omenjeni koral »*Lube moj oča inu Buh*« v izvirni obliki a cappella, sledi še *Hosana*, spet kot avtorsko delo T. Potočnika, pionirja raziskav in obujanja *Gregorijanskega koral* na Slovenskem. Za oba omenjena vokalna dela a cappella je spet značilen tako izvirni koralni koncept kot notacija, ki v neke vrste adaptaciji nekdanjega starega koralnega zapisa in v kombinaciji s sodobno, današnjo notno pisavo po eni strani obdrži »diktat« teksta in zloga, spet po drugi pa kar najbolj določi melodične odnose, ki so šele posledica ritmičnih zakonitosti predhodnega zlogovanja besedila v stari, arhaični slovenščini. Sledi najbolj iskriva in izvirna Missonova inštrumentalna glasba, spet komponirana na zdaj že znani koral za »piskača in dva bobnarja«, konkretno za klarinet (v B) in dva mala bobna. V tem redkem inštrumentalnem fragmentu lahko v notnem zapisu klarinetove linije, ki je kar najbližja citiranemu koralnemu napevu, spet začutimo ritmični liniji dveh malih nezapisanih bobnov, ki sta kolikor toliko ritmično uglasena z velikokrat ponavljajočim se ritmom velikega bobna. Na voljo imamo spet zapis koralnega odlomka za napev kralja Hieronima, solistični vložek a cappella. V obeh primerih zadnjih izvedb *ŠP* ga je zapel baritonist Zdravko Veber, verzirani pevski ljubitelj. V Potočnikovem avtorskem delu na začetni verz Romualdovega izvirnega dramskega besedila »*Ah, Jezu, jest sem te velikokrat*« ... pa poje moški solist sam, solo, a cappella na

4-krat spremenjeni, modificirani koralni napev. Arija *Marije Magdalene* za sopran solo (a cappella) v 15. prizoru – *Križevem potu* – je pisana na kitično besedilo »Zdej, zdej« ... in spet v izvirni, koralni obliki in vsebini, za kar je avtor T. Potočnik tokrat uporabil kar deset različnih začetkov, kjer je najbolj značilno začetno spreminjanje prvega intervala: čiste kvarte in male terce. Solist Primož Poglajen je nato odpel v stilu izvirne prakse *Gregorijanskega koral* solistično, a cappella, brez spremljave na besedilo ŠP... »Kdo je bil« na vsega 9 uglasbenih notnih vrstic, še vedno v tradicionalni simbiozi sodobne notacije in predhodne izvirne koralne notacije, s poudarkom na vlogi in pomenu besedila, zloga le-tega. Tu nastopi Marjan Peternej s spremljavo male ali tudi prenosne, le dvostrunske harfe, še eden izmed verziranih pevskih ljubiteljev, spet z izvirno Potočnikovo avtorsko glasbo. V njem se skladatelj povrne v izhodiščni, uvodno izbrani koralni napev z naslovom »Lube moj oča inu Buh«, zdaj z jezikovno malce modificiranim naslovom »Lubi moj oča« ..., ki je hkrati tudi prevzeti naslov tega Davidovega napeva, tokrat spremljanega s prenosno, priročno (malo) dvostrunsko harfo. V finalu, 19. prizoru – *Božjem grobu* nastopijo *Gospodje muzikanti – Godba*. Za ta instrumentalni glasbeni fragment je morala biti glasba preprosta, pisana za zasedbo, ki jo je določal režijski okvir. Zato so načrtovali sodelovanje dvanajstih izvajalcev, ki so hodili v parih. Zasedba je povzemala standardni instrumentalni pihalnega orkestra: pikolo in flavto, dva klarineta, dve trobenti in še ena, torej še 3. - kasneje dodana -, dve pozavni, tuba in štiri tolkala oz. tolkalisti. Zasedba je nekako ustrezala prvotnemu sodelovanju instrumentalistov: piskač, brenkalist, tolkalisti, ki je tudi tedaj, pred stoletji določala dostopno zasedbo iz vrst ljudskih, mestnih, potujočih in dvornih glasbenikov. Avtor A. Misson se je za ta instrumentalni stavek spet odločil nasloniti se na gregorijanski koral. Še dodatno arhaičnost pa je poudaril z uporabo paralelnega organuma, prilagojenega zasedbi pihalne godbe. Tako je izhodišče te glasbe spet koralni napev »Lube moj oča inu Buh«. Nanj je avtor skomponiral žalno koračnico v variacijski obliki rondoja – stalni refren se izmenjuje s kupleti. Gibanje koračnice je izbrano hote, kajti glasbeniki delo izvajajo deloma promendano, najlažje pa je to izvedljivo v ritmu počasnega koraka. Glasbo za obe sodobni procesijski uprizoritvi ŠP v letih 1999 in 2000 sta avtorja Misson in Potočnik oblikovala v »starinskem slogu«, povezano s celotno idejo uprizoritve pasijona, ki je upoštevala tradicijo prvotnih postavitev od izbire scene, kostumov do režijskega koncepta in nenazadnje besedila samega, ki ima še vedno sintaktično obliko nekdanje slovenščine. Uporaba kompozicijskih sredstev paralelnega organuma je bila izbrana hote, da bi bila poudarjena starinskost, deloma pa tudi bolj kot retrospektivna kompozicijska tehnika. Le-to skladatelji prejšnjega in tega stoletja radi uporabljajo za izhodišče pri ustvarjanju tovrstnih novih skladb; naj v tej zvezi omenimo le enega najbolj popularnih te vrste, Nemca Carla Orffa (1895-1982). Potočnikov avtorski delež je za razliko od Missonovega slišati v vseh vokalnih in vokalno-instrumentalnih delih. Za upravičenost take ali drugačne, nove, umetno komponirane glasbe avtorjev A. Missona in T. Potočnika pa je potrebno videti in slišati celotno postavitev omenjene procesijske postavitve ŠP v letih 1999 in 2000, in ki je mogoča zlasti še po videozapisu v trajanju nekaj čez 100 minut, kolikor trajajajo omenjene zadnje procesijske uprizoritve ŠP - *Processio Locopolitana*.

Nova glasba za dvoje »novih« postavitev ŠP v letih 2000 - 2002

Po vsem tem omenimo še dvoje dramskih oziroma glasbenih obravnav ŠP na Slovenskem: po izvirniku *Processione Locopolitana in die Parasceves* so delo, ki je bilo krstno uprizorjeno v *Drami Slovenskega narodnega gledališča* v Ljubljani 16. dec. 2000, oblikovali: avtor transkripcije Jože Faganel, režiserka in scenografinja Meta Hočevar, kostumografinja Jasna Vastl, dramaturg Igor Lampret, **ljudska pevka Ljoba Jenče** (roj. 1960), **skladatelj Aldo Kumar** (roj. 1954), koreografinja Tanja Zgonc in drugi.²³ Tu je še »nova« uglasbitev slovenskega skladatelja Alojza Srebotnjaka (roj. 1931) *Škofjeloški pasijon* za (štiri) solo glasove, mešani zbor in orkester (1999 - 2000).²⁴ Ta nova skladba oratorijskega tipa je bila krstno izvedena v Ljubljani 8. marca 2002 v *Gallusovi dvorani Cankarjevega doma*, njena ponovitev pa je bila na Mestnem trgu v Škofji Loki (29. 6. 2002). Že dosedanje posebne in tematske obravnave pomena in vloge glasbe v besedilu Romualdovega ŠP iz davnih let 1721-1765, aktualnost teksta in pa različne nadgradnje, so vsakič pomenile tudi »novo« glasbo. Kažejo na aktualnost scenske glasbe za vsakično novo postavitev letega. Oba (na novo uglasbena!) slovenska *pasijona* prikazujeta zgodbo človeštva od Adama in Eve ter njunega izгона iz raja prek različnih svetopisemskih prizorov do Kristusovega trpljenja in božjega groba. Za oba glasbena zapisa dveh sodobno obravnavanih postavitev ŠP v letih 2000 in 2002 (oboje v Ljubljani), tako za statično, dramsko postavitev ŠP v *Drami SNG* (Meta Hočevar) kot za glasbeno »kantato« A. Srebotnjaka, je značilno, da obravnavata enotno besedilo ŠP, kot ga danes poznamo iz diplomatičnega prepisa (preproste fonetične transkripcije s prevodom neslovenskih delov besedila). To tudi pomeni, da je obema »glasbenima« predlogama enaka osnova: Marušičev izvirnik iz l. 1721 z današnjimi sodobnimi transkripcijami besedila. Potem pa se enotnost obeh glasb, tako za dramsko postavitev kot za »cerkveno kantato« - *pasijon* konča. Tako kot se dramska postavitev zaradi tovrstne neokrnjene in neskrajšane izvedbe drži besedila v celoti, glasbeni vložki pa so ji sekundarnega pomena in se zato veliko bolj oddaljujejo tako od pomena in vloge, trajanja in konec koncev tudi zaradi neposredne (ne)povezanosti glasbe z besedilom, je seveda v Srebotnjakovem primeru povsem drugače, nasprotno. Takrat, ko skladatelj sicer uporabi Marušičevo besedilo, se ga drži v celoti (razen omenjenih opustitev besedila in celo celotnih slik, podob!); v taki obliki in vsebini, kot jo poznamo v današnji sodobni transkripciji (besedila). Ko pa se avtor odloči, da se bo besedilu zaradi svoje glasbe povsem izognil, pa je seveda z omenjenim besedilom spet v opreki. Res pa je, da se ena kot druga postavitev tudi povsem samosvoje drži slik, podob. Za oboje »glasbenih« del je značilna trpkost, ki je ostala obema glasbama enotna: žalostna, turobna, tako kot jo iz omenjenega besedila tudi naravnost pričakujemo; kratka, glasba, ki jo iz prve postavitve Marušičeve baročne procesije ŠP

²³ Prim. videozapis Drame Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani; posnetek predstave z dne 23. 12. 2000 (traja: 76 min.).

²⁴ Izvirnik in fotokopije partiture hrani v 4 izv. Društvo slovenskih skladateljev, ki je skupaj z naročnikom (OE Glasbena produkcija RTV Slovenija, za Simfonike RTV Slovenija) in skladateljem A. Srebotnjakom solastnik tako partiture, kot zborovske partiture in partov za vse omenjene izvajalce. Videokaseta omenjene krstne izvedbe obstoji v lasti Arhiva RTV Slovenija-Televizija Slovenija oz. njenega Uredništva za resno glasbo in balet; delo so za omenjene posneli (Ljubljana, Cankarjev dom, 8. 3. 2002) režiser Dušan Hren, TV-redaktorica in producentka Nada Marošek Tomažinčič, glasbeni producent Žiga Stanič, tonska mojstra Rado Cedilnik in Aljoša Ertl s sodelavci; komentator Daniel Celarec.

sploh ne poznamo in si jo lahko v skladu sekundarnimi viri, kot so umetnostnozgodovinski spomeniki v Škofji Loki in njeni okolici, ali pa iz Marušičevega besedila samega le domišljamo. Že to (besedilo) omenja številna glasbila in glasbenike, igranje in petje. V vseh nadaljnjih postavitvah le-tega, pa najsi gre za statične (dramske), procesijske ali/in radiofonske postavitve, pa se ta, torej glasba, oglašja vsakič povsem drugače. Zdaj je to vzporedna, scenska ali neke vrste sodobna »back ground« glasbena kulisa, zdaj spet je to povsem nova umetna glasba, ki ji zveza z Marušičevim izvirnim dramskim besedilom ni nič več kaj dosti pomembna. Ji je le izziv, vzrok ali povod za povsem nove kompozicije. Včasih se le-ta tu pa tam še ozre nazaj, v preteklost in zgodovinski izvirnik *ŠP* ali njene morebitne ponovitve, adaptacije in posodobitve. Današnji (novi) časi in prostori pa od postavitve *ŠP* zahtevajo ali izzivajo povsem novo, sodobno umetniško govorico, kar lahko ugotovimo v dramski postavitvi M. Hočvarjeve le za dramski del (in ne za glasbo), in obratno za sodobno glasbeno govorico A. Srebotnjaka v njegovi »cerkveni kantati« *ŠP*. Povsem normalno je, da je skladatelj uporabil sodobno simfonično govorico s sodobnim inštrumentarijem in pa arhaične poglede vokalnih partov, tako pevskih solistov kot zbora. Za eno in za drugo glasbo pa lahko ugotovimo, da vedno bolj postajata sestavni, integralni del (dramske) postavitve; v Srebotnjakovem primeru pa še čisto glavni del, glavni izziv in taki so tudi rezultati.

Aktualnost prvega slovenskega dramskega besedila je tako dosežena, saj lahko samo v zadnji, moderni dobi naštejemo zdaj že kar več tovrstnih (glasbenih) posegov v besedilo *ŠP*. V obeh primerih gre za poudarjene verzificirane monologe nastopajočih oseb. Glasbene interpretacije Romualdovega besedila izhajajo iz izvirnega besedila, ki tudi oblikovno sloni na zaporedju posameznih podob. Zaradi dolžine zapisanih prizorov je v nekaterih podobah besedilo skrajšano na bistvene vsebinske poudarke, v nekaterih podobah, kjer teksta sploh ni ali pa je zgoščen v enem stavku, je vloga orkestra dominantna (A. Srebotnjak). Pri njem je glasba figurativno oblikovana in živi s tekstom, z vsebinskimi poudarki, z dramaturgijo celotnega *pasijona*; predstavlja skladateljevo interpretacijo, zvočno vizijo in emotivne reflekse posameznih prizorov.²⁵

Povsem nov, zdaj že sodoben diskografski dosežek pa pomeni izdaja Srebotnjakovega glasbenega dela, *Škofjeloškega pasijona* na sodobnem digitalnem in trajnem nosilcu zvoka, plošči oziroma zaradi relativno dolge minutaže na kar dvojnem albumu (CD; Šk. Loka/Ljubljana, Občina Škofja Loka/Radio Slovenija/Založba kaset in plošč RTV Slovenija, 2004).²⁶ *ŠP* je izšel skupaj s skladateljevim »mladostnim« delom iz leta 1965, *Ekstazo smrti* na besedilo Srečka Kosovela in kot pravi sam skladatelj, je »... delo doživelo več izvedb ...«

Naj mi bo dovoljeno ob izidu dvojnega cedeja *Škofjeloški pasijon & Ekstaza smrti* dveh glasbenih fresk našega skladatelja in vidnega glasbenega ustvarjalca 20. in zdaj že 21. stol., zaslužnega profesorja *Univerze* v Ljubljani Alojza Srebotnjaka, zapisati nekaj dejstev in ugotovitev, ki jih zlasti še v povezavi glasbe z edinim tovrst-

²⁵ Prim. tekst z naslovom Nova glazba za dvije »nove« postavitve Romualdove »ŠKOFJELOŠKE PASIJE« u ljeta 2000-2002 (v rokopisu) za predavanje na 4. mednarodnem simpoziju Pasijska baština/Pasijonska dediščina v Vukovarju/Hrvaška, 22. - 25. aprila 2004 (v tisku, Zbornik 4. mednarodni simpozij Pasijska baština, Zagreb - Vukovar, 2005)

²⁶ Prim. spremno besedilo k promociji cit plošče (Škofja Loka, Log v Poljanski dolini, 22. maja 2004-neobjavljeno) z naslovom: ŠKOFJELOŠKI PASIJON od nekdanj do danes ...

nim ohranjenim najzgodnejšim slovenskim dramskim in gledališkim besedilom spokorniške cerkvene procesije in edinim tovrstnim evropskim literarnim spomenikom (nastal je l. 1721, njen avtor pa je kapucin, pater Romulad Štandreški, Lovrenc Marušič) nizam kronološko:

tako kot ne bilo vseh teh naših skupnih prizadevanj za obujanje slovenske in s tem tudi škofjeloške kulturne dediščine brez omenjena besedila - torej prizadevanj avtorja in njegovega kapucinskega reda - tako ne bi bilo vse te novodobne renesanse *Škofjeloškega pasijona* brez čistih etičnih in širših kulturnih prizadevanj sedanjega časa in prostora: Škofje Loke in (Škofje)Ločanov. Tudi moja neskromna prizadevanja za popularizacijo (sicer v samem začetku zgolj glasbenega deleža, ki ga je tudi ŠP zapustil vsaj toliko, da vse ozke muzikološke analize gladko lahko uvrščamo tako v glasbeno - strokovne kot širše kulturno-zgodovinske razprave in ga povsem suvereno uvrščamo v glasbeno zgodovino Slovencev in Evropejcev), so me vodila od moje prve ali kar tovrstne pionirske razprave (v 38. letniku *Loških razgledov*, 1991), prek dveh radijskih oddaj (*Radio Slovenija*, *Dvignjena zavesa*, 1992) do kar treh prispevkov na mednarodnih simpozijih *Pasijonske dediščine*: v Zagrebu leta 1999, v Vrbniku na otoku Krku leta 2002 in v Vukovarju leta 2004; tudi z natisi v *Zbornikih*. Tu je potem še drugi radiofonski prispevek (*Radio Slovenija*, 2002), kamor sem nazadnje že vključil komaj izvedeno novo slovensko glasbeno delo Alojza Srebotnjaka. O slednjem, torej Srebotnjakovem *Škofjeloškem pasijonu* pa sem letos že zapisal in izrekel:

»... Takrat, ko skladatelj sicer uporabi Marušičevo besedilo, se ga drži v celoti (razen omenjenih opustitev besedila in celo celotnih slik, podob!); v taki obliki in vsebini kot jo poznamo v današnji sodobni transkripciji (besedila). Ko pa se odloči, da se bo besedilu zaradi glasbenosti svojega glasbenega teksta, kantate, povsem izognil, pa je seveda z omenjenim besedilom spet v opreki. Res pa je, da se tudi povsem samosvoje drži slik, podob, ki v glavnem v skupnem številu 13 ostanejo; vsaj z zaporednimi številkami podob in njih naslovov, če že ne drugače. Za glasbeno delo je značilna trpkost, ki je ostala: žalostna, turobna, taka kot jo iz omenjenega besedila tudi naravnost pričakujemo; skratka, glasba, ki jo iz prve postavitve Marušičeve baročne procesije ŠP sploh ne poznamo in si jo lahko v skladu s sekundarnimi viri kot so umetnostnozgodovinski spomeniki v Škofji Loki in njeni okolici, ali pa iz Marušičevega besedila samega, le domišljamo in je samosvoja; zdaj tudi v Srebotnjakovi povsem glasbeni umetnosti. Že izvirno besedilo samo iz davnega leta 1721 omenja številna glasbila in glasbenike, igranje in petje. V vseh nadaljnjih postavitvah le-tega, pa najsi gre za statične (dramske), procesijske ali/in radiofonske postavitve, pa se le-ta, torej glasba, oglašja vsakič povsem drugače: zdaj je to vzporedna, scenska ali neke vrste sodobna »back ground« glasbena kulisa, zdaj spet je to povsem nova umetna glasba, ki ji zveza z Marušičevim izvirnim dramskim besedilom ni nič več kaj dosti pomembna; ji je le izziv, vzrok ali povod za povsem novo kompozicijo. Včasih se le-ta tu pa tam še ozre nazaj, v preteklost in zgodovinski izvirnik ŠP ali njene morebitne ponovitve, adaptacije in posodobitve. Današnji (novi) časi in prostori pa od postavitev ŠP zahtevajo ali izzivajo povsem novo, sodobno umetniško govorico, kar za Srebotnjakov ŠP, oratorij ali/in »cerkveno kan-

tato« velja v največji možni meri. Povsem normalno je, da je skladatelj uporabil sodobno simfonično govorico s sodobnim inštrumentarijem in pa arhaične poglede vokalnih partov, tako pevskih solistov kot zbora. Za glasbo pa lahko ugotovimo, da vedno bolj postaja sestavni, integralni del (dramske) postavitve, vsaj njen glavni del, glavni izziv in taki so tudi rezultati. Aktualnost prvega slovenskega dramatičnega besedila je tako dosežena, saj lahko samo v zadnji, moderni dobi naštejemo zdaj že kar več tourstnih (glasbenih) posegov v besedilo ŠP. V tem zadnjem, Srebotnjakovem primeru pa gre še dodatno za poudarjene verzificirane monologe nastopajočih oseb. Glasbene intepretacije Romualdovega - Marušičevega besedila izhajajo iz izvirnega besedila in tudi oblikovno slonijo na zaporedju posameznih podob. Pri njem je glasba figurativno oblikovana in živi s tekstom, z vsebinskimi poudarki, z dramaturgijo celotnega pasijona. Predstavlja skladateljevo individualno interpretacijo, zvočno vizijo in emotivne reflekske posameznih prizorov.«

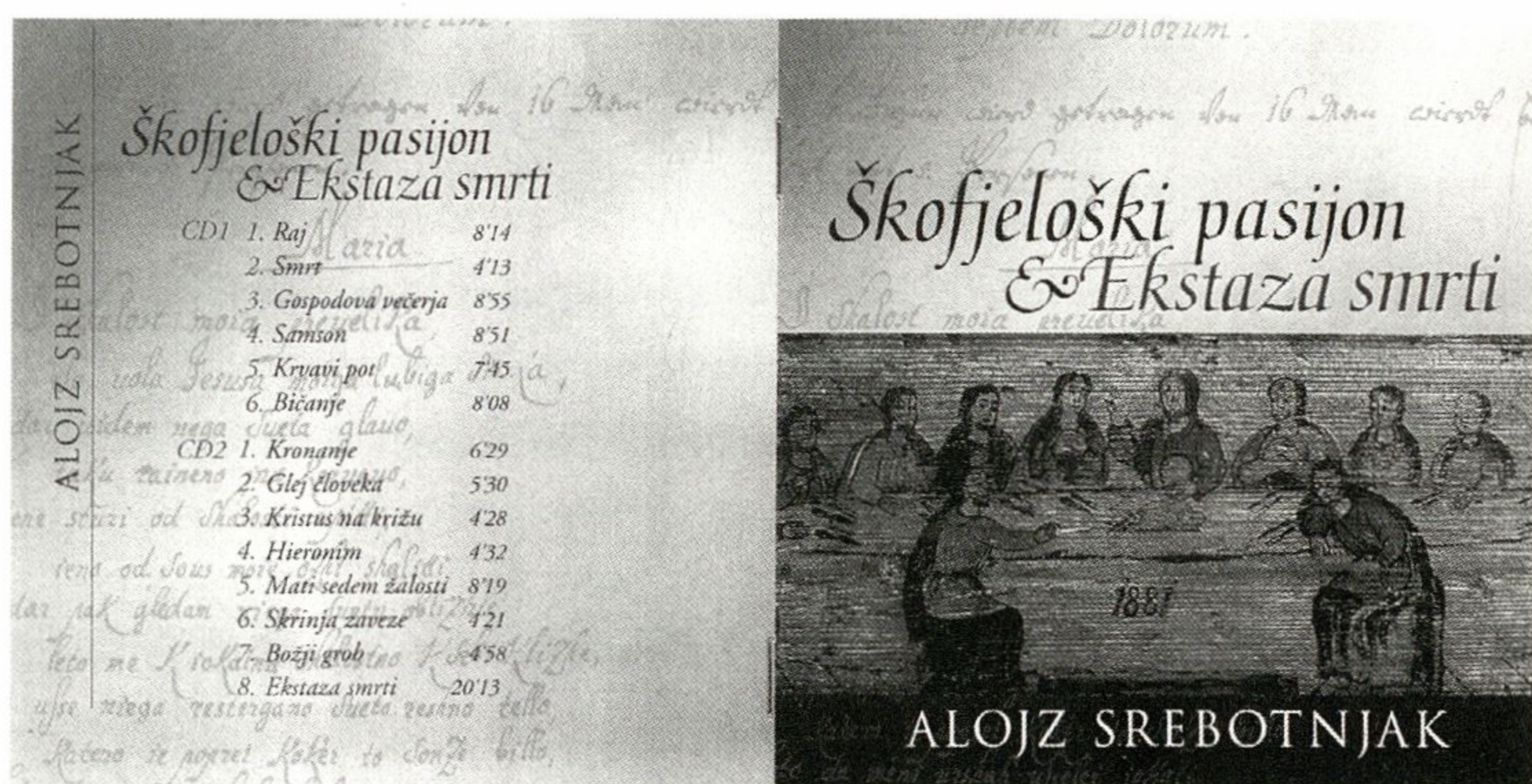
Če ne bi bilo patra, očeta Romualda in njegovega pionirskega besedila oziroma spokorniške procesije Škofjeloškega pasijona (1721) in tudi ne Srebotnjakovega zadnjega obsežnega vokalno-inštrumentalnega oratorija, če ne bi bilo te notne partiture, ne bi bilo zanj izvajalcev, med katerimi še posebej izpostavljam tenorista Jurija Rejo (v kar petih kar najbolj eksponiranih, izpostavljenih vlogah: ADAMA, KRISTUSA, JUDE, FARIZEJA in BOŽJEGA GROBA), in pa če ne bi bilo naše »zlate in odlične« Mestne Občine Škofja Loka z njegovim »motorjem« zadnjih let, županom Igorjem Drakslerjem, ne bi bilo niti postavitve Škofjeloškega pasijona v letih 1999 in 2000, niti lanskoletne škofjeloške ponovitve Srebotnjakovega Škofjeloškega pasijona v sami Škofji Loki pa tudi te cedejke ne; tega trajnega spomenika starodavni Škofji Loki kot »excellenta« ali zdaj že kar »zaščitne znamke« naše Loke. Zato naj bo tudi ta akcija le ena od novih spodbud tako za ponovitve omenjene freske kot tudi za prodor ŠP v nov evropski kulturni prostor in možnosti v okviru združenja EUROPASSION in s tem morda tudi že v strukturne sklade Evropske unije.

Viri in literatura (izbor)

1. Križnar F., *Glasbena dramaturgija Škofjeloškega pasijona* (v.: *Loški razgledi*, 38/1991,
2. Škofja Loka 1999, str. 131 - 170);
3. Križnar F., *Glazbena dramaturgija Škofjeloške pasije* (v.: predavanje na kolokviju *Pasionske baštine/Pasijonske dediščine* v Društvu književnikov Hrvatske, Zagreb, 26. 3. 1999 in v.: *Muka kao nepresušno nadahnuće kulture*, zbornik radova međunarodnog znanstvenog simpozija, Udruga Pasijska baština, Zagreb 2001, str. 389 - 410);
4. Križnar F., *Nova glazba u Škofjeloškom pasionu 1999-2000 autora dr. Andreja Missona i Toneta Potočnika* (v.: predavanje na kolokviju *Pasionske baštine/Pasijonske dediščine* v Vrbniku na o. Krku, 27. 4. 2002 in v.: *Muka kao nepresušno nadahnuće kulture*, Zbornik radova međunarodnog znanstvenog simpozija, Udruga Pasijska baština, Zagreb 2003, str. 341 - 354).
5. Križnar F., *Nova glazba za dvije »nove« postavitve Romualdove »ŠKOFJELOŠKE PASIJE« u ljetima 2000 - 2002*, za predavanje na 4. mednarodnem simpoziju

Pasionska baština/Pasijonska dediščina v Vukovarju/Hrvaška, 22. - 25. aprila 2004 (v tisku, Zbornik 4. mednarodni simpozij *Pasionska baština*, Zagreb-Vukovar, 2005).

6. Križnar F., spremno besedilo k promociji CD plošče Alojza Srebotnjaka, *Škofjeloški pasijon & Ekstaza smrti* (Šk. Loka/Log v Poljanski dolini, 22. maja 2004, neobjavljeno) z naslovom: *ŠKOFJELOŠKI PASIJON od nekdaj do danes ...* (prim. tipkopis, 3 str, orig. hrani avtor).

Igrajo: MARIJANA BRECELJ, PETRA GOVC, KATJA LEVSTIK, JERICA MRZEL, MOJCA RIBIČ, NEŽA SIMČIČ, ALENKA VIPOTNIK, POLDE BIBIČ, ZVONE HRIBAR, BORIS JUH, ANDREJ NAHTIGAL, MARKO OKORN, VOJKO ZIDAR in MATIJA VASTL. Poje: LJOBA JENČE

Avtor transkripcije JOŽE FAGANEL, režiserka in scenografinja META HOČEVAR, kostumografinja JASNA VASTL, dramaturg IGOR LAMPRET, skladatelj ALDO KUMAR, koreografinja TANJA ZGONC, lektor JOŽE FAGANEL, izbor ljudskih pesmi LJOBA JENČE, asistent scenografije MATEJ FILIPČIČ, kameri TONE STOJKO, SIMON STOJKO FALK, video zapis TONE STOJKO, posnetek predstave 23.12.2000, 76 min

DRAMA SNG LJUBLJANA

Lovrenc Marušič-oče Romualdo
ŠKOFJELOŠKI PASIJON
The Passion Play of Škofja Loka
Režija/Directed by: META HOČEVAR

PRODUK
THEATER TV
PAL VHS

Lovrenc Marušič-Oče Romualdo
ŠKOFJELOŠKI PASIJON
The Passion Play of Škofja Loka
Režija/Directed by: META HOČEVAR

Ah Jézus, jèst sem te velíkukrat užálu,
 ti pak si mène pred peklàm ohránu.
 Jèst zdej poznám ta svét, té lúšte jèst zavřzem,
 mi je žóv, de tólkajn lét sem bil temú podvržen.
 Ah zděj, ah zděj spoznám dobróto jènu gnádo tójo,
 de si mi šénkov ta dan, de spoznám pregrého môjo.
 Čez tēbe sem se, Jézus, ah, velíkukrat pregréšu,
 mēn si pak, o Jézus, velíkukrat przanésu.
 Iz srcá mórem rêč, desilíh bi se mov pogubìt,
 da něčem níkdar več môjga Jézusa užalìt.
 Ah Jézus, kakú je to, de si mēn przanésu,
 kakú je mogóče bló, de mártre si odnésu?

Zděj pa iz srcá prósm, tréši to nebó v mé,
 to zēmlo nej naše sónce že zaprè!
 Bólše de jèst úmrjem, kóker de bi jèst spét
 bil v gréhe pogrénzen
 ti pa na kríž rozpét.

Glasbeni zapisi iz zadnje uprizoritve Loškega pasijona

V zadnji uprizoritvi loškega pasijona je bila vokalna, inštrumentalna in vokalno-inštrumentalna glasba. Vokalno je ustvaril Anton Potočnik, inštrumentalno in vokalno-inštrumentalno pa avtor tega prispevka.

Anton Potočnik je vokalno glasbo ustvaril kot gregorijanski koral, enoglasno, vokalno, a cappella. Potočnikovo idejo sem povzel in na temelju napeva *Lubi moj oča jenu Boh* oblikoval preostalo glasbo, vključno s sklepno, žalno koračnico, kot nekakšnim postludijem pasijona. Glasbena dela so izvedli otroški zbor glasbene šole pod vodstvom Irene Rupnik in ansambel članov mestnega pihalnega orkestra pod vodstvom Iva Guliča. Partiture sta pripravila avtorja, za pihalno godbo je bilo ob partituri potrebno pripraviti tudi parte (za vajo, format A4 in mali format za sam nastop). Izvode partitur hrani knjižnica škofjeloške glasbene šole in arhiv godbe. Partiture so zapisane v rokopisu ali pripravljene s programom Finale, verzija 1998, koralne skladbe pa sem računalniško prepisal s programom Finale 2006 prav za to priložnost, napev *Ah Jezus* pa je v rokopisu.

Glasba je bila v dveh oblikah:

1. "res facta", zapisana, in
2. "super librum cantare", to je improvizirana.

Zapisana je bila:

1. vsa enoglasna, vokalna (*Ah, Adam* [Prva podoba - Raj, verzi 53-58]¹, *Hozana* [Druga podoba - Smrt, verzi 257-259, 1. kitica pesmi Lob Preiß v prevodu, pod verzom 271], *Ah Jezus* [Osma podoba - Hieronim, verzi 550-565], *Zdej, Zdej* [Deseta podoba - Kristus na križu, Magdalena, verzi 714-719, 724-729], *Kdo je bil* [Enajsta podoba - Mati sedem žalosti, Kupido, verzi 818-827], *Lubi moj Oča* [Enajsta podoba - Mati sedem žalosti, David, verzi 838-845];

2. triglasni falsobordone *Zdej, zdej, zdej* [Druga podoba - Smrt, verzi 247-255] z inštrumentalno spremljavo colla voce oziroma colla parte za dva B klarineta in trombon in

3. žalna koračnica za komorni pihalno-trotilni ansambel.

¹ Štetje verzov po izdaji Škofjeloški pasijon, Mladinska knjiga, Ljubljana 1987.

Delno improvizirana, igrana po skicah in z ustnimi napotki pa:

1. Solo Kupida (zapis) s spremljavo portativa (improvizacija colla voce) in
2. triglasna instrumentalna za klarinet in dva tolkalca (po motivih žalne koračnice oziroma koralnih napevov, skicirana, pripravljena z ustnimi napotki, 7. prizor).

Vzroke za izbiro gregorijanske melodike in organuma sem že zapisal.² Tudi izbira gregorijanskega korala se mi zdi upravičena in smiselna, saj je gregorijanska melodika osrednja liturgična glasba katoliške cerkve, umetno večglasje pa so izvajali v cerkvenih in posvetnih kulturnih središčih, saj je izvedba zahtevala šolane glasbenike.

Režiser je imel jasno predstavo, v katerih delih pasijona želi uporabiti glasbo. Tej njegovi zamisli sva s kolego Potočnikom tudi sledila. Sam kompozicijski okvir, ob slogovnem, pa je določala tudi problematika izvajalske prakse. Za pihalno-trobilni ansambel predvsem zamisel, da bi med izvajanjem hodili promenadno, v parih, še kako pa tudi problem slabe vidljivosti med samim igranjem, kar precéj otežuje možnosti uspešnega izvajanja zahtevnejše glasbe. Ne glede na male, pomožne partiture ("plonkceglce"), je bilo glasbo potrebno znati skoraj na pamet. Že zaradi tega je morala biti žalna koračnica ustrezno preprosta. Refrenska oblika je izbrana in zasnovana takó tudi za to, da lahko dolžino skladbe lažje prilagajamo morebitnim terenskim spremembam časovnega poteka pasijona. Skladbo lahko izvajamo z vsemi ponovitvami refrena, brez refrenov, lahko pa izberemo tudi posamezne odseke, označene z različnimi črkami.

Improvizirana glasba je prav takó sledila osnovnim glasbenim zamislim in je bila preprosta (enoglasje, organum). Glasbena dela obeh avtorjev naj bi bila del skladne umetniške celote, ki je bila utemeljena na izvirnem, starinskem ljudskem besedilu in uprizoritvi.

² Glej Loški razgledi 46, Škofja Loka 1999.

Vokalna skladba

Škofjeloškega pasijona

1999/2000

Vokalne skladbe, tako solistične kot zborovske, so moje avtorsko delo. Napisane oz. uglasbene so po vzoru gregorijanskega korala. Razen prizora s hudiči se vse skladbe izvajajo enoglasno, tako kot je praksa pri petju gregorijanskega korala. Napevi uglasbenega besedila so preprosti, poskušajo se približati ljudski pesmi in so dostopni tudi nešolanim pevcem. Omogočajo pa tudi uporabo borduna - to je spremljanja melodije z dolgimi nizkimi toni, kar je bila ena izmed posebnosti srednjeveške glasbe. (To posebnost smo realizirali s koralnim zborom Akademije za glasbo na naših koncertih gregorijanskega korala doma in v tujini, kjer smo predstavili tudi glasbo škofjeloškega pasijona. Med samim pasijonom v Škofji Loki pa ta posebnost še ni bila realizirana.)

Predstavitev posameznih prizorov:

1. Adamovi otroci

Melodija sledi zakonitostim 7. tonovskega načina (začetek spominja na intonacijo angelske maše). Recitacijski ton je D. Posebni čar tej melodiji daje melizmatični (tj. več tonov nad enim zlogom) razcvet ob melodičnem višku ob koncu nekaterih stavkov. Odločilna za karakteristiko 7. tonovskega načina pa je zaključna kadenca. Seveda se ta in ostale melodije izvajajo na tonski višini, ki ustreza pevcem.

2. Hudiči

Začetni enoglasni ton se razcepi v triglasje, ki se dosega s postopnim plazenjem preko alteriranih (kromatičnih) tonov, ki se prekucujejo v 2. obrat durovega kvintakorda. Ta seveda ni smel samostojno nastopati v pravovernem večglasju. V nadaljevanju besedila pa hudiči prepevajo v vzporednih kvintah in oktavah (tehnika organuma). Dramatična je prekinitev melodije ob zmedeno recitiranih besedah *Allegro, bratje*.

3. Vhod v Jeruzalem (dečki)

Prizor obsega 2 melodiji:

1. Hozana na visokosti je namenjena otroškem zboru. Melodija sledi melodičnemu vzorcu 7. tonovskega načina, ki se uporablja pri slovesnem petju psalmskih vzorcev.

2. Melodija napeva Slavo Kristusu skažimo je za dva solista. Namesto enoglasja jo lahko prepevata v vzporednih kvintah oz. kvartah po načinu, kot je predstavljen v najstarejšem glasbenem priročniku - *Musica enchiriadis* - iz 9. stoletja.

4. Hieronim

Petje Hieronima spominja na monotono prepevanje oziroma recitiranje na enem tonu - le da je teh več (A-G-C-A). Nanje se melodija povzpenja z začetnimi intonacijami in se od njih poslavlja z zaključnimi oziroma medialnimi kadencami. Melodija se konča z melodičnim postopom, ki je značilen za zaključno kadenco 1. tonovskega načina. Podobnost je tudi z melodijo žalostink preroka Jeremija, kot se prepevajo v velikem tednu.

5. Magdalena

Osnovni tonus skladbe je 6. modus, ki v psihološkem smislu predstavlja pobožnost, usmiljenje. Konec melodije pa preide v 2. modus, ki označuje preprostost. Inspiracijo začetnih intonacij mi predstavlja beseda Mors (smrt nad njim več ne gospoduje (Rim. 6,9), kot je uglasbena v aleluji *Christus resurgens* (glej *Graduale triplex* 226/8).

6. Kupido

Melodija je transponirani 5. modus oz. tonovski način. Melizmi nad posameznimi zlogi se približujejo načinu baročnega okraševanja in se izvajajo še enkrat hitreje kot preostale note (notirano kot staccato pod lokom). Melodija se spremlja s portativom na način tehnike borduna.

7. Kralj David

Spokorniška, tožeča melodija kralja Davida prehaja iz začetnega 4. modusa, ki se ovija okrog tona E v melodični dvig v transponiran 2. modus, ki se končuje na tonu A. Melodija je uglasbena tako, da jo je mogoče spremljati z nekaj preprostimi akordi (npr. na harfi).

Največji problem pri uglasbitvi teh melodij predstavlja besedilo, ki ni metrično in kitično urejeno. Tudi iz tega razloga se mi je zdel primeren pristop v stilu gregorijanskega korala, saj so njegova besedila v glavnem prozna. Glavni kriterij stila v smislu gregorijanskega korala pa mi predstavlja njegova prisotnost v cerkvenem obredju, kakor tudi njegov vpliv na oblikovanje drugih cerkvenih pobožnosti.

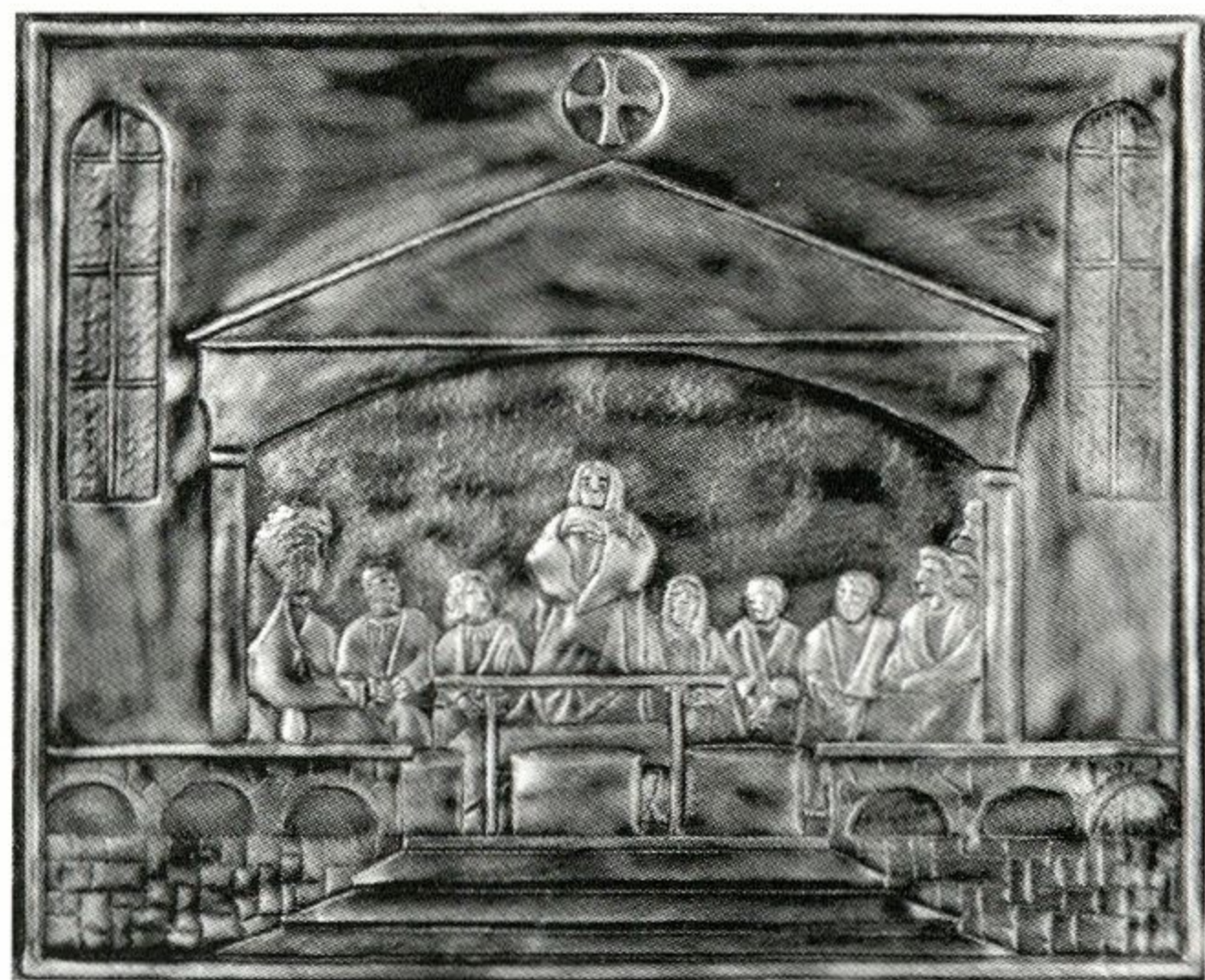
Vinko Mohorčič

- Pasijon

Pasijon Vinka Mohorčiča je lep odziv na dramski kulturni spomenik mesta, kjer Vinko živi, kjer diha ljudi in okolje, s katerimi je vsak dan v stiku. Tako njegov pasijon ni le pasijon v smislu upodabljanja igre, pač pa tudi videnje in doživljanje življenja in okolja Škofje Loke. Podobe, kot so podoba loškega gradu, mestnega obzidja z mestnimi vrati, meščanskih srednjeveških hiš, angelov z glasbili nad mestom, so izraz navezanosti avtorja na loško kulturno dediščino. Baker žari dramatično, kar se ujema z vsebino upodobljenih dogodkov. Relief izstopa iz ravnine kovine kot dialog med tekstom pasijona in sliko. Zdi se, kot bi se dvodimenzionalna slika želela dramatizirati in zato začela prelivati v tretjo dimenzijo.

Mohorčič je pri upodabljanju upošteval obe uprizoritvi Škofjeloškega pasijona s konkretnimi prebivalci Škofje Loke in okolice, hkrati pa tudi tekst starodavnega zapisa z didaskalijami. Na ta način lažje razumemo njegove upodobitve, ki včasih neposredno prikazujejo konkretni dogodek uprizoritve pasijona, drugič pa na simbolični ravni govorijo o širšem dogajanju ali kontekstu, kjer se ta dogodek odvija. Tako lahko npr. vidimo na enem reliefu ves prizor Glej človek z nosači, s prenosnim odrom in igralci na ramenih, na drugem pa samo osebo ali dve, ki pomenita jedro določenega prizora.

Mohorčič je pozoren na podrobnosti, kot je izraz obraza, gube na obleki, povezovalno srednjeveškega mestnega kamna in živih oseb, ki stojijo na tem ozadju. Zaznava

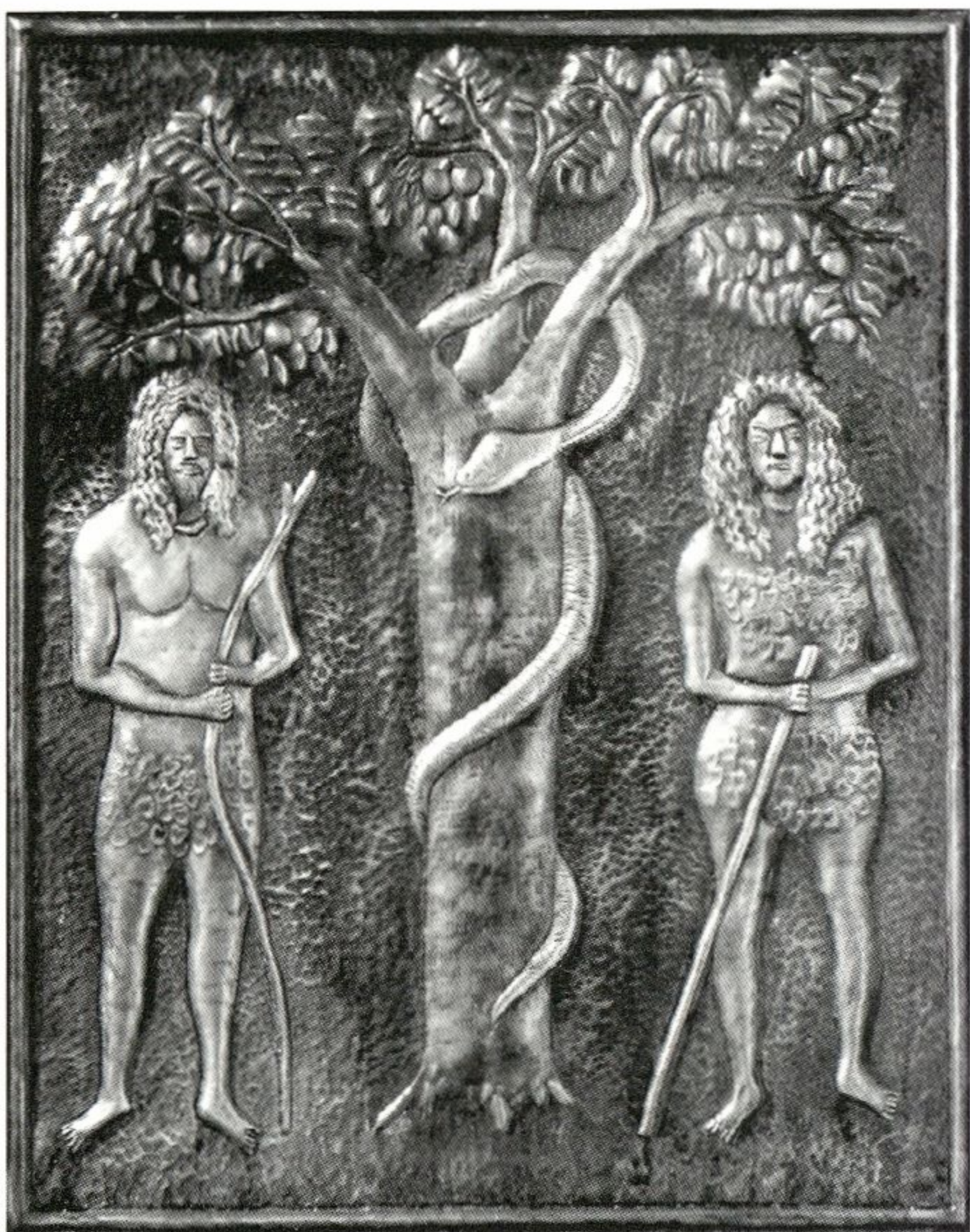

notranjo napetost v posameznem prizoru in jo povezuje z napetostjo med preteklim in sodobnim časom. Prav tako, kot ima Škofjeloški pasijon ljudsko obliko igre, privzema ljudski stil tudi Mohorčičev bakrorez. Mohorčič nima likovne akademije, pač pa se je učil iz izkušnje in mogoče ima prav zato več občutka za stil pasijona. Mohorčičev pasijon v bakru se zato vsebinsko ujema s samim pristopom k uprizoritvi, ki temelji na nekdanjih načelih uprizarjanja. Ko gremo od ene do druge slike, začutimo nekaj starodavnega, kar je hkrati popolnoma prepoznavno kot verjetno in predstavljivo v sodobnosti. Realizem in svet simbolov se prepletata na zanimiv domiseln način.

Med zaporedje prizorov, ki so zapisani v besedilu Škofjeloškega pasijona in bili nato tudi uprizorjeni, avtor vnaša nove, ki se nanašajo bodisi neposredno na svetopisemski tekst bodisi na splošno ljudsko tradicijo upodabljanja Kristusovega trpljenja. Mohorčič Kristusovo trpljenje tako vidi širše, kakor to predvideva Škofjeloški pasijon. Razširi ga na svobodno upodabljanje glede na svoje izkušnje in vtise ob soočenju s Škofjeloško in tudi širše Slovensko srednjeveško in baročno tradicijo pasijonov. Ko gledamo sliko za sliko, nam največ povedo same s svojo preprostostjo in skrivnostnim žarom bakrene kovine, ki še bolj zaživi, če je osvetljena z lučjo.

Gospod Mohorčič je tako nekakšen raziskovalec pasijona z več plati: zgodovinske, dramske, etnološke, likovno-estetske, patriotske, vsebinske. Ob njegovi pobudi si lahko le želimo, da bi na temo pasijona nastalo še več različnih del s področja različnih umetnosti, bodisi na profesionalen, ali ljudski oz. amaterski način.

Foto Alojzij Pavel Florjančič

Svetloba v temi

Različni smo. Različnost bogati in nas uči živeti. Življenja široka cesta nam vsak dan postreže s trenutki svetlobe v svetlobi in temi. Le na nas samih, naši pripravljenosti je, da Trenutek svetlobe obsije tudi naša srca, naše misli, naše stremljenje in hotenje, da naredimo nekaj dobrega sebi in drugim. Sebe sem postavil na prvo mesto iz poštenosti razlage, ker za delo se odločiš sam in kadar delaš za drugega bogatiš tudi sebe.

Pripravljenost, delovna vnema in občutek za sočloveka, se izražata tudi pri postavitvi dveh razstav v letošnjem velikonočnem času v Škofji Loki: Potujoča razstava Škofjeloški pasijon Muzejskega društva Škofja Loka in razstava Loškega muzeja Škofja Loka: Škofja Loka - čas pasijona. Postavitev razstavnih eksponatov želi omogočiti ogled vsem skupinam drugačnih; slabovidnim in slepim, gluhim in naglušnim, paraplegikom, starejšim, staršem z otroškimi vozički, ...

Slepi se mora na ogled vsake razstave, že vnaprej dobro vsebinsko pripraviti. Najboljši pomočnik mu je pri tem dosegljiva literatura, spletne strani posebej prirejene potrebam slepih in slabovidnih, poznavalec tematike in spremljevalec. Makrolokacija in mikrolokacija kraja in prostora je osnovni element orientacije v prostoru. Omogočajo jo taktilni zemljevidi, globus, relief. Tudi kraj v katerega se slepa oseba odpravlja, je dobro, da ga spozna po dosegljivih taktilnih kartah, ki ga vodijo od makrolokacije do mikrolokacije. Za makrolokacijo je v nadaljevanju spoznavanja razumeti tudi objekt v katerem je razstavni prostor, ki ga podrobno predstavljajo še taktilne karte, ki objekt predstavljajo po etažah in znotraj tega posamezne prostore, pa en prostor in razdelitev v tem prostoru. In, če slepi ne more spoznati predmeta, ga mu je potrebno slikovito opisati, ali mu razložiti določen predmet, v celoti ali po delih taktilno na pozitivni foliji, maketi.

Vse se začne že s pripravo in pošiljanjem vabil. V vabilo se vstavi vložni list v Braillovi pisavi. Vabilo je lahko že tiskano v okrepljenem tisku. K zapisu pri razstavljenem predmetu, lahko je narejen že v povečanem tisku, se doda še Braillov zapis. V povečanem tisku za slabovidne in Braillovi pisavi za slepe se izdelata jedrnat vsebinska predstavitev in vodnik po razstavi, ki ga obiskovalec med ogledom nosi s seboj. V vodniku so po številčnem vrstnem redu razvrstitve eksponatov jedrnato predstavljeni razstavni predmeti, napisi. Računalniško mesto za videče, se

dopolni z ustreznimi tehničnimi pripomočki; k tipkovnici se doda Braillova vrstica, elektronsko povečevalo, lupa.

Obiskovalcem bo na voljo v slovenščino prevedena knjižica Hermana Van Dycka Ne tako, ampak tako, Knjižica nasvetov za prijaznejše druženje s slepimi in slabovidnimi. Za izdajo v nakladi 80 000 izvodov sem se trudil 1992. leta.

Kustosova uvodna predstavitev je izrednega pomena. Slep ali slabovidno osebo mora prepoznati in ji ponuditi pomoč. In, če slepemu in slabovidnemu pomaga dober spremljevalec ali strokovni delavec muzeja, galerije, je pridobljeno vedenje še večje. Največje zadovoljstvo pa je, če mu je dovoljeno predmete vzeti v roke, ne vse, le kakšnega, ali jih potipati. Replike so dobrodošle.

Spremljevalec, ki vodi slepega po razstavi, mora biti dober opisovalec, četudi ni dober poznavalec razstavljenе tematike.

Orientacija ni naravna danost. Za slepega obiskovalca, ki je prvič vstopil v prostor, je orientacija dodatni napor. Marsikoga moti. V muzejih in galerijah so razstavni eksponati navadno v vitrinah za steklom ali pod njim, razstavni prostori pa so opremljeni z napisi NE DOTIKAJTE SE PREDMETOV, PSOM VSTOP PREPOVEDAN. Ker ne vem, kako je v praksi, ne morem odgovoriti na vprašanje ali je v posameznih primerih dovoljen slepemu vstop v muzej ali galerijo s psom vodnikom slepih.

Vse muzejske in galerijske postavitve so narejene in postavljene za nas videče. Naj bo vloženo še toliko truda in napora muzejskih delavcev, se morajo spoštovati tudi konservatorska pravila, ki pa slepim in slabovidnim ne omogočajo poglobljenega spoznavanja razstavnega gradiva. Čimbolj samostojno gibanje v prostoru in neposreden stik z razstavljenimi predmeti sta izredni, nepozabni doživetji. Slep je zadovoljen, če si lahko med vsemi razstavljenimi eksponati v vsem muzeju ogleda s tipanjem ali jih zaznava z drugimi čutili nekako 18 do 20, zaradi zmožnosti pomnjenja.

Da se uresniči zastavljena naloga, bodo odpravljene tudi vse arhitekturne ovire. Na Mestnem trgu, pred Galerijo Ivana Groharja, bo ob razstavi nameščena talna vodilna in napovedna linija, ki bo slepega usmerila in vodila v razstavni prostor. Samostojnejšim, dobro orientiranim slepim so tudi talne vodilne linije, narejene iz različnih materialov, v kontrastni barvi z osnovo, svetlo - temno, morda z elektronsko nitko, v razstavnih prostorih prednost za gibanje in spoznavanje razstavljenе tematike. Slep po talnih površinah in po robovih stičišč iz različnih materialov (les - kamen, itd), drsijo s palico za slepe. Dobivajo prostorska sporočila za ogled posameznega razstavnega eksponata. Informacije pri gibanju v prostoru dobivajo tudi preko podplata čevlja, tanjši je, boljša je zaznava spremembe talne osnove. Na obeh razstavah bodo tudi eksponati, ki jih bo mogoče spoznati s tipanjem (bakrorezi, kostumi nastopajočih oseb iz pasijona, rekviziti). Prednost dobre priprave je samostojno spoznavanje, z morebitnim ostankom vida, razvitim tipom, dobrim sluhom, dobrim zaznavanjem vonja, ki je časovno neomejeno in neodvisno od spremljevalca.

Predvajano slikovno gradivo bo tekstovno in glasbeno opremljeno.

Gluhi in naglušni bodo imeli na razpolago računalnik in pripravljeni tekstovni

material. Slikovno gradivo bo opremljeno s tolmačem znakovnega jezika.

Samostojen in neposreden stik z gradivom sem slepim omogočil že s postavitvijo prve kiparske razstave slepih in slabovidnih Slovenije, ki so svoje izdelke iz gline oblikovali v likovni delavnici na 5. poletnem raziskovalnem taboru za slepe in slabovidne iz vse Slovenije v Vrtovčevem domu na Visokem pri Poljanah od 1. do 10. avgusta 1994. Razstava v Galeriji Mežnarija, Kulturno društvo Franca Jelovška Mengeš, Mihaelov klub, ob dnevu državnosti, je bila odprta 23. junija 1995. Poseben poudarek je bil dan reševanju tehnične dostopnosti za samostojno gibanje in neposredno polnočutno spoznavanje. Pred razstavljenimi predmeti je potekala vrvica, ki je povezovala okrogle podstavke, ki so stali pred eksponati. Nanje so bile nameščene v višini skrčenih rok plošče, na katerih so bili napisi v obeh pisavah. Vrvica je potekala v višini pasu. Videči so si lahko zavezali oči in se postavili v svet teme. Že iz poletnih in zimskih taborov imam izkušnjo, da je spoznavanje slepih, pa skupine njih, ki so si zavezali oči temeljitejše, od skupine videčih. Tisti z zavezanimi očmi so odnesli veliko več. Doslej sem v posameznih detajlih, predvsem izdelanih vsebinskih predstavitev in pri vabilih sodeloval pri postavitvah kiparskih in likovnih razstav likovne pedagoginje Mihaele Žakelj Ogrin iz Žirov, z Galerijo Fara v Škofji Loki, Loškim muzejem Škofja Loka, Belokranjskim muzejem v Metliki, Kobariškim muzejem v Kobaridu. Trudil sem se tudi v domačem kraju, a sem le delno uspel pri prenovi Loških cehov in odprtju razstave Faksimile iz Spominske knjige Dizmove bratovščine.

A v dopisu, ki sem ga prejel 23. decembra 1992 je upravnik Kobariškega muzeja v Kobaridu g. Vojko Hobič v Izjavi zapisal naslednje: *"Kobariški muzej v Kobaridu, ki je odprt dobri dve leti in je posvečen Soški fronti, je upravičil svoj obstoj. Do sedaj si ga je ogledalo že preko 60.000 obiskovalcev. Muzej so poleg drugih obiskovalcev obiskali tudi invalidi iz Kamnika ter člani drugega raziskovalnega tabora za mlade z motnjami vida - Trenta 1991, katerih vodja je bil g. Jure Svoljšak. Po končanem ogledu /temu bomo raje rekli otipavanju dostopnih muzealij/ smo v daljšem razgovoru z g. Svoljškom prišli do skupne ugotovitve, da bi se dalo muzej urediti v svojem posebnem delu tudi za osebe z motnjami vida. Predlog je podal g. Svoljšak. Na seji odbora, ki upravlja muzej smo o predlogu Svoljška razpravljali in sklenili, da predlog realiziramo tako, da bo moč ob vsakem času odprtosti muzeja na posebne pulte v prostorih deponije razstaviti predmete, ki jih bodo slepi in slabovidni "otipavali". Ker bomo v naslednjem letu urejali dodatne razstavne prostore v pritličju muzeja in deponijo, bomo idejo g. Svoljška tudi realizirali. Kobariški muzej je mnenja, da je pobuda g. Svoljška o ureditvi muzeja tudi za slepe in slabovidne, enkratna osnova, da se naš muzej kot redki muzej v Evropi povzpne iznad muzejev, kajti v njega bodo lahko enakopravno vstopali in si ga "ogledali" tudi ljudje z motnjami vida. Ideja g. Svoljška je padla na trdna tla. Zato mu gre vsa zahvala.*

Upravnik Kobariškega muzeja HOBIČ Vojko"

Kobariški muzej je, po Valvazorjevi nagradi za leto 1992, prejel, kot prvi muzej v Sloveniji, še najvišje priznanje Sveta Evrope - evropski muzej za leto 1993.

Slepi in slabovidni spoznajo Škofjeloški pasijon

Udeleženci poletnih raziskovalnih in duhovnih zimskih taborov so se v gledaliških delavnicah preizkušali tudi v igranju, govornih in plesnih spretnostih. Četrty poletni tabor, ki je potekal v slovenski Istri od 18. julija do 1. avgusta 2003 je bil skoraj v celoti zapolnjen z gledališkimi vsebinami. Iz mojega mentorskega dela pri gibanju Življenja široka cesta in Trenutek svetlobe, na Srednji šoli za slepe in slabovidne v Centru slepih in slabovidnih Škofja Loka, ter gledaliških delavnic na poletnih taborih Škofijske karitas Ljubljana je vzniknilo prvo slovensko gledališče slepih in slabovidnih Nasmeh, ki se je premierno predstavilo z izvedbo komedije v treh dejanjih Valentina Katajeva Dan oddiha, 24. januarja 1997, v Breznici pri Žirovnici. Pri delu z igralci je potrebno veliko pozornosti posvetiti mimiki in gibom, talne in druge oznake na odru so igralcu v pomoč ob vseh preštetih korakih. In, če je še scena postavljena vedno na istem mestu, gledalec sploh ne ve, da igrajo slepi in slabovidni.

Mladi, ki jih je gledališče prevzelo, so izkazali izredno veliko pozornosti za ogled Škofjeloškega pasijona. K ogledu so bili nagovorjeni na tretjem duhovnem zimskem taboru, ki je potekal 1999 v frančiškanskem samostanu v Novi Štiti na Dolenjskem. Ker ogled prve uprizoritve pasijona, tudi zaradi moje prevelike službene zasedenosti za izvedbo pasijona, ni bil organiziran, si ga je ogledala le peščica njih, ki jim zvesto stojijo ob strani spremljevalci. Zato sem na četrtem zimskem duhovnem taboru za slepe in slabovidne osebe iz vse Slovenije, v organizaciji Škofijske karitas Ljubljana, ki je prav tako potekal v frančiškanskem samostanu v Novi Štiti na Dolenjskem od 15. do 22. januarja 2000, udeležencem temeljito predstavil pasijon in sodelavce, ter mentorje in spremljevalce pridobil za organiziran obisk druge izvedbe leta 2000.

Pasijon je med njimi zapustil nepozaben vtis. V tej veliki množici ljudi so se zlili v celoto enakih, ki so si neizmerno želeli videti pasijon. Nekateri so prišli že veliko prej, da so si ogledali oder postavljen na prizorišču, kostume in rekvizite igralcev, pretipali so križe, bandere, nosilne odre, vozove, konje, osla, skrinjo zaveze, začutili vzdušje v šminkarni, garderobi, skratka spoznali zakulisje tako velikega gledališkega spektakla.

Spremljevalci so jim morali biti v veliko pomoč. Pri spoznavanju je bilo potrebno najprej preiti zagato igralca in spoznavalčevo zagato, ki utegne nastati zaradi dotikanja in drsenja roke po igralčevem telesu. Pri prevzemu iniciative, je spremljevalec opisno, z drsenjem in vodenjem roke, želel slepemu ustvariti pravo sliko igralčevega lika. Presenetila me je odprtost in sodelovanje igralcev.

Ker jim je bila vsebina in metoda pristopa že predstavljena na taboru, jim je bilo potrebno zagotoviti le še sedeže v prvih vrstah tribune, zaradi neposrednega doživljanja in zlitja z dogajanjem na odrskem prizorišču. Že pred začetkom igre je bila vzpostavljena skupna atmosfera odra in tribune z gledalci, ki je značilna za gledališko umetnost. Spremljevalci so jim morali opisati prostor na katerem so spremljali igro, njihov položaj sedeža v odnosu z odrom. Zaželeno je bilo pri spoznavanju scene uporabiti taktilne folije za popolnejšo predstavitev prostora.

Spremljevalec je po svoji presoji in na prošnjo slepega med spremljanjem igre aktivno opisoval kostume nastopajočih, opozarjal na rekvizite, sceno na premičnih odrih, telesno držo in mimiko igralcev.

Velika množica je slepe, ki v glasnosti okolice niso mogli uporabljati drugih čutil pri spremljanju igre, tudi motila, na prizorišču pred Kaščo, kjer sem bil 2000 bralec veznega besedila, je bil premočan odboj glasov.

Prizorišče pred kaščo.

Pri ogledu predstav sem tudi sam vodil slepe in slabovidne po metodi, ki sem jo razvil koncem osemdesetih in prvih devetdesetih letih dvajsetega stoletja pri delu z njimi na srednji šoli in skupnem ogledu gledaliških predstav v Prešernovem gledališču v Kranju. Tako je bila gledališka arena prostor različnih, toda v trenutku polnega in iskrenega umetniškega doživetja vsaj za hip prostor enakopravnih.

Med gledalci prve uprizoritve pasijona je bil na cvetno nedeljo 28. 03. 1999 iz

Na fotografiji od leve:
Boštjan Hribernik,
Nevenka Svoljšak, Jaka
Svoljšak, Tine Svoljšak,
Jurij Svoljšak, in Henry
lfeanyichukwu Esomonye.

Nigerije pripadnik ljudstva Ibo, Henry Ifeanyichukwu Esomonye, rojen 15. junija 1967. To nedeljo je bil gost naše družine, po domače Kozinovich iz Virmaš. Skupaj smo bili pri enajsti sveti maši v cerkvi svete Ane pri kapucinih. In tudi Henry je nesel k blagoslovu butarico. Henry je bil študent MBA (Mednarodni Podiplomski študij Managementa MBA) leta 1999 na IEDC – Poslovni šoli Bled (takratni Center Brdo). Nastanjen je bil tedaj v kmečkem turizmu Porenta Jože, Pri Marku v Crngrobu. Spoznal sem ga kot sodelavec Karitasa, kjer smo mu pomagali v času študija v Sloveniji.

Vabilu na ogled pasijona so se odzvali tudi abstinenti iz terapevtske skupnosti v Sopotnici, ki deluje v okviru Društva "Projekt Človek".

Razstava Škofjeloški pasijon, znamenje časa – vabilo, ki ne zastara

Kapucinski samostan Škofja Loka in Muzejsko društvo Škofja Loka, katerega tajnik sem tedaj bil, sta postavila v kapeli kapucinskega samostana razstavo Škofjeloški pasijon, znamenje čas - vabilo, ki ne zastara. Razstava je bila odprta od 8. aprila do 24. aprila 2000. Na tej razstavi je bil prvič občinstvu javno predstavljen izvirnik Škofjeloškega pasijona.

Prvič je bila tudi narejena knjižna izdaja Romuald Kokaljeve priredbe Škofjeloškega pasijona v računalniški Braillovi pisavi, pri kateri je celica osem točkovna, za razliko od klasične, ki je šest točkovna. Besedilo je bilo dostopno tudi na disketi in ga je bilo mogoče brati na računalniški Braillovi vrstici.

Za sodelovanje sem pridobil Srednjo šolo za slepe in slabovidne v Centru slepih in slabovidnih v Škofji Loki, kjer je ravnateljica Mirjana Hafnar dala dovoljenje za tiskanje enega izvoda. Za to je določila sodelavca računalničarja Alberta Tomiča. Besedilo je uredil in mi na mojo prošnjo, včasih bila sodelavca, natisnil dva izvoda.

Tudi naslovnico sem si zadal narediti taktilno. V Sloveniji sta bila tedaj dva termo strojčka avstralske izdelave za taktilni zapis na termo foliji. Najprej sem se obrnil na srednjo šolo slepih v Škofji Loki, kjer so mi dali termo strojček za izdelavo taktilnih zapisov s pripombo, da je pokvarjen. Moje tehnično znanje je bilo premajhno, da bi ga uspel usposobiti, zato sem poiskal rešitev v Zavodu za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani, kjer mi je ravnatelj Stane Florjančič, s pripombo, da je tudi njihov strojček v okvari, da včasih dela, včasih ne, omogočil natisniti taktilno naslovnico. Na naslovnici iz termo folije smetanove barve, zgoraj izbočeno v črni barvi izstopata znak in logotip Škofjeloškega pasijona in naslov Škofjeloški pasijon, processio locopolitana 1721 - 1999, spodaj je zapis Škofja Loka, 8. april 2000. Z barvnim kontrastom rumeno - črno je naslovnica dobro vidna slabovidnim, nam videčim pa zelo zanimiva.

V obrtniku Francu Šifrerju (Pahovčevemu Francu), Knjigoveštvo in papirna galanterija, s. p., sem našel razumevanje za knjigoveško vezavo obeh izvodov natisnjenega pasijona. Na mojo željo mi je izdelal iz plakata, ki je vabil na razstavo pri kapucinih, mapo z naslovnico izrezano iz plakata. Uporabil sem jo pri vodenju in povezovanju programa otvoritvene slovesnosti. Kapelo pri kapucinih je napolnila renesančna glasba skupine Camerata Carniola, ki jo je vodil Janez Jocif, po uvod-

nem pozdravu sem prebral tekst Marjana Kokalja: "Ponovno smo priča uprizoritvi Škofjeloškega pasijona, ki ga je zapisal kapucin pater Romuald, ki je nekaj časa živel prav v tem samostanu. Danes smo priča odprtju razstave izvirnika, katerega si bo mogoče ogledati v dnevih vseh predstav, za kar gre zahvala kapucinskemu samostanu ter Muzejskemu društvu Škofja Loka. Izvirnik zapisa, ki ga hrani kapucinski samostan, ni le prvi ohranjeni zapisani dramski tekst v slovenskem jeziku, pač pa tudi pomemben duhovni spomenik oznanjevanja pri Slovencih, pomnik jezika in splošne kulture."

Domači gvardijan, dr. Metod Benedik, OFM Cap., je spregovoril o pasijonu in konceptu razstave, v imenu Muzejskega društva Škofja Loka pa aktualni predsednik Alojzij Pavel Florjančič. Igralci so izvedli 16. in 7. prizor iz Romuald Kokaljeve priredbe pasijona. Razstavo je odprl provincial slovenskih kapucinov, dr. Štefan Balažic. Otvoritev se je zaključila z glasbeno točko in povabilom na družabno srečanje. Kapela je bila za vse obiskovalce premajhna, pokala je po šivih.

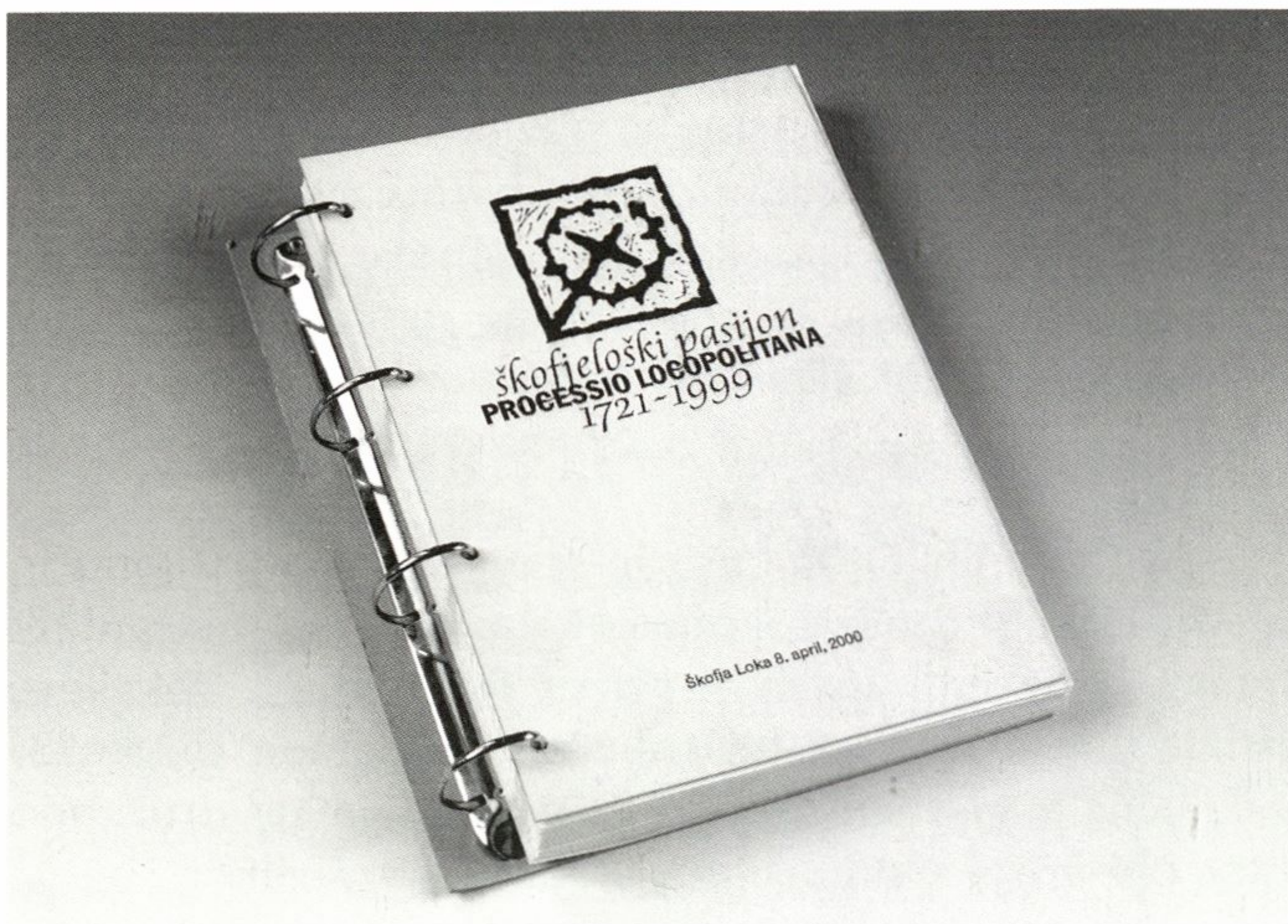
Na odprtju
razstave v
Kapucinskem
samostanu
v Škofji Loki
leta 2000.

S takratno izdajo dveh izvodov Romuald Kokaljeve priredbe Škofjeloškega pasijona v računalniškem zapisu pisave slepih (Braillova celica z osmimi pikami) za razstavo Škofjeloški pasijon v Kapucinskem samostanu v Škofji Loki, je bilo pasijonsko besedilo prvič dostopno za branje slepim!

Izdelali smo dva primerka pasijona za slepe, da bi enega imela v hrambi kapucinska knjižnica, drugega bi v svojem imenu in imenu Muzejskega društva Škofja Loka izročili Loškemu muzeju Škofja Loka. Trenutno sta oba izvoda v hrambi v Loškem muzeju Škofja Loka. Pri pospravljanju razstave je nekdo dal oba izvoda v škatlo in ju odnesel v Loški muzej Škofja Loka. Po kapucinskem izvodu me je spraševal dr. Metod Benedik. Zadeva se mora urediti.

Knjižna izdaja v Braillovi pisavi leta 2000 je prvi izvirni zapis Škofjeloškega pasijona v slovenskem jeziku za slepe.

Škofjeloški pasijon za slepe v Braillovi pisavi narejen posebej za razstavo leta 2000 v škofijskem kapucinskem samostanu.

Na 11. poletnem raziskovalnem taboru za slepe in slabovidne iz vse Slovenije, ki je potekal od 20. do 31. julija 2000 v Turnišču, sta bila 28. julija ob 20. uri večerna gosta, režiser Škofjeloškega pasijona Marjan Kokalj ter vodja financ in prodaje

V Turnišču, od leve: Ivan Hrovat, Salaj Milena, Marjan Kokalj in Zlatko Cigič.

vstopnic Klemen Štibelj. V večerne aktivnosti so se vključevali tudi domačini. Po obsežni predstavitvi pasijona, so se prisotni oblekli v tri pasijonske like. Spoznavanje je spremljal živahen komentar. Gosta večera sta udeležencem tabora podarila pasijonske majice.

Izvedene so bile priložnosti za premagovanje ovir. Drugačnost je z informiranjem in gibanjem v prostoru vstopila v svet odgovorne sedanjosti. Ko si med ljudmi gre zares, zasijejo iskrice v očeh. Nisi več sam, nisi več tujec. Ni več teme. Ljudje se med seboj spoznajo, začno med seboj komunicirati in naučijo se, da smo vsi enaki. Dovoljena je drugačnost, ki je sprejeta.

Brez potu ni medu

Obe uspešni uprizoritvi Škofjeloškega pasijona (1999, 2000) s številnimi spremljajočimi prireditvami, je mogoče oglašati v okviru drugih slovenskih prireditev in festivalov, kot evropsko in svetovno turistično znamenitost. To bi si zaslužili zaradi zadnje odlične izvedbe, ali pa ostane domača atrakcija. V izvedbo je bilo vloženih izredno veliko naporov in brez ljubiteljskih igralcev je ne bi bilo.

Poskusi škofjeloških in slovenskih gledališčnikov prejšnjih let, so bili neuspešni. Med omenjenimi poskusi naj navedem: pobudo Ločana g. Petra Jamnika v katerega igrah sem igral, načrtovani sta bili dve sliki v okviru festivala IDRIART, osnutek Mestnega gledališča ljubljanskega (Meta Hočevar), osnutek in realizacija avdio kasete Radia Slovenija Radijska priredba Škofjeloškega pasijona (Aleš Jan, kapela Loškega gradu, 5. novembra 1992), razpis Izvršnega sveta Občine Škofja Loka in projekta LOCOPOLIS (Lojze Domanjko) in Aleša Jana, začeti pogovori z režiserjem Miranom Hercogom.

Verjetno ne bi bil povezan s pasijonom, če ne bi iskal kostanjevega medu. Redko ga je bilo dobiti. Pa sem jesensko soboto 1995 stopil tudi do čebelarja Franceta Ruparja in ga povprašal po čistem kostanjevem medu. Dobil sem ga. Ampak, zapletla sva se v pogovor in, ker sva bila znanca, me je povabil v dnevno sobo, kjer so sedeli trije možje. V roke so mi dali popisano list, da naj ga preberem in dam svoje mnenje. Podal sem oceno vsebine. Videti je bilo, da sem na prisotne naredil vtis.

Med navzočimi se mi je predstavil tudi Igor Draksler. Dotlej se z njim nisem nikoli srečal, spomnim pa se, potem, ko sem ga iskal v spominu, da sem ga nekoč že videl. Mlad suh fant, otroškega obraza in telesa je vstopil na avtobusni postaji Kroj na avtobus, ki je peljal v Ljubljano. Zdel se mi je nenavaden, tako suh, a pod nosom so mu rasli ozki brki. Bil sem v dvomu, in sem si mislil, je študent ali je morda vojak, ki je prišel na dopust.

Igor Draksler se je kasneje oglasil pri meni doma. Povod, uprizoritev ljudske igre Škofjeloški pasijon. Temeljito sem se prekopal skozi vsebino obeh izročenih fasciklov, razmišljal, stal na mestu, se odločal, in se odločil. V oporo pri odločitvi mi je bil tudi ogled Drabosnjakovega pasijona v Drabosnjakovem domu na Kostanjah (Zgornja vas). V Drabosnjakovem pasijonu Andreja Šustra, ki ga je režiral Franci Končan v kostanjskem govoru, so nastopali igralci in pevci iz Roža in z Gur. Igra kmečkega poeta in bukovnika, ki sem si jo ogledal na odprtem prizorišču junija 1990 v njegovih rodni Kostanjah, me je utrjevala v prepričanju, da je pasijon ljudska igra. Želel sem si iti v Oberammergau na Bavarskem.

Izhodišče, na katero sem se oprl, je bilo: pasijon se lahko postavi le z ljudskimi igralci na ljubiteljski osnovi. Uprizoritev pasijona združi lahko kulturnike vseh generacij v enovitem projektu. Tako, kot je bilo v času prvih uprizoritev in v zadnji 1936. Pri izvedbi pasijona se je nujno potrebno nasloniti na ohranjeno zgodovinsko izročilo, ko so vaščani posameznih vasi tradicionalno igrali določen prizor. Ob temeljitejšem spoznavanju vsebine pasijona in vloge, ki so jo v posameznem prizoru imeli igralci posamezne vasi, sem razumel misli, včasih izrečene v ljudskem pogovornem izročilu, ki pa mojemu atu Lojzetu, po rodu Godešanu, niso bile ljube.

Njegov mladostni prijatelj France Jenko, ki je vodil folkloro, igral harmoniko, po domače Bogonarjev z Godešiča, ga je večkrat obiskal, in rad dejal: "Če ne b Judi Boga križal, b ga pa Godešan", in dodal; "Na Godešč pred vasjo hudič na štor sedi in se od Godešanov hudubije uči."

Kolo mora steči, mora teči. K temu me je spodbudil tudi zapis o Šmarješkem pasijonu, ki ga uprizarjajo v Šmarjeti (St. Margarethen) na Gradiščanskem ob Nežiderskem jezeru (Neusiedler See), v veličastnem naravnem odru antičnega rimskega kamnoloma. Pa sem še intenzivneje spremljal dogajanja na ljudskih odrih doma in širše. Zaposlil sem se na občini. Delo me dobesečno okupira. V meni pa tli želja po uprizoritvi pasijona. Hodim na poletne igre na prostem, ocenjujem režije. Ampak ni ga bilo režiserja, ki bi me prepričal, da je pravi in da bo z majhnimi sredstvi uspel postaviti pasijon. Po priporočilu župana Igorja Drakslerja se srečam s svojim profesorjem dramske igre Miranom Hercogom. Najino srečanje je bila prava klepetalnica o življenju in z njim povezanimi dogodki.

S člani Muzejskega društva Škofja Loka, marca 1996, z ženo Nevenko potujeva v Globasnico na avstrijsko Koroško na 24. Globaški kulturni teden. Globaški župnik in dekan Peter Sticker je priredil in režiral Škofjeloški pasijon pod mentorstvom Mirka Mahniča. V pogovoru mi je zaupal, da mu je Mirko Mahnič, ko mu je predstavil svoj režijski koncept prvi hip dejal: "To ne bo šlo", drugi hip je dejal "To je čudovita ideja". V farni dvorani so pasijonske prizore spletali v celoto štebenski in globaški cerkveni in posvetni zbori, ki so peli predvsem Marijine in duhovne ljudske pesmi iz Podjune. Ozračje je bilo duhovno polno, zapete pesmi so topile dušo, gibanje pevskih zborov med petjem samim je bilo eno samo valovanje žitnih klasov na njivi skladnosti vokala in giba. Slovenski kulturni oder v Globasnici je leta 1999 utihnil. Globaški župnik in dekan Peter Sticker si je ogledal Škofjeloški pasijon leta 1999. Ima znance v Davči.

Na skupnem sestanku v Martinovi hiši 11. novembra 1996, ob 17 uri smo se, od 28 povabljenih društev, zbrali: Alojz Nastran (KUD Sotočje), Marjan Kokalj (KUD Janez Evangelist Krek Selca), Avgust Hartman (MoPZ LTH), Marko Prosen (KUD Ivan Cankar Sv. Duh), Barbara Trdina (KPZ Loka), Borut Gartner (KUD Janko Krmelj Reteče), Marko Črtalič (ZKO) in Jurij Svoljšak (Občina Škofja Loka). Župan Igor Draksler se je strinjal, da smo na občini amaterskim kulturnim skupinam posvetili večjo pozornost, da bodo iz njih izšli igralci in sodelavci, s katerimi bo mogoče realizirati projekt. "Najdi primerne režiserja!"

Pasijon postaja moja mora. Pripravljaj sem se celo, da se sam lotim režije. Vendar sem bil v dilemi; kako bo šlo skupaj, služba in pasijon? Ali sploh vemo, koliko dela in naporov bomo potrebovali za uprizoritev? Elektronsko sporočilo dobim od predsednika KUD Janez Evangelist Krek Selca Klemena Štiblja, v Gorenjskem glasu in Utripu preberem, da Kulturno društvo dr. Janez Evangelist Krek Selca, ob 80. letnici smrti rojaka, duhovnika dr. Janeza Evangelista Kreka, v Krekovem tednu, prireja vrsto kulturnih prireditev. Med njimi tudi ljudsko igro v štirih dejanjih Turški križ. V nedeljo, 21. septembra 1997, se z ženo Nevenko odpraviva v Selca na večerno predstavo.

Naravno prizorišče, dobra igra in režija, in nočnik, ki rahlo a vztrajno vleče po dolini potoka, nas gledalce, kljub upoštevanju priporočila, da se je potrebno bolj napraviti in obuti, ohladi. Uprizoritev je bila tematizacija ljudskega, ker so se igralci v veliki meri resnično vživeli v odrsko iluzijo. Nastop konjenikov uprizoritev dvigne v pravi spektakel. Z njim se zlijem, srce je zažarelo. To potrebujemo, to. Igralci svojih vlog niso igrali, ampak živeli. Po predstavi iščem stik z režiserjem Marjanom Kokaljem. Stal je pri leseni ograji mostu, močno oblegan z vseh strani z obiskovalci. Nisem se več trudil priti do njega, namero o pogovoru sem opustil, saj bi prikrajšal druge. Menil sem, da je ta trenutek neprimeren za pogovor, saj ga moram opraviti v miru.

Zdaj sem vedel, da ga lahko takoj poiščem. Prepoznal sem tudi nekatere člane društva, ki so mi pomagali že pri organizaciji glasbeno recitacijskega nastopa treh slepih deklet (Suzana Dajčman, Jana Povalej, Sonja Pušnik) Trenutek svetlobe, za slovenski kulturni praznik 9. februar 1992, ob 17 uri v Krekovem domu v Selcih, ki mu je sledil pogovor o slepoti, življenju, delu, ustvarjalnih sposobnostih in predstavitev pripomočkov. V Marjanovi rojstni vasi Topole sem bil do takrat le enkrat in še to ponoči, ko sem iz 5. poletnega tabora za slepe in slabovidne iz vse Slovenije, ki je bil v Vrtovčevem domu na Visokem pri Poljanah od 1. do 10. avgusta 1994, domov peljal njegovega brata Ivana Kokalja, diplomiranega psihologa. Bil je naš večerni gost s temo Stranpoti rock glasbe in glasba kot zdravilo (pesmi Aleksandra Mežka). O Marjanu pa lahko kaj več izvem, sem si dejal, tudi od svojih družinskih prijateljev v Selcih, Marije in Albina Šavlija ter mojih sošolcev z gimnazije. Tako je tudi bilo. In stopil sem do župana Igorja Drakslerja ter mu dejal: "Ali si že šel gledat Turški križ." Odgovoril je: "Ne, dobil sem pa dve karti za premiero, pa je bilo slabo vreme." "Pojdi gledat. Predstavi sta še v petek 26. in nedeljo 28. ob sedmih zvečer", sem mu rekel in nadaljeval: "Našel sem režiserja Škofjeloškega pasijona. Imamo ga".

Ko se danes oziram nazaj, vidim kako odločno sem izrekel besedi imamo ga.

Marjan Kokalj se je oktobra 1997 odzval povabilu na prvi sestanek. V petek, po zaključku delovnega časa, smo se z Marjanom Kokaljem srečali: župan Igor Draksler, Jernej Prevc, direktor občinske uprave in sam, že kot vodja oddelka za družbene dejavnosti. In, kaj smo ugotovili? Marjan že dela na pasijonu! Le še odločiti se mora da sprejme režijo.

Zgodilo se je. Marjan Kokalj se je odločil zagristi v izvedbo uprizoritve pasijona. Po predstavljeni režijski zasnovi, se samo še dela na projektu. Za sodelovanje pridobimo nekatera športna društva in gasilce.

K pasijonu gredo postne jedi, pa se spomnim na Hišo kulinarike Jezeršek iz Sore pri Medvodah, lastnika Francija Jezerška, ki je v sodelovanju s prof dr. Janezom Bogatajem pripravil jedi za velikonočni pogrinjek. Tiste dni sem bral vezno besedilo Franca Saleškega Finžgarja, Velikonočni zajtrk - Aleluja. Tu sem spoznal tudi Zdravka Vebra, pevca enkratnih pevskih razponov, ki sodeluje pri pasijonu z vlogo Hieronima 1999 in 2000. Še enkrat vidim, kako dobro je biti dober in sodelovati z ljudmi. Ker k pasijonu gredo tudi postne jedi in Hiša kulinarike Jezeršek je dovolj velika za vse gostince, ki se bodo pripravljene vključiti v pasijon z baročnimi pasi-

jonskimi jedmi, se obrnem na Francija Jezerška, ki je takoj za sodelovanje. Marjan Kokalj, Mojca Logar in sam se odpravimo na pogovor, se dogovorimo in 25. januarja 1999 poteka kuharska delavnica v kateri se gostinci učijo kuhati baročne jedi. Pokušina pripravljenega je bila ob 13.30 uri. Sem prišel malo pozno, se je videlo, da so pripravljene jedi šle za med, za pokušino mi je ostala loška smojka, pa loška medla. Kako okusni sta bili. Naša dolžnost je, da prepoznamo ob pasijonu tudi lokalne kulinarične posebnosti: loška medla ali miedla, poštengana medla, loška mešta, loška mešanica, aleluja, aleluja s krompirjem, loška smojka, loška smojka iz meščanske kuhinje, škofjeloška mešanica, škofjeloški mali kruhek, medenjaki, medeni kruh, škofjeloški lect. In, če jih določimo, potem smo jih dolžni zaščititi s pravilnikom o pogojih za uporabo označbe "tradicionalni ugled" za (škofjeloško(e) kulinarično(e) posebnost(i) in postopek za njeno(njihovo) pripravo.

Stvari so se začele odvijati vedno hitreje. Pri sodelovanju se je bilo potrebno prilagajati in se hitro in čim ustrezneje odločati. Ljudje so mi prinašali na ogled tudi različne predloge in rešitve. Za celostno podobo smo se odločili za avtorja, Barbaro Šuštaršič in Jureta Miklavca in njun zaščitni znak in logotip Škofjeloškega pasijona z aplikacijami. Hodil sem na sestanke, dajal predloge, sanjal o dišeči, taktilni in glasbeni poštni znamki, poslušal zadovoljne in nezadovoljne, posredoval naslove medijev (npr v Italiji: Radio Trst A in TV, Radio Občine, mesečnik Mladika iz Trsta, tednik Iskra iz Trsta, štirinajstdnevnik Novo Delo iz Občin, tednik Novi Glas iz Gorice, dnevnik Primorski dnevnik, tednik katoliški Dom iz Čedadada in tednik Novi Matajur iz Čedadada) in bil določen, da v soboto, 20. marca 1999, ob 20. uri spremljam tehnično vajo pasijona na tretjem prizorišču pred stavbo Prostovoljnega gasilskega društva Škofja Loka, na Studencu. K ogledu in strokovni oceni sem povabil ženo Nevenko in duhovnika Staneta Kerina, tedaj direktorja Škofijske karitas Ljubljana, s katerim sva uspela skupaj narediti marsikaj doma in na tujem, pa tudi vsebini pasijona sva posvetila veliko pozornosti. Sinova sta obe leti sodelovala pri pasijonu. Tine je bil bralec veznega teksta na drugem prizorišču, pred Upravno enoto Škofja Loka, Jaka pa je sodeloval v 8. prizoru Judež in sodba v skupini Judov z gorjačami.

Delovni skupini sem 22. marca 1999 posredoval naslednje pripombe o izvedeni tehnični vaji 20. marca 1999:

"1. Koordinacija prihodov skupin mora biti bolj izdelana:

- nekatere skupine so čakale na ulici pred ubožnico,
- nekatere med kostanji,
- koordinator, ki skupine spušča na prizorišče mora biti natančnejši pri svojem delu, časovni zamik spuščanja skupin na oder.

2. Glasnost skupin:

- moti glasnost skupin, ki čakajo na nastop,
- procesija je celota tudi tedaj, ko se hodi s prizorišča na prizorišče. Igralec ne sme komunicirati z gledalci in morebitnimi znanci. Skratka, vsa pot z nastopi je sestavni del igre. Glasno govorjenje čakajočih nastopajočih moti poslušalce na prizorišču.

Razumejo se težave konjenikov, ki morajo brzdati nemirne konjiče.

3. Glasnost naslednjega prizorišča (Kašča)

- Nastopajoči pri Kašči so s svojo glasnostjo motili izvajanje in poslušanje pred gasilskim domom.

- Lahko, da je eden od vzrokov tudi veter nočnik.

4. Igra nastopajočih

- V enem primeru je igralec izbruhnil v smeh. Opozoriti je treba igralce, da se, v primeru smeha, ki bi utegnil nastati, zberejo, poglobijo vase in nadaljujejo z igro. Zavzamejo naj telesni položaj, ki najbolj ustreza trenutni govorjeni besedi.

- Nastopajoči, ki prihajajo na oder, morajo nanj priti skupaj, vsi. Zgodilo se je, da je del igralske skupine ostal še na mostovžu. Naloga vodilne vrste je, da gre do konca odra.

- Skupina mora sama poskrbeti za razdaljo, ki omogoča pravilno razporeditev na odru.

- Igralec se mora zavedati, da je na očeh gledalcev pri prihodu na oder in po odigranem prizoru, ko sestopa z odra. Drža igralcev mora predstavljati lik, ki ga igralec igra. Vedno znova je potrebno igralce vzpodbujati k pravilnemu igralskemu odnosu.

- Prvi igralec začne z interpretacijo besedila šele potem, ko so vsi člani igralske skupine na prizorišču.

5. Ozvočenje

- Nosilec mikrofona mora držati mikrofona na vsaj 2 metra dolgem držaju. Ni dovolj le en mikrofona. Mikrofonov morata biti dva.

- Nosilec mikrofona mora vedeti, kdaj govori igralec. Polovično ozvočenje ni nič. Gre za popolno odgovornost, ki jo ozvočevalec mora zagotoviti.

- Igralec ali igralci nevedčemu nosilcu mikrofona lahko s telesno mimiko sporoče (oči), kdo bo govoril. Igralec je tudi sam dolžan opozoriti nase. Igralec ne sme govoriti preden ni pred njim mikrofona. Ne želim ponavljati, vendar mora biti vsak igralec seznanjen, kako oddaljen je lahko pri interpretaciji teksta od mikrofona. In to za vsako prizorišče, ker ne vem, kakšno ozvočenje je na določenem prizorišču postavljeno.

- Mikrofonija se ni pojavila le enkrat, ampak večkrat. Vsako škrtanje zamegli izvajanje.

- Nosilec mikrofona mora biti oblečen v zgodovinskem izročilu v primerno obleko in obutev (kavbojke, adidaske?).

- Nosilec mikrofona mora znati zavzeti položaj, ki ne moti gledališke igre.

- Ozvočevalec se mora namestiti z vso tehniko v prvem nadstropju gasilskega doma.

6. Osvetljevalec

- Osvetljevalec mora vedeti kdaj koga osvetli (tekst pasijona). Osvetljevalec se mora namestiti v prvem nadstropju gasilskega doma.

7. Nosilci odrov

Oder je težko dvigniti. Predlagam, da nosilci oder dvignejo, na oder se pa po lestvi vzpnejo igralci. Tako željo izražati del nosilcev. Lestev bi bila lahko na mestu, kjer bi se npr: pred gasilskim domom oblikovala podoba nastopajoče skupine.

Prizorišče pred
domom PDG
Škofja Loka
na Studencu.

Po ogledu igre lahko izrečem besede hvale. Naj bo zapis o spremljanju igre delček k popolnejši izvedbi Loškega pasijona."

Na dan premiere je bilo slabo vreme. Zjutraj smo v uradu župana mleli vremensko napoved. V slabem vremenu pasijona ni moglo biti, zato je bila premiera v soboto, 27. 03. 1999 odpovedana.

In Loka je živela s Škofjeloškim pasijonom dve leti. Sam sem se trudil sooblikovati njegovo podobo korak za korakom. Iskreno sem vesel, da me je Bog obdaril z možnostjo sodelovanja pri tako veličastni trdno povezani skupnosti sodelujočih pri uprizoritvi pasijona in pri vseh vzporednih pasijonskih aktivnostih. Koliko ljudi je zadovoljnih in srečnih poneslo pasijon in ime Loke v svet. Hvala vam, ki ste imeli kritičen odnos na samo vsebino pasijona, opozarjali na pomanjkljivosti in nepravilnosti. Tudi vam je bil pasijon vir za ustvarjalno delo. Hvala vsem, ki so pasijon podprli in vsem sodelujočim pri pasijonu. V celotnem pasijonskem dogajanju ni bilo majhnih vlog in majhnih oziroma nepomembnih del. Zato vsem sodelujočim izrekam zahvalo in prošnjo, da skupaj ohranimo in posredujemo duhovne in kulturne vrednote izročene nam prihodnjim rodovom.

Škofjeloški pasijon živi

*Zelena luč nam sveti.
Da, pasijonska procesija živi.*

*Sodelavci, glasen klic za Vas.
Na zamere stare pozabite,
v zavezo trdno nazaj vstopite.*

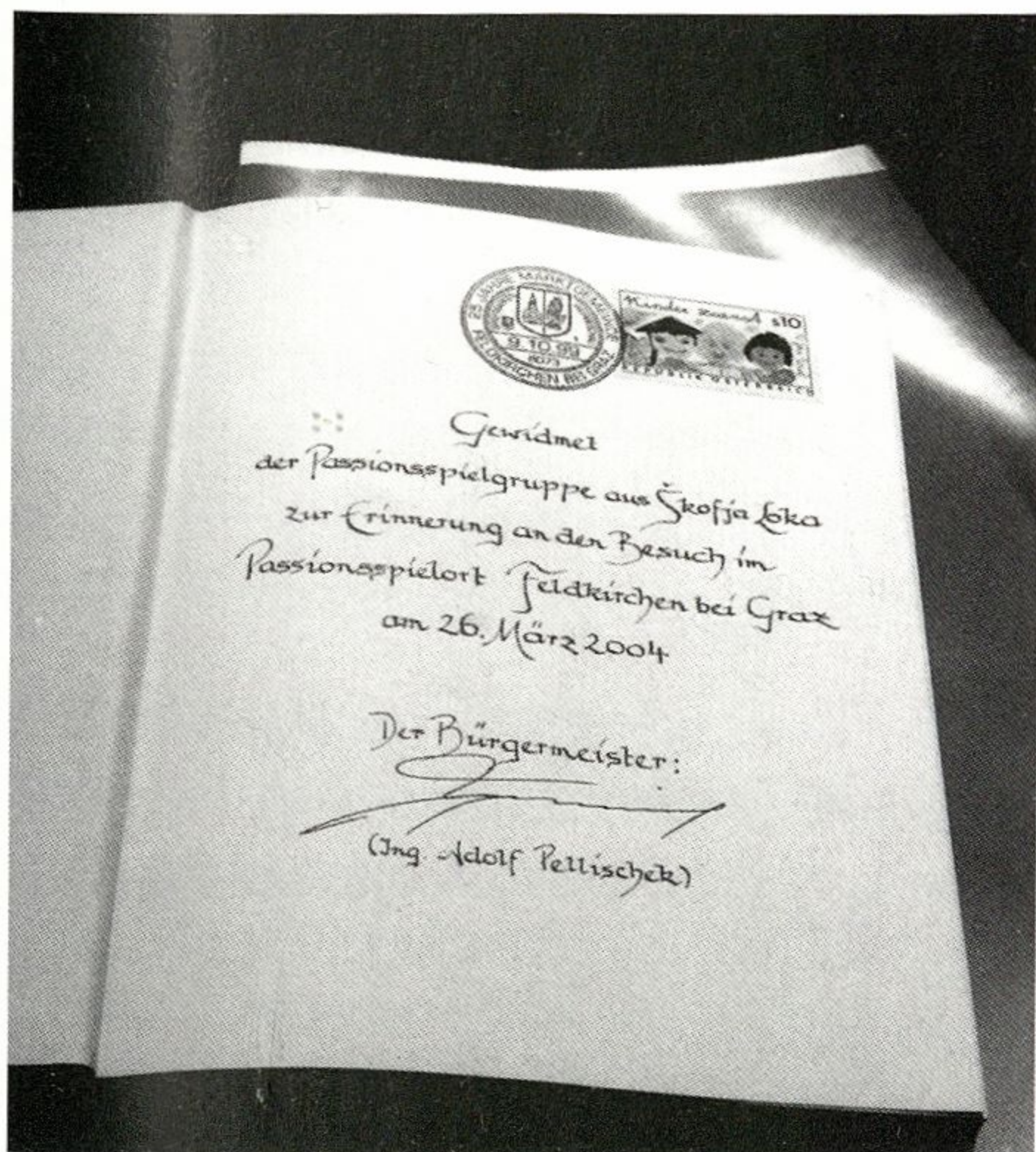
*Že čakajo nas odri pasijonski,
kostumi, rekviziti, šminke,
konjeniki, osel, križi in gledalci.*

*Vsem ljudem ponosno oznamimo:
Pasijon v Loki se godi.
Pridite, pogledjte ga še vi.*

*Na žrtve in ljubezni polni dan,
srečni skupaj bodimo vsi.*

S Škofjeloškim pasijonom živim naprej

- V občini in mestu istega imena Feldkirchen bei Graz, ki je vključen v združenje evropskih pasijonskih mest, sva si 26. marca 2004 z Borutom Gartnerjem ogledala njihovo odrsko izvedbo pasijona, ki jo igrajo več kot trideset let. Njihova uprizoritev je največja pasijonska igra na avstrijskem Štajerskem. V postnem času vabijo k ogledu tudi številni pasijonski koncerti.

Priznanje od župana Feldkirchena Ločanom ob obisku tamkajšnje pasijonske igre leta 2004. Foto Peter Pokorn

- S sklepom župana Igorja Drakslerja o imenovanju strokovnega odbora za izvedbo Škofjeloškega pasijona 2006 dne 9. avgusta 2004 sem bil vključen v delovno skupino. Po službeni dolžnosti sem sodeloval z vodjo projekta Škofjeloški pasijon 2006, dr. Tadejo Primožič. V zadovoljstvo mi je, da so Marjan Kokalj, režiser pasijona 1999 in 2000, Borut Gartner, novi režiser za postavitev pasijona leta 2006, dr. Tadeja Primožič vodja projekta 2006, podprli moje razmišljanje, da je pasijon potrebno zaščititi na državni ravni. Zaščita med ostalimi prednostmi zagotavlja vsem postavitvam pasijona pozitivno prednost pri kandidiranju na javne razpise doma in v tujini. 15. aprila 2005 smo naslovili na Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije dopis s predlogom, da se Škofjeloški pasijon razglasi za spomenik državnega pomena v skladu z Zakonom o varstvu kulturne dediščine. S sklepom župana o razrešitvi odbora za izvedbo Škofjeloškega pasijona 2006 je odbor prenehal delovati 30. maja 2005.

- Loški pasijon v bakru, razstava del ljudskega umetnika Vinka Mohorčiča v Domu na Fari, ki deluje v Župniji sv. Jurija Stara Loka. 23. marca 2005, ob 19. uri sem nastopil v kulturnem programu otvoritvene slovesnosti napravljen v kapucina. Interpretiral sem tekst, ki določa, kaj je potrebno pred procesijo Škofjeloški pasijon dogovoriti; kaj se mora vedeti, katere so ugodnosti, dolžnosti in odgovornosti.

Danes, 16. marca 2006 mi je gvardijan p. Metod Benedik, OFM Cap. potrdil, da bo pater Marko Ivan Rupnik iz Centra Alleti v Rimu, morda že letos, to je leta 2006, naredil mozaik v kapeli Škofjeloškega kapucinskega samostana. Vesel sem tega, saj sem 23. marca 2004, v pogovoru z gvardijanom p. Metodom Benedikom, OFM Cap. in knjižničarko Marto Gartner, razmišljal o Rupnikovem mozaiku na temo Škofjeloški pasijon na zunanji steni Frančiškove ali Jožefove kapele redovne cerkve sv. Ane. Vesel sem, da sem navzoč pri tem velikem načrtu.

Na odprtju razstave
Vinka Mohorčiča
v Domu na Fari,
leta 2005.

Projekt Škofjeloški pasijon 2006

UVOD

V članku je predstavljen projekt Škofjeloški pasijon 2006, natančneje gradivo ŠKOFJELOŠKI PASIJON PROCESSIO LOCOPOLITANA 1721 - 1999 - 2006, pripravljeno za Občinski svet Občine Škofja Loka ter bistvene aktivnosti in dogajanja do odločitve Občinskega sveta Občine Škofja Loka o naslednji uprizoritvi Škofjeloškega pasijona v letu 2007.

K projektu Škofjeloški pasijon 2006 me je povabil župan Občine Škofja Loka, Igor Draksler, na priporočilo kolega Marjana Kokalja, s katerim sva se poznala še iz časov študija na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

"Managiranje" projekta, vse od njegovega koncipiranja in načrtovanja do organizacije, izvedbe in zaključka, mi je glede na področja mojega strokovnega dela predstavljalo velik strokovni in osebni izziv, čeprav se sprva nisem zavedala, kako strokovno in organizacijsko izjemno zahtevna naloga mi je bila zaupana.

Kako veliko zaupanje v moje strokovno delo in tudi osebno spoštovanje mi je s tem izkazal Marjan Kokalj, pa sem dokončno spoznala ob pripravi Zagonskega elaborata projekta Škofjeloški pasijon 2006, ki je zajemal analizo arhiva Škofjeloškega pasijona 1999 in 2000, intervjuje z njunimi glavnimi akterji, koncipiranje in načrtovanje projekta ter še posebej v mesecih vodenja projekta, ko je Škofjeloški pasijon postal predmet različnih ideoloških, političnih in osebnih pogledov svetnikov Občinskega sveta Občine Škofja Loka.

Škofjeloškega pasijona nikoli nisem razumela kot svoj osebni projekt, temveč kot projekt lokalne skupnosti in države Slovenije. V njegovem okviru je bilo predvideno sodelovanje številnih posameznikov in institucij na lokalnem in nacionalnem nivoju.

Tudi na tem mestu se zato želim iskreno zahvaliti vsem, ki so storili vse za ponovno uprizoritev Škofjeloškega pasijona: igralcem, konjenikom, vodjem

igralskih in konjeniških skupin, vsem članom Strokovnega odbora, še posebej Borutu Gartnerju in Marjanu Kokalju, strokovnjakom, institucijam in posameznikom ter tistim politikom in svetnikom Občinskega sveta Občine Škofja Loka, ki so zmogli preseči strankarske in osebne interese v dobrobit tako izjemne sestavine evropske kulture.

V nadaljevanju povzemam kronologijo glavnih dogodkov in aktivnosti.

Ljudska modrost pa pravi: "Čas postavi vse stvari na svoje mesto".

KRONOLOGIJA

Dne 25. 9. 2003 je bil na 4. sestanku ustvarjalcev Škofjeloškega pasijona leta 1999 in 2000 sprejet naslednji sklep. "V Škofji Loki se v letu 2006 ponovno uprizori Škofjeloški pasijon, ki se bo potem uprizarjal vsakih sedem (7) let. Nujen pogoj je, da občinski svet sprejme odlok, v katerem bo vse to jasno zapisano zato, da se Škofjeloški pasijon institucionalizira. Odlok mora tudi vsebovati, da se Škofjeloški pasijon uprizarja v taki obliki, kot je bil uprizorjen v letih 1999 in 2000. To je "Kokaljeva rekonstrukcija Romualdovega Škofjeloškega pasijona." Istega dne je bil sprejet tudi sklep: "Režiser obnovitve Kokaljeve rekonstrukcije Romualdovega Škofjeloškega pasijona v letu 2006 bo g. Borut Gartner" (Zapisnik, 25. 9. 2003).

Meseca maja leta 2004 je župan Občine Škofja Loka Igor Draksler na priporočilo režiserja Škofjeloškega pasijona 1999 in 2000 Marjana Kokalja povabil k pripravi projekta dr. Tadejo Primožič (arhiv Škofjeloškega pasijona).

Dne 9. 8. 2004 je župan Občine Škofja Loka Igor Draksler izdal "Sklep o imenovanju Strokovnega odbora za izvedbo Škofjeloškega pasijona 2006", v katerega so bili vabljeni vsi člani delovne skupine, odgovorni za posamezna področja Škofjeloškega pasijona v letih 1999 in 2000. V Strokovni odbor so bili imenovani: Jurij Svoljšak, višji svetovalec I, vodja oddelka za družbene dejavnosti Občine Škofja Loka; prof. dr. Metod Benedik, profesor za zgodovino cerkve na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani; Borut Gartner, režiser Škofjeloškega pasijona 2006; sh. Marjan Kokalj, univ. dipl. etn in kult. ant., prof. slovenskega jezika s književnostjo, režiser Škofjeloškega pasijona 1999 in 2000, svetovalec; Jože Faganel, profesor slovenščine in francoščine, višji strokovni sodelavec specialist na Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, predavatelj retorike na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani, gledališki lektor SSGT, Ljubljanska drama itn., svetovalec za govor; Klemen Štibelj, univ. dipl. ekonomist, svetovalec za finance; Nada Slatnar, kostumografka; Metoda Zorčič, dipl. igralka, mentorica za igro; Vanja Krmelj, univ. dipl. inž. oblikovanja oblačil in tekstila, svetovalka za masko; docent Tone Potočnik, Akademija za glasbo, vokalna glasba; docent dr. Andrej Misson, Akademija za glasbo, instrumentalna glasba, in Tina Oblak, univ. dipl. komunikologinja, svetovalka za tržno komuniciranje (Sklep o imenovanju, 9. 8. 2004).

Dne 7. 9. 2004 je bil na 2. sestanku Strokovnega odbora sprejet sklep, da se Škofjeloški pasijon uprizori leta 2006 in določeni so bili datumi uprizoritev (Zapisnik, 27. 9. 2005).

V mesecu septembru in oktobru 2004 smo preverili pripravljenost vseh igralskih skupin, ki so sodelovale pri uprizoritvah v letih 1999 in 2000. Prav vse skupine so bile pripravljene sodelovati (arhiv Škofjeloškega pasijona).

Na 8. redni seji Odbora za družbene dejavnosti Občine Škofja Loka dne 25. 10. 2004 je odbor obravnaval gradivo Škofjeloški pasijon in sprejel naslednje sklepe: "Odbor za družbene dejavnosti je potrebno ažurno seznanjati s potekom priprav Škofjeloški pasijon 2006"; "Odbor za družbene dejavnosti pričakuje finančno poročilo Škofjeloškega pasijona iz leta 2000"; "Škofjeloški pasijon se izvede v letu 2006 v skladu s predlaganim gradivom" (Zapisnik, 25. 10. 2004).

Na nadaljevanju 10. redne seje Občinski svet Občine Škofja Loka dne 11. 11. 2004 sprejme naslednje sklepe: "Škofjeloški pasijon se izvede v letu 2006" (25 glasov ZA); "Predlagatelj naj v roku dveh mesecev pripravi in predstavi poslovni načrt za izvedbo Škofjeloškega pasijona v letu 2006" (26 glasov ZA); "Predlagatelj naj pripravi možnosti in predloge za izvedbo Škofjeloškega pasijona tudi v drugih terminih" (23 glasov ZA) (Zapisnik, 11. 11. 2004).

Dne 13. 12. 2004 je na 9. redni seji Odbora za družbene dejavnosti dr. Tadeja Primožič predstavila zagonski elaborat (poslovni načrt) projekta Škofjeloški pasijon 2006. Odbor je sprejel naslednji sklep: "Občinski svet Občine Škofja Loka je sprejel Poslovni načrt (Zagonski elaborat) projekta Škofjeloški pasijon 2006". (Zapisnik, 13. 12. 2004)

Dne 13. 12. 2004 je na 8. redni seji Odbora za gospodarstvo, obrt in turizem Občinskega sveta Občine Škofja Loka dr. Tadeja Primožič predstavila zagonski elaborat (poslovni načrt) projekta Škofjeloški pasijon 2006. Odbor je sprejel naslednji sklep: "Člani odbora dajejo pozitivno soglasje k poslovnemu načrtu projekta Škofjeloški pasijon, vendar naj se upoštevajo pripombe, ki so bile obravnavane na seji odbora". (Zapisnik, 13. 12. 2004)

Dne 16. 12. 2004 je bila točka Škofjeloški pasijon umaknjena z dnevnega reda 11. redne seje Občinskega sveta Občine Škofja Loka (arhiv Škofjeloškega pasijona).

Na nadaljevanju 11. redne seje Občinskega sveta Občine Škofja Loka dne 10. 2. 2005 Občinski svet z amandmaji postavko Škofjeloški pasijon 2006 v proračunu Občine Škofja Loka za leto 2005 v višini 25. 0000. 000 SIT zmanjša na 12. 000. 000 SIT (Zapisnik, 10. 2. 2005).

Za občinske svetnike, vodje igralskih skupin ter javnost je bila 15. 3. 2005 pripravljena strokovna predstavitev Škofjeloškega pasijona. Obiskovalci so si lahko ogledali dokumentarni film o izvirniku, pripravah in uprizoritvah v letih 1999 in 2000. O njegovem pomenu so z različnih strokovnih zornih kotov spregovorili prof. Jože Faganel, višji strokovni sodelavec specialist na Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, prof. dr. Marko Marin z Akademije za gledališče, radio, film in televizijo Univerze v Ljubljani ter prof. dr. Janez Bogataj z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Dr. Tadeja Primožič pa je predstavila zagonski elaborat projekta Škofjeloški pasijon 2006. Predstavitve se je udeležilo 6 svetnic in svetnikov ter en podžupan (arhiv Škofjeloškega pasijona).

Zaradi izjemne vloge, ki jo ima Škofjeloški pasijon za kulturo Slovencev, je bilo načrtovano, da bi Škofjeloški pasijon 2006 postal projekt nacionalnega pomena. K sodelovanju so bile povabljene različne institucije. Častno pokroviteljstvo Škofjeloškega pasijona 2006 je prevzela Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Svoje sodelovanje so potrdile posamezne fakultete in Slovenska turistična organizacija, ki so vse bile pripravljene aktivno sodelovati. (Arhiv Škofjeloškega pasijona)

Na Ministrstvo za kulturo je bila posredovana pobuda za razglasitev Škofjeloškega pasijona za spomenik nacionalnega pomena. Pošta Slovenije pa je načrtovala izdajo barvne razglednice z motivom Škofjeloškega pasijona in znamko (arhiv Škofjeloškega pasijona).

Med tem časom je bil Škofjeloški pasijon prijavljen na dveh razpisih Evropske unije (Phare CBC Slovenija/Avstrija, Cultura 2000 za leto 2004) ter dveh domačih razpisih (Javni projektni poziv za leto 2005 Javnega sklada RS za ljubiteljske dejavnosti; Javni razpis za izbor kulturnih projektov na področju umetnosti in knjig za Ministrstva za kulturo za leto 2005) (arhiv Škofjeloškega pasijona).

Režiser Borut Gartner je opravil številne aktivnosti: študij literature in virov; podrobni dogovori o sodelovanju z vodji igralskih skupin, člani Strokovnega odbora in zunanjimi sodelavci; dogovori o lokacijah vaj, baznem taboru itn. (Gartner, Odstopna izjava, 2005).

Dne 29. 03. 2005 je na 10. redni seji Odbora za družbene dejavnosti Občinskega sveta Občine Škofja Loka dr. Tadeja Primožič predstavila gradivo ŠKOFJELOŠKI PASIJON PROCESSIO LOCOPOLITANA 1721 - 1999 - 2006. Odbor je sprejel naslednji sklep: "Občinski svet Občine Škofja Loka sprejme gradivo ŠKOFJELOŠKI PASIJON PROCESSIO LOCOPOLITANA 1721 - 1999 - 2006 vključno s poslovnim načrtom (Zagonskim elaboratom) in se obvezuje, da v skladu s planiranim finančnim planom iz proračuna za leti 2005 in 2006 zagotovi denarna sredstva v višini 63 mio SIT za izvedbo Škofjeloškega pasijona 2006" (Zapisnik, 29. 3. 2005).

Na 9. redni seji Odbora za gospodarstvo, obrt in turizem Občinskega sveta Občine Škofja Loka dne 29. 03. 2005, je dr. Tadeja Primožič predstavila gradivo ŠKOFJELOŠKI PASIJON PROCESSIO LOCOPOLITANA 1721 - 1999 - 2006. Odbor je sprejel naslednje sklepe: "Občinski svet Občine Škofja Loka sprejme gradivo Škofjeloški pasijon vključno s Poslovnim načrtom in se obvezuje, da bo v skladu s finančnim planom zagotovil sredstva za izvedbo Škofjeloškega pasijona"; "Odbor za gospodarstvo, obrt in turizem predlaga občinskemu svetu, da se loški pasijon izvede v letu 2007" (Zapisnik, 29. 3. 2005).

Dne 2. 4. 2005 je režiser Škofjeloškega pasijona 2006 na Občinski svet Občine Škofja Loka naslovil pismo, ki je nastalo na pobudo svetnika Antona Peršina. V njem je Borut Gartner predstavil svoje razumevanje, delo in razmere, ki so nastale. Zapisal je tudi: "Še enkrat poudarjam, da bomo le skupaj kos tako velikemu projektu. Če se bo ta pozitivna energija zlila med nas in v to ne dvomim, bo tudi vreme na naši strani. Naši popotni čevlji so pripravljene! Nestrpno čakamo, da vaša roka seže po kljuki in nam odpre vrata skozi katera želimo skupaj z vami stopiti na pot in priti do cilja. In ta cilj je - Škofjeloški pasijon 2006!" (Gartner, Osvetlitev Škofjeloškega pasijona, 2005).

Na delovnem srečanju Strokovnega odbora Škofjeloškega pasijona 2006 dne 7. 4. 2005, so bili zaradi razmer, ki so onemogočale nadaljevanje projekta sprejeti naslednji sklepi: "V skladu s sklepom srečanja Strokovnega odbora z dne 25. 9. 2003 naj bo ponovna uprizoritev Škofjeloškega pasijona leta 2006"; "Strokovni odbor podpira odločitev režiserja Boruta Gartnerja o odstopu, če Občinski svet ne sprejme sklepa o izvedbi Škofjeloškega pasijona v letu 2006 do 20. 4. 2005. V tem primeru Strokovni odbor dne 20. 4. 2005 prav tako odstopi"; "V primeru, da Občinski svet ne zagotovi v poslovnem načrtu (zagonem elaboratu) predvidene višine sredstev iz občinskega proračuna v višini 63. 000. 000 SIT Strokovni odbor odstopi"; "V skladu z 2. in 3. sklepom odgovornost o neizvedbi Škofjeloškega pasijona leta 2006 z obstoječim Strokovnim odborom - izvajalcem Škofjeloškega pasijona 1999 in 2000, v celoti prevzame Občinski svet"; "Strokovni odbor podpira odločitev Tadeje Primožič, da s 1. majem ne podaljša pogodbe, če ne bodo upoštevani sklepi Strokovnega odbora" (Zapisnik, 11. 4. 2005).

Dne 14. 04. 2005 je na 12. redni seji Občinskega sveta Občine Škofja Loka o pomenu Škofjeloškega pasijona za slovensko in evropsko kulturo spregovoril prof. dr. Marko Marin, predstojnik Oddelka za zgodovino gledališča na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo Univerze v Ljubljani, dr. Tadeja Primožič pa je predstavila gradivo ŠKOFJELOŠKI PASIJON PROCESSIO LOCOPOLITANA 1721 - 1999 - 2006. Svetnike Občinskega sveta je seznanila tudi z institucijami, ki so bile pripravljene sodelovati pri projektu ter sklepi Strokovnega odbora z dne 7. 4. 2005 (Arhiv Škofjeloškega pasijona).

Občinski svet Občine Škofja Loka je nato sprejel naslednje sklepe: 1. "Škofjeloški pasijon se uprizori leta 2007" (14 glasov ZA, 13 glasov PROTI). 2. "Organizator Škofjeloškega pasijona je Občina Škofja Loka" (23 glasov ZA). 3. "Izvajalca, vodjo projekta, režiserja in strokovno ekipo pasijona imenuje Občinski svet Občine Škofja Loka" (16 glasov ZA, 10 glasov PROTI). 4. "Za koordinacijo aktivnosti v zvezi s pasijonom Občinski svet Občine Škofja Loka pooblašča Dušana Krajnika" (14 glasov ZA, 12 glasov PROTI) (arhiv Škofjeloškega pasijona, sklepi 331, 332, 333 in 334).

Z dnem 20. 4. 2005 so v skladu s sklepi delovnega srečanja Strokovnega odbora Škofjeloškega pasijona z dne 7. aprila 2005, odstopili režiser Borut Gartner in strokovni odbor (arhiv Škofjeloškega pasijona).

Župan Občine Škofja Loka Igor Draksler je dne 30. 5. 2005 na podlagi sklepov Občinskega sveta Občine Škofja Loka izdal "Sklep o razrešitvi članov Strokovnega odbora za izvedbo Škofjeloškega pasijona 2006" (Sklep o razrešitvi, 30. 5. 2005).

ŠKOFJELOŠKI PASIJON, PROCESSIO LOCOPOLITANA 1721 - 1999 - 2006

1. DEDIŠČINA

Zakonodaja deli dediščino na naravno in kulturno, vendar je precejšen del naravne dediščine v svojem bistvu tudi kulturna dediščina.

V Republiki Sloveniji varovanje kulturne dediščine ureja Zakon o varstvu kulturne dediščine, ki opredeljuje nepremično in premično kulturno dediščino ter ureja njeno varstvo s tem, da določa pristojnosti države in samoupravnih lokalnih skupnosti, naloge javne službe in drugih dejavnosti varstva, dolžnosti in pravice lastnikov kulturne dediščine, strokovni in inšpekcijski nadzor ter sankcije (Uradni list, št. 7-287/1999). Poenostavljeno rečeno je kulturna dediščina vsa tista človekova ustvarjalnost, ki je nastala mimo lastnega delovanja narave ali iz nje. To so najrazličnejše oblike razmerij med človekom in njegovim okoljem ter njegovimi stvaritvami v njem. Kulturna dediščina so vse oblike življenjskih slogov, ki so jih v preteklosti že preverili, danes pa živijo med nami v sodobni obliki ali pa so na kak drug način shranjeni kot zgodovinski spomin na pretekla obdobja (Bogataj, 1992).

Pri razumevanju in vrednotenju dediščine v prvo vrsto stopa vprašanje njene vloge v življenju ljudi, vprašanje njene vsebine, govornice in funkcije. Zato dediščine ne gre razumeti zgolj kot oblike preteklosti, ampak predvsem kot obliko sedanjosti in sodobnosti z razsežnostjo zgodovine.

Dediščino, ki ima izjemen pomen za družbo, le-ta želi še posebej zavarovati. Prvi primer varovanja dediščine na svetu je znan iz časa rimske države, prvi zakoni v sodobnem smislu pa so grški iz 19. stoletja. Na Slovenskem je prvi primer varstva dediščine pragozd na Kočevskem, ki je bil zaščiten leta 1888. Od leta 1963 je zaščiteno staro mesto jedro Škofje Loke, osrednji del Stare Loke in Pušala.

Obstaja več odnosov do dediščine: romantično-nostalgični, negativni, ekonomski in strokovni (Bogataj, 1992).

Romantično-nostalgični odnos je najbolj razvejen. Pogosto se veže na oblike poudarjanja narodne zavesti in istovetnosti (npr. 2. pol. 19. stoletja narodna noša). To so najrazličnejše oblike vznesene zamaknjenosti, pa tudi nestrokovna spogledovanja z dediščino in pogosta iskanja stereotipov (npr. kozolec, značilen le za Slovenijo itn.). Ta odnos je pogost v vzgoji in izobraževanju ter med zamejci in izseljenci. Pri tem gre za pretirano iskanje nekih tipičnosti, originalnosti in regionalnih oblik. Pogosto se ta odnos veže na oblike poudarjanja narodne zavesti in istovetnosti. Sem uvrščamo najrazličnejše oblike t. i. folklorizma (poudarjanje zunanjih kulturnih prvin, njihovo nestrokovno postavljanje na raven posebnosti ipd.).

Negativni odnos je prisoten v različnih oblikah in zvezah. Pogosto nastane zaradi nepoznavanja dediščine in je povezan z odsotnostjo prave metode za komunikacijo med dediščino, njenimi nosilci, porabniki in stroko. Nemalokrat je ta odnos povezan z nepoznavanjem, slabimi spomini na preteklost, zavračanjem vsega, kar je povezano s preteklostjo, z generacijskimi vprašanji (npr. mladi in starši) itn. Najbolj ekstremna oblika negativnega odnosa do dediščine je povezana s politiko in ideologijo.

Ekonomski odnos sega daleč v preteklost in ima svojo bogato zgodovino. Povezan je s trgovanjem s starinami. Danes pa je močno v ospredju, npr. zbiranje in trgovanje s starinami. Pri mnogih zbiralcih je to sredstvo za naložbo kapitala. Še posebej pereče je preprečevanje prodaje na tuje; posledice so ropanje, osiromašenje, nestrokovni restavratorski posegi, neprimerne adaptacije stavb itn.

Strokovni odnos temelji na odkrivanju, raziskovanju, dokumentiranju, varovanju in predstavitvi dediščine. S tem odnosom se ukvarjajo različne stroke: zgodovina, umetnostna zgodovina, arheologija, etnologija itn. Vse jih združuje varstvo naravne in kulturne dediščine kot vede oziroma skupek ved.

V zadnjih letih je pri nas sestavina strokovnega odnosa tudi upravljanje in trženje dediščine. Upravljanje dediščine je interdisciplinarno področje, ki poleg splošnih managerskih znanj zahteva dobro poznavanje vsake posamezne sestavine dediščine.

Prizora iz uprizoritve
Škofjeloškega pasijona 1999.

Foto T. Lunder

VRSTE DEDIŠČINE

naravna dediščina

dediščina naravnega okolja
in kulturne krajine

dediščina naselbinske kulture

dediščina vsakdanjega
gospodarskega prizadevanja

dediščina kulture stavbarstva
in bivalne kulture

dediščina kulinarčne kulture

dediščina oblačilnega videza

dediščina rokodelstev oziroma domače
in umetnostne obrti

dediščina gostoljubnosti
dediščina šeg in navad
dediščina verovanja

dediščina društev
dediščina glasbene in plesne kulture
dediščina likovnega obzorja

dediščina znanja

PRIMERI

Triglavski narodni park, gozdovi, travniki,
polja, reke itn.

na Gorenjskem npr. gorski vrhovi, alpske
doline, gričevja, zemljiška razdelitev na
nepravilne delce v Škofjeloškem hribovju
itn.

samotne kmetije v Škofjeloškem hribovju,
gručasta naselja, obcestne vasi, tlorisna
zasnova srednjeveške Škofje Loke itn.

poljedelstvo, govedoreja, ovčjereja,
konjereja, čebelarstvo, lovstvo, ribištvo,
nabiralništvo, gozdarstvo, sadjarstvo,
industrija itn.

srednjeveško mestno jedro Škofje Loke,
Nacetova hiša, t. i. kmečki dvorci, strešne
kritine (npr. slama, skodle, skril), ognjišče,
veža s črno kuhinjo itn.

kruh in pogače, mleko in mlečni izdelki,
loška smojka, aleluja, kloštergajst itn.

posamezni deli ljudske noše, nakit, čevlji
itn.

lončarstvo, mlinarstvo, kovaštvo, pletarst-
vo, platnarstvo, klobučarstvo, glavnika-
stvo, sitarstvo, klekljarstvo, izdelovanje lošk-
ih kruhkov itn.

dobrodošlica, pozdrav itn.

božič, pustne šege, velika noč, rojstvo,
poroka, smrt, trgatev, romanje itn.
verovanje v čarovnice, dobre in zle
duhove itn.

gasilska društva, pevska društva itn.

ljudske pesmi, ljudski plesi itn.

panjske končnice, slike na steklo,
skrinje itn.

znanje o vremenu, času itn.

2. DEDIŠČINA IN ŠKOFJELOŠKI PASIJON

2.1 Strokovna izhodišča

Škofja Loka je bila skoraj tisočletni cerkveni, upravni, kulturni in gospodarski center Selške in Poljanske doline ter Sorškega polja, zato je tu vedno prihajalo do zanimivih prepletanj mestnega in vaškega, meščanske in ljudske kulture. Te značilnosti se odražajo tudi v besedilu Škofjeloškega pasijona.

Škofjeloški pasijon kapucina patra Romualda Marušiča iz leta 1721 je najstarejše v celoti ohranjeno dramsko besedilo v slovenskem jeziku ter je izjemna priča srednjeveško-baročne dramatizacije in tedanjega govorjenega jezika. Iz tega časa je edina ohranjena pasijonska režijska knjiga v Evropi.

Škofjeloški pasijon je brez dvoma ena izmed najpomembnejših sestavin dediščine Slovencev, v času svojega nastanka pa je bil ena zadnjih tovrstnih predstav v Evropi. V folklorno-dramskem kontekstu Evrope predstavlja edinstvenost v načinu izvedbe, saj sicer spada med t. i. procesijske igre, vendar pa že prehaja v pravo dramatizacijo, nadgradnjo slik z izvirnimi besedilnimi vložki.

Pasijon je bil ena od značilnih in predvsem zelo odmevnih prireditev v 18. stoletju na Slovenskem. Sicer so se take prireditve na slovenskih tleh začele že dobrih sto let prej, vendar ima Škofjeloški pasijon v duhovni oziroma kulturni zgodovini slovenskega naroda posebno mesto. Dokazuje, da je bil slovenski jezik prav tako kot jeziki drugih kulturnih narodov primeren in uporaben za posebne izpovedne zvrsti, tudi za dramo.

Velikega pomena je, da je pater Romuald Marušič k sodelovanju pri izvajanju pasijona povabil in dejansko vključil škofjeloške meščane, še posebej člane posameznih cehov, in vaško prebivalstvo številnih vasi širše škofjeloške okolice.

Režiser Marjan Kokalj je pri ponovni uprizoritvi Škofjeloškega pasijona v letih 1999 in 2000 upošteval vse strokovne kriterije in hkrati tudi vse druge pomembne sestavine ljudskega gledališča, kot so jezik, scenografija, zbiranje sodelujočih, glasba, kulinarika, le organizacija in promocija sta deloma dopolnjeni s sodobnimi informacijskimi in tehničnimi možnostmi današnjega časa.

Izjemnega pomena je, da se Škofjeloški pasijon uprizarja v prvotni obliki, prvotnem postnem oziroma velikonočnem času in v prvotnem prostoru srednjeveškega mestnega jedra Škofje Loke. To zagotavlja njegovo strokovno nespornost in ga ločuje od drugih pasijonov oziroma pasijonskih iger v Evropi.

Uprizoritev Škofjeloškega pasijona temelji na folklorno-znanstveno-rekonstrukcijskem konceptu, razlogi za to so:

- kot nesporen kulturni spomenik ima Škofjeloški pasijon pravico do svoje identitete, predvsem kot ohranitev duha, ki je lasten tekstu in času uprizarjanja;
- predstavlja pomembno pričo baročnega prostora in časa, ki sili v primerjavo z današnjim življenjem;
- kot ljudska igra je pomemben vir za preučevanje splošne kulture tedanjega časa, ki za današnjega gledalca pomeni privlačno polje neznanega, skrivnostnega;
- dramska napetost teksta in režijska obdelava dokazujeta uprizorjalno ekspanzivnost Slovencev v baroku, ki je kasneje za nekaj časa zamrla;

- ohranitev jezikovne podobe omogoča vpogled v tedanjo leksiko in skladnjo, ki je v marsičem presenetljivo podobna današnji - dokaz jezikovne zrelosti;
- trend današnjega časa v gledališču je spektakel, močan vizualni učinek, čemur pasijon s svojo množičnostjo in hitro se menjajočim dogajanjem kot nalašč ustreza;
- v Sloveniji po drugi svetovni vojni takih projektov ni bilo, zato uprizoritev pomeni podiranje strahu pred uprizarjanjem krščanskih vsebin;
- udeležba ljubiteljskih igralcev omogoča nadaljevanje tradicije in zanimanje ter sodelovanje širokega območja pri nastajanju predstave;
- pasijon razkriva pristop tedanjih kapucinov do ljudi, izkazuje se njihova skromnost in globoka mistika v zanimivem dialogu z ljudskimi predstavami;
- predstava v svoji izvirni obliki krši pravila klasičnega gledališča, zato je kot pozabljena oblika mogoče zanimiva za sodobna gledališča.

Vsebinska izhodišča Škofjeloškega pasijona so: režija; jezik, govorne tehnike in dramska igra; glasba; kostumografija; maska; celostna podoba; kulinarika in spominki.

Škofjeloški pasijon spada med t. i. procesijske igre, ki so se razvile iz srednjeveških liturgičnih sprevodov in so že v visokem srednjem veku znane domala po vsej Evropi. Za take procesije je bilo običajno, da je bilo besedilo, kolikor ga je pač sploh bilo, zgolj razlaga slik, ki so nastopale v sprevodu.

V Škofjeloškem pasijonu kot procesijski igri pa je že opazno prehajanje v pravo dramatizacijo, nadgraditev slik z izvirnimi besedilnimi vložki. Poleg tega je kot pozno nastala procesija zanimiva tudi slogovno, saj temelji na srednjeveškem gledališču, ki pa se je zaradi izvajanja in časa uprizarjanja navzelo baročnega stila, ki ga nadgrajuje dokaj izvirna dramatizacija.

Sestavljen je iz 13 slik oziroma 20 prizorov, del katerih so refleksije dogajanja na besedni in mimični ravni. Poudarek predstave je v namembnosti; neposrednem podoživljanju in spreobračanju, kar je izrazita zakonitost ljudskega gledališča.

Izhodišče za jezik je starinskost, saj celotna igra sloni na rekonstrukciji jezika, ki naj bo hkrati razumljiv današnjim gledalcem, zato je bilo pri ponovni uprizoritvi iz njega potrebno izločiti predvsem nekatere tujke, pa tudi nekatere oblikoslovne in skladenjske značilnosti tedanjega zapisanega jezika, ki so današnjemu poslušalcu preveč oddaljene.

Osnova glasbe Škofjeloškega pasijona je koralna glasba v vokalni in instrumentalni obliki. V novi uprizoritvi so uporabljeni tudi posamezni zvočni efekti, kot so npr. zvoki orodij posameznih cehov, ki karakterizirajo tipična opravila vsakega ceha, ter razne druge zvočne podlage, ki pomagajo dramatizirati določen prizor; npr. grmenje.

Kostumografija obsega tri večje skupine kostumov. Prva skupina so masovni kostumi v obliki meniških in spokorniških kut, ki jih nosijo nosači, križenosci ter tehnično osebje na prizorišču. Pri tej skupini so zelo pomembne barve, ki imajo simboličen pomen; bela, rdeča, črna in rjava. Druga skupina kostumov je vezana na baročni oblačilni videz Škofjeločanov, tretja skupina pa so eksotični kostumi, ki so vezani večinoma na biblijske osebe in na ljudske predstave duhovnega sveta, kot je upodobitev smrti, hudiča ipd.

Logotip za uprizoritev v sodobnem času izhaja iz naslednje utemeljitve. Celostna podoba pasijona temelji na njegovih osnovnih značilnostih, to je njegovem poteku, premikanju predstave, ki s svojo uprizoritvijo sklence krog; vrne se na začetek. Osnovna krožna podoba predstavlja pot z izvirno razdelitvijo na trinajst podob (zunanje špice), ki so v ponovni uprizoritvi dodatno razdeljene še na sedem novih (notranje špice). Prekinitev kroga ponazarja začetek in konec pasijona, oziroma širše gledano pojmovanje časa v zahodni kulturi (linearno) za razliko od vzhodne - ciklično. Hkrati krožna oblika prestavlja Kristusovo trnovo pot s svojim močnim simboličnim pomenom. V sredino krone je vstavljen nagnjen križ, ki prav tako narekuje gibanje procesije, silhueta križa pa stilizirano izriše figuro. Celotna kompozicija pa tvori stilizirano črko P (pasijon). Okvirni znak logotip likovno poenoti, predstavlja pa prostor, scenografijo, oziroma mesto, kjer je (bil) pasijon uprizorjen. Znak je izdelan v tehniki lesoreza (in tuša), ki poudari folklorni (ljudska, skoraj primitivna tehnika) pristop uprizoritve pasijona, hkrati pa je ta tehnika kot likovna izpoved blizu temi in grobi prvinskosti pasijona (trpljenje, žalost, smrt, narurna uprizoritev). Logotip nakazuje potek procesije s svojo vertikalnostjo. Močan latinski napis predstavlja pot, napis "Škofjeloški pasijon" pa množico igralcev v procesiji. Izbrana tipografija je blizu rokopisu pasijona. Vizualna podoba

temelji na natančno določenih proporcih in treh osnovnih barvah: beli, rdeči in črni s svojimi simboličnimi pomeni ter dodatni rjavi barvi (barva kapucinov).

Celostna podoba zajema tiskovine (promocijske zgibanke za turistične agencije, tiskovine za pridobivanje sponzorjev, dopisi, kuverte, vabila, zastave, vstopnice, gledališki list, razglednice itn.) in celoten splet tržnega komuniciranja (oglaševanje, pospeševanje prodaje, neposredno trženje, spletne strani itn.), vključitev logotipa v sceno ter v kulinarično in spominkarsko ponudbo.

Scenografija vključuje prenosne in prevozne odre za igralce, varovalne ograje, tribune za gledalce, transparente, plakate, opremo izložb, prekritje oken, vrat in napisov, zastave, bakle, sveče itn.

Kulinarična ponudba temelji na ponudbi postne hrane (aleluja, loška smojka) ter ostalih jedi in pijač iz časa baroka po zbranih receptih (kisla repa in zelje, ajdovi žganci, prosena kaša itn.).

Spominkarska ponudba obsega t. i. uradne spominke Škofjeloškega pasijona in drugo kakovostno spominkarsko ponudbo rokodelcev s Škofjeloškega in širšega prostora.

Danes je Škofjeloški pasijon izjemen kulturno-turistični dogodek (v letih 1999 in 2000 si ga je ogledalo 53. 000 ljudi) in je največja gledališka predstava na prostem v Sloveniji.

Poslanstvo Škofjeloškega pasijona je strokovno ohranjanje in nadgrajevanje te sestavine kulturne dediščine, aktivno in prostovoljno povezovanje društev in posameznikov na škofjeloškem območju ter promoviranje škofjeloškega območja kot prostora z izjemno bogato in raznoliko kulturo in načinom življenja njegovih prebivalcev v preteklosti in danes.

2.2 Razglasitev Škofjeloškega pasijona za spomenik državnega pomena

Zaradi izjemnega pomena Škofjeloškega pasijona za kulturo Slovencev je v skladu z Zakonom o varstvu kulturne dediščine (Ul. RS, št. 7-287/1999) vložena pobuda na Ministrstvu za kulturo za razglasitev Škofjeloškega pasijona za spomenik državnega pomena.

3. POSLOVNI NAČRT (zagonski elaborat)

V letu 2006 je predvidena uprizoritev sedmih predstav v mesecu aprilu. Datumi uprizoritev so:

- cvetni petek 7. 4. 2006, ob 20. uri;
- cvetna sobota 8. 4. 2006, ob 20. uri;
- cvetna nedelja 9. 4. 2006, ob 16. uri;
- cvetna nedelja 9. 4. 2006, ob 20. uri;
- velikonočni ponedeljek 17. 4. 2006, ob 16. uri;
- petek 21. 4. 2006, ob 16. uri (šolske skupine);
- sobota 22. 4. 2006, ob 20. uri;
- (rezerva nedelja: 23. 4. 2006, ob 16. uri);
- (rezerva nedelja: 23. 4. 2006, ob 20. uri).

3.. Cilji projekta

3.1.1 Osnovni cilji

- uveljavitev Škofjeloškega pasijona med drugimi pasijoni v Evropi;
- večja prepoznavnost škofjeloškega območja v Sloveniji in svetu;
- večja prepoznavnost Slovenije v svetu;
- strokovno ohranjanje in nadgrajevanje škofjeloške in slovenske dediščine.

3.1.2 Objektivni / fizični cilji

- kakovostna uprizoritev sedmih predstav Škofjeloškega pasijona;
- bogata dodatna ponudba za posamezne ciljne skupine - dodatni produkti (turistični paketi, razstave, delavnice ipd.).

3.1.3 Poslovni cilji

- skupaj 30. 000 – 35. 000 obiskovalcev;
- povečanje števila enodnevnih obiskovalcev za 10 %;
- povečanje števila tujih in domačih turistov za 8 %;
- povečan dohodek drugih turističnih ponudnikov (kulturne ustanove, gostinci, ponudniki prenočitev, trgovci, rokodelci) za 5 %;
- dolgoročno večje število obiskovalcev (turistov) na škofjeloškem območju.

3.2 Značilnosti in analiza trga

Po podatkih Lokalne turistične organizacije Blegoš je za turistično območje občin Gorenja vas - Poljane, Škofja Loka, Železniki in Žiri značilno, da prevladujejo

enodnevnimi obiskovalci, katerih število po letu 2000 iz leta v leto narašča. Porast je opaziti tudi med stacionarnimi gosti. Z razvojem novih turističnih produktov v zadnjih letih se obisk povečuje, iz leta v leto pa se podaljšuje tudi doba bivanja. Problem predstavlja pomanjkanje namestitvenih kapacitet. Na območju je 797 ležišč v 31 objektih (2 hotelih, 7 gostilnah oziroma gostiščih, 9 turističnih kmetijah, 5 apartmajskih kompleksih, 7 planinskih kočah oziroma domovih in 1 dijaškem domu; brez planinskih koč in domov ter dijaškega doma je na območju le 418 ležišč). V letu 2003 so turisti v povprečju prenočili dvakrat.

Med stacionarnimi gosti prevladujejo naslednje ciljne skupine gostov oziroma vrste turistične ponudbe:

- počitnice na deželi (gostje, ki si želijo tako počitka kot aktivnosti v naravnem okolju oziroma počitnic na turističnih kmetijah);
- zimski športi (skupine smučarjev, vse druge oblike aktivnosti v zasneženi naravi);
- šole v naravi (zlasti v spomladanskih in jesenskih mesecih ter v glavnem na turističnih kmetijah);
- turisti (skupine ali posamezniki, ki se odločajo za ogled kulturnozgodovinskih in drugih znamenitosti, bodisi samo na Škofjeloškem, bodisi, da so nastanjeni na Škofjeloškem in obiskujejo druge turistične destinacije po Sloveniji);
- poslovni turizem (skupine poslovnežev in športnikov na pripravah).

Med stacionarnimi gosti so glede na njihovo število gostov najpomembnejše počitnice na kmetiji ter turisti.

Najpomembnejši del turistične realizacije predstavljajo enodnevnimi obiskovalci.

Med dnevnimi obiskovalci prevladujejo naslednje ciljne skupine oziroma vrste turistične ponudbe:

- šolske skupine (organizirane skupine učencev, katerih prihod je običajno sestavni del njihovega učnega programa);
- zimski športi in rekreacija (aktivnosti so določene z zimsko sezono in aktivnostmi na snegu);
- zeleni športi in rekreacija (skupine in posamezniki, ki se bolj ali manj aktivno ukvarjajo z različnimi dejavnostmi v naravi);
- poznavalci;
- izletniki in obiskovalci prireditev (vključeni so skupinski izleti, tematske ture, družinski izleti, kratki dnevnimi in poldnevnimi izleti, obiskovalci prireditev ter delavnic). Ta skupina je številčno najpomembnejša, saj dosega polovico dnevnih obiskovalcev.

Obstoječa narodnostna struktura stacionarnih gostov je močno razdrobljena. Povečuje se delež tujih gostov in tudi število držav, iz katerih prihajajo. Škofjeloško območje obiskujejo turisti z vsega sveta. (Vir: Poslovni načrt Lokalne turistične organizacije Blegoš 2005-2007)

Raziskave v posameznih evropskih državah so pokazale, da je dediščina postala pomemben turistični motiv za destinacije, ki niso povezane s t. i. "sonce-morje-plaža" turizmom, t. i. kulturni turizem pa v svetu iz leta v leto postaja pomembnejša vrsta turizma, kar se odraža tudi na Škofjeloškem.

Zlasti v obdobju po letu 2000 je v Škofji Loki zaznati povečan interes bodisi za ogled srednjeveškega mestnega jedra, bodisi za ogled Loškega muzeja in drugih kulturnih spomenikov v mestu ter njegovi okolici.

V vsem tem času se na Lokalno turistično organizacijo Blegoš in Turistično društvo Škofja Loka obračajo tako slovenski turistični delavci kot tudi predstavniki turističnih agencij in "touroperatorjev" iz tujine in sprašujejo po datumih naslednjih uprizoritev Škofjeloškega pasijona, pri čemer poudarjajo, da želijo o dogodku prejeti pravočasno informacijo, saj bodo le tako lahko prireditve uspešno ponudili svojim strankam.

Želje po naslednji uprizoritvi pasijona prihajajo tudi s strani turistov in enodnevnih obiskovalcev škofjeloškega območja, ki želijo predvsem informacije o nadaljnjih uprizoritvah. Zlasti je veliko zanimanje v nemško govorečih območjih in Italiji.

SWOT ANALIZA TURIZEM NA LOŠKEM

(Vir: Območni razvojni program 2002-2006 in Lokalna turistična organizacija Blegoš)

Prednosti

ugodna lega (dostopnost, bližina večjih mest in letališča, bližina turističnih centrov s stacionarnimi gosti),
bližina evropskega trga,
bogate naravne danosti za razvoj turizma, številne naravne, kulturno-zgodovinske znamenitosti (Škofja Loka kot kulturni spomeniki, cerkve, jame, muzeji itn.) odmevne prireditve (Venerina pot, Škofjeloški pasijon ipd.),
razpršena poselitev
precejšnje število turističnih kmetij, športna tradicija in svetovno znani športniki,
razvita športna infrastruktura,
bogata kulinarčna ponudba,
razvite domače obrti (rokodelstvo),
uspešno delo Lokalne turistične organizacije,
izdelava skupnih turističnih programov in novih turističnih produktov,
povezava s sosednjimi regijami in večjimi turističnimi centri
številna aktivna društva

Slabosti

ne dovolj izoblikovana turistična identiteta,
neprepoznavnost,
pomanjkanje namestitvenih kapacitet,
preveliko oklepanje le na šolske skupine in enodnevnne obiskovalce,
slaba cestna in turistična infrastruktura,
neracionalna poraba sredstev,
neizvajanje kontrole nad plačevanjem turistične takse

Priložosti

v večji meri izkoristiti naravne in kulturnozgodovinske danosti ter etnološke posebnosti,
 investicije v turistično infrastrukturo,
 dodatne zaposlitve v turizmu,
 alternativne oblike športa,
 življenja v naravi,
 uspešne prijave na javne razpise,
 večja motivacija domačega prebivalstva,
 povezovanje turistične ponudbe s ponudbo industrije,
 iskanje novih in obdelovanje že obstoječih izredno perspektivnih, emitivnih in motivacijskih trgov,
 znane in pomembne osebnosti,
 kulinarična ponudba,
 novi produkti s sestavinami rokodelstva

Nevarnosti

premajhne investicije v nadaljnji razvoj turizma,
 neizdelane državne strategije,
 toga zakonodaja,
 odliv izobražene delovne sile z znanji s področja turizma,
 pasivnost občanov,
 konkurenca bližnjih krajev,
 neugodne vremenske razmere,
 pomanjkanje finančnih sredstev,
 neopredeljenost občin za razvoj turizma,
 razpršene informacije iz širšega slovenskega prostora

3.3 Vsebina projekta – strokovna izhodišča (podprojekti)***3.3.1 Režija***

V skladu s sklepom ustvarjalcev Škofjeloškega pasijona (strokovnega odbora) z dne 26. 9. 2003 se uprizarja "Kokaljeva rekonstrukcija Romualdovega Škofjeloškega pasijona". Režiser Škofjeloškega pasijona 2006 je Borut Gartner.

Pri uprizoritvi Škofjeloškega pasijona 2006 bo sodelovalo 640 igralcev in 75 konjenikov in njihovih vodij ter institucije in posamezniki s celotnega škofjeloškega območja (kraji Škofja Loka, Žabnica, Pevno, Crngrob, Sv. Duh, Sv. Jošt, Reteče, Sora, Selca, Železniki, Sorica, Poljane in Žiri).

3.3.2 Jezik, govorne tehnike in dramska igra

Jezik in govorne tehnike bodo temeljile na proučevanju igralskih predlog, na praktični izgovarjavi teksta in pravilnem naglaševanju (vaje). Dramska igra bo temeljila na spoznavanju bistva celotnega pasijona, posameznega prizora in posamezne vloge, ki jo bo igralec v sklopu pasijona interpretiral. Sledi praktično delo na odru, igralec nadaljuje delo z rekvizitom, sledi delo v kostumu in z rekvizitom, nato pa iz dela na odru preide na delo na terenu.

V posameznem prizoru je potrebno uskladiti vse igralce ter njihove gibe, govor in dramsko igro. Sledi povezava posameznih prizorov v celoto. Delo s konjeniki, pevci in glasbeniki zahteva drugačen pristop dela (konjenik dela s konjem - razlika med dnevom in nočjo, glasbenik dela z inštrumentom). V zaključni fazi je potrebno posamezne segmente povezati v tekočo celoto. Sledi zvočna in lučna vaja.

3.3.3 Glasba

Uporabljena bo obstoječa vokalna in instrumentalna glasba ter zvočni efekti z zgolj manjšimi spremembami. Pri izvedbi bodo sodelovali Glasbena šola Škofja Loka, Mestni pihalni orkester Škofja Loka ter posamezni pevci.

3.3.4 Kostumografija

Kostumografija bo temeljila na kostumografiji iz leta 1999 in 2000. Obstoječa oblačila, obutev, lasulje bo potrebno prilagoditi sedanjim igralcem in konjenikom oziroma izdelati nova. Potrebno bo poskrbeti za čiščenje, pomerjanje, popravilo, izdelavo novih, razdelitev, vračanje, ponovno čiščenje in skladiščenje kostumov ter ureditev garderobe.

3.3.5 Maska

Pri maski niso predvidene bistvene spremembe. Uporabljena bo obstoječa maska. Potrebno bo pregledati kakovost obstoječih pripomočkov, kupiti nove, urediti maskirnico ter po uprizoritvi poskrbeti za vračanje in čiščenje pripomočkov ter skladiščenje.

3.3.6 Rekviziti

Potrebno bo poskrbeti za lesene, usnjene, plastične in železne rekvizite, morebitna popravila in obnovo, izdelavo in nakup manjkajočih rekvizitov ter razdelitev, vračanje, čiščenje in skladiščenje.

3.3.7 Scena

Osnovna scena bo temeljila na sceni iz leta 2000 in bo vključevala prenosne in prevozne odre za igralce ter varovalne ograje. Na novo bo potrebno izdelati ali najeti tribune za gledalce. Predvidena je tudi izdelava transparentov, plakatanje in oprema izložb, prekritje oken, vrat in napisov ter izobešanje pasijonskih zastav, postavitev bakel in sveč. V sklopu vzpostavitve ambienta bodo osvetljene posamezne izjemne točke v mestnem jedru in okolici (npr. Marijino znamenje ipd.).

3.3.8 Celostna podoba

Temeljila bo na obstoječi celostni podobi Škofjeloškega pasijona z zgolj minimalnimi spremembami in bo vključevala zloženke, gledališki list, vstopnice, plakate, razglednice, spletne strani, zastave itn.

Novost, ki se predvideva je izdaja znamke in žiga Pošte Slovenije z znakom Škofjeloškega pasijona.

3.3.9 Kulinarika

Ponudba bo temeljila na kulinarčni ponudbi iz leta 2000 in bo potekala v sodelovanju z Območno obrtno zbornico Škofja Loka (Sekcija gostincev) ter Razvojno agencijo Sora in Društvom za razvoj podeželja Resje.

Predvidena je ponudba postne hrane (aleluja, loška smojka) ter drugih jedi in

pijač iz časa baroka po zbranih receptih. Kulinarična ponudba bo zajemala ponudbo v gostinskih lokalih in na stojnicah.

3.3.10 *Spominki*

Spominkarska ponudba bo obsegala uradne spominke Škofjeloškega pasijona in drugo spominkarsko ponudbo rokodelcev s škofjeloškega in širšega prostora. V okviru projekta bodo izdelani posamezni uradni spominki (npr. zgoščenka s pasijonsko glasbo, razglednice), ki jih bo mogoče tržiti (vir dohodka projekta). Druga predvidena ponudba je ponudba kakovostnih rokodelskih izdelkov, ki jih bo ocenila strokovna komisija in jih bodo rokodelci prodajali v času uprizoritev.

3.3.11 *Dodatna ponudba*

V sklopu dodatne ponudbe so predvideni številni dogodki oziroma aktivnosti za posamezne ciljne skupine, ki bodo spremljale uprizoritve Škofjeloškega pasijona (npr. koncerti, razstave, izdaja znamke Škofjeloški pasijon, izdaja doneska Kapucinski samostan v Škofji Loki, postavitve skulpture Romualda Marušiča, izdelava mozaika na Frančiškovo kapelo Kapucinskega samostana itn.).

K pripravi in izvedbi dodatne ponudbe bodo povabljeni institucije, društva ipd. na lokalnem in nacionalnem nivoju.

3.4 *Plan upravljanja*

Predlagana organizacijska shema projekta Škofjeloški pasijon 2006 je sestavljena iz strokovnega odbora, častnega odbora, ožje projektne skupine in širše projektne skupine.

K pripravi in izvedbi bodo povabljene posamezne institucije na lokalnem nivoju (npr. Lokalna turistična organizacija Blegoš, Kapucinski samostan Škofja Loka, Razvojna agencija Sora, Loški muzej Škofja Loka, Muzejsko društvo Škofja Loka itn.) in nacionalnem nivoju (Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Radiotelevizija Slovenija, Univerza v Ljubljani, Slovenska turistična organizacija itn.)

3.4.1 *Strokovni odbor*

Strokovni odbor je glavni organ projekta, bedi nad potekom in odloča o ključnih strokovnih in poslovnih odločitvah ter je posvetovalno telo.

Strokovni odbor za izvedbo Škofjeloškega pasijona 2006 sestavljajo:

- Jurij Svöljšak, višji svetovalec I, vodja oddelka za družbene dejavnosti Občine Škofja Loka;
- prof. dr. Metod Benedik, profesor za zgodovino cerkve na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani, zgodovinski oris Škofjeloškega pasijona;
- Borut Gartner, režiser Škofjeloškega pasijona 2006;
- SH Marjan Kokalj, univ. dipl. etn in kult. ant. , prof. slovenskega jezika s književnostjo, režiser Škofjeloškega pasijona 1999 in 2000, svetovalec;
- Jože Faganel, profesor slovenščine in francoščine, višji strokovni sodelavec specialist na Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede

Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti, predavatelj retorike na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani, gledališki lektor Slovenskega stalnega gledališča v Trstu, Ljubljanske drame itn., svetovalec za govor;

- Klemen Štibelj, univ. dipl. ekonomist, svetovalec za finance;
- Nada Slatnar, kostumografka;
- Metoda Zorčič, dipl. igralka, mentorica za igro;
- Vanja Krmelj, univ. dipl. inž. oblikovanja oblačil in tekstila, svetovalka za masko;
- docent Tone Potočnik, Akademija za glasbo, vokalna glasba;
- docent dr. Andrej Misson, Akademija za glasbo, instrumentalna glasba;
- Tina Oblak, univ. dipl. komunikologinja, svetovalka za tržno komuniciranje.

3.4.2 Častni odbor

Častni odbor sestavljajo predstavniki pokroviteljev, sponzorjev in donatorjev.

3.4.3 Ožja projektna skupina

Ožjo projektno skupino sestavljajo manager projekta, vodja pasijonske pisarne in sodelavci za ključna področja: tržno komuniciranje, finance in organizacijo. Naloge managerja projekta obsegajo celotno strokovno in poslovno upravljanje projekta (koncipiranje in načrtovanje; organiziranje in izvedba; zaključek celotnega projekta) ter sprejemanje ključnih odločitev v dogovoru z ožjo in širšo projektno skupino ter strokovnim odborom.

Koncipiranje in načrtovanje projekta obsega:

- pripravo izhodišč projekta Škofjeloški pasijon 2006;
- pregled dokumentacije in intervjuji z glavnimi akterji Škofjeloškega pasijona 1999 in 2000;
- analiza Škofjeloškega pasijona 1999 in 2000;
- izdelava elaborata in zagonskega elaborata (poslovnega načrta) Škofjeloškega pasijona 2006.

Organiziranje in izvedba obsegata:

- oblikovanje in vodenje ožjega projektne tima;
- oblikovanje in vodenje širšega projektne tima;
- sodelovanje s strokovnim in častnim odborom;
- priprava podrobnega scenarija izvedbe (vsebinski in organizacijski del);
- njegovo upravljanje in kontroliranje (skupno število sodelujočih cca. 1200 ljudi).

Zaključek projekta zajema:

- analizo rezultatov in izkušenj;
- izdelavo končnega poročila;
- skladiščenje in arhiviranje.

Poleg navedenega so naloge managerja projekta tudi sodelovanje z javnostmi in institucijami na mednarodnem, državnem, regionalnem in lokalnem nivoju (sodelujoče in druge institucije), vsebinska priprava dokumentacije za razpise in pozive (iskanje partnerjev, razpisna dokumentacija ipd.), pridobivanje sponzorjev

in donatorjev, predstavljanje projekta v strokovnih in drugih javnostih (priprava gradiv, predavanja, okrogle mize, delavnice ipd.), administrativna dela, upravljanje pasijonskega arhiva in skladišča itn.

3.4.4 Širša projektna skupina

Širša projektna skupina se deli na dve skupini: strokovna skupina in organizacijska skupina. Skupino sestavljajo vodje podprojektov in zunanji sodelavci, ki skrbijo za izvedbo posameznih podprojektov (režija, jezik, govorne tehnike in dramska igra, glasba, kostumografija, maska, rekviziti, scena, celostna podoba, kulinarika, spominki in dodatna ponudba).

3.5 Terminski plan *Opomba: navedeni so le najpomembnejši mejniki.*

<i>čas</i>	<i>aktivnost</i>	<i>nosilec</i>
poletje-jesen 2004	izdelava elaborata projekta	dr. Tadeja Primožič
marec 2005	dokončna odločitev o izpeljavi projekta Škofjeloški pasijon 2006	Občinski svet Občine Škofja Loka
marec 2005	oblikovanje ožje projektne skupine	strokovni odbor
april 2005	izdelava predlogov podprojektov	strokovni odbor, nosilci posameznih podprojektov
april-junij 2005	oblikovanje širše projektne skupine	strokovni odbor, ožja projektna skupina
maj-junij 2005	uskladitev predlogov podprojektov in izdelava podrobnega scenarija	strokovni odbor, ožja in širša projektna skupina
leti 2005 in 2006	načrtovanje in izpeljava posameznih	strokovni odbor, podprojektov ožja in širša projektna skupina
junij-julij 2005	začetek vaj	širša projektna skupina
leti 2005 in 2006	prijava na razpise, iskanje sponzorjev in donatorjev	ožja projektna skupina
leti 2005 in 2006	priprava in izvajanje dodatne ponudbe	ožja in širša projektna skupina, posamezne institucije, društva ipd.
leti 2005 in 2006	sistematično tržno komuniciranje (poudarek na odnosih z javnostmi)	ožja projektna skupina
marec-april 2006	intenzivno tržno komuniciranje (oglaševanje)	ožja in širša projektna skupina
marec-april 2006	vzpostavitev "pasijonskega vzdušja" v mestu (scena, transparenti, plakati itn.)	ožja in širša projektna skupina
april 2006	izvedba generalke in 7. predstav Škofjeloškega pasijona 2006	vsi sodelujoči
konec aprila 2006	podiranje scene	širša projektna skupina
maj 2006	piknik za sodelujoče	vsi sodelujoči
maj-september 2006	vračanje, čiščenje in skladiščenje kostumov in rekvizitov	ožja in širša projektna skupina
junij-december 2006	analiza, arhiviranje in zaključek projekta	ožja in širša projektna skupina

3.6 Plan trženja

Glavne ciljne skupine Škofjeloškega pasijona 2006 so:

- **enodnevní obiskovalci:**

- ljubitelji dediščine in kulture (obiskovalci in domačini, ki cenijo dediščino in so za njen ogled pripravljeni odšteti določen znesek);
- verniki (obiskovalci, pripadniki katoliške cerkve, ki si pasijon želijo ogledati iz religioznih motivov);
- šolske skupine (osnovnošolci, srednješolci in študentje, ki se s pasijonom seznanijo med učnim procesom, z ogledom pa lahko nadgradijo znanje);
- druge organizirane skupine (stanovska združenja, upokojenci ipd., ki si uprizoritve ogledajo organizirano, motivi za ogled so različni);
- družine (skupino sestavljajo starši, otroci, stari starši itn.);
- ljudje s posebnimi potrebami (slepi in slabovidni, gluhi in invalidi, zanje so uprizoritve in produkti dostopni v za njih sprejemljivi obliki);

- **stacionarni obiskovalci:**

- t. i. kulturni turisti, Slovenci in tujci (Avstrijci, Nemci, Italijani idr.), ki cenijo dediščino in so za njen ogled pripravljeni odšteti določen znesek; to so tako turisti, ki bivajo na škofjeloškem območju zaradi ogleda uprizoritev, zaradi drugih kulturnih motivov ali turisti, ki prebivajo v drugih turističnih krajih).

3.6.1 Tržno komuniciranje

Splet tržnega komuniciranja Škofjeloškega pasijona bo zajel vse glavne sestavine: odnose z javnostmi, pospeševanje prodaje, oglaševanje, neposredno trženje in osebno prodajo. V okviru vseh sestavin spleta bomo na trgu nastopali enotno v okviru celostne podobe projekta. Celostna podoba bo preprosta in javno prepoznavna, podprta s številnimi že omenjenimi tiskovinami.

Najpomembnejši element spleta bodo vsekakor odnosi z javnostmi v različnih medijih, kar bo zajemalo različne strokovne in druge prispevke v časnikih, časopisih, revijah in strokovnih publikacijah, na radijskih in televizijskih postajah, intervjuje, novinarske konference itn. V okviru pospeševanja prodaje bomo organizirali predavanja, sodelovali na sejmi in predstavitev. V letih 1999 in 2000 so bile, zaradi narave projekta, pomemben del tržnega komuniciranja tudi govorice oziroma širjenje informacij "od ust do ust", ki bodo uporabljene tudi tokrat. Nadvse pomembna bo postavitev dobrih spletnih strani.

Del odnosov z javnostmi in pospeševanja prodaje bo izvajala Lokalna turistična organizacija Blegoš na različnih sejmi, borzah in delavnicah po Sloveniji in v tujini. V ta namen bodo izdelani promocijsko gradivo v štirih jezikih, plakati in prenosni pano.

Program aktivnosti LTO Blegoš vključuje naslednje predstavitve:

- Sejem počitnic v Ljubljani (marec 2005 in 2006, osrednji slovenski turistični sejem, na katerem LTO Blegoš predstavlja turistično ponudbo škofjeloškega območja;
- predstavitev pasijona v STIC-u v Ljubljani (v letih 2005 in 2006);

- predstavitev na posameznih prireditvah po Sloveniji in tujini (skupaj 8 predstavitev v letu 2005 in 3 v letu 2006);
- posebna predstavitev na študijskih turah turističnih agentov in novinarjev (dve v vsako leto);
- predstavitev na Slovenski turistični borzi SIW (oktober 2005 in 2006), na kateri LTO Blegoš vsako leto predstavlja in prodaja škofjeloško turistično ponudbo;
- predstavitev na sejnih, borzah in delavnicah v tujini, ki se jih bo udeležil LTO Blegoš bodisi samostojno bodisi v sodelovanju z drugimi LTO-ji ali STO-jem.

V sklopu tržnega komuniciranja bo uporabljeno tudi neposredno trženje in pospeševanje prodaje, ki bo usmerjeno na posamezne ciljne skupine.

Za razliko od pospeševanja prodaje in odnosov z javnostmi, ki bodo potekali sistematično skozi daljše časovno obdobje, bo oglaševanje potekalo zlasti intenzivno v zadnjih dveh mesecih pred prireditvijo, pri tem bo potrebno zagotoviti medijsko sponzorstvo. Zajemalo bo oglase na radijskih in televizijskih postajah, oglase v časnikih, časopisih in revijah, plakate in transparente. V ta namen bo potrebno izdelati natančen t. i. "mediaplan". V sklopu tržnega komuniciranja bo uporabljeno tudi neposredno trženje in osebna prodaja, ki bosta usmerjena na posamezne ciljne skupine.

3.6.2 Trženje in pridobivanje sredstev

Sredstva se bodo pridobivala iz samega projekta kot tudi iz spremljajočih dejavnosti, kar obsega:

- prodajo vstopnic;
- prodajo turističnih paketov za različne ciljne skupine (šolske skupine, upokojenci, tujci ipd.);
- prodajo "uradnih spominkov" Škofjeloški pasijon (razglednice, zgoščenke idr.);
- trženje dodatne ponudbe;
- trženje kulinarčne ponudbe v dogovoru s ponudniki (loška smojka, aleluja itn.);
- po letu 2006 ureditev prostora, kjer bi si obiskovalci lahko vsak dan v letu ogledali krajši promocijski spot o Škofji Loki in pasijonu, se seznanili z njegovo vsebino ter si ogledali kapucinsko knjižnico (v dogovoru s Kapucinskim samostanom) itn.

3.6.2.1 Prodaja vstopnic in spominkov

Prodajo vstopnic bo prevzela Lokalna turistična organizacija Blegoš, ki bo v dogovoru z ožjo projektno skupino poskrbela za seznanjanje prodajalcev na terenu s prireditvijo in za distribucijo vstopnic po Sloveniji in tujini. V ta namen bo stopila v kontakte s prodajnimi mesti, sklenila pogodbe za nadaljnjo prodajo, dobavljanje vstopnic prodajnim mestom ter po končani prireditvi tudi poskrbela za obračun vstopnic.

Del denarja bo mogoče pridobiti s prodajo uradnih spominkov Škofjeloškega pasijona (zgoščenka s pasijonsko glasbo, razglednice ipd.).

3.6.2.2 Pridobivanje sponzorskih in donatorskih sredstev ter sredstev, pridobljenih na razpisih

Za zagotovitev celotnih potrebnih sredstev za izvedbo projekta Škofjeloški pasijon bo potrebno poiskati sponzorje in donatorje. Nabor možnih sponzorjev in donatorjev sestavljajo podjetja, institucije ter posamezniki na lokalni, regionalni in nacionalni ravni.

Projekt je mogoče prijaviti na naslednje razpise v letih 2004-2006:

- razpisi Ministrstva za kulturo (Cultura 2000 za leto 2004, Javni razpis za izbor kulturnih projektov na področju umetnosti in knjig za leti 2005 in 2006);
- Javni projektni poziv za leto 2005 in 2006 Javnega sklada RS za ljubiteljske dejavnosti;
- Interreg III A;
- Phare CBC Slovenija/Avstrija.

SWOT ANALIZA PROJEKTA ŠKOFJELOŠKI PASIJON 2006

Prednosti

izjemna sestavina dediščine Slovencev (najstarejše v celoti ohranjeno dramsko besedilo v slovenskem jeziku), pomembna sestavina evropske dediščine (edina ohranjena pasijonska režijska knjiga v Evropi, edinstvenost v načinu izvedbe v folkorno-dramskem kontekstu Evrope), strokovna nespornost "Kokaljeve rekonstrukcije Romualdovega Škofjeloškega pasijona", največje gledališče na prostem v Sloveniji (veliko število sodelujočih volonterjev) uspešne uprizorite v letih 1999 in 2000, prepoznavnost v strokovni in širši javnosti,

Prednosti

uspešna izpeljava vseh sestavin poslovnega načrta (elaborata) projekta aktivno in inovativno sodelovanje vseh sodelujočih, aktivno sodelovanje svetnikov Občine Škofja Loka, zaposlenih v upravi Občine Škofja Loka in vseh "ljudi dobre volje", oblikovanje dodatne ponudbe za posamezne ciljne skupine, vključevanje drugih kulturnih in turističnih ponudnikov na Škofjeloškem, povezovanje posameznih nosilcev na lokalnem in nacionalnem nivoju, oblikovanje posameznih delnih turističnih proizvodov (turistični paketi), uspešno pridobivanje sredstev na trgu, izboljšanje prepoznavnosti Slovenije v svetu, dolgoročno večje število obiskovalcev in turistov v Škofji Loki in na škofjeloškem, večja skrb za strokovno ohranjanje, nadgradnjo in trženje dediščine

Slabosti

vse manj časa za začetek in izpeljavo projekta, nepoznavanje in nerazumevanje pomena te sestavine dediščine, pomanjkanje turistične infrastrukture (npr. prenočišča)

Nevarnosti

strokovno sporni pristopi pri koncipiranju, načrtovanju, organiziranju in izvedbi projekta (npr. folklorizem, kič ipd.), strokovno sporni pristopi pri oblikovanju dodatne ponudbe in novih (delnih) turističnih proizvodov, pomanjkanje finančnih sredstev, konkurenca drugih dogodkov, neugodne vremenske razmere

3.7 Finančni plan

Opomba: zgolj približne ocene.

3.7.1 Prihodki

Vir	Leto	Bruto znesek
proračun Občine Škofja Loka	2004	3. 000 000 SIT
	2005	25. 000 000 SIT
	2006	35. 000 000 SIT
vstopnina	2006	40. 000 000 SIT
prodaja uradnih spominkov	2005	
	2006	skupaj 4. 000 000 SIT
razpisi	2005	
	2006	skupaj 10. 000 000 SIT
sponzorstva, donatorstva	2005	
	2006	skupaj 15. 000 000 SIT
skupaj		132. 000 000 SIT

3.7.2 Odhodki

VRSTA STROŠKA	BRUTO ZNESEK
management	32. 000 000 SIT
ožja in širša projektna skupina	25. 000 000 SIT
administrativni stroški (računalniki, pisarniški material itn.)	3. 000 000 SIT
obratovalni stroški (telefon, elektrika, ogrevanje itn.)	3. 000 000 SIT
drugo	1. 000 000 SIT
nastopajoči (igralci in konjeniki)	15. 000 000 SIT
stroški priprav in dotacije društvom	4. 000 000 SIT
stroški predstav (prevoz, prehrana, veterinarski pregledi itn.)	10. 000 000 SIT
drugo	1. 000 000 SIT
kostumografija	10. 000 000 SIT
kostumi	3. 000 000 SIT
rekviziti	2. 000 000 SIT
maska	3. 000 000 SIT
sodelavci	1. 500 000 SIT
drugo (npr. ureditev garderobe ipd.)	500 000 SIT
prizorišča in scena	25. 000 000 SIT
scena (srednjeveško jedro, mesto) in priprava prizorišč	15. 000 000 SIT
luč in ozvočenje	8. 000 000 SIT
drugo	2. 000 000 SIT
tržno komuniciranje in prodajne poti	35. 000 000 SIT
tiskano promocijsko in drugo gradivo (celostna podoba)	6. 000. 000 SIT
spletne strani	2. 000 000 SIT
odnosi z javnostmi in oglaševanje	15. 000 000 SIT
posredno trženje, pospeševanje prodaje in osebna prodaja	5. 000 000 SIT

spominki	2. 000 000 SIT
stroški posameznih dogodkov (dodatna ponudba) in protokol	4. 000 000 SIT
drugo	1. 000 000 SIT
organizacija	10. 000. 000 SIT
materialni stroški (zapora cest, zavarovanje, parkirišče)	5. 000 000 SIT
sodelavci (redarji, prodajalci kart itn.)	4. 000 000 SIT
drugo	1. 000 000 SIT
nepredvideno	5. 000 000 SIT
skupaj	132. 000 000 SIT

3.8 Mejniki oziroma kriteriji kontrole uspešnosti

Mejniki kontrole oziroma kriteriji uspešnosti, s katerimi bo mogoče preverjati potek in uspešnosti projekta Škofjeloški pasijon 2006, so:

- izvedba terminskega plana;
- uspešnost tržnega komuniciranja (odmevnost v medijih oziroma število objav);
- odmevi v strokovni javnosti;
- odmevi v laični javnosti;
- višina sredstev, pridobljenih na razpisih;
- višina sponzorskih in donatorskih sredstev;
- število obiskovalcev;
- finančno pokritje projekta.

4. Pomen Škofjeloškega pasijona za kulturni in gospodarski razvoj škofjeloškega območja

4.1 Škofjeloški pasijon 1999 in 2000

Škofja Loka je eno najbolj ohranjenih srednjeveških mest v Sloveniji. Staro mestno jedro predstavlja izjemno kulturno dediščino in izvrsten prostor za različne kulturno-turistične dogodke.

Premik na področju prepoznavnosti Škofje Loke brez dvoma predstavljata leti 1999 in 2000. Uprizoritev Škofjeloškega pasijona je pomenila izjemen dogodek, po katerem je Škofja Loka postala prepoznavna v različnih strokovnih in drugih javnostih.

Škofjeloški pasijon je bil medijsko izjemno odmeven tako v Sloveniji kot tudi v tujini. V letu 1999 je bilo o Škofjeloškem pasijonu objavljenih okoli 120 člankov v 30 različnih časopisih, revijah in publikacijah. Predstavljen je bil na številnih radijskih in televizijskih postajah po Sloveniji in tujini. V letu 2000 je novice o Škofjeloškem pasijonu posredovalo 34 različnih slovenskih in tujih radijskih postaj, 4 televizijske postaje in okoli 35 različnih tiskanih medijev, ki so objavili 80 prispevkov. V tujih medijih je bil pasijon predstavljen in zelo dobro ocenjen v obsežnih člankih v Freisiger Tagblatt, Suddeutsche Zeitung, Grazeworche itn.

Po podatkih z obeh TIC-ev v Škofji Loki (Turistično društvo Škofja Loka in LTO Blegoš) je Škofjeloški pasijon v bistveni meri pripomogel k prepoznavnosti Škofje

Loke in širšega škofjeloškega območja tako v Sloveniji kot v tujini.

O ekonomskih učinkih Škofjeloškega pasijona v letih 1999 in 2000 ni točnih podatkov, saj natančne analize niso bile narejene, je pa o njih mogoče sklepati. Domnevati je mogoče, da je vsaj del od skupaj 53. 000 obiskovalcev poleg predstav koristil tudi katero drugo ponudbo Škofje Loke ali širšega škofjeloškega območja ter poleg denarja za vstopnice porabil tudi še nekaj dodatnih sredstev za druge storitve.

Prav tako je mogoče domnevati, da so učinki Škofjeloškega pasijona 1999 in 2000 vidni tudi v naslednjih letih, kar dokazujejo statistični podatki o številu obiskovalcev med leti 1995 in 2003. Tako število stacionarnih gostov oziroma turistov (obiskovalci, ki v kraju bivanja tudi prenočijo) kot število nočitev v Občini Škofja Loka vse od leta 1995 naraščata. Od leta 1995-2003 beležimo porast števila stacionarnih gostov za 27 % in porast števila nočitev za 41 %.

Uradna statistika prikazuje število turistov in število nočitev v Občini Škofja Loka, pri čemer je potrebno upoštevati dejstvo, da vsi ponudniki namestitvenih kapacitet ne obveščajo redno o zasedenosti svojih kapacitet. Zaradi navedenega vzroka je dejansko število nočitev in turistov nekoliko višje.

Po ocenah LTO Blegoš povprečni stacionarni gost v Škofji Loki porabi cca 8. 000 SIT na dan (namestitev, hrana, vstopnine ipd.), kar pomeni, da je v letu 2003 mesto z obiskom stacionarnih gostov (10. 646 nočitev) "pridobilo" 85. 168. 000 SIT.

V zadnjih letih Občina Škofja Loka beleži tudi povečano število enodnevnih obiskovalcev. Ob pomanjkanju namestitvenih kapacitet enodnevni gosti predstavljajo bistveno večji tržni delež kot stacionarnih. Strategija razvoja turizma na območju škofjeloške regije je število enodnevnih obiskovalcev na Škofjeloškem določila na osnovi poznavanja turističnih tokov, kajti uradna statistika beleži le število obiskovalcev v Loškem muzeju. Na osnovi tega dejstva ocenjujemo, da je celotno škofjeloško območje v letu 2003 obiskalo 402. 000 obiskovalcev (muzeji 40. 000 obiskovalcev, organizirana vodenja 15. 000 obiskovalcev, kreativne delavnice 2. 000 obiskovalcev, 3. 000 kolesarjev na Loški kolesarski poti (po vpisih na kontrolnih točkah), 2. 000 obiskovalcev Rupnikove linije, pohodniki v planinskih kočah in domovih 150. 000 obiskovalcev, 80. 000 obiskovalcev smučišč, 50. 000 obiskovalcev večjih prireditev, 60. 000 drugih neevidentiranih obiskovalcev - izletnikov), v letu 2004 pa je bila ta številka za okrog 10 % večja, oziroma je bilo to po oceni cca. 440. 000 enodnevnih obiskovalcev.

Strategija razvoja turizma navaja 49 % tržni delež znotraj segmenta izletnikov (po ocenah posameznih ciljnih skupin je teh v občini Škofja Loka največ), kar predstavlja v letu 2003 cca. 200. 000 obiskovalcev. S finančnega vidika po ocenah LTO Blegoš povprečni enodnevni obiskovalec v mestu porabi cca. 1. 500 SIT na dan (ogled enega izmed muzejev, pijača ipd.), kar pomeni, da v enoletnem obdobju v Škofji Loki porabijo 300. 000. 000 SIT (200. 000 obiskovalcev x 1500 SIT).

Veliko zaslug za navedeno ima nedvomno tudi uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letih 1999 in 2000, ki je za škofjeloško območje in Slovenijo predstavljal izjemen dogodek, hkrati pa ponudil številne (še ne dovolj izrabljene) možnosti za kulturni in gospodarski razvoj.

4.2 Škofjeloški pasijin 2006

Uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letu 2006 bo znova pomenila izjemen dogodek, s katerim bodo Škofja Loka, škofjeloško območje in Slovenija še povečali svojo prepoznavnost.

Škofjeloški pasijon bo zagotovo imel številne pozitivne neekonomske in ekonomske, kratkoročne in dolgoročne učinke, ki bodo posledično pomenili kulturni in gospodarski razvoj občine in celotnega območja.

Neekonomski učinki bodo vidni tako v letu 2006, še močneje pa se bodo odražali v naslednjih letih.

4.2.1 Neekonomski učinki projekta

Najpomembnejši neekonomski učinki:

- večja prepoznavnost Škofjeloškega pasijona v Sloveniji in svetu;
- večja prepoznavnost Škofje Loke in škofjeloškega območja v Sloveniji in svetu;
- večja prepoznavnost Slovenije v svetu;
- dvig zavesti o pomenu ohranjanja in nadgradnje (te sestavine) dediščine;
- intenzivnejša strokovna skrb za Škofjeloški pasijon ter drugo materialno in nematerialno dediščino območja;
- krepitev lastne (lokalne) identitete ljudi;
- intenzivnejši socialni stiki med domačini;
- intenzivnejši medkulturni stiki.

4.2.2 Ekonomski učinki projekta

Ekonomski učinki pasijona bodo vsekakor vidni že v letu uprizoritve, ko se bo posredno vrnil tudi vložek Občine Škofja Loka. Večje ekonomske učinke pa pričakujemo v naslednjih letih.

4.2.2.1 Ekonomski učinki v letu 2006

Neposredni učinki

ODHODKI	BRUTO ZNESEK
1. Proračun Občine Škofja Loka	63. 000. 000 SIT
Občinski odhodki	63. 000. 000 SIT
PRIHODKI	
2. Sredstva pridobljena na trgu	69. 000. 000 SIT
2. 1. razpisi	10. 000. 000 SIT
2. 2. vstopnina	40. 000. 000 SIT
2. 3. spominki	4. 000. 000 SIT
2. 4. sponzorstva, donatorstva	15. 000. 000 SIT
3. Enodnevni obiskovalci	45. 000. 000 SIT
4. Stacionarni turisti	6. 400. 000 SIT
Skupaj prihodki	120. 400. 000 SIT

- Postavka 2. 2

Izračun: 2. 600 stojišč x 1. 500 SIT in 2. 000 sedišč x 2. 700 SIT, skupaj 55. 800. 000 SIT, predvidena povprečna prodaja 72 % po polni ceni, upoštevajoč različne popuste, gratis, izračun za 6 predstav oziroma 27. 600 obiskovalcev (brez šolske predstave).

- Postavka 2. 3

Prodaja "uradnih spominkov" (razglednice, zgoščenka s pasijonsko glasbo idr.).

- Postavka 3

Drugi prihodki od enodnevnih obiskovalcev: 45. 000. 000 SIT (30. 000 obiskovalcev, povprečna poraba 1. 500 SIT na dan).

- Postavka 4

Drugi prihodki od stacionarnih obiskovalcev: 6. 400. 000 SIT (500 turistov, 800 nočitev, povprečna poraba 8. 000 SIT na dan x 800 nočitev).

Posredni ekonomski učinki

- povečanje števila enodnevnih obiskovalcev Škofje Loke za najmanj 10 % (skupaj 30. 000-35. 000 obiskovalcev);

- povečanje števila tujih in domačih turistov za najmanj 8 % (500 turistov oziroma 800 nočitev več);

- povečan dohodek drugih turističnih ponudnikov (kulturne ustanove, gostinci, ponudniki prenočitev, trgovci, rokodelci) za 5 %;

- ekonomsko "ovrednotenje" pogosto še vedno "brezplačne" in s tem za mnoge tudi "nepomembne in nepotrebne" dediščine;

- uspešnejše trženje dediščine in s tem povečan zaslužek iz te dejavnosti.

4.2.2.2 Ekonomski učinki v letu 2007

Neposredni ekonomski učinki

PRIHODKI V LETU 2007

1. Prodaja uradnih spominkov	2. 000. 000 SIT
2. Enodnevni obiskovalci	37. 500. 000 SIT
3. Stacionarni turisti	8. 800. 000 SIT
Skupaj	48. 300. 000 SIT

- Postavka 1

Prihodki od prodaje "uradnih spominkov": 2. 000. 000 SIT v letu 2007 (konstanten prihodek v naslednjih letih).

- Postavka 2

Večji prihodek od enodnevnih obiskovalcev: 37. 500. 000 SIT v letu 2007 (25. 000 obiskovalcev več, povprečna poraba 1. 500 SIT) ter konstantno povečevanje v naslednjih letih).

- Postavka 3

Večji prihodek od stacionarnih gostov: 8. 800. 000 SIT v letu 2007 (500 turistov

oziroma 1. 100 več, povprečna poraba 8. 000 SIT na dan) ter povečevanje v naslednjih letih.

Posredni ekonomski učinki

- povečana prepoznavnost območja in s tem povečanje števila enodnevnih obiskovalcev za 10 % letno (v letu 2007 cca 25. 000 obiskovalcev več);
- povečanje števila turistov in nočitev za 10 % letno (v letu 2007 ca. 550 turistov oziroma 1100 nočitev več);
- hranitev starih in nova delovna mesta (kultura, gostinstvo, turizem) ter glavni ali dodatni viri zaslužka.

5. Zaključek

Škofjeloški pasijon zaradi svojega izjemnega pomena pomeni odlično izhodišče za oblikovanje blagovne znamke, po kateri bi bilo škofjeloško območje lahko prepoznavno v Sloveniji in svetu, ter je hkrati priložnost za kulturni in gospodarski razvoj območja.

Pri tem je potrebno poudariti, da se je aktivnosti potrebno lotiti sistematično in s prilagojenim managementom (t. i. management dediščine oziroma kulturni management). To pomeni načrtovati posamezno ponudbo in trženjske aktivnosti ob dobrem poznavanju posamezne sestavine dediščine s čimer bi se izognili nastajanju folklorizmov, kiča ipd. To mora potekati tudi v letih, ko ni uprizoritev, ob tem pa je potrebno hkrati že načrtovati aktivnosti za naslednjo uprizoritev.

6. Viri in literatura

Arhiv Škofjeloškega pasijona.

Bogataj Janez, Sto srečanj z dediščino na Slovenskem, Prešernova družba, Ljubljana 1992.

Garner Borut, Odstopna izjava, 21. 4. 2005, Arhiv Škofjeloškega pasijona.

Garner Borut, Osvetlitev Škofjeloškega pasijona 2006 skozi oči novega režiserja, 2. 4. 2005, arhiv Škofjeloškega pasijona.

Primožič Tadeja, ŠKOFJELOŠKI PASIJON PROCESSIO LOCOPOLITANA 1721 - 1999 - 2006.

Sklep o imenovanju Strokovnega odbora za izvedbo Škofjeloškega pasijona 2006, 9. 8. 2004, arhiv Škofjeloškega pasijona.

Sklep o razrešitvi članov Strokovnega odbora za izvedbo Škofjeloškega pasijona 2006, 30. 5. 2005, arhiv Škofjeloškega pasijona 2006.

Zakon o varstvu kulturne dediščine, Ul. RS, št. 7-287/1999.

Zapisnik 10. redne seje Občinskega sveta Občine Škofja Loka, 11. 11. 2004 (28.10. 2004), arhiv Škofjeloškega pasijona.

Zapisnik 10. redne seje Odbora za družbene dejavnosti Občinskega sveta Občine Škofja Loka, 29. 3. 2005, arhiv Škofjeloškega pasijona.

Zapisnik 11. redne seje Občinskega sveta Občine Škofja Loka, 10. 2. 2005, arhiv Škofjeloškega pasijona.

Slovenska akademija znanosti in umetnosti
Novi trg 3 / SI-1000 Ljubljana
T +386 1 47 06 120 / F +386 1 42 53 439 / E predsednik@sazu.si / www.sazu.si

Predsednik

4. februarja 2005

Spoštovani gospod
Igor Draksler
Župan Občine Škofja Loka
Mestni trg 15
4220 Škofja Loka

Spoštovani gospod župan,

Prejeli smo Vaš dopis z dne 7. januarja 2005, v katerem predlagate, da Slovenska akademija znanosti in umetnosti prevzame častno pokroviteljstvo nad projektom *Škofjeloški pasijon 2006*, ki je nacionalnega pomena. Predlog ste še dodatno obrazložili na sestanku, ki ga je imela delegacija Vaše občine 26. januarja 2005 s podpredsednikom Akademije dr. Kajetanom Gantarjem.

Sporočamo Vam, da je izvršilni odbor Slovenske akademije znanosti in umetnosti na seji 30. januarja 2005 podrobno preučil Vaš predlog in sklenil, da

**Slovenska akademija znanosti in umetnosti prevzame
častno pokroviteljstvo nad projektom *Škofjeloški pasijon 2006*.**

Hkrati Akademija – v smislu 3. točke uradne zabeležke o sestanku 26. januarja 2005, ki je priložena temu dopisu in s katero se izvršilni odbor v celoti strinja – imenuje tri svoje člane v častni odbor za organizacijo *Škofjeloškega pasijona 2006*, in sicer predsednika SAZU za predsednika častnega odbora, ter akademika dr. Franceta Bernika in akademika dr. Kajetana Gantarja za člana častnega odbora.

V upanju na plodno sodelovanje pri organiziranju te pomembne kulturne prireditve Vas prijazno pozdravljam.

Akademik prof. dr. Boštjan Žekš

Priloga

Dopis Slovenske akademije
znanosti in umetnosti
o častnem pokroviteljstvu
nad projektom
Škofjeloški pasijon 2006.

Zapisnik 2. delovnega srečanja Strokovnega odbora Škofjeloškega pasijona, 27. 9. 2004, arhiv Škofjeloškega pasijona.

Zapisnik 4. srečanja ustvarjalcev Škofjeloškega pasijona, 25. 9. 2003, arhiv Škofjeloškega pasijona.

Zapisnik 6. delovnega srečanja Strokovnega odbora Škofjeloškega pasijona, 11. 4. 2005, arhiv Škofjeloškega pasijona.

Zapisnik 8. redne seje Odbora za družbene dejavnosti Občinskega sveta Občine Škofja Loka, 25. 10. 2004, arhiv Škofjeloškega pasijona.

Zapisnik 8. redne seje Odbora za gospodarstvo, obrt in turizem, 13. 12. 2004, arhiv Škofjeloškega pasijona.

Zapisnik 9. redne seje Odbora za družbene dejavnosti Občinskega sveta Občine Škofja Loka, 13. 12. 2004, arhiv Škofjeloškega pasijona.

Zapisnik 9. redne seje Odbora za gospodarstvo, obrt in turizem, 29. 3. 2005, arhiv Škofjeloškega pasijona.

Zapisnik prvega delovnega srečanja Strokovnega odbora Škofjeloškega pasijona 2006, 17. 8. 2004, arhiv Škofjeloškega pasijona.

Zakon o varstvu kulturne dediščine, Uradni list RS, št. 7, Ljubljana 1999.

UNIVERZA V LJUBLJANI Akademija za gledališče, radio, film in televizijo

1000 Ljubljana
Nazorjeva 3
Telefon: (01) 251 04 12
Faks: (01) 251 04 90

Št.:
Datum:

ZADEVA: PISMO PODPORE PROJEKTU ŠKOFJELOŠKI PASIJON 2006

Akademija za gledališče, radio, film in televizijo je seznanjena s pripravami na izvedbo Škofjeloškega pasijona 2006. Menimo, da je Škofjeloški pasijon kot igra v gledališko-zgodovinskem pogledu izjemen. To dokazuje več dejstev:

Škofjeloški pasijon iz leta 1721 je najstarejše v celoti ohranjeno dramsko besedilo v slovenskem jeziku ter je izjemna priča baročnega gledališča in tedanjega govorjenega jezika. Iz tega časa je edina ohranjena pasijonska režijska knjiga v Evropi, v času svojega nastanka pa je bil ena zadnjih tovrstnih predstav v Evropi. V folklorno-dramskem kontekstu Evrope je edinstven v načinu izvedbe, saj sicer spada med t.i. procesijske igre, ki so že prešle v pravo dramatizacijo, nadgradnjo slik z izvirnimi besedilnimi vložki.

Danes je Škofjeloški pasijon tudi izjemen kulturni dogodek, ki temelji na folklorno-znanstveno-rekonstrukcijskem pristopu in je največja gledališka predstava na prostem v Sloveniji. Še posebej je potrebno izpostaviti naslednje: kot nesporen prvovrstni kulturni spomenik ima Škofjeloški pasijon pravico do svoje identitete, predvsem kot ohranitev duha, ki je lasten tekstu in času uprizarjanja; predstavlja pomembno pričo baročnega prostora in časa, ki sili v primerjavo z današnjim življenjem; kot ljudska igra je pomemben vir za preučevanje splošne kulture tedanjega časa, ki za današnjega gledalca pomeni privlačno polje neznanega, skrivnostnega; dramska napetost teksta in režijska obdelava dokazujeta uprizorjalno ekspanzivnost Slovencev v baroku, ki je kasneje za nekaj časa zamrla; ohranitev jezikovne podobe omogoča vpogled v tedanjo leksiko in skladnjo, ki je v marsičem presenetljivo podobna današnji – dokaz tedanje jezikovne zrelosti; trend današnjega časa v gledališču je spektakel, močan vizualni učinek, čemur pasijon s svojo množičnostjo in hitro se menjajočim dogajanjem kot nalašč ustreza; v Sloveniji po drugi svetovni vojni takih projektov ni bilo, zato uprizoritev pomeni podiranje strahu pred uprizarjanjem krščanskih vsebin, ki so

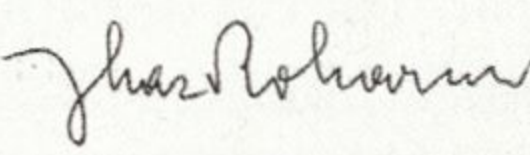
bile za Evropo nekaj nekaj vsakdanjega; udeležba ljubiteljskih igralcev omogoča nadaljevanje tradicije in zanimanje ter kulturno animacijo širokega območja pri nastajanju predstave; pasijon razkriva pristop tedanjih kapucinov do ljudi, izkazuje se njihova skromnost in globoka mistika v zanimivem dialogu z ljudskimi predstavami; predstava v svoji izvirni obliki krši pravila klasičnega gledališča, zato je kot pozabljena oblika mogoče zanimiva za sodobna gledališča.

Vse to Škofjeloškemu pasijonu daje izjemno mesto v slovenski in evropski kulturi.

Akademija za gledališče, radio, film in televizijo podpira ponovno izvedbo rekonstrukcije Romualdovega Škofjeloškega pasijona in bo po svojih močeh sodelovala, pri čemer je mišljena predvsem strokovna in moralna podpora.

Z lepimi pozdravi,
prof. dr. Marko Marin

Ljubljana, 17.1.2005

Pismo podpore Akademije za gledališče, radio, film in televizijo, prof. dr. Marko Marin.

Prof. dr. Janez Bogataj
Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Zavetiška 5
1000 Ljubljana

25.1.2005

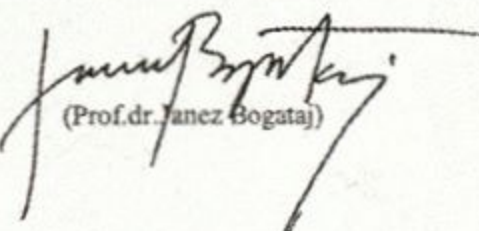
Spoštovani gospod župan, svetnice in svetniki Občinskega sveta občine Škofja Loka

Pred nekaj tedni sem prejel obvestilo, da razmišljate o ponovni uprizoritvi Škofjeloškega pasijona iz 1721. Menim, da je vaše razmišljanje pravilno, saj pasijon ne predstavlja le najstarejšega ohranjenega dramskega besedila v slovenskem jeziku ampak je izrazit, tudi mednarodno vsestransko zanimiv civilizacijski, kulturni pojav ter najelitnejša kulturna dediščina Slovenije in Evrope. Prav slednja, torej evropska razsežnost pasijonske uprizoritve daje mestu Škofji Loki, kot izjemni dediščinski kulisi, možnosti za specifično, da ne rečem atraktivno, mednarodno turistično in kulturno prireditve.

V letu 2006, ko načrtujete ponovno uprizoritev pasijona, je 300. obletnica Kapucinskega samostana. Obveščam vas, da bo na našem oddelku na to temo napisana tudi diplomska naloga. Sicer sem osebno pripravljen sodelovati z nasveti in strokovno pomočjo pri posameznih vsebinah v okviru celotnega dogajanja (npr. spominki, kulinarčna ponudba idr.). Uprizoritev pasijona seveda časovno popolnoma logično sodi le v obdobje pred in morebiti še takoj po veliki noči. Spoštovanje te časovnosti je nujno, saj v nasprotnem primeru pasijon postavimo na raven njegovega popolnega nerazumevanja. Takih primerov iztrganosti prireditve iz časovnih kontekstov imamo na Slovenskem kar nekaj (npr. nastopanje pustnih kurentov v poletnem času) in pomenijo izrazite primere sodobnega turističnega kiča.

Škofjeloški pasijon ima torej veliko večje razsežnosti od zgolj njegovih neposrednih vsebinskih, t.j. verskih sestavin. Zato moramo njegovo uprizoritev razumevati predvsem kot izjemno in večstransko priložnost za mesto in občino Škofja Loka, celotno Slovenijo, predvsem pa tudi evropski prostor, ki ga pasijon s svojo pojavnostjo in različnimi sporočili (duhovnimi, dramskimi, humanističnimi idr.) tudi sooblikuje. Trdno sem tudi prepričan, da lahko prav s pasijonom vtremo posebno, specifično razpoznavnost v staro mestno jedro Škofje Loke in njegovo turistično privlačnost. Zavedati se moramo, da imajo sicer starih mestnih jeder in to urejenih, povsod po svetu zelo veliko. Iz kakovosti povprečja pa lahko izstopajo le tista, ki so razpoznavna po svojih drugačnostih in posebnostih. Med take sodijo tudi prireditve, kakršna je v našem primeru Škofjeloški pasijon.

S spoštovanjem,

(Prof. dr. Janez Bogataj)

Pismo podpore prof. dr. Janeza Bogataja,
Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo
Filozofske fakultete.

Dekan
Teološka fakulteta

Univerza v Ljubljani
Teološka fakulteta

p. p. 2007, Poljanska cesta 4
1001 Ljubljana, Slovenija
telefon: 01 434 58 10
faks: 01 434 58 54
teof-dekan@tlf.uni-lj.si

Številka: 900-13/04-1
datum: 28. december 2004

OBČINA ŠKOFJA LOKA
DR. TADEJA PRIMOŽIČ
POLJANSKA 2
4220 ŠKOFJA LOKA

ZADEVA: ŠKOFJELOŠKI PASIJON

Znano nam je, da se v Škofji Loki začnajo priprave za izvedbo Romualdovega pasijona, kar naj bi se ponovno zgodilo v letu 2006. Ker gre za velik kulturno-zgodovinski dogodek, ki ne bo imel samo slovenske temveč tudi evropske razsežnosti, bi s tem dopisom radi podprli vsa prizadevanja za izvedbo pasijona.

1. Kot je znano, gre pri pasijonu za najstarejše v celoti ohranjeno dramsko besedilo v slovenskem jeziku.
2. že v času nastanka (1721) je potrdil tesno povezanost slovenskega duhovnega in kulturnega okolja s širšim evropskim prostorom.
3. pri vsaki izvedbi je bil dokaz izjemne povezanosti ljudi tirše loške okolice in sad volje po sodelovanju.
4. vsaka izvedba pasijona je bila priložnost, da so v Loko prišli ljudje iz ožje in daljnje okolice, pisna vabila, ki jih je pisal Romuald župnikom pa kažejo, da je že takrat šlo za organizacijo na široki ravni.
5. samo besedilo pasijona je izraz izročila in razvoja slovenskega jezika.
6. izvedba pasijona v obliki procesije po starem mestu je del bogate kulturne dediščine, kakršna ima le redki evropski narod.
7. primerjava izvedb pasijonov po različnih evropskih krajih kaže, da je Škofjeloški pasijon nekaj izvirnega in enkratnega. Saj ne gre le za odsko prireditve.
8. izvedba Škofjeloškega pasijona v ustaljenih časovnih presledkih je odlično sredstvo za promocijo Škofje Loke in nate države v širokem evropskem kulturnem prostoru.
9. finančna sredstva, potrebna za izvedbo, prav gotovo ne bodo majhna, vendar ni dvoma, da se bodo bogato obrestovala, če bodo dogodku prisluhnili ljudje iz raznih vej gospodarstva in bo vključen v turistično ponudbo Škofje Loke in Slovenije nasploh.

Velik kulturni dogodek, kot je pasijon, za katerega izvedbo se je občina Škofja Loka ponovno odločila, zato podpiramo in si želimo, da bi bila uspešna ter odmevna, kar nam izprčujejo izvedbe, za katere so se krajani odločili že v preteklosti. Ko pripravljalnemu odboru izreklamo vso vso nato naklonjenost, želimo, da bi v svojih prizadevanjih dobil čimširšo podporo in da bi izvedba uspela.

S spoštovanjem!

dr. prof. dr. Bogdan Kolar, dekan

Pismo podpore Teološke fakultete.

Prof. dr. Tanja Mihalič

Škofjeloški pasijon
Škofja Loka

Datum: 15. februar 2005

Spoštovani gospod župan in svetniki Občinskega sveta občine Škofja Loka!

Na ponovno uprizoritev Škofjeloškega pasijona iz leta 1721 v Škofji Loki lahko gledamo iz več zornih kotov. Najprej, zagotovo je odločitev o uprizoritvi privilegij in dolžnost, ki zavezuje Občinski svet občine Škofja Loka. Hkrati pa ima ta izjemna kulturna dediščina tudi vseslovensko in evropsko vrednost, zato bi morali privilegij in odgovornost sodelovati, deliti tudi na vseslovenskem in evropskem nivoju. Zaradi potenciala, ki ga imajo tovrstne prireditve kot je Škofjeloški pasijon na turistično ponudbo naše dežele in v tem primeru Škofje Loke, ne moremo in ne smemo tudi mimo vplivov na razvoj turizma, kakor tudi ne mimo pristojnih organov oziroma institucij, ki delujejo na področju turizma in pomagajo ekonomsko valorizirati tovrstne dogodke.

Nadalje, zagotovo je izpeljava Škofjeloškega pasijona velik kulturni, pa tudi organizacijski, finančni in marketinški izziv, kar narekuje multidisciplinaren pristop k tovrstnemu projektu. Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani s široko paleto managerskih, finančnih, trženjskih in turističnih znanj je zato možni partner pri izvedbi in izpeljavi projekta.

Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani je že izvajala projekte na področju kulturnega in finančnega managementa kulturne dediščine, tudi v povezavi s turizmom. Omenimo naj raziskovalni projekt o trženju, ekonomiki in managementu kulturne dediščine na področju gradov, ki je združil zavezanost managerjev kulturnemu in ekonomskemu poslanstvu v sodobnih razmerah tržnega gospodarstva. V povezavi s študijem kulture in kulturne dediščine sta z našim sodelovanjem nastali magistrsko delo s področja managementa kulturne dediščine ter doktorska disertacija s področja združevanja kulturne dediščine in njenega trženja.

Izhajajoč iz zavedanja o pomenu kulturnih vrednot in dediščine za naše bivanje in hkrati, zavedajoč se širšega, tržnega okolja, ki v ozadje poriva romantični odnos do dediščine in v ospredje postavlja ekonomsko realnost tržnega gospodarstva, želimo, da bi združili oba pogleda in uspeli v izvedbi Škofjeloškega pasijona.

S spoštovanjem!

Prof. dr. Tanja Mihalič

Pismo podpore prof. dr. Tanje Mihalič,
Ekonomska fakulteta.

Univerza v Ljubljani
EKONOMSKA
FAKULTETA

Karlovjeva ulica 17
1000 Ljubljana, Slovenija
Tel.: 01 5892 400
Faks: 01 5892 688
info@ef.uni-lj.si
www.ef.uni-lj.si

Škofjeloški pasijon
PROGESIO LODOPOLITANA
1721-1999

ŠKOFJELOŠKI PASIJON 2006
STROKOVNI ODBOR
Poljanska cesta 2
4220 Škofja Loka

ZADEVA: IZJAVA ZA JAVNOST

Občinski svet Občine Škofja Loka je na 12. redni seji, 14.4.2005, v zvezi s Škofjeloškim pasijonom 2006 sprejel naslednje sklepe:

Škofjeloški pasijon se uprizori v letu 2007; organizator Škofjeloškega pasijona je Občina Škofja Loka; izvajalca, vodjo projekta, režiserja in strokovno ekipo imenuje Občinski svet Občine Škofja Loka; za koordinacijo aktivnosti pri Škofjeloškem pasijonu Občinski svet Občine Škofja Loka pooblašča podžupana Občine Škofja Loka Dušana Krajnika

S tem je Občinski svet Občine Škofja Loka zavrnil svoj lastni sklep »Škofjeloški pasijon se izvede v letu 2006«, sprejet 11.11.2004 na 10. redni seji, kar pomeni, da je zavrnil tudi predlog dosedanjega strokovnega odbora za izvedbo pasijona. Vse pripravljane dejavnosti, vključno s pripravljenostjo igralcev za sodelovanje, so bile usmerjene v uprizoritev leta 2006. Za strokovni odbor je bil zato nenaden premik uprizoritve na leto 2007 popolnoma nerazumljiva poteza, ki nima nobene prave strokovne utemeljitve.

Zato vas predstavniki dosedanjega Strokovnega odbora želimo obvestiti, da je, v skladu s sklepi delovnega srečanja Strokovnega odbora Škofjeloškega pasijona, (dne 7. aprila 2005), z dnem 20.4.2005 odstopil režiser Borut Gartner in strokovni odbor ter vodja projekta dr. Tadeja Primožič, ker menimo, da je glede na časovno dinamiko priprav, ki so bile že v polnem teku, Škofjeloški pasijon potrebno izvesti v letu 2006.

Svojo odločitev člani strokovnega odbora Marjan Kokalj, Borut Gartner, Jože Faganel, Klemen Štibelj, Nada Šlatnar, Vanja Krmelj, docent Tone Potočnik, docent dr. Andrej Misson in Tina Oblak utemeljujemo z naslednjimi dejstvi.

Občina Škofja Loka
Mestni trg 16, 4220 Škofja Loka, Tel: 064 624 190, Fax: 064 624 122

Izjava za javnost Strokovnega odbora
Škofjeloškega pasijona 2006.

Dne 25.9.2003 je bilo na sestanku ustvarjalcev Škofjeloškega pasijona leta 1999 in 2000 sklenjeno, naj bo ponovna uprizoritev Škofjeloškega pasijona »Romuald Kokaljeve rekonstrukcije« leta 2006. Strokovni odbor je svojo odločitev o nadaljnjih uprizoritvah sprejel po tehtnem premisleku; leto 2006 namreč zaznamujeta dve izjemni obletnici: 300 let kapucinov v Škofji Loki in 400 let kapucinov na Slovenskem. Istega dne je bil sprejet tudi sklep, naj se Škofjeloški pasijon izvaja v cikličnem zaporedju na sedem let.

Tega dne je bil za režiserja imenovan Borut Gartner, ki ga je za svojega naslednika predlagal dosednji režiser Marjan Kokalj, ker se je prepiral v njegove sposobnosti pri uprizoritvah Škofjeloškega pasijona 1999 in 2000.

Vse od takrat so tekle aktivnosti, ki naj bi to izjemno sestavino dediščine Slovencev privedle do ponovnih uspešnih uprizoritev.

Še aktivnejše priprave na Škofjeloški pasijon 2006 so se začele sredi leta 2004, ko je bila k pripravi zagonskega elaborata povabljen dr. Tadeja Primožič. Marjan Kokalj jo je za vodjo projekta predlagal zaradi njenih strokovnih referenc na področju managementa dediščine, še posebej trženja dediščine, zaradi njenih delovnih izkušenj ter poznavanja zgodovine, kulturnih vrednot in splošne kulture področja, kjer je nastal in se tudi uprizarja Škofjeloški pasijon.

Dne 9.8.2004 je župan Igor Draksler izdal Sklep o imenovanju Strokovnega odbora za izvedbo Škofjeloškega pasijona 2006, v katerega so bili vabljeni vsi člani delovne skupine, odgovorni za posamezna področja Škofjeloškega pasijona v letih 1999 in 2000. Strokovni odbor so sestavljali: Jurij Svoljšak, višji svetovalec I. vodja oddelka za družbene dejavnosti Občine Škofja Loka; prof. dr. Metod Benedik, profesor za zgodovino cerkve na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani; Borut Gartner, režiser Škofjeloškega pasijona 2006; sh. Marjan Kokalj, univ. dipl. etn. in kult. ant., prof. slovenskega jezika s književnostjo, režiser Škofjeloškega pasijona 1999 in 2000, svetovalec; Jože Faganel, profesor slovenščine in francoščine, višji strokovni sodelavec specialist na Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, predavatelj retorike na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani, gledališki lektor SSGT, Ljubljanska drama itn.; svetovalec za govor, Klemen Štibelj, univ. dipl. ekonomist, svetovalec za finance; Nada Slatnar, kostumografka; Metoda Zorčič, dipl. igralka, mentorica za igro; Vanja Krmelj, univ. dipl. inž. oblikovanja oblačil in tekstila, svetovalka za masko; docent Tone Potočnik, Akademija za glasbo, vokalna glasba; docent dr. Andrej Misson, Akademija za glasbo, instrumentalna glasba in Tina Oblak, univ. dipl. komunikologinja, svetovalka za tržno komuniciranje.

Jeseni 2004 smo preverili pripravljenost vseh igralskih skupin, ki so sodelovale pri uprizoritvah v letih 1999 in 2000. Z veseljem smo ugotovili, da je pripravljenost na sodelovanje pri izvedbi pasijona v letu 2006 zelo velika.

Občina Škofja Loka
Mestni trg 15, 4220 Škofja Loka, Tel: 064 624 190, Fax: 064 624 122

Izjava za javnost Strokovnega odbora Škofjeloškega pasijona 2006.

Zaradi izjemne vloge, ki jo ima Škofjeloški pasijon za kulturo Slovencev, smo želeli, da bi Škofjeloški pasijon 2006 postal projekt nacionalnega pomena. K sodelovanju smo zato povabili različne institucije: posamezne fakultete in Slovensko turistično organizacijo, ki so bile vse pripravljene sodelovati. Častno pokroviteljstvo Škofjeloškega pasijona 2006 je prevzela najpomembnejša institucija na področju znanosti in umetnosti v Republiki Sloveniji – Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Na Ministrstvu za kulturo so stekli postopki, da bi Škofjeloški pasijon razglasili za spomenik nacionalnega pomena, Pošta Slovenije pa načrtuje izdajo barvne pisemske dopisnice z pasijonskim motivom.

Občinski svet Občine Škofja Loka je dne 11.11.2004 sprejel sklep, da se Škofjeloški pasijon izvede v letu 2006, v roku dveh mesecev pa naj bi bil predstavljen »poslovni načrt«. Vse od takrat so tekla prizadevanja, da bi Občinski svet sprejel dokončno odločitev. Zagonski elaborat oz. poslovni načrt (nato gradivo Škofjeloški pasijon Processio Locopolitana 1721-1999-2006) je bil po dvakrat predstavljen in potrjen na Odboru za družbene dejavnosti in Odboru za gospodarstvo, obrt in turizem.

Za občinske svetnike, vodje igralskih skupin ter javnost je bila 15.3.2005 pripravljena strokovna predstavitev Škofjeloškega pasijona, kjer so si lahko ogledali dokumentarni film o izvirmu, pripravi in uprizoritvah v letih 1999 in 2000, o njegovem pomenu pa so z različnih zornih kotov spregovorili prof. Jože Faganel, višji strokovni sodelavec specialist na Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, prof. dr. Marko Marin z Akademije za gledališče, radio, film in televizijo ter prof. dr. Janez Bogataj z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Udeležilo se je 6 svetnic in svetnikov ter en podžupan.

Občinski svetniki so Zagonskemu elaboratu Škofjeloškega pasijona 2006 očitali vrsto pomanjkljivosti, ki po našem mnenju kažejo predvsem na nepoznavanje in nerazumevanje te sestavine dediščine ter značilnosti in zakonitosti tipa gledališča, ki ga predstavlja Škofjeloški pasijon. Elaborat je bil namreč pripravljen na podlagi dobrega poznavanja teoretičnih osnov in tudi ob upoštevanju konkretnih izkušenj s tovrstno uprizoritvijo v prejšnjih letih.

Na seji Občinskega sveta, 14.4.2005 so bile podane zavajajoče informacije s strani svetnikov in podžupanov glede promocije in prijave na razpisih. Promocija doma in v tujini je bila načrtovana takoj po sprejetju Zagonskega elaborata, tik pred podpisom je bil dogovor o sodelovanju s Slovensko turistično organizacijo za promocijo doma in v tujini. Pri tem je potrebno upoštevati, da je velik del promocije že opravljen s prejšnjimi predstavami, saj je Škofja Loka že razpoznavna po pasijonu doma in v svetu.

Občina Škofja Loka
Mestni trg 15, 4220 Škofja Loka, Tel: 064 624 190, Fax: 064 624 122

Izjava za javnost Strokovnega odbora Škofjeloškega pasijona 2006.

Škofjeloški pasijon je bil do sedaj prijavljen na dveh razpisih Evropske unije (Phare Slo/Avs, Cultura 2000) in dveh domačih razpisih (Javni sklad Republike Slovenije za kulturo, Premična kulturna dediščina Ministrstva za kulturo). Rezultata dveh razpisov še nista znana, na enem domačem razpisu pa je bil prijavljen projekt že izbran. V prihodnji meseci bi ga bilo mogoče prijaviti še na nekaj domačih in mednarodnih razpisov (npr. različni razpisi Ministrstva za kulturo, Phare Slo/Avs, Interreg itn.).

Zavajajoče so bile tudi interpretacije finančnega dela Zagonskega elaborata s strani posameznih svetnikov. V primeru Škofjeloškega pasijona govorimo o t.i. mehki ekonomiji. Posebne značilnosti ga uvrščajo med primere t.i. kulturnega managementa oz. managementa dediščine za upravljanje katerega je potrebno tudi povsem specifično znanje, njegovi učinki pa niso zgolj ekonomski (npr. prihodek od vstopnine, prihodek od prodaje spominkov, prihodek od gostinske ponudbe itn.) temveč tudi neekonomski (npr. večja prepoznavnost, dvig zavesti o pomenu ohranjanja dediščine, krepitev identitete, intenzivnejši socialni stiki itn.). Posamezne postavke so bile oblikovane na podlagi nujno predvidenih stroškov, ki pa pri tovrstnih gledaliških uprizoritvah niso v popolnosti predvidljive, še posebej pa ne pri tako velikem in kompleksnem projektu pri katerem sodeluje okoli 1200 ljudi. Višina plače vodje projekta, na katero je letelo toliko kritike, pa je bila izračunana na podlagi količnikov kolektivne pogodbe za kulturo.

Glede na sprejete sklepe Občinskega sveta Občine Škofja Loka in potek dogodkov, navedeni člani Strokovnega odbora razmišljamo:

- Občinski svet je na 10. redni seji 11.11.2004 sprejel sklep: »Škofjeloški pasijon se izvede v letu 2006.« Ker gre z novim sklepom o izvedbi Pasijona v letu 2007 za izničenje prvotnega sklepa, se sprašujemo, kakšno težo imajo sprejeti sklepi občinskega sveta?
- Občinski svet je izvedbo Škofjeloškega pasijona 2006 prav tako potrdil s sprejetjem proračuna Občine Škofja Loka za leto 2005, iz katerega je razvidno, da je organizator pasijona Občina Škofja Loka, ki je bila organizator tudi v letih 1999 in 2000. S tem v zvezi so neupravičeni očitki, da Občina Škofja Loka v prejšnjih letih in tudi v pripravi na leto 2006 ni bila formalni organizator pasijona.
- Kako je mogoče razumeti dejstvo, da Občinski svet najprej sprejme sklep o izvedbi pasijona v letu 2006, nato pa predvideno postavko Škofjeloški pasijon v višini 25.000.000 SIT za leto 2005 z amandmaji zmanjša na 12.000.000 SIT? Podobno se je zgodilo že v letu 1999, ko so predvideni znesek brez razloga prav tako več kot prepolovili.
- Občinski svet in koordinator projekta podžupan Dušan Krajnc verjetno še nimajo izvajalca, vodje, režiserja in članov Strokovnega odbora za uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letu 2007. Dosedanjemu Strokovnemu odboru so z izjavami, da je delal brez pooblastil Občinskega sveta in da je delal nestrokovno, čeprav je izvedel že dve uprizoritvi v sodelovanju z najkompetentnejšimi strokovnjaki v Sloveniji prav na področju Škofjeloškega pasijona, očito izrekli nezaupnico.

Občina Škofja Loka
Mestni trg 15, 4220 Škofja Loka, Tel: 064 624 190, Fax: 064 624 122

Izjava za javnost Strokovnega odbora Škofjeloškega pasijona 2006.

Prepričani smo, da tako pomembna sestavina slovenske dediščine ne more in ne sme biti predmet lokalnih političnih obračunavanj.

Vsem sodelujočim – igralcem, konjenikom, vodjem igralskih skupin, posameznim strokovnjakom, institucijam, pa tudi tistim svetnikom, ki so storiли vse za ponovno uprizoritev Škofjeloškega pasijona, se zahvaljujemo za dosedanje sodelovanje in zaupanje.

Svetnice in svetnike Občinskega sveta Občine Škofja Loka želimo opozoriti še na nekaj dejstev, ki so tesno povezana s ponovno uspešno uprizoritvijo Škofjeloškega pasijona: vprašanje avtorskih pravic, primerno skladišče za hrambo kostumov in rekvizitov, vzdrževanje ustreznih klimatskih in drugih pogojev za hrambo, potrebna popravila itn.

Občina Škofja Loka
Mestni trg 15, 4220 Škofja Loka, Tel: 064 624 190, Fax: 064 624 122

Izjava za javnost Strokovnega odbora Škofjeloškega pasijona 2006.

Gartner Borut
Reteče 49a
4220 Škofja Loka

Reteče, 21. april 2005

Strokovnemu odboru Škofjeloškega pasijona 2006
Občina Škofja Loka – urad župana
Poljanska cesta 2
4220 Škofja Loka

V skladu z mojim sklepom podanim dne 7. aprila 2005 in ki se glasi:
» Če Občinski svet do 20. aprila 2005 ne sprejme sklepa, da bo ponovna izvedba Škofjeloškega pasijona v letu 2006, odstopam od zaupane režije!«
prinašam Strokovnemu odboru Škofjeloškega pasijona 2006 odstopno izjavo.

Odstopna izjava

Ljubiteljski režiser Borut Gartner, se s težkim srcem zaradi političnih igriv v Občinskem svetu občine Škofja Loka in zaradi izgube zaupanja v ta izredno pomemben občinski organ, nepreklicno odpovedujem režiji Škofjeloškega pasijona 2006, za katerega režijo so me soglasno pooblastili strokovni ustvarjalci Škofjeloškega pasijona iz let 1999 in 2000.

Znamenito delo patra Romualda Marušiča – Škofjeloški pasijon, katerega je v letih 1999 in 2000 režiral g. Marjan Kokalj; strokovni odbor Škofjeloškega pasijona 2006; vse vodje igralskih skupin; izredne igralko in igralce, ki so potrdili svojo udeležbo v Škofjeloškem pasijonu 2006, visoko cenim in spoštujem in nikakor ne želim, da si na politični sceni umažejo sloves, ki so ga dosegli v uprizoritvah Škofjeloškega pasijona leta 1999 in 2000!

V četrtek 14. aprila 2005 so bili na 12. redni seji Občinskega sveta občine Škofja Loka pod točko 4 sprejeti sledeči sklepi:

- 1.SKLEP: Škofjeloški pasijon se izvede leta 2007.
 - 2.SKLEP: Organizator pasijona bo občina Škofja Loka.
 - 3.SKLEP: Občinski svet bo imenoval izvajalca, vodjo projekta, režiserja in strokovni odbor.
 - 4.SKLEP: Za koordinacijo aktivnosti je izbran podžupan Dušan Krajnik
- Na podlagi sprejetih sklepov se počutim, kot da bi do sedaj delal na črno ali v ilegali, čeprav imajo vsa vabila žige Občine Škofja Loka! Žal mi je, da osebno ne zmorem toliko modrosti in poguma, da bi kljub kaotičnim razmeram lahko še naprej vodil režijo.

Ljubiteljski režiser
Gartner Borut

PRILOGE: 1 - 5

Glede na obtožbe s strani nekaterih svetnikov, da smo predstavniki strokovnega odbora občinski svet izsiljevali glede uprizoritve leta 2006, velja naslednja obrazložitev. Na pobudo dela občinskega sveta (posebej tistih, ki se nikoli niso zdeli posebno navdušeni za Škofjeloški pasijon) so na vodjo priprave na uprizoritev kakih pet mesecev neprestano prihajali sami pogoji v zvezi s pripravi, češ, da je v elaboratu potrebno še spremeniti to in ono, čas pa je tekel. Potrditve, zavrnitve, ponovni pogoji, pošiljanje vodje projekta od Poncija do Pilata, sprenevedanje, molčanje, izmikanje, kot da bi prvič slišali za pasijon, kljub predhodnemu sklepu občinskega sveta, da bo pasijon v letu 2006. Med tem časom so svetniki z amandmaji s postavke za pasijon v občinskem proračunu za leto 2005 na eni od sej brez obrazložitve pobrali 13.000.000 SIT, kar je več kot polovica denarja od skupne predvidene vsote.

Postalo je očitno, da gre za namerno zavlačevanje, ki bo trajalo v nedogled, vse do razblinjenja celotne prireditve in verjetno tudi izginotja vsega denarja, uprizoritve pa seveda ne bo. Občinski svet je z dokončno jasno opredelitvijo glede pasijona odlašal in odlašal. Nihče ni imel toliko hrbenice, da bi jasno rekel: "Ne želim si pasijona v Škofji Loki. Sem proti." Mogoče je šlo za strah pred javnostjo; za strah pred izgubo javnega ugleda, zrežiran politični manevar, kdo ve, kaj se je kuhalo zadaj? Poleg tega se je ves proces priprave zaradi zavlačevanja za več mesecev ustavil, izvajalci pa čakali, kar je pri pripravi začelo napravljati veliko škodo. Priprave so bile blokirane, igralci in sodelujoči so čakali. Zato je strokovna skupina postavila pogoje, pod katerimi bi lahko sploh še delala, saj so bili dotedanji popolnoma nemogoči, kakor je opisano zgoraj. Občinski svet se je na pogoje odzval in sicer tako, da jih ni upošteval. Ker jih je zavrnil, je usodo pasijona prevzel na svoje rame, kar je logično. Pasijon je tako postal neposredno podrejen prav tistim politikom, ki nimajo nobenega pravega posluha zanj. Kdo je tukaj koga izsilil, je seveda jasno. Seveda naša strokovna skupina ni nezamenljiva, vendar pa mislim, da smo za pasijon lahko resno zaskrbljeni, saj smo do njega imeli spoštljiv, študijski in zainteresiran odnos, kot do dragocene kulturne dediščine, v rokah nekaterih najbolj glasnih lokalnih politikov, ki smo jih še posebej v zadnjih mesecih lahko spoznali tudi od blizu, pa nas lahko resno skrbi zanj, saj smo z grozo opazovali njihovo logiko, ki je silno ozka in farizejska.

Menim, da je prestavitev uprizoritve na leto 2007 izključno politična odločitev in ne strokovna, zato je tudi uprizoritev zelo vprašljiva, še posebej, ker so nekaj mesecev pred tem občinske volitve. Iz slovenskih pravljic in ljudskih pesmi, ki govorijo tudi o temeljnih razmerjih v slovenski družbi, vemo, da mačeha nikoli ni posebno dobro skrbela za pastorko. Upamo lahko samo, da bodo prišli boljši časi, ko bo Škofjeloški pasijon lahko spet svobodno zadihal.

Marjan Kokalj, režiser Škofjeloškega pasijona 1999 in 2000

Marjan Kokalj

Odstopna izjava Boruta Gartnerja.

Izjava za javnost Marjana Kokalja.

Nisem razočarana nad odločitvijo Občinskega sveta Občine Škofja Loka. Razočarana pa sem nad sprenevedanji, podtikanji in osnovno kulturo posameznih svetnikov. Na to nimam komentarja. Prepričana sem namreč, da takšne izjave povedo največ o tistih, ki jih izrekajo. Zahvaljujem se Marjanu Kokalju za izkazano zaupanje in Strokovnemu odboru za dobro sodelovanje. S stališča managementa dediščine sem storila vse, da bi Škofjeloški pasijon postal uspešen projekt nacionalnega pomena, kar si po vseh kriterijih tudi zasluži. Strokovna etika mi ne dovoljuje, da bi dopuščala, da tako pomembna sestavina dediščine ostane predmet merjenja lokalnih političnih moči oziroma ekonomskih, romantično-nostalgicnih ali negativnih odnosov do dediščine. Škofjeloški pasijon je namreč velika priložnost za Škofjo Loko, loško območje in Slovenijo s številnimi pozitivnimi neekonomskimi in ekonomskimi učinki. Te lahko zagotovi le strokovni odnos do dediščine, ki na eni strani upošteva vse značilnosti ljudskega gledališča, na drugi strani pa vse posebnosti upravljanja in še posebej trženja dediščine. Mislim, da se večina svetnic in svetnikov Občinskega sveta Občine Škofja Loka premalo zaveda izjemne zahtevnosti projekta.

dr. Tadeja Primožič, vodja projekta Škofjeloški pasijon 2006

Tadeja Primožič

Izjava za javnost Tadeje Primožič.

ANDREJ DEMŠAR

Pasijonski dnevnik

Enga lepga dne so zbran
Jure, Prevc in pa Župan.
Bli so glih en prov nažgan
Zato postal so zlo zagnan.

Juretu je koj kapnil
de bi v Lok bi lohk pasijon nardil.
Hudič bi lohk na oknu stal
pod odrom pa kak angel spal.
Na odru bi župan prepeval
pod odrom pa bi Nejo odpeval.

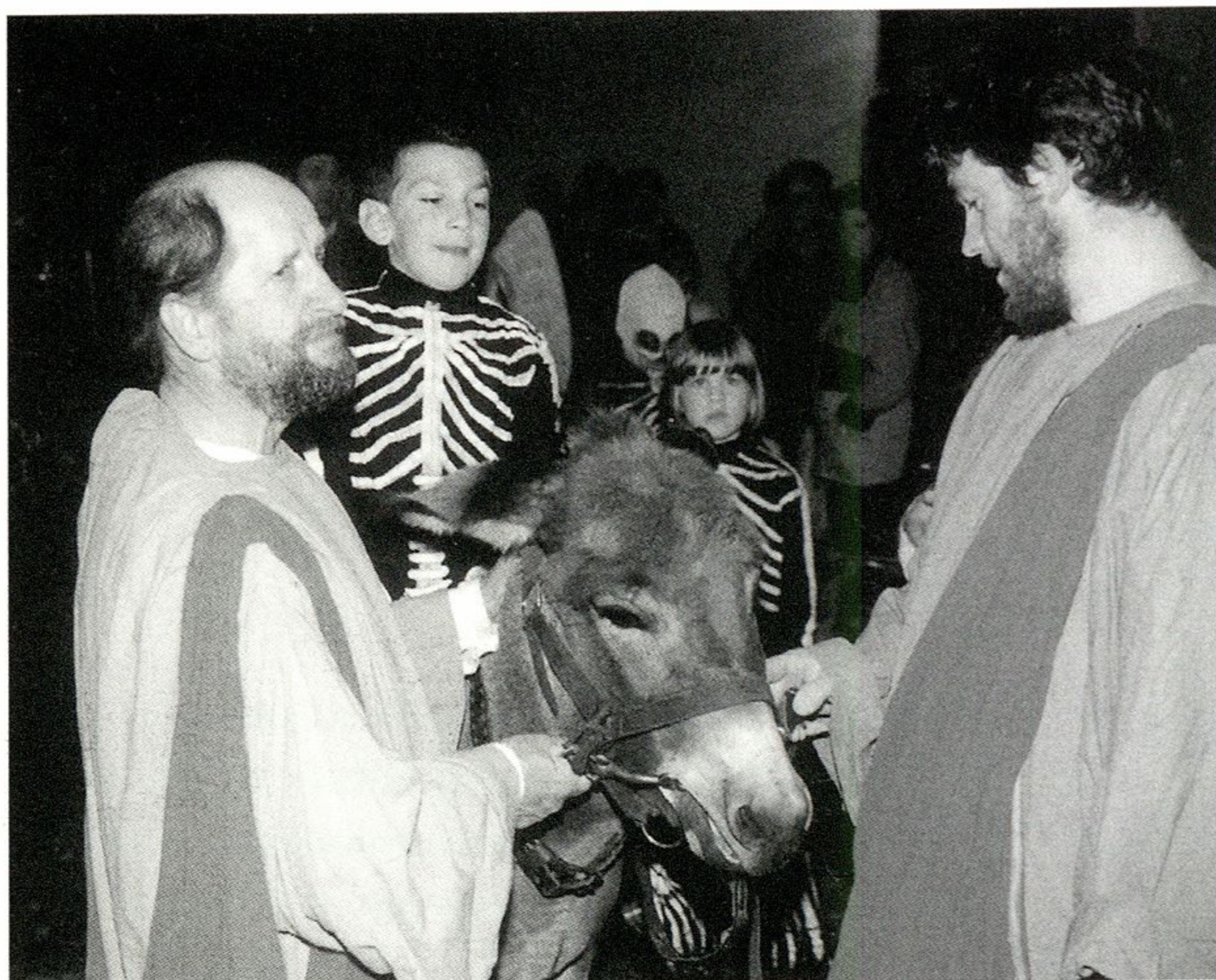
Županu je ta predlog všeč
zato ga noče kar odvreč.
S Topol je Kokal doli padu
da bi s pasijonom se spopadu.

Še druga ekipa je skupaj prišla
in njen sestav je bil le ta:

Tina promocijo pasijona pelje
pa tudi Adam pride v zelje.

Klemen je en zdrgnjen tič
ne uide mu noben belič.
Z Loko 3 okrog potuje
angelčke s pasijona zapeljuje.

Če bi rad denar dobil
takrat h Klemenu boš zabil.

Ljudski pesnik Andrej
Demšar, Štalcov iz Železnikov
je nastopil v prizoru
Vhod v Jeruzalem.

Tam že meseca avgusta
Ko je prišel Prevc z dopusta
Aleš namesto njega pride
in v to mafijo zaide.

Zaporo ceste rihta
in polcaje vse pošlihta
včasih kdo mu zateži
pa se nbenga ne boji.

Robert Kuhar nam svetuje
pa včasih tudi obupuje
svoje krize nam izraža
in se nad vremenom zgraža.

V retečah vestno Borut vadi
da zaščiti pred prehladi
Kristuse in pa Marije
noče imeti polomije.

V gatah iz solidarnosti zmrzuje
nad njim pa Kristus mu zdihuje
v sobi spodaj Metoda se smeje
in natrenirane igralce šteje.

V torkovih večerih smo sestankoval
da kej novga bi dognal
tako je blo iz tedna v teden
rezultat je bil kar čeden.

Pod streho občine je skoz vršalo
telefona sta bila premalo
en na družga smo se drli
ko je vstopil Draksler vrli:

Tako bom rekel pasijonisti
vi ste zdaj izbranci tisti
da pasijon mi naredite
a preveč ga ne krasite.

Prišel je prvi dan predstave
ko vihrale so zastave
ljudje so vsi po ulci šli
da vidli bi kaj v Loki se godi.

Pasijon na svetlo se postavi
dvome ljudstva vse odpravi
vrsto dni se je vršil
in gledalce pridobil.

Igralcev veliko je število
trudili so se vsi obilo
vredni vsake ste pohvale
za vas res blo ni šale.

Po mestu konji so posral
21. prizor smo v akcijo poslal
konji so ena čudna žval
z njimi blo je kup težav.

Že ve vsak konj taprav
najhujše je na svetu to,
da se inšpektorca pojav.

Osel Miško imel je grozne sanje
inšpektorica mu sili vanje
za konji je norela
in bi kmalu pogorela
seveda se je pomirila
ko bon za piknik je dobila.

Pa še dež je mal nagajal
naše volje ni omajal
pasijon do konca smo spelal
eni pa so se zmrldval,

Danes smo se tukaj zbral
in vam hvaležnost izkazal
za vaš trud in pa napore
žurirajmo do zore!!

kulturna • • •

republika slovenija
ministrstvo za kulturo

OBČINA
ŠKOFJA LOKA

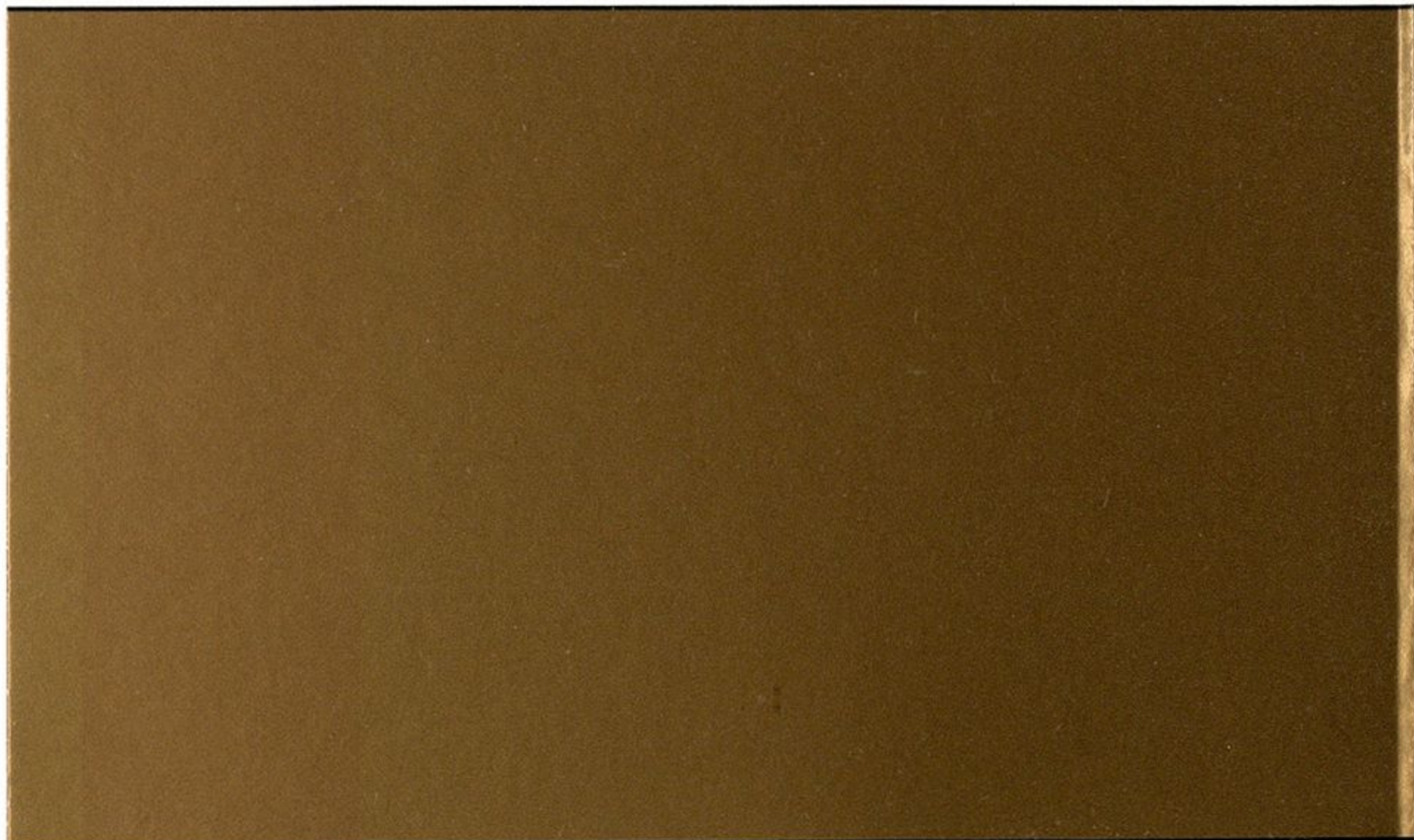

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000371539

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

578 591

COBISS

